

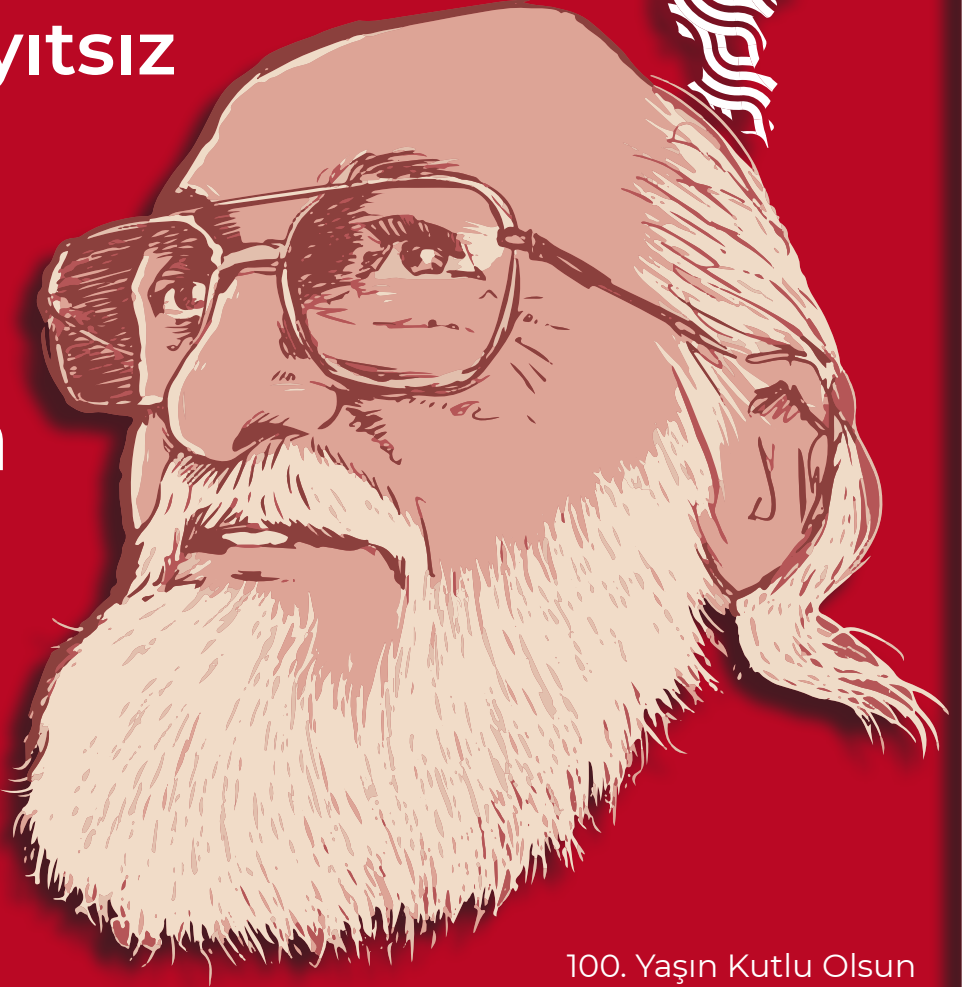
TEBESİR

Sayı:14 Haziran 2021

Mektepli
gazetesi.com'un aylık ekidir.

Mektepli
Dükkân

Güçsüzle güçlü
arasındaki
çelişkiye kayıtsız
kalmak
tarafsızlık
değil,
**güçlünün
yanında
olmaktır.**

100. Yaşın Kutlu Olsun

"Ezilenlerin Pedagogu"
Paulo Freire

TEBEŞİR

Mektepli
gazete.com'un dijital aylık ekidir.

Yazılar

Okumak İstedığınız Başlığa Basarak İlgili Sayfaya Gidebilirsiniz.

4

**Özgürlüğe ve Pedagojiye
Adanmış Bir Yaşam: Paulo
Freire**

Murat KAYMAK

8

Yaşam Okuldur, Okutandır

Öğr. Gör. Cansel GÜVEN

9

**Paulo Freire: Tanrı'nın
Eğitimdeki Sol Eli**

Prof. Dr. Kadir BEYÇIOĞLU

10

**Paulo Freire ve Radikal
Yetişkin Eğitimi**

Nuray TÜRKMEN

11

**Freire-Ezilenlerin Pedagojisi
ile Dramatik Tanışmamız**

Nurdan ÖDEMİŞ KELEŞ

12

**Freire, Habermas ve Eleştirel
Matematik Eğitimi**

Dr. Bülent AVCI

14

**Psikolojide Devrim:
Psikolojinin ve Sermaye
Düzeninin Eleştirisi**

Ulaş Başar Gezgini

16

**50. Yılında Eleştirel
Pedagojiyi Yeniden
Düşünmek**

Erdoğan USTA

18

Freire Devrimcidir

Ş. Erhan BAĞCI

19

**MST- Topraksız Kır İşçileri
Hareketinde Eğitim**

Abdullah Aysu

24

**Ezilenlerin Pandemisinde
Freire'nin Penceresinden
Eğitime Bakmak**

Andaç ÇUHADAR

25

**Haldun Taner'in "Koyma
Akıl Oyma Akıl" Adlı Yapıtına
Eleştirel Pedagojik Bir
Yaklaşım**

Arzu ALTIN

27

Mango ve Karayemiş Ağaçları

Ayhan URAL

28

**Biz De Varız: Freire
Yöntemiyle Örgütlenme**

Ev-Eksenli Çalışanlar Sendikası

30

**Ezilenlerin Pedagojisi ve
Yaratıcı Drama**

Mete AKOĞUZ

33

Pandeminin Pedagojisi

Dr. Cem KIRAZOĞLU

36

**Şu Sıradan Hayatımız, Büyülü
Dokunuş Ya Da Ezilenlerin
Pedagojisi**

Dilek HATTATOĞLU

37

**"Yine Yeniden Eğitimi Freire
ile Düşünmek"**

Volkan GÖNEN

38

**İşlemeyen Paradigmanın
Erken Habercisi Olarak
Freire'yi Anlamak**

Prof. Refika BAKAOĞLU

40

**Paulo Freire'nin Eğitim
Anlayışından Mesleki Eğitime
İlişkin Çıkarımlar**

Hasan Hüseyin AKSOY

42

Paulo Freire 100 Yaşında

Özgürlüğe ve Pedagojiye Adanmış Bir Yaşam: Paulo Freire

Murat KAYMAK

Freire, 20. yüzyıl eğitim düşüncesinin doruk isimlerinden biridir. Eğitim alanında gerçekleştirdiği deneyimler, bu deneyimlere dayanan düşünceler ve bu düşünceleri ifade eden kavramlarla Freire, 1900'lerin başlarında Avrupa'da gelişen "Yeni Eğitim" akımının (Amerika kıtasındaki ismiyle "İlerici Eğitim" akımının) hem eleştirmeni hem de ileriye doğru taşıyanıdır. Özellikle eğitim ve sosyal çevre ilişkisi, eğitimin toplumsal değişimdeki rolü ve bireyin özgürlüğü noktalarındaki görüşleriyle günümüzde giderek artan bir ilgiyle okunmakta ve incelenmektedir. Öte yandan eğitimin politik bir süreç olduğu görüşüyle geleneksel eğitim anlayışının aşılmasının önünü açtı. Eğitimde belirlenen toplumsal amaçların ezilenlerin lehine olması gerektiğini savundu. Bu özellikleriyle bugün Eleştirel Pedagoji olarak adlandırılan eğitim kuramının, aynı adla anılan eğitim hareketinin haklı olarak kurucu ismi oldu.

Genelde güçlü teorilerin arkasında çok sayıda özel biyografiler yer alır. **Troy Duster**'ın dediği gibi "teoriyi kazırsanız karşınıza biyografi çıkar". Bu söz Freire'nin biyografi yazarlarından **Daniel Schugurensky**'nin de hatırlattığı gibi Freire için fazlasıyla geçerlidir.

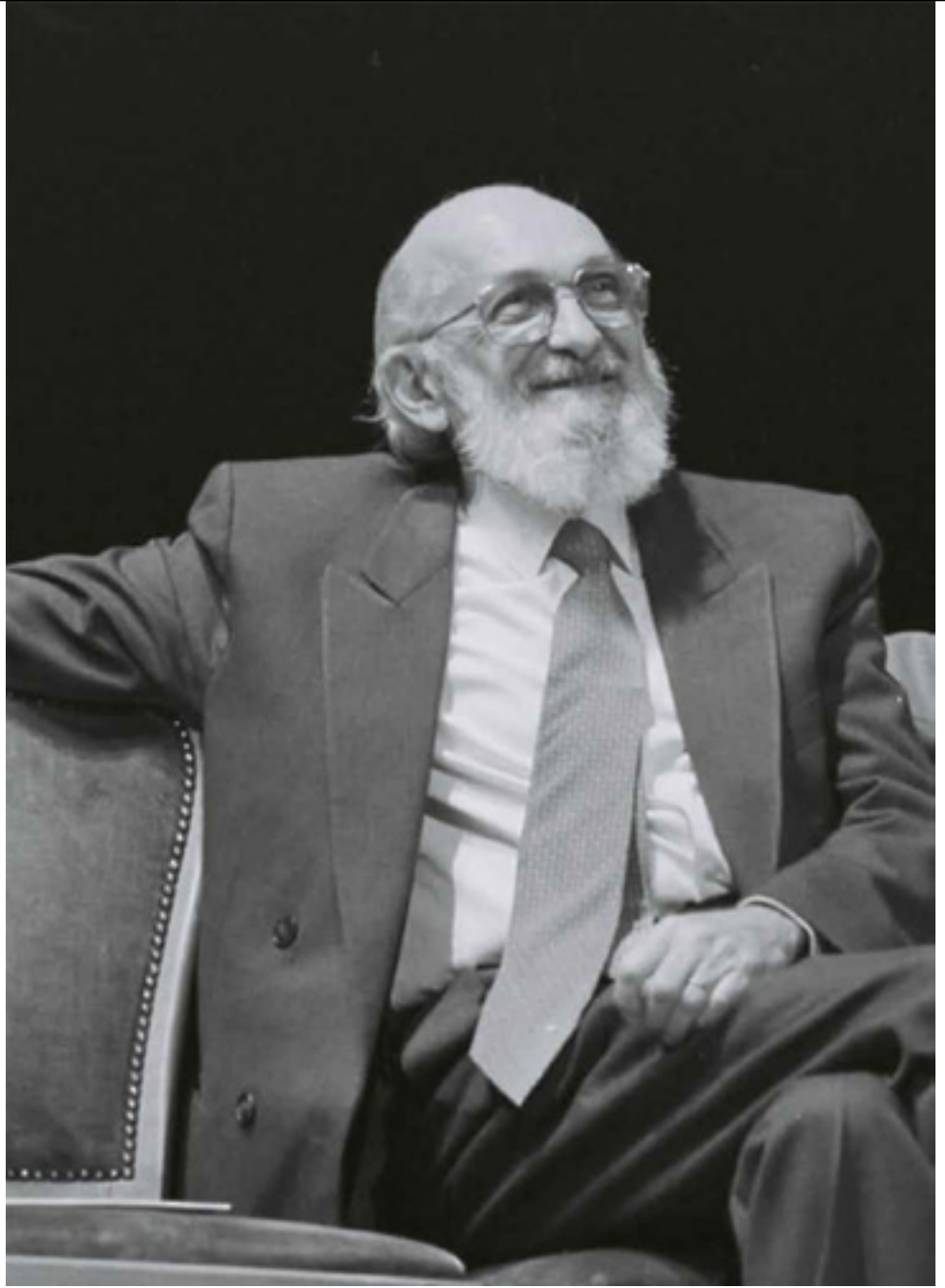
Bu yazıda amacımız, Freire'nin yaşamıyla ilgili bilgileri derleyerek doğumunun yüzüncü yılında kendisini saygıyla anmak ve okuyucuya kısaca tanıtmaktır.

Freire'nin yaşamı onun biyografisini yazanlar tarafından genelde üç döneme ayrılarak anlatılır. Buna göre, birinci dönem 1921-1964'e kadar olan yaşamını, ikinci dönem 1964-1980 arasını, Brezilya dışında sürgünde geçirdiği yılları, üçüncü dönem ise 1980'de Brezilya'ya dönüşünden 1997'de ölümüne kadar olan dönemi kapsar.

Pernambuco'da Yetişmek

Paulo Reglus Neves Freire, 19 Eylül 1921'de Brezilya'nın doğusunda Atlas Okyanusuna bakan Pernambuco eyaletinin (Brezilya 26 Eyaletten oluşur) başkenti **Récif**'te doğdu. Burası Brezilya'nın görece daha gelişmiş olan Güney doğusunda bulunan **Sao Paulo** ve **Rio de Jenerio**'nun epeyce kuzeyinde ekvator bölgesinde yer alır. Bundan dolayı da iklimi hayli sıcaktır.

Freire, düşüncelerini ortaya koyarken yaşamına fazlasıyla referans veren biridir. Çünkü onun siyasal yaşama ve eğitime dair görüşlerinde yetiştiği ortamın payı büyüktür. Onun düşünceleri, kitaplardan beslenir ama asıl olarak yaşamın içinde gelişir. O nedenle daima kendi yaşamına göndermelerde bulunur. Eski bir milletvekili olan **Marcio Moreira Alvès**'e 1968

ylında yazdığı mektupta¹ çocukluğuyla ilgili epeyce bilgi vermektedir.

Freire, doğum yeri olarak Recif adlı il merkezinin Kuzey batı tarafında yer alan **Casa Ameralla** mahallesinin **Encanamente** sokağını adres olarak verir. Babası yerel polis memuru **Joaquim Temistocles Freire**, annesi ise **Edeltrudes Neves Freire**'dir. Freire, babasını zeki ve çevresinde sevilen biri olarak anlatır. Annesine ise biraz daha farklı bakar. Çünkü onun dindarlığı Freire'nin bütün yaşamını etkileyecektir. Annesinin Tanrı'dan umudunu kesmeyen, sabırlı, iyiliği amaçlayan dindarlığı, Freire'nin eşi ve çocuklarıyla kurduğu diyaloglarda örnek olmuştur. Babasının annesinin dindarlığına saygısı, Freire'nin başkalarının farklı düşüncelerine, yaşam seçeneklerine saygı duymasını erken bir yaşta öğrenmesini sağlamıştır. Anlaşılan o ki Freire ailesi, kendisiyle barışık, mutlu bir ailedir. Freire, babası ve annesini kendisine diyalogu öğretmenler olarak anar. Buradaki temel ölçüt, çocukken ailesinin kendisini okuryazarlıkla tanıştırmak için

seçtikleri sözcüklerin kendi sözcükleri olmasıdır. Freire, yaşamının ilerleyen yıllarında okuryazarlık çalışmalarında müfredatın sözcüklerini değil, yetişkinlerin sözcüklerini kullanacaktır. Bu ilke, eğitime çocukların müfredatın seçtiği sözcüklerle değil, sahip oldukları sözcüklerin kullanılmasıyla başlanmasına dayanır.

Freire, kendi okuryazarlık kuramında etkili olacak bir ismi daha anar; o da ilkokul öğretmenidir. **Eunice Vasconcelos (1909-1977)** adındaki öğretmenin özel okuluna başladığında, öğretmen kendisinden bildiği sözcükleri yazmasını ister, daha sonra bu sözcüklerle cümleler kurdurur, anlam ve bağlamı tartışır².

1929 büyük ekonomik krizi, Brezilya'yı da derinden etkiler ve aile, 1931 yılında **Recif**'in güneyinde yer alan **Jabatao**'ya yerleşir. Freire babasını burada kaybeder. Burada açlığın, yoksulluğun ne olduğunu deneyimler, öğrenir. Ortaokul yıllarına denk gelen bu zorluklar, lise dönemine geldiğinde kardeşlerinin de

¹ Mektubun tamamına şuradan ulaşılabilir: <https://www.bibliofreire.org/paulo-freire-educateur-de-la-conscience-populaire/> (2.06.2020)
² Schugurensky, Daniel (2011) Paulo Freire, s. 14, Bloomsbury Academic, Londra

çalışıyor olmaları ve eve katkı vermelerinden dolayı düzelir.³ 15 yaşında Gymnasium'a (klasik liseye) kayıt yaptırır. Burada felsefe ve dile olan ilgisini geliştirme imkânı bulur. Portekizce edebiyatı öğrenir. Bir süre kilise ile bağlarını koparır. Ama bu arada Tristán de Atayde (1893-1983)⁴ (Alceu Amoroso Lima'nın takma adıdır), Jacques Maritain (1882,1973)⁵, Georges Bernanos (1888-1948)⁶, Emmanuel Mounier (1905-1950)⁷, Gabriel Marcel (1889-1973), Henri Bergson (1859-1941) gibi düşünür ve yazarları okur. Bu yazarlar arasında **Tristán de Atayde**'yi kendisini kiliseye tekrar döndüren kişi olarak anar⁸. Adını andığı bu yazar ve düşünürlerin ortak yanı, dindarlıklarıdır. Bergson (Polonya asıllı Yahudi bir ailenin çocuğudur) hariç, diğerleri Katoliktir. Dindar kişiliklerine karşın bu yazar ve düşünürler, toplumsal sorunlar karşısında özgürlükçü eğilimlere ve pratiklere sahiptirler.

Freire, yükseköğretime Recif'te devam eder. Recif Üniversitesi'nde 1943 yılında hukuk okumaya başlar. Bir yandan hukuk okurken diğer yandan lisede Portekizce öğretmenliği (1941-1946) yapar. 1946'da yoksullara yönelik okuma-yazma etkinliklerinde görev alır. Pernambuco eyaletindeki bu çalışmaları örgütleyen Sanayi İçin Sosyal Hizmet (SESI)⁹ kurumunun eğitim ve kültür dairesinde çalışmaya başlar. Bu kurumda önce müdür yardımcısı, 1954 yılında ise müdür olur. Ancak müdürlük görevini kısa bir süre sonra bırakır. SESI'deki görevi 1957 yılına kadar sürer. SESI adına yaptığı eğitim çalışmalarında velileri sürece katması, diyalogu öne çıkarması dikkat çeker. Bu durum, sadece öğrenci velileriyle sınırlı kalmaz. İşçilerle yapılan faaliyetlerde de Freire, işçileri, kendi özel sorunları üzerinden ülke sorunlarını tartışmaya, birbiriyle ilişkileri olup olmadığını anlamaya yönlendirir. Bunu yapmaktan amacı, işçilerin, bireysel yaşamları ile toplumsal yaşam arasındaki ilişkiyi görmelerini, fark etmelerini sağlamaktır.

SESI deneyimi birçok açıdan Freire'ye diyalogun gücünü göstermiştir. Böylece kurumsal sınırların nasıl aşıldığını pratikte kanıtlamıştır. SESI deneyimi, kendisinin ifadesiyle, politik ve pedagojik açıdan şekillenmesini sağlayan yaşamının en önemli dönemidir.¹⁰ Ayrıca eğitim kurumlarının bileşenlerinin bir araya getirilmesi, *katılımcı parlamentosu* adını verdiği oluşumların kurulmasını sağlamıştır. Bu tür çalışmalarında Freire, çalışma grupları, eylem grupları, yuvarlak masa, tartışma ve tematik animatörlük kartların dağıtım gibi teknikler kullanmıştır.

Freire, gerek yükseköğretime devam ederken gerekse yüksek lisans ve doktora yaparken çalışma yaşamına ara vermez. Üniversite eğitimini bitirip avukatlık yapabilme hakkını almasına karşın bu alanda çalışmayacaktır. Buna neden olarak; aldıkları ilk davada müvekkili ve ortağıyla yaşadığı sorunu gösterir. Eğitim alanında çalışmayı tercih edecektir. Bunda kuşkusuz en önemli etken, 1944 yılında henüz 23 yaşındayken evlendiği **Elza Maria Oliveira** (1916-1986) olacaktır. Eğitime olan ilgisinin ikinci kaynağı ise Portekizce öğretmenliği yapmış olmasıdır. Freire'nin anlattığına göre Elza, "kendisine sen hukukçu değil, eğitimci olmalısın"¹¹ diyerek, eğitime yönelmesinde birinci derecede etkili olmuştur. Ayrıca hukuk okurken bir eğitim fakültesi öğrencisi gibi eğitim felsefesi, sosyolojisi ve psikolojisi okuduğunu belirtir.

1950-60 arasında Hélio Jaguaribe (1923-2018),¹² Anísio Teixeira (1900-1971),¹³ Roland Corbisier (1914-2005)¹⁴ ve Alvaro Vieira Pinto (1909-1987)¹⁵ gibi yazarların oluşturduğu çevrede yer alır. "**Halkın Eylemi**" adını taşıyan bu grup Karl Mannheim, Karl Jasper, Gunnar Myrdal, Gabriel Marcel gibi düşünürlerin fikirleri etrafında Brezilya'nın kalkınma sorunlarına öncelik veren bir gruptur.¹⁶ Freire, bu grubun düşünceleri doğrultusunda sosyal hizmet ve sendikal

faaliyetlerde bulunur. Özellikle SESI'de üstlendiği rol, kendisinin işçi haklarıyla ve onların eğitimiyle yakından ilgilenmesine neden olmuştur.

Doktora tezini 1959'da tamamlar. "Eğitim ve Günümüz Brezilya'sı" başlığını taşıyan tezinde Freire, Brezilya'nın sömürge sonrasındaki toplumsal değişimlere bağlı olarak eğitim konusunu ele alır. Tez çalışması, onun "**Yeni Eğitim/İlerici Eğitim**" akımının etkisinde olduğunu gösterir. Freire, biyografik anlatılarında Anísio Teixeira'nın dışında (doğal olarak onun etkisiyle) doğrudan Dewey, William Kilpatrick, Harold Rugg gibi eğitimcilerin çalışmalarını okuduğunu belirtir. Ayrıca Makarenko gibi Sovyet eğitimcilerinin yazdıklarından da haberdardır.¹⁷

Doktora sonrasında Recif Üniversitesinde tarih ve felsefe dersleri vermeye başlar. 1960 yılında Recife Belediyesinin Kültür İşleri Müdürlüğü'nü üstlenir. 1963'te Recife Üniversitesi'nin kültür yayınlarından sorumlu olur. Bu süre içinde Freire, yoksullara okuma yazma öğretmeye yoğunlaşır. 1962 yılında **Rio Grande do Norte**'un **Angicos** köyünde 45 gün içerisinde 300 kadar köylünün okuryazar olmasını sağlar. Bu deneyim onun, eğitim tarihinde özel bir kişilik, düşünür haline gelmesini sağlayan okuryazarlık yöntemini geliştirdiği deneyimdir.¹⁸ Bu başarısı kısa zamanda yankı bulur. Başarısı, dönemin ilerici başkanı **João Goulart** (1918-1976)'ın dikkatini çeker. Başkan Goulart'ın girişimleriyle Freire, ulusal düzeyde sürdürülen okuryazarlık projesinin yürütücülerinden biri olur. Bu görev aynı zamanda onun eğitimci olarak yaşamının dönüm noktası olacaktır. Çünkü geliştirdiği okuma yazma yöntemi, Ulusal Eğitim Bakanlığı tarafından da kabul edilecek ve bu yönteme dayanan okuma yazma kampanyaları açılacaktır. Freire ve ekibi bu kampanyaya katılmakla kalmaz, kampanyada görev alan eğitimcilerin eğitimini de üstlenir, bunlar için kurslar

3 Age, s.16

4 https://pt.wikipedia.org/wiki/Alceu_Amoroso_Lima . Kendisiyle ilgili ayrıntılı bilgi için <http://www.alceumamorosolima.com.br/> sitesine bakılabilir.

5 Yeni Thomizm'in akımının önde gelen düşünürüdür. <https://plato.stanford.edu/entries/maritain/> , Brezilya'da adına bir enstitü kurulmuştur. <http://maritain.org.br/biografia/>

6 Brezilya'ya yerleşmiş Katolik gazeteci yazar. "Bir Cinayet" adlı romanı 1955 yılında Varlık yayımları tarafından Türkçe yayımlanmıştır.

7 Emmanuel Mounier, Varoluşçu akımın önde gelen temsilcilerinden biridir. En önemli eserlerinden biri olan "Varoluş Felsefesine Giriş" kitabı 1986 yılında Türkçe olarak yayınlanmıştır. Freire'nin özgürlük anlayışında etkileri hemen görülür.

8 <https://www.bibliofreire.org/paulo-freire-educateur-de-la-conscience-populaire/>

9 Kısa adı SESI olan Sanayi İçin Sosyal Hizmet Kurumu 1946 yılında kurulmuş Brezilya genelinde örgütlü bir oluşumdur. Türkiye'de İŞKUR'a benzer yanları olmakla birlikte daha sivil bir kuruluştur ve eğitim yönü daha fazladır. Bkz. <https://www.pe.sesi.org.br/>

10 Schugurensky, Daniel (2011), s.43

11 Schugurensky, Daniel (2011), s.16

12 Sosyolog ve siyaset bilimci. Kalkınma sorunları üzerinde çalışmıştır. 1964 darbesi sonrasında ülkeyi terk edenler arasında yer alır. <https://www1.folha.uol.com.br/poder/2018/09/sociologo-e-cientista-politico-helio-jaguaribe-morre-no-rio-aos-95-anos.shtml>

13 Anísio Teixeira, Brezilya'da "Yeni Eğitim/İlerici Eğitim" akımının en önemli temsilcilerinden biridir. Hatta kendisi Brezilya'da modern okulların kurucusu, herkese ücretsiz, karma eğitimin savunucusudur. J. Dewey'in öğrencisidir. Bkz: <https://www.bbc.com/portuguese/brasil-53367233> Ölümündeki sır ise aydınlatılamamıştır. <https://vermelho.org.br/2018/05/14/a-morte-suspeita-de-anisio-teixeira-precisa-ser-apurada/>

14 Politikacı ve filozof. Brezilya'da Felsefe, Kültür ve Kalkınma, Milliyetçilik ve Kalkınma vb. konularında dersler vermiş, Brezilya Araştırmaları Yüksek Enstitüsü'nün (ISEB) kurucu müdürüdür. 1964 askeri darbesinden sonra görevinden alınarak ders vermesi engellenmiştir.

15 Filozof, akademisyen, çevirmen ve müzisyen (kemancı). 1964 darbesinden sonra ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. 1964-65 arasında Yugoslavya'da bulundu. 1965-68 yılları arasında ise Şili'de yaşadı. Bkz: <http://www.alvarovierapinto.org/referencias/resumo-biobiografico/>

16 Daniel Schugurensky (2011), 19-20

17 Age, s.19

18 Vittoria, Paolo (2017) Paulo Freire/ Diyalogun Pedagojisine Giden Yol (Çev: Yasemin Tezgiden Cakcak/ Erdal Cakcak), s.34, Kalkedon Yayınları, İstanbul,

düzenler. Amaç, 30 saatte okuma-yazmayı öğretmek¹⁹ ve bir yılda 5 milyon okumaz-yazmaz okuryazar haline getirmektir. Kampanyaya önce toprak sahipleri tepki gösterir. Ayrıca çeşitli gazetelerde (başta Globo olmak üzere) Freire'nin okuma yazma yönteminin yıkıcı (komünist) olduğu ilan edilir.

Sürgünde Geçen Yıllar

1964 yılında soğuk savaşta tarafsız kalan, petrol rafinerilerini kamulaştıran **João Goulart** Hükümeti, ABD'nin desteklediği bir darbeyle görevden uzaklaştırılır.²⁰ 31 Mart 1964'te gerçekleştirilen askerî darbe yönetimi yaklaşık 20 yıl görevde kalacaktır.

Freire, darbenin hemen ardından 4 günlük bir sorgudan sonra 70 gün kadar tutuklu kalır. Sorguda "İsa'nın ve Brezilya'nın düşmanı olduğu" yüzüne söylenir. Okuma yazma yönteminin ülkeyi komünistleştirmeye dönük bir yöntem olduğu belirtilir.²¹ Cezaevinde geçirdiği süre içinde "Özgürleşme Pratiği Olarak Eğitim" kitabı üzerinde çalışır. Serbest kaldığında Eylül 1964'te Bolivya Büyükelçiliğine sığınır. Bolivya hükümetinin verdiği sığınma hakkıyla Brezilya'yı terk eder ve 1980 yılına kadar ülkesine dönmeyi. Freire, Bolivya'nın verdiği sığınma hakkına rağmen Bolivya yerine Şili'de kalmayı tercih eder. Bolivya'da kaldığı 3 hafta boyunca sağlık problemleri ortaya çıkar. Deniz kenarındaki bir yaşamdan bir anda 3700 rakımlı **La Paz** şehrinde yaşamak bünyesini sarsar. Ayrıca dönemin Bolivya hükümetinin başında bulunan **Victor Paz Estenssoro** (1907-2001)'ya karşı asker destekli eylemlerin başlaması (4 Kasım 1964 yılında da askeri darbe yapılacaktır) Bolivya'dan ayrılmasında etkili olur. Buradan Şili'ye geçer.

Şili'de **Eduardo Nicanor Frei Montalva** (1911-1982) başkanlığındaki Hristiyan demokratlar hükümette bulunuyordu. Başkan Frei, okuma yazma kampanyalarına önem veren politikalar izlemekteydi. 1965 yılında kısa adı CAER olan "Yetişkin Eğitimi İçin Planlama Kurulu" kuruldu. Bu kurulda bulunan ve genç bir aktivist olan **Waldomiro Cortes**, Freire'nin fikirlerini yakından takip eden biri olarak hazırlanan programların tümüne Freire'nin görüşlerini yansıtır. Böylece Brezilya'da yıkıcı bulunan yöntem, Şili'de (burada da eleştiriler, karşı çıkışlar olmasına rağmen) ülke genelinde uygulanma imkânı bulur. 1973 yılında gerçekleşecek olan askeri darbeye kadar Şili'de uygulanan okuryazarlık kampanyaları UNESCO tarafından övgüyle karşılanacaktır. Başlangıçta gönüllüler üzerinden gerçekleştirilen okuma yazma etkinlikleri, zamanla Freire'nin yöntemini bilen öğretmenler ve ücretli öğreticiler tarafından gerçekleştirilecektir.²²

Şili'deki yaşamı, Freire'nin birbiri ardına yayınlar yapmasına imkân verecektir. Burada bulunduğu hapis hane hazırlamaya başladığı "Özgürleşme Pra-

tiği olarak Eğitim"²³ adlı kitabı Brezilya'da yayınlanır. Ardından kendisinin dünya çapında tanınmasını sağlayacak olan "Ezilenlerin Pedagojisi"²⁴ yayınlanacaktır. Freire, Şili'de kaldığı dönemde daha çok köylülerin eğitimiyle ilgilendi. Şili tarımının modernizasyonu ile ilgili makineleşmenin yarattığı sorunlara odaklandı. Yeni makinelerin beraberinde getirdiği bilgiye rağmen, köylerdeki mülkiyet ve ücret konularında bir değişimin olmaması, teknolojik yardımların yarattığı bağımlılık gibi sorunları ele alan "Extensión o comunicación?"²⁵ adlı çalışmasını yayımlar. Bu çalışmasıyla köylünün dünyasını bilmeyenlere yol gösterir. Çalışma ayrıca özgürleşmeye yol açan eğitimin ilkeleri konusunu açıklar. Şili'de geçirdiği yıllar her açıdan verimli bir dönemdir ve gelecekte Freire'nin bir eğitim pratiğini ve düşünürü olarak tanınmasının temellerini atan eserlerin yayınlandığı yıllar olacaktır. Ancak "Ezilenlerin Pedagojisi" yayınlandığında Şili'de Hristiyan Demokrat Partinin muhafazakâr kanadının ağır eleştirileriyle karşılaşacaktır. Bu çalışması, şiddetli özendirmeye suçlamasıyla karşılaştığında Freire, Şili'de kalmasının artık doğru olmayacağı inancına sahip olur. Eserlerinin İspanyolca ve Portekizce baskılarını okuyan geniş bir kesim kendisini yakından takip etmeye başlamıştır. Bunun sonucunda 1969 yılında Harvard Üniversitesinden iki yıl süreyle ders verme daveti alır. Bu davetten birkaç gün sonra ise merkezi İsviçre Cenevre'de bulunan Dünya Kiliseler Birliği'nden tam zamanlı bir danışmanlık teklifi mektupla kendisine iletilir. Freire, kendisini pratikten uzaklaştıracağını düşündüğü Harvard Üniversitesi'nin teklifinde zamanın 6 ayla sınırlandırılmasını talep etti.²⁶

Freire, 1969'da ABD'ye geldiğinde ABD'de de öğretilerini ve çatışmaların, ırkçılığın, siyasi cinayetlerin tırmadığı bir dönem yaşamaktaydı. ²⁷Nisan 1969'dan Şubat 1970'e kadar ABD'de Massachusetts eyaletinin başkenti Boston'un banliyösü Cambridge'te yaşadı. Freire'nin buradaki yaşamında dikkat çeken olaylardan biri, Meksika'nın Cuernavaca şehrinde başında Ivan Illich bulunduğu CIDOC (Centro Intercultural de Documentación)'tan²⁸ aldığı davettir. Freire, iki yaz tatilini bu şehirde geçirir ve Ivan Illich ile tartışmalarda bulunur. Bu tartışmanın metinleri 1975 yılında yayınlanacaktır. İkinci önemli gelişme, Friere'nin Harvard Üniversite'sinin dersinde yayınlanan "Özgürlük için Kültürel Eylem (Cultural Action for Freedom)" adlı makalesini yazmasıdır. Freire'nin Harvard Üniversitesinin teklifini kabul etmesi, ileride Latin Amerika sol hareketleri tarafından Latin Amerika'ya bağlılıktan uzaklaşmasının kanıtı olarak sunulacaktır.²⁹

ABD'deki görevini tamamladıktan sonra Dünya Kiliseler Birliği'nin davetlisi olarak İsviçre'nin Cenevre şehrine geçer. Freire, Brezilya'ya döndüğü 1980 yılına kadar burada kalacaktır. Her ne kadar bu 10 yıllık sürede adresi Cenevre olsa da, yılın pek az

bölümünü burada geçirecektir. Burada Kültürel Eylem Enstitüsü'nü (IDAC) kurarak bir dizi toplantı ve yayınlar gerçekleştirir. Kimi zaman IDAC görevlisi, kimi zaman Dünya Kiliseler Birliği'nin görevlisi olarak, başta Afrika ülkeleri olmak üzere, dünyanın birçok ülkesinde okuryazarlık kampanyalarına danışmanlık yapar, eğitim üzerine söyleşilere, toplantılara katılır.³⁰

Bu etkinlikler içinde Afrika'nın yeri farklı olmuştur. Afrika ile ilk ilişkisi 1970 yılında Tanzanya Hükümeti'nin okuryazarlık yöntemini anlatmak üzere bu ülkeye gitmesiyle başlar. Ardından Zambiya, Angola, Mozambik, Gine Bissau, Sao Tome ve Principe, Yeşil Burun Adaları'ndaki yetişkin eğitim faaliyetlerine danışmanlık yapar. (1975-80 yılları arasında bu ülkelerin dışında Nikaragua'da da okuma yazma kampanyalarında görev alır.) Bu ülkelerin, yeni bağımsızlıklarını kazanan eski sömürgeler ve büyük çoğunluğunun da Portekiz sömürgesi olması dikkat çekmektedir. Özellikle son üç ülke (Gine Bissau, Yeşil Burun Adaları ve Sao Tome ve Principe) Freire'nin kariyerinde önemli ülkeler olmuştur. Bu ülkelerdeki deneyimleriyle ilgili yazdıkları, onun yetişkin eğitimi kuramında özel yer tutar. Bu ülkelerin önemli özelliklerinden biri de, bağımsızlıklarından sonra sömürge ülkenin dilini resmi dil ve eğitim dili olarak benimsemiş olmalarıdır. Bu da doğal olarak Freire'nin kuramında diyalog için temel alınan yetişkinin söz varlığının sıfırlanması gibi bir sonuç yaratacaktır. Ülkelerin sömürgeci ülke dilini eğitim dili olarak seçmesi, Freire'nin karşısına önemli bir sorun olarak çıkar. Ayrıca bu ülkelerde gerçekleştirilen kampanyalarda beklenen başarının elde edilememesi, yönteminin evrenselliği noktasında önemli eleştirilerle karşılaşmasına neden olacaktır. Freire bu konulardaki düşüncelerini "Gine Bissau'ya Mektuplar" ve "Okuryazarlık: Sözcükleri ve Dünyayı Okumak"³¹ adlı iki önemli kitapta toplar. Afrika deneyimi, diyaloga dayalı okuma yazmada sürecin, koşulların rolünü bir kez daha ortaya koyacaktır.

Bu kitaplarda yer alan bilgilerden öğreniyoruz ki Freire, Gine Bissau ve Yeşil Burun Adaları'nın bağımsızlık lideri **Amilcar Cabral'a** özel ilgi duymuştur. Cabral'ın devrimci mücadelede halkı harekete geçirmek için halkın dilinin nasıl kullanıldığına ilişkin cümlelerinin, kendisinin okuma yazma yöntemine benzediğini görmek, onun Cabral'a olan ilgisini arttırmıştır.³² Freire, sonraki yıllarda Cabral'ı, Che Guvera gibi özel bir yere koyacaktır ve onu, siyasi bir lider olmanın ötesinde büyük eğitimci olarak anacaktır. Hatta yaşamının son yıllarına doğru Cabral'ın yaşamını yazmak için notlar tutacaktır.³³

Sürgünden Brezilya'ya Dönüş

Brezilya'da 1979'da Ernesto Beckmann Geisel'in (1907-1996) devlet başkanlığı görevine gelmesi ve ülkenin dış açılmasına dönük politikalar izlemesi

19 Vittoria'nın aktardığı bilgiye göre, Angicos'da köylüler 40 saatte okuma yazma öğrenmişlerdir. Brezilya basını daha çok öğrenme zamanını manşete çıkarmıştır. Freire, öğrenmenin öğrenenin isteğinin yanında toplumsal koşullara da bağlı olduğunu ve bu nedenle öğrenme zamanına değil, eğitim hakkına odaklanılması gerektiğini o yıllarda savunduğunu hatırlatır. (s. 42-43). 1996 yılında bir toplantıda şunları söyleyecektir: "Şimdi, önceliğim hiçbir zaman okuma ve yazma eyleminden zorunlu olarak yer alan teknikler üzerinde çalışmam olmamı. Ben spesifik okuma teknikleriyle değil, bu tekniklerin gerektirdiği sürecin önemiyle ilgilieniyordum. Amerika'da ve dünyanın diğer yerlerinde pek çok insanın yanlış anladığı şey bu. Teknik her zaman ikincildir ve yalnızca daha büyük bir şeyin hizmetinde olduğunda önemlidir. Tekniği öncelikli bir şey gibi düşünmek, eğitimin amacını kaybetmektir." Bkz. <https://iresmo.ijmofree.com/2019/04/15/eduquer-l-33%3Aeducateur/> Freire'ye göre okuma yazma yönteminin yanlış kullanımlarından biri de, okuma yazma etkinliğinin mesaj taşıma amacıyla kullanılmasıdır. Freire, ısrarla bilincelleme ile mesaj taşıma arasında ayırım yapar. Mesaj taşımanın diyaloga kapatılmasında, tartışma imkânı vermemesinden dolayı eleştirir.

20 <https://www.birgun.net/haber/abd-nin-darbeler-tarihi-biat-etmezsen-yonetemezsin-173906>

21 Schugurensky, Daniel (2011), s.23

22 INODEP (1971), Conscientisation/Recherche de Paulo Freire, s.16-17, Document de Travail INODEP, Paris.

23 Bkz: <https://www.biblioefreire.org/leducation-praxis-de-la-liberte-une-etude-du-mouvement-dalphabetisation-et-deduction-de-base-au-bresil/>

24 "Pedagogia do Oprimido" adıyla 1968'de Şili'de Portekizce olarak yayınlanmıştır. 1970 yılında İngilizceye çevrilmiştir.

25 <http://www.seedbed.org/wp-content/uploads/2013/09/Freire-Extension-or-Communication.pdf>

26 Schugurensky, Daniel (2011), s. 25

27 Age, s.26

28 <http://www.cidoc.mx/comunicar.html>

29 Tolini, Gauthier (Haz) (2020) Entre Exil et Brésil : Conversations avec Paulo Freire, s.13. Bibliothèque numérique Paulo Freire. Dijital olarak hazırlanmış bu yayına <https://www.biblioefreire.org/wp-content/uploads/2020/02/Entre-Exil-et-Bresil-conversations-avec-Paulo-Freire.epub> adresinden ulaşılabilir.

30 Bu gezilerinin önemli bir bölümünde Dünya Kiliseler Birliği'nin konuşmacısı olarak bulunsu da çoğunda eğitimci kimliğinden aldığı davetler üzerine bulunmuştur. 1973'te Arjantin, 1974 yılında Avustralya ve Yeni Zelanda, 1976'da Kanada, bulunduğu ülkelerden bazılaridir.

31 Bu kitap, Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi"nden sonra Türkçe'ye çevrilen ikinci kitabı olmuştur. Bkz: Kaymak, Murat (2010) Freire ve "Okuryazarlık", Eleştirel Pedagoji Dergisi, Sayı:10, Sayfa:58-64.

32 Cabral ve Freire arasındaki etkileşim için bkz. Cortesão, Luiza (2012) Paulo Freire ve Amilcar Cabral: Eğitim Görüşleri Bağlamında Bir Karşılaştırma, Eleştirel Pedagoji Dergisi Sayı: 22, s.23-27.

33 Vittoria, Paulo (2017), s.65

üzerine İsviçre'de sürgünde bulunan (başta Freire olmak üzere) birçok Brezilyalı aydın, ülkelerine dönmek için pasaport başvurusunda bulunurlar. Freire'nin Başkan Geisel'e yazdığı mektuptan öğreniyoruz ki ilk başvurusu reddedilmiştir. Buna karşılık Haziran 1979'da bir gazetecinin kendisini araması üzerine kendisiyle birlikte 10 sürgünün, Brezilya'ya dönüşüne izin verildiği bilgisini alır. Ağustos ayı içerisinde Freire ailesi, Sao Paulo havaalanına iniş yapar. Bir yıl sonra (Mart 1980) Brezilya'ya kesin dönüş yapacaklardır. Freire, 43 yaşında terk ettiği ülkesine 58 yaşında döner.³⁴

Brezilya'ya dönüşü kendi deyimiyle "Brezilya'yı yeniden öğrenmek" anlamına gelecektir. Brezilya'da kurucuları arasında yer aldığı İşçi Partisi'nde aktif görevler alacaktır. Partinin lider eğitimini düzenleyen Cajamar Enstitüsü'nde eğitimlere katılır. Bu birimin başkanlığını yapar. 1979 yılında çıkan af gereği ülkesine dönen akademisyenlerin tekrar üniversiteye dönmeleri bir sınav koşuluna bağlanmıştı. Freire bu onur kırıcı sınava katılmayacağını bildirir. Hükümet aldığı karardan geri döner ve Freire, kıdemli profesör olarak Sao Paulo'daki üniversitelerde ders verme imkânı bulur.³⁵

Freire, Brezilya'ya geldikten sonra birçok ülkeden davet almaya devam eder. Bu ülkelerden biri Meksika'dır. 1983 ve 1984 yıllarında iki kez Meksika'yı ziyaret eder. 1985 yılında Latin Amerika ülkelerinin Yetişkin Eğitimi Konferansı için Arjantin'de bulunur. 1986 yılında UNESCO barış ödülünü alır. Ödül töreninde "Barış İçin Eğitim" başlıklı bir sunum yapar. Aynı yıl eşi Elza'yı kaybeder. İki yıl sonra Ana Maria Araujo (Nita) ile evlenir.³⁶ Bu evlilikle depresyondan çıkan Freire, yeniden çalışmalarına hız verir.

1988'de Brezilya'da yeni bir anayasa kabul edilerek askeri darbe dönemi sona erer. 1989'da genel seçimler yapılarak Cumhuriyetçi Sosyal Düzen Partisi'nden **Fernando Collor de Melo** ülkenin yeni başkanı olur. Yerel yönetimler seçimlerini ise Freire'nin partisi İşçi Partisi kazanır.

İşçi Partisi'nin Sao Paulo eyaletinde iktidara gelmesi üzerine Freire, yerel yönetimin 1 Ocak 1989'da eğitim sekreteri olur. Sao Paulo eğitim sekreterliği göreviyle birlikte Freire'nin eğitim deneyimi çok daha fazla zenginleşecektir. Artık sadece okuryazarlık kampanyaları yürüten ya da bu konuda danışmanlık yapan biri değildir. Kentli nüfusun yoğun olduğu bir bölgede örgün eğitim sistemini düzenlemek, sorunları çözmek ile karşı karşıya olan birisidir.

Freire, göreve başlarken beş temel hedef belirler. Bunlar: 1) Eğitime erişimi arttırmak, 2) Okul yönetimlerini demokratikleştirmek, 3) Eğitimin niteliğini arttırmak, 4) Çalışan genç ve yetişkinler için eğitim imkânlarını çoğaltmak, 5) Eleştirel ve aynı zamanda sorumluluklarını bilen vatandaşlar yetişmesini sağlamak. Bu hedeflere rağmen devralınan eğitim sistemi birçok açıdan sorunlu. Bir taraftan öğretmenlerin pedagojik yeterliliklerinin, öte yandan okul binalarının ve eğitim araç ve gereçlerinin eksikliği karşılaşılan güçlüklerden bazılarıydı. Buna rağmen o, düne kadar kitaplarda dile getirdiği bütün görüşlerini uygulamada somut hale getirmek için çalışacaktır.³⁷ Sao Paulo'daki bu iki yıllık mücadele, Freire'nin kamu eğitimine, kamu okullarına adanmış bir deneyim olarak görülür.³⁸ Burada uygula-

maya koyduğu özgün projelerden biri, "Yurttaşlık Okulu" adıyla anılır. Bir yıl sonra kesintiye uğrayacak olan bu projede demokrasinin gereksinim duyduğu bir insan modelinin yetişmesi amaçlanmıştır.

Freire'nin aktardığı bilgiye göre görevde bulunduğu süre içinde Dünya Bankası'ndan kredi alınması yönünde belediye başkanına baskı yapıldığını ancak kendisinin buna karşı çıkması nedeniyle bu kredilerin alınmadığını belirtir. Eğitimde bağımsız politikalar izlemek için bunun gerekli olduğunu savunur.

Muhalefet tarafından kendisine yönelen eleştirilerin yarattığı sorunlar ile artan sağlık sorunlarını gerekçe göstererek yaklaşık üç yıl süren bu görevinden 21 Mayıs 1991 yılında istifa eder.

Bundan sonraki yaşamında akademik çalışmalara yoğunlaşır. Bu süreçte Sao Paulo deneyimini anlattığı "Şehir Pedagojisi" adlı kitabını halka hesap vermenin gereği olarak yazdı. Bu kitaba ek olarak 1997 yılına kadar birçok kitap ve makale yazacak ve yayınlacaktır. "Kültür İşçileri Olarak Öğretmenler"³⁹, "Yüreğin Pedagojisi"⁴⁰ gibi Türkçeye de çevrilen kitapları bu dönem yayınlarından bazılarıdır. Ancak 1996'dan itibaren sağlık problemleri işlerini yapmasını engelleyecek kadar artacaktır. 2 Mayıs 1997 yılında Sao Paulo'da yaşama gözlerini yumacaktır.

Sonuç

Burada özetlediğimiz kısa yaşam hikâyesi göstermektedir ki Freire'nin kişiliğini, karakterini, entelektüel tavırını ve düşüncelerini belirleyen yedi biçimlendirici etken söz konusudur.⁴¹ Bunlar.

1. Doğup büyüdüğü bölge: Bu bölgenin ekonomik açıdan yoksul, toplumsal eşitsizliklerin fazlasıyla görüldüğü bir bölge olması.
2. Ailesinin büyüme sürecinde gösterdiği pedagojik yaklaşım: Bu yaklaşım onun yetişkin okuryazarlığında diyalogu keşfetmesini sağlayacaktır.
3. Kurtuluş teolojisinden etkilenen inanç grubuyla olan ilişkileri.
4. Karısı Elza Freire: Onun eğitim alanına yönelmesinde büyük etkisi olmuştur.
5. SESI'de yaptığı çalışmalar: Bu deneyim onun yetişkin okuryazarlığıyla yoğunlaşmasını sağlamış, ülkesinin kalkınma sorunlarına kafa yormasına neden olmuştur.
6. Sürgün: Başta Şili ve Afrika deneyimleri olmak üzere, çeşitli azgelişmiş ülkeler, onun düşünce dünyasının biçimlenmesinde fazlasıyla etkili olmuştur.
7. Brezilyaya dönüş: Ülkesinde demokrasinin kurumsallaşması için verdiği mücadele ve Sao Paulo Belediyesinde düşüncelerini pratiğe koyma imkânı bulması.

Freire'nin yaşamı, ezilenlerin, yoksulların yanında bir özgürleşme mücadelesidir. Onun eğitimciliği, siyasi faaliyetleri bu mücadele içinde anlam kazanmaktadır. Onun yaşamı özgürlüğe, pedagojiye adanmış bir yaşamdır. Daha çocukken başlayan bu mücadelesi bugün de kitaplarında, yazılarında ve söyleşilerinde yer verdiği fikirler üzerinden sürmektedir. Düşünceleri yerel ve küresel sorunlara çözüm arayan herkese esin kaynağı olmaya devam etmektedir.

Mektepli Gazete'ye Yazılarınınla Haberlerinle Destek Ol.

Oku Okut

34 Age, s. 75.

35 Schugurensky, Daniel (2011), s. 32

36 Age, s. 34

37 Age, s. 36, 37.

38 Vittoria, Paolo (2017), s82-85

39 Freire, Paulo (2019) Kültür İşçileri Olarak Öğretmenler/Öğretmeye Cesaret Edenlere Mektuplar, (Çev: Çağdaş Sümer) Yordam yayınları, İstanbul.

40 Freire, Paulo (2000) Yüreğin Pedagojisi, (Çev: Özgür Orhangazi) Ütopya Yayınları, Ankara.

41 Schugurensky, Daniel (2011), s.43

Yaşam Okuldur, Okutandır

Öğr. Gör. Cansel GÜVEN

Anadolu Eğitim Sendikası
Onursal Genel Başkanı

Koşulların kavramları yeniden tanımlattığı Dünya'da eğitim istisna tutulamazdı. Birçoğumuzun çağdaşı olmadığı kimi eğitimcilerin, felsefecilerin çağ ötesi görüşlerini sandıklardan çıkarma vaktidir belki de. Bir-çoğumuz hala öğrencisiyken onların...

Freire: "Yaşamın kendisine bakın, kendi yaşamlarınıza bakın" der. Eğitim politikalarında hala ezberci eğitime yer veren, "yaşamın sana öğrettiklerini unut, resmi ideoloji ve müfredat hazretleri ne derse o" şeklinde bir omurgaya yaslanan ülkeler yüz yıl gerisinden geliyor Freire'nin.

Daha iyi veya kötü ayırımında basitliğine inmeden, "eğitim devletleşmeden önce nasıldı?" diye sorabilme cesaretini gösterebilmeliyiz bence. Zorunluluktan, çünkü ihtiyaçtı diye yanıtlanır. Yaşama içgüdüünün mecbur bıraktığı itki, soyun devamı, tecrübelerin aktarımıdır kuşkusuz. Avlanmayı, tohum ekmeyi, barınak inşa etmeyi, ürün takasını, göçü... öğrendiğince öğretti atalarımız. Moral değerler de birlikte yaşamı kolay kılan, düzeni, güvenliği sağlayan ihtiyaçlardan evrildi. Moral değerler açısından çocukları korumak, yaşlılara saygı gibi kurallar temeline inildiğinde (neslin devamı/ tecrübe aktarımı) bir parça çıkarıcı ama bin yıllardır asla demode olmayan esaslardır. Okul yokken, öğretmen yokken, eğitim politikaları ve elbet bakanlıkları yokken yaşam eğitiyordu insanları. İnsan eğitildikçe de yaşam evriliyordu...

Bilgi insanı özgürleştirir/özgürleştirmeli. Bilginin yüke dönüştüğü eğitim süreçleri, öğrenenin o bilgiyle ne yapacağını bilemediği kayıp zamanların ağır tortusudur. Taşınmaz olur, unutulmak istenir. "İyi geçmiş" bir sınavdan sonra, "bildiklerinizi" (bellediklerinizi?) unutmak istediğiniz, bunu çabucak başardığınız anları hatırlayın. Ertesi gün yeniden girsek başarısız olacağımız nice sınavlar verdik.

Latin Amerika'da, ekonomik buhran döneminde, orta sınıf bir ailede doğan Freire'yi, kapitalizm düşmanı ve Amerika karşıtı eden yaşam akışı, Harvard'da hocalığı sırasında Ezilenlerin Pedagojisini kaleme aldırdı. İşte yaşam böyle bir okul. Yaşamın sana öğrettiğini nerede tecrübe edeceğini bilemezsin zaten.

UNESCO'nun Barış ve Eğitim Ödülüne layık bulunan Friere bile kendi serüvenin böyle akacağını tahmin edememiştir diye düşünüyorum. Doğduğu ev, çağ, hayatına dokunan öğretmenleri,... farklı farklı olsaydı başka bir şeyi ya da kişiyi anacaktık belki şimdi. Yaşamdan kopuk, öğretisini kaynaktan almayan, ürünü oraya bahşetmeyen şeyin eğitim değil, belletim oldu-

ğuna dayanak birçok eserden mahrum kalacaktık belki de.

Kendi yaşam öykümde ve eğitim maceramda en çarpıcı çıkarımım, nasıl öğreneceğim ve öğreteceğime dair dayatılmış, çokça çiğnenmiş yol ve yöntemleri terk etmekle özgürleştirdim. Bunu bir eğitim fakültesinde, öğretmen olmak üzere o sınıfta olan öğrencilerime itiraf ettiğimde acayip kalkan kaşları, şüpheli bakışları gülümseyerek anımsarım. Şüpheli iyidir. Koşulsuz kabulden çok çok iyidir, sınama isteği uyandırır, fazlasıyla öğreticidir.

Konu eğitimse mutlak doğrular, dogmalar kadar tehlikelidir eğitim mecrasında. İki kere ikinin dört ettiğinden bile şüpheli etsin öğrencimiz, ne çıkar? Sınayarak öğrendiği kalıcıdır ve mutlak yarar ancak bu şekil bilgide var.

Başlarken değişiyor, yeniden tanımlanıyor dediğim eğitim OKUL değil. Anne karnında salınırken sesi, müziği tanıyabildiği, öğrenebildiği kanıtlanan cenin yaşamdır, yaşayarak öğrenmektedir. Bugün hala, her an evrilen bilgi, değişerek dönüşen dünyaya inat kesin ve keskin sınırlarla zihinlere sokuşturulan şey bilgi değil zehir. Ekildiği toprağa yaban tohumlar hayal edin, zehirli gübreler, ilaçlarla sulanan. Eğitim, yaşamdan koptuğunca hastalıktır, silahtır, olmasa yeğdir yani.

Hekimliğin ön sözü; "yardım edemiyorsan da zarar verme". Öğreticilik de öyle. Birkaç öğrenci, yahut yüzlerce, sınıfları yahut amfileri doldurduğunda "çokbilmişliğimize" yenilmemeliyiz. Öğrencisinin yaşamışlığından öğrenmeye hevesli olmayan öğretmen, öğretmeye yeltenmemeli.

Adına üniversitelerce enstitüler kurulan Freire; yaşamından damıttıklarıyla öğretmen olmayı seçti. Benim iddiam meslek onu seçti. Öyle denk gelişler en muhteşem olanlardır. Mesleğin seni seçmesi. Bildiklerinin birikerek taşması, birikenler arttıkça açlığın kamçılanması, daha çok birikmesi, paylaşma, işe yarar hale getirme güdüsünün karşı konulmazlığı, taşma hali.

Meslekler, en çok da öğretmenlik böyle seçer insanı.

Ağaçlar yalnız yaşken eğilmez. Freire özgün yöntemiyile 45 Günde okur yazar ettiği yetişkinlerin eğitiminde bir yan ürün (belki ilk hedefiydi) orta yaş hatta üzeri insanlara yaşama dair bir pencere açar, farkındalık yaratır. Ona ve öğretim yaklaşımına tepki duyulması, anarşist denerek yaftalanması boşuna değildir. Önce uyuşturmak ve uyutmak, ardından uykuda öğretmek yalan! Uyandırmak hatta irkiltmek gerekmez mi?

Freire öldü. 60 yıl önce Freire'yi "tehlikeli, anarşist" ilan edenler hayatta, hatta iktidarlarda. Mırıl mırıl tek düze sesimizle, kafiyeli ve kutsal beyitlerle hipnotize edeceğimiz öğrencileri uyutmamız, uykuda belletmemiz isteniyor. Anne karnında tanımaya başladıkları yaşamı inkar etsinler, resmi ağızlardan, kitaplardan fışkıran şeyleri hatmetsinler isteniyor. Dünya'nın geri kalanı kitaplarda, ağ ve yazılımlarda bulabileceğin hiçbir şeyi ezber etme, kullan demekte oysa. Kullan, uyarla, geliştir, paylaş.

Şimdi tam da bu noktada, öğrenci ve veya öğretici olarak safımızı belirlemeliyiz. Ki ikisi birbirinden ayrılmaz. Yaşamdan birikmemiş yahut yaşamımıza dokunup fark yaratmayacak her şey çöp. Belleğimize yük olan ne varsa silkelemeli. Merakla başlayan, tatmin ediliyor sanıyorken bir sonraki bilgiyi merak etmekle sonuçlanan öğrenme süreci iyileştirir. Atalarımızdan bu yana kovaladığımız güvende olma ihtiyacı bilgiyle tatmin bulur çünkü. Ulaştığımız bilgi mahvoluşa dair olsa da, insan bildiği tehlikeden daha az korkar ve ona direnir şüphesiz. Bilgiler sakın devrimcilerdir. Sakinlik bilmenin güven veren duygusundan, devrimcilik biliyor olmanın sorumluluğundandır.

Yalnızca insan olarak bile bize öğretilenlerin, yaşamın bize öğrettiklerini eksiltmediği, yaşama dair beklentileri haklı gerekçelerle yükselttiği eğitim süreçlerini hak ediyoruz. Öğrencisi olmakla kendimi şanslı bulduğum öğretmenler, öğretmeni olmakla çok şey öğrendiğim öğrencilerim için minnet doluyum. Yaşamlar bitimsiz değil ama eğitim ebedi...

Paulo Freire: Tanrı'nın Eğitimdeki Sol Eli

Prof. Dr. Kadir BEYÇİOĞLU
9 Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Latin Dünyası ya da bu yazıdaki karşılığı ile Güney Amerika, hemen hemen her alanda üretken, başkaldıran ve özgürlükçü kültürüyle beni çok etkilemiştir. Politik direniş başta olmak üzere; edebiyattan dansa, sinemadan müziğe, eğitimden futbola farklı alanlarda oldukça zengin ve nitelikli katkılarıyla tüm dünyayı büyülemiştir adeta.

Örneğin Brezilyalı usta yönetmen Héctor Babenco'nun bence bir başyapıt olan ve yine bir Latin Amerikalı olan Arjantinli usta yazar Manuel Puig'in aynı adlı eserinden uyarlanan "Örümcek Kadının Öpücüğü" (Kiss of the Spider Woman) filmi kim unutulabilir? Ya da bir tür caz ve samba karışımı Latin müziği olarak adlandırılan Bossa Nova'nın en iyi örneklerini veren Brezilyalı müzisyen Antonio Carlos Jobim'i kim tanımaz? 1962 yılında besteleyip, Astrud Gilberto'nun João Gilberto ve Stan Getz'le birlikte doldurdıkları 1963 tarihli "Getz/Gilberto" albümünde yer alan ve neredeyse tüm dünyaca tanınan "The Girl From Ipanema" şarkısını dinleyip de kim etkilenmez? Ve kim "Nueva canción"un güçlü temsilcisi, bir komünist ve "dudaklarında şarkıyla ölen" protest şarkıcı Victor Jara ve "Venceremos"un (Kazanacağız!) tınılarından Şili Halkının yaşadığı büyük acıları hissetmez?

Veya Arjantinli efsane futbolcu Maradona'nın "Tanrı'nın Eli" ile attığını söylediği yüzyılın golünü kim beğenmez? Bu gol; bir bakıma Latin Amerika'da yüzyıllarca sürmüş batı sömürgeciliğine ya da özel olarak 1833 yılında Malinas adalarında gerçekleşen ve unutulup giden İngiliz katliamı ile Falkland Savaşı'nda yine İngiliz emperyalizmine/faşizmine karşı kaybeden Arjantinliler için olduğu kadar, tüm Güney Amerika ve sömürülen dünya halkları için de bir intikam golüydü, (Halis, 2020), ezilen ve sömürülen hakların direniş yumruğuydu adeta.

Sadece Maradona'nın golü değil, diğer alanlarda da etki yaratan Güney Amerika işlerinin neredeyse tamamı, sömürgecilik ve emperyalizm Kıt'a ya yaşattığı acıların sesidir aslında. Örneğin, "Örümcek Kadının Öpücüğü" kitabının arka kapağında yer alan metinde, Latin Amerikalıların yüzyıllardır acıyan ruhlarını, hep yaşadıkları baskı ve sömürüyü ve bu deneyimlerin onlara neler kattığı gayet güzel özetlenir:

"Katı ve adanmış bir devrimci ile politikayla ilgisi yokmuş gibi görünen bir eşcinselin küçük bir hapisane hücrelerinde karşı karşıya gelmesiyle başlayan ve süren bir oyun. Manuel Puig, bu karşılaşmadan çok insanca ve dokunaklı bir dünya çıkarmayı başardığı gibi, pek çok yerleşik kanıyı da sorgulamayı başarıyor: Güç nedir, güçsüzlük nedir; kadınlık ne erkeklik ne, baskı, boyun eğiş, duygusallık, kaba güç... ve daha birçok karşıtlık... İnsan ruhu, insan bilinci bir masa köşesine çarpınca rastlantı sonucu yaralanan bir 'diz' değildir. 'İnsan', ruhunu, gövdesini, bilincini, bilinçle yaralanmaya açık tutarsa çağdaş ve öncü insandır."

Gerçekten de kişisel ya da toplumsal ruh acısı öyle bir yerlere çarpınca hissettiğimiz acılara benzemez. Ruh ya da bilinç acısını; dünyayı, hayatı, insan olmayı, özgürlüğü, barışı, doğayı, çocuğu, kadınlığı, erkekliği,

ölmeyi, öldürmeyi, sevmeyi ve nefreti algılayış biçimimizle oluşturduğumuz ve tarih boyunca toplumumuzun yaşadığı kültürel acılardan da beslenen birikimimiz belirler.

Öyleyse, 'Latin Dünyası'nın yaşadıklarından beslenmiş politik görüşlere sahip; toplumların ruh

acısını sağaltmak ve onlara insan hakları ve özgürlükler getirmek için ömürlerini harcayan ve hem kendi toplumlarında hem de dünyada etki yaratmış isimleri çağırırız mı zihnimize: Ernesto Che Guevara, Fidel Castro, Jacobo Arbenz, Salvador Allende, Juan Domingo Perón gibi devrimciler. Bu isimlerin ortak noktası; sermayenin, sömürgecinin ve diktatörlerin değil, özgürlüklerin ve ezilen halkın yanında olmalarıdır. Ve daha da önemlisi Marksist/Komünist felsefeden etkilenmeleridir diyebiliriz.

Yukarıda da belirttiğim gibi; yapıp ettikleri, ürettikleri Latin Amerika'nın aynası olan edebiyat, sinema, müzik, eğitim, futbol gibi hemen hemen her alanda ezilen halkların yanında duran ve toplumlarının özgürlüğü ve iyiliği için çabalayan sayısız isimler görmek mümkündür.

İşte tam da bu noktada, eğitim deyince; sözcükler, kelimeler, düşünceler öncü bir Latin eğitimci olan Paulo Freire'yi işaret eder. Çünkü bir bakıma hem Latin hem de dünya eğitim tarihinde "Tanrı'nın Sol Eli" ya da ezilen ve sömürülen hakların sesidir Freire. Marksist bir eğitimci olan üstat, ezilenlerin sesini hep içinde taşıırken, öz olarak bireyleri özgürlüğe götürecek pedagojiyi de illendirmiştir. Yani "Ezilenlerin Pedagojisi"ni eğitimde bir özgürleşme aracı olarak görmüştür...

Freire'nin Latin Amerika'da yoksulluk içinde geçen hayatı düşünüldüğünde "ezilenlerin pedagoğu" olması hiç de şaşırtıcı değil. Çocukluk ve gençlik yıllarındaki deneyimlerinden beslenen düşünceleri, "insanların yaşadığı sıkıntıların eğitimle olan bağlantılarını göstermeye" çabalamasına neden olmuştur (Yılmaz, 2016, s.301). Freire ezilenlerin pedagojisine odaklanmıştır ve O'na göre ezilenlerin pedagojisi ezenler tarafından geliştirilemez ve uygulanamaz. Bu sebeple "özgürleştirici bir eğitim siyasi iktidar gerektiriyorsa ve bu da ezilenlerde yoksa, o halde ezilenlerin pedagojisinin devrimden önce uygulanması nasıl olur?" (Freire, 2014, s. 37).

Tartışmasız çağın en etkili eğitim filozoflarından olan Freire, Giroux'nun da vurguladığı gibi, aynı zamanda eleştirel eğitim felsefenin kurucu düşünürlerindendir.

Freire'ye göre klasik eğitim baskıcıdır, otoriterdir. Ezilenlere yönelik bu baskı ve otoritenin birey üzerinde yarattığı yıkımı ortadan kaldırmının yolu ise "öğrencilere eleştirel bir yapı kazandıracak, onları özne haline getirecek, özgürleştirici bir eğitimidir" (Aybek, 2020). Düşüncelerinin temel kavramlarından biri olarak kuram ve uygulamanın bir sentezi olarak gördüğü "Praxis" kavramını ele alır. Praksis, teori ile uygulamanın diyalektik olarak birbirleriyle etkileşimleri ortak bir alandır. Bu alanda eğitimi deneyimleyen öğrenci; eleştirel bir bilince ulaşacak, adalet, eşitlik, özgürlük için, hem kendini hem de toplumu dönüştürme yoluna girecektir (Aybek, 2020). Öğrenci özne olacak, öğretmen hakim olduğu, öğrencilerin sadece dinlediği ve ezberlediği anlayış, yani ezenlerin hakimiyetindeki klasik eğitim anlayışı değişecektir.

Bu yazıda çok fazla detayına girmeden Freire'nin yaşamı ve eğitim anlayışına; ardındaki toplumsal çerçeveyi de ele alarak değinmeye kısaca çalıştım. Freire de edebiyat, sinema, müzik, futbol gibi diğer alanlarda üreten Latin öncüler gibi, kendi alanı olan eğitimin gerçek hedefine ulaşması için ezilenlerin yönettiği özgür bir dünya düşlemişti...

Ve o büyük Latin üstatların ve Latin halklarının; direnişten gelen, baskılar ve sömürülerden süzülerek ortaya çıkmış umudunun ortak sesiydi Venceremos;

Fırtına yırtıyor sessizliği

Ufuktan bir güneş doğuyor

Gecekondulardan geliyor halk

Tüm Şili şarkılar söylüyor

Kazanacağız!

Zulme ve yoksulluğa paydos

Geçmişe ağlamak fayda vermez

Gelecek mutlak sosyalizm

Yarını bugünden kuracağız

O senin tarihin olacak

Kazanacağız!

Aybek, Şahin (2020). *Eğitimin kurtuluşu ezilenlerin pedagojisindedir...* Cumhuriyet. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/sahin-aybek/egitim-kurtulusu-ezilenlerin-pedagojisindedir-1734017>

Freire, Paulo (2014). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (10. Basım, Çev. D.Hatta-toğlu-E.Özbeke). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Halis, Serhat (2020). "Tanrı'nın Eli" golü ve bir intikam hikayesi". BirGün. <https://www.birgun.net/haber/tanrinin-eli-golu-ve-bir-intikam-hikayesi-324395>

Yılmaz, Zafer (2016). Paulo Freire'nin felsefesinde özgürleşmenin aracı olarak eğitim, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 22, 299-313.

Paulo Freire ve Radikal Yetişkin Eğitimi

Nuray TÜRKMEN

Ankara Dayanışma Akademisi – Kampüssüzler

Brezilyalı yetişkin eğitimcisi Paulo Freire'nin hayatına ve eserlerine, her ne kadar sınıf ve okul mekânı içindeki eğitim süreçlerini açıklarken sıklıkla gönderme yapılsa da bizlere seslendiği yer/zaman, toplumsal yaşamın/anın tümüdür. Dolayısıyla ezilme-sömürülme deneyimleri kadar dönüştürücü-özgürleştirici öğrenme deneyimlerinin yaşandığı bu toplumsal yaşamdaki deneyimleri, öğrenmeleri anlama çabası bizi diğer radikal eğitimcilerin yanında Freire'ye de yaklaştırır. Bu yaklaşma, kulak verme hali bizlere aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri, çatışma ve çelişkileri anlama güzergahı açar ya da yürüdüğümüz bu güzergahı daha sarıh kılan yaklaşımlardan biri haline gelir. Bu güzergâh aynı zamanda bizi Freire'nin derdinin ardına götürür, sorgulatar; sadece varacağımız yeri değil, geçmiş ve yürüdüğümüz yolu da aklın ve kalben duyurur, duyusatır.

Paulo Freire'nin yetişkin eğitimcisi olarak iz sürdüğü/beslendiği ve bizlere duyurduğu geleneklerden biri -esasinda öne çıkarı- radikal yetişkin eğitimi geleneğidir. Kökleri, toplumsal değişime/dönüşüme yönelik bir ilgiye ve mücadeleye dayanan radikal yetişkin eğitimi tıpkı Freire'nin de deneyimlerinde ve yazdıklarındaki gibi sınıf ve okul mekânı ile sınırlı tutulamaz, yaşamın tümünü kapsar. Kaldı ki tarihsel olarak yeni bir toplum ve insan tahayyülü anlamına gelen bu ilginin odağında toplumsal eşitsizlikler ve bu toplumsal eşitsizlikleri en yoğun biçimde deneyimleyen işçi sınıfı bulunur.

19.yy'dan itibaren yaşanan yetişkin eğitimi deneyimlerinin tümünde esas tartışma, bazen açık bazen de örtük olarak, işçi sınıfının yeniden şekillenmesinde eğitimin rolü üzerinden sürdürülür. Bu deneyimlerin ve tartışmaların kendisi aynı zamanda yetişkin eğitiminde özgün bir gelenek olan radikal yetişkin eğitimi geleneğinin de tarihsel köklerini oluşturur. 19. yüzyılın sanayileşen ülkelerinde işçi hareketinin yükselişinin ve işçi sınıfının özellikle siyasal öğrenme ihtiyaçlarının öncülük ettiği bağımsız yetişkin eğitimi pratiklerinin asıl nüvelerini oluşturduğu ve yine bu yüzyıldan itibaren yetişkin eğitiminin bir vechesi olan radikal yetişkin eğitimi, pek çok politik ve felsefi düşünceden etkilenir. Bununla birlikte, Marksist kuramın 19. yüzyılın ortalarından itibaren yetişkin eğitimi pratiğinin radikal geleneği üzerindeki asıl önemli etkilerden biri olduğu söylenebilir. Yetişkin eğitimi alanına yönelik teorik bir çerçeve olarak Marksizmin kullanımı ise görece yenidir; henüz 1970'lerde hayata geçirilmiştir. Marksist kuramın yetişkin eğitimi üzerine daha yaygın kullanımında iki etmen öne çıkar: bunlardan birincisi 1960'larda Avrupa'da ve ABD'de Marksizmin yeniden canlanması, ikincisi ise Brezilyalı yetişkin eğitimcisi Paulo Freire'nin eserleridir. 1960'ların ortasından itibaren yetişkin eğitiminde, dünya genelinde büyük bir

açılım yaşanır. Yetişkin eğitiminin toplumda eğitime ulaşmanın oldukça önemli bir parçası olarak ortaya çıkması, yetişkin eğitiminin politik mahiyeti ile ilgili de giderek artan bir ilgiye yol açar. 1970'lerde ise kapitalizme karşı mücadelenin bir parçası olarak yetişkin eğitiminin potansiyeline yönelik yeniden bir ilgi oluşur. Freire tam da böyle bir zamanda bu ilgiye temas edebilecek düşünceler öne sürer. Paulo Freire'nin "tarafsız eğitimin olmadığı" vurgusunu yaptığı çalışmaları, özellikle etkili olur ve kimi yetişkin eğitimciler yetişkin eğitiminin toplumsal dönüşüme nasıl katkı sunacağına yönelik düşünmeye başlarlar. Bunu yaparken de yetişkin eğitiminin kapitalizm karşıtı politik eylemle ilişkisini imleyen radikal bir geleneği yeniden değerlendirmeye alırlar. Bu nedenle radikal bir dönüşüm ve özgürleştirici bir öğrenme sürecinde Freire doğrudan ilham kaynağı haline gelir. 1970'lerden itibaren okul eğitimi üzerine yazan Marksist yazarlar yetişkin eğitiminin ekonomi politiğinin geliştirilmesinde önemli bir esin kaynağı olsalar da Paulo Freire'nin eserlerinin önemli etkisiyle yetişkin eğitimi, yalnızca alanın kendisine Marksist bir düşünce kaynağı sunan bir teoriyene sahip olmamış; aynı zamanda radikal okul düşünürleri ni de etkileyen bir teorisyen eğitimciye sahip olmuştur.

Doğrudan yetişkin eğitimi alanında Marksist düşünce kaynağı sunan Paulo Freire'nin özellikle 1970'lerin başlarındaki Özgürlük için Kültürel Eylem ve Ezilenlerin Pedagojisi adlı çalışmaları yetişkin eğitimi alanındaki radikal geleneğe yetişkin eğitiminin yoksullar ve ezilenler yararına toplumsal değişimi destekleme zorunluluğu olarak bahsedilen kilit role yeni bir güç katar. 1978'de Süreç İçinde Pedagoji adlı çalışmasında Freire yetişkin eğitiminin yapısal etkenlerine, kapitalist üretim biçimine, üretimin toplumsal ilişkilerine ayrıca ilgi gösterir. Dolayısıyla Freire'nin çalışmaları sistematik bir biçimde olmasa da ekonomi politik yaklaşımın da pek çok unsuruna işaret eder. Fikirlerini büyük ölçüde Marksist geleneğin şekillendirdiği yetişkin eğitimcisi Freire, ilk zamanlar Hristiyan bir sosyal demokrat olarak çalışmalarında pozisyonunu belirlerken sonraki çalışmalarında düşüncelerini Marksist felsefenin temel ilkeleriyle ilintilendirir. Freire'nin doğrudan "Ezilenlerin Pedagojisi" olarak ifade ettiği yetişkin eğitimi yaklaşımının, yetişkinlerin öğrenme süreçlerinin siyasallık kazanmasına, siyasal öğrenmenin kavramsallaştırılmasına ve öğrenmeye sosyo-politik bir çerçeve geliştirmeye oldukça katkı sunduğunu söylemek gerekir.

Freire tarafından 1970'de conscientization/bilinçlenme diye tanımlanan süreç; sosyal, siyasi ve ekonomik çelişkileri kavramak, gerçekliğin insanları ezen koşullarına karşı harekete geçmek ve iktidar ilişkilerinin ve yabancılaşmanın değişebileceğine ilişkin bir anlayışı

geliştirebilmek için gereken politik bir öğrenme sürecidir. Freire daha çok hakikatin açığa çıkarıldığı, toplumsal, politik ve ekonomik çelişkilerin anlamlandırılması ile birlikte eleştirel bilincin uyandırıldığı ve baskıcı unsurlara karşı harekete geçildiği bir toplumsal dönüşümle ilgilenir. Dolayısıyla vurguladığı dönüştürücü ve özgürleştirici süreç sadece kişisel dönüşümün yaşandığı değil; aynı zamanda bireylerin kendi benliklerinin, toplumun ve bu toplumun politik ekonomik ilişkilerinin üreticisi olabileceği toplumsal dönüşümün yaşandığı diyalektik bir süreçtir. Freire'nin betimlediği bu çerçeve içerisinde eleştirel pedagoji, kendini çevreleyen sınırları aşip yapıları dönüştürmeye çalışırken, aynı zamanda mevcut toplumsal realitenin üzerine kurulmakta ve toplumsal konumların farkındalığını getirmektedir.

Bu bağlamda; Paulo Freire yaşamıyla ve yazdıklarıyla sadece kurumsal sınıf ve okul mekanına/zamanına seslenmez; bunu da içine alan, bir bütün olarak toplumsal eşitsizlikleri deneyimleyen ve gün geçtikçe daha yoksullaşan ve yoksunlaşan işçi sınıfına ve tüm ezilenlere seslenir. Seslendiği bu yer, aynı zamanda Freire'nin yaklaşımının bizatihi beslendiği tarihtir, işçi sınıfının ve tüm ezilenlerin mücadele deneyimleridir. Güçlü bir ortak kesen yaratan bu seslenme hali, Freire'nin bir eğitimci olarak dünyanın pek çok yerinde öne çıkmasını sağlar.

Bununla birlikte Freire'nin yazdıklarını, "nasıl bir toplum" ve "nasıl bir dünya" sorusunun götürdüğü özgürleştirici ufku görmeden de anlayabilmek/betimleyebilmek ve yaklaşımının kimi parçalarını uygulamaya geçirmek mümkün. Bu olanak güncel meselelerin çözümüne yol verdiği gibi kimi liberal, muhafazakâr eğilimlere de kapı açabilmekte, yaklaşımın indirgenmiş halini işlevsel kılabilmektedir. Dolayısıyla Freire'nin yaklaşımının dünyanın çeşitli yerlerinde liberal, muhafazakâr ve sosyalist eğitimciler tarafından eşzamanlı kullanılıyor olması tesadüfi değildir. Tarihsel ve güçlü politik mahiyetinden uzak eleştirel eğitim yaklaşımları ve uygulamaları, bizleri en iyi ihtimalle liberal-demokratik eğitim anlayışına yakınlaştırmak eşit ve özgür insanların dünyası tahayyülünden, yani Freire'nin dünyasından uzaklaştırır.

Bunu da akılda tutarak ısrarla vurgulamak gerekir ki, Freire'nin özgür ve eşit insanların dünyası olarak gördüğü özgürleştirici ve dönüştürücü deneyimlerin dünyası, kendisinin ifadesiyle "Ezilenlerin Pedagojisi", güçlü politik mahiyeti dışında tutularak anlaşılamaz. Bunun en somut hali de bizatihi Freire'nin kendi yaşamıdır.

Freire-Ezilenlerin Pedagojisi ile Dramatik Tanışmamız

Nurdan ÖDEMİŞ KELEŞ

Ezilenlerin Pedagojisi, yazarı Paulo Freire, yeşil küçük bir kitap¹, 1991 yılında Türkçe'ye çevrilmiş. Tanışmamız mı? Benim için oldukça dramatik çünkü girdiğim bir yüksek lisans sınavında "Freire' nin Ezilenlerin Pedagojisi kitabında ortaya koyduğu pedagoji anlayışını açıklayınız?" şeklindeki bir soruda gerçekleşmişti. Kendisi ile uzun süre bakışmış ve herhangi bir etkileşime girememiştim. Çünkü adını daha önce bir hocamızdan okunması gereken kitaplar olarak duyduğum ancak çoğu öğrenci gibi ben de bu tavsiyeyi hayata geçiremediğim için kendisine söyleyecek bir şeyim yoktu. Hani hiç bilmediğiniz bir konuda küçücük bir bilgi kırıntısını beyninizin kıvrımlarında çaresizlikle arar fakat bulamazsınız ya, işte yaşadığım tam olarak oydu. Bedeli ise boş verilen bir yüksek lisans mülakat kâğıdı ve saatlerce kendimle kavgaya girişmem olarak benim için pek ağır olmuştur. O zaman sınavda başarısız olduğum için çok üzülümüş, o başarısızlığın bana Freire ve Ezilenlerin Pedagojisine ait bir farkındalık olarak döneceğini tabii ki kestirememiştim. Demek ki kaybettığımızı düşündüren dramatik başlangıçlar, daha değerli kazançların kapısını aralayan mutlu bir sona da dönüşebilir.

Tertemiz kâğıdı (!) teslim eder etmez farklı bir şehirde olmama rağmen kendimi, kitapçıda elimdeki o yeşil küçük kitaba bakarken buldum. Öncelikle yazarın hayatının anlatıldığı yere ve önsöze bakmalıydım, bu kitabı yazan kişi nasıl biriydi? Kendisini ve eğitime dair fikirlerini bilmeyişim, bana bir lisansüstü programa mal olduğuna göre önemli şeyler yapmış olsa iyi olurdu.

Paulo Freire 1921' de bir orta sınıf mensubu olarak çok yoksul bir şehir olan Recife' te doğmuş, 1929 bunalımında ailesinin yoksullaşmasıyla açlık ve sefaletin korkunç gerçekliği ile yüzleşmişti. Eğitim ve öğrenme sorunları ile gençlik yıllarında ilgilenen Freire 1947' de halkın özgürleşmesini temel alan bir okur-yazarlık yöntemi ortaya koymuş ve dönemin yönetimi tarafından desteklenmişti. Ne var ki halkın gündelik yaşa-

mını konu alan ve siyasi olarak bilinçlenmelerini amaç edinen metinlerle bu işi yürütmesi, daha sonra darbe yapan başka bir yönetimin pek hoşuna gitmemişti. On altı yıl boyunca sürgün hayatı yaşamak zorunda kalan Freire' nin yetişkin eğitimi konusunda önemli eserleri vardı. Ezilenlere ve onlarla aç çekerek onlar için mücadele edenlere adanmış "Ezilenlerin Pedagojisi" kitabı ise bu eserlerin en ünlüsü idi. Kitabın İngilizce önsözünü yazan Richard Shaul, Freire' nin ezilenlerin yaşadıklarına duyarlı kalamayışını şu şekilde vurgulamıştır: **"Paulo Freire' in düşüncesi, çevresindeki ezilenlerin olağanüstü yoksulluğuna ve acısına yaratıcı bir zekânın ve duyarlı bir vicdanın verdiği karşılıktır."**

Freire sürgünde geçirdiği yıllar boyunca düşüncelerini, verdiği okur-yazarlık eğitimlerinde bireylerin dönüşümündeki gözlem ve deneyimleri ile harmanlayarak kendine özgü kavramlarla ortaya koymuştur. Kitapta yer alan ve bildiğimiz manadan başka anlamlar yüklenmiş olan bu kavramların geniş bir okuma-yazma seferberliğinden ilham aldığı düşünülürse Freire' nin belki de 20. yy' ın en büyük eğitmeni aktivistlerinden biri olduğu söylenebilir. Freire kendinden, bilinçlenmekten, ezilmeye ve kaderine karşı çıkmaktan korkan milyonlarca bireyde bir özgürleşme ve dönüşüm gerçekleştirirken, "Ezilenlerin Pedagojisi" kitabı ile bu dönüşümden ben de kendi payımı aldığımı ifade edebilirim.

Acıklı karşılaşmamızdan sonra sakın kafayla kitabı okuduğumda içinde adeta kendimi görmüştüm. İlkokul birinci sınıfta okumayı öğrenme sürecimde ezberlediğim heceler gözümün önünde boncuk gibi dizilmiş, o sıralarda kaygı ve endişe içinde oturduğum anlar zihnimde canlanmıştı. Birbirimize değil öğretmenimize, öğretmenimizin ise bize sırtı dönük halde tahtaya yazdıklarını, hazır bilgi hapları gibi bir bardak suyla yutmuştuk adeta. Okumayı, yazmayı, matematik ve hayat bilgisini öğrendik mi? Evet. Peki Freire' nin savunduğu hayatı anlamlandırmayı, eleştirel okur-yazarlığı, diyalogu, özgürleşmeyi, etkileşimle deneyimleyerek

öğrenmeyi, sorgulamayı, duygu ve düşüncelerimizin değerli olduğunu? Hayır! Bir bankada yatırımcılara ait bilgi küpleriydik sadece. Ne kadar gereksiz bilgiyle doldurulmuşsak eleştirel bilincimize o kadar yer kalmamıştı.

Freire ile olan dramatik tanışmamız, doktora eğitimindeki Eleştirel Pedagoji dersi ile bilişsel bir yolculuğa dönüştü. Dersi-ders gibi değil-tartışarak, dinleyerek, okuyarak, kendimizi ve çevremizi sorgulayarak, paylaşarak, birbirimizden öğrenerek, edilgen değil etkin daha doğrusu etkileşimli şekilde yapıyorduk. Dersin dayandığı temel savlar, çözmeye çalıştığı başlıca problemler bize öğretilmeye ve eleştirel bilinç kazandırılmaya çalışılırken tam da Freire' nin ve eleştirel pedagojinin savunduğu, karşılıklı diyaloga dayanan ve öğretmen-öğrenci arasındaki duvarların kaldırıldığı, dönüşümsel bir öğretme yaklaşımı tercih edilmişti. Perspektifinizin genişlediğini, bilişsel olarak evrildiğinizi hissedebiliyordunuz. Eleştirel bilinç belki vardı ancak zayıf ve yönsüzdü, şimdi onu hangi yönle çevirmeniz gerektiğini farkedebiliyordunuz. Bunu deneyimlemek için keşke uzun yıllar beklemek, doktora gibi zorlu bir engeli aşmak gerekmeseydi. Çünkü her kademedeki öğrencinin bu çeşit bir yaklaşımla öğrenmeye hakkı vardır. Her öğrencinin özne olarak değer görmeye, seçimlerini yapmaya, duygu ve düşüncelerini ifade ederek sevgi temelinde bir diyalogda yer almaya hakkı vardır.

Freire kitaptan, insanlara olan inancı ve içinde sevmenin daha kolay olacağı bir dünyanın yaratılmasına olan inancı olmak üzere iki umudu olduğunu belirtmiştir. O zaman bize düşen önce kendimize, sonra dünyayı daha yaşanabilir hale getirmek için düşünmeye, güzel eylemeye, üretmeye olan inancımızı kaybetmemektir.

Kaynakça

Freire, P. (2018). *Ezilenlerin pedagojisi*. (On sekizinci basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Freire, Habermas ve Eleştirel Matematik Eğitimi

Dr. Bülent Avcı

Bu yazı da akademik bir araştırma alanı olan eleştirel matematik eğitimi (EME) doktora süreci ve sonrasında deneyimlerim üzerinden anlatmaya çalışacağım.

Geçen on beş yıl zarfında Amerika'da eğitimci olarak çalışırken, tüm eğitim emekçileri gibi neoliberal politika ve uygulamalarının olumsuz etkilerine maruz kaldım: Devlet okullarını özelleştirme girişimleri (charter schools), öğretmenlik ve akademisyenlik mesleklerinin değersizleştirilmesi, eğitimin test-hazırlık seanslarına indirgenmesi, eğitimcilerin akademik özgürlüklerinin ve mesleki otoritelerinin ellerinden alınması, okulların-kampüslerin bir tür işyeri yada ticaret alanlarına dönüştürülmesi ve benzeri şeyler...

Bir eğitimci olarak tüm bu olup biteni muhalif bir çerçeveden anlamlandırabilecek denli politik bilinç ve eleştirel pedagoji formasyonum vardı; fakat bunun matematik eğitimine nasıl uyarlayabileceğimi bilmiyordum. Mevcut literatürü şöyle bir gözden geçirdiğimde, EME'nin çok yeni bir alan olduğunu ve henüz taşların yerine oturmadığını gördüm. Bu alanda çalışma yapan akademisyen sayısı bir elin beş parmağını geçmeyecek kadar azdı. Mevcut literatür özetle şunu söylüyordu:

-Matematik eğitimi, yaygın bir tarafsızlık iddiasının aksine, politik bir alandır

-EME resmi müfredata mesafeli durmalı ve sosyal, politik, ve ekonomik konuları matematik dersleriyle ilişkilendirmelidir

-Matematik eğitiminde fonksiyonel ve

eleştirel okuryazarlık ayırımı yapmalıdır

-EME üzerinden demokrasi ve vatandaşlık bağlantısı kurulabilir

Bunların hemen hepsi teorik çalışmalardı ve temenni olmanın ötesine geçmiyordu; hiçbir derslikte-amfide öğrencilerle baş başa kaldığında ne yapman gerektiği noktasında bir fikir vermiyordu. Mevcut çalışmaların çoğu eleştirel pedagojide olduğu gibi pratikten uzak teorinin teorisi haline gelmiş makalelerden oluşmaktaydı.

Eleştirel pedagojiye değinmişken, geçtiğimiz ay muhalif eğitimciler-akademisyenler çeşitli aktivitelerle, eleştirel pedagojinin en önemli figürü olan Paulo Freire'nin 100. doğum gününü kutladı. Ebetteki bu tür kutlamalar önemlidir ve sürdürülmelidir. Ve fakat Freire 50 sene önce kendi alan çalışmalarından hareketle bir kitap yazdı (ezilenlerin pedagojisi); bu alana ilgi duyan akademisyenler kendi pratiklerini hiç sorun etmeden halen bu kitap üzerine konuşup durmaktalar. Oysa yapılması gereken teorinin pratikle diyalektik ilişkisini kurmak ve Freire'nin fikirlerini günümüz dünyasına ses verecek şekilde pratikte canlı tutmaktır.

Bu verili koşullardan hareketle *eleştirel pedagojinin temel ilkelerin matematik eğitimine, eğitim dünyasındaki neoliberal hegemonyaya karşı duracak şekilde, nasıl uygulanabilir?* sorusu ile doktora çalışmaya başladım. Toplamda dört sene süren tez yazım sürecinin sonunda sonuçları Brill yayınları üzerinden kitap halinde yayınladım¹. İngilizce yayınından iki yıl sonra kitap Töz yayınlarından, Kemal İnal çevirisi ile, Türkçe olarak yayımlandı².

Felsefi-Teorik arka plan.

EME alanında eleştirel pedagoji de olduğu türden felsefi-epistemolojik bir arka plan mevcut değildi. Tez önerisi aşamasında hem felsefi bir arka plan hem de buna uygun bir araştırma metodu oluşturmak durumundaydım. Bu süreçte Paulo Freire benim ana motivasyon ve moral kaynağımı oluşturdu. Freire'nin çalışmalarına baktığımızda üç ana kaynaktan beslendiğini görürüz. Birincisi Latin Amerika'daki özgürlük teolojisi, ikincisi Amerikalı pragmatist düşünür John Dewey'nin fikirleri, ve üçüncü olarak Marksizm.

Freire diyalog kavramını varoluşsal bir gereksinim olarak tanımlar ve insancıl-demokratik eğitimin temel bileşeni olarak görür. Diyalog temelli pedagoji üzerinden öğretmen-öğrenci ilişkisi dikeyden yataya dönüşür; öğrenci bilginin pasif tüketicisi değil öğretmenle beraber aktif yaratıcısı haline gelir; öğrenci ve öğretmen resmi müfredatın ve geleneksel kabul görmüş bilgilerin dışına çıkarak sorular sorar ve çözüm önerilerinde bulunur. Son analizde öğrenciler ve öğretmen bilinçlenme ve özgürleşme deneyimlerinden geçer ve derslikte-okuldaki hayat giderek demokratikleşir.

Araştırma metodu üzerine çalışırken Jürgen Habermas'ın çalışmaları ilgimi çekti.

Habermas post-modern şarlatanların aksine modernleşmenin henüz bitmemiş bir süreç olduğunu ve aydınlanma ideallerine geri dönülerek modernleşmenin sorunları ile başa çıkılabileceğini savunur. Marksist teoriye emek üzerinden tanımlanmış özgürleşme tespiti tarihsel olarak başarısız olduğu noktasından

¹ Critical Mathematics Education
Can Democratic Mathematics Education Survive under Neoliberal Regime? <https://brill.com/view/title/54038>

² Neoliberalizm, Matematik Eğitimi ve Sınıf Mücadelesi, <https://www.amazon.com/Neoliberalizm-Matematik-Egitimi-Sinif-M%C3%BCcadelesi/dp/6058045584>

hareketle, bilgi teorisini *eylemsel iletişim kuramı* üzerinden geliştirmeye çalışır. İdeal konuşma durumu olarak tanımladığı kuramı tahakkümcü olmayan ve özgürleşmenin önünü açan, iki kişi, gurup yada ulus-devlet arasında, iletişim imkanlarını irdeleyen ve bu yönüyle eleştirel eğitime uygulanabilecek kapsamlı bir teoridir.

Avustralyalı akademisyen, Stephen Kemmis, Habermas'ın iletişim kuramını referans alan **eleştirel katılımcı aksiyon araştırması** diye bir metot geliştirmişti. Bu noktadan hareketle teorik arka plan ve bununla uyumlu bir araştırma metodu oluşturmaya karar verdim. Freire ve Habermas'ın teorik yaklaşımları aynı değildi; fakat özgürleştirici ve demokratik diyalog teorisi bağlamında, birbirini tamamlayan fikirlerdi. Ontoloji, epistemoloji ve araştırma metodu alanlarında karşılaştırmalı analizler yaparak Stephen Kemmis'in geliştirdiği araştırma metodunun EME araştırmaları için uyarlanabileceği sonucuna vardım: EME-araştırma metodu ile ilgili prestijli hakemli akademik dergilerden olan Taylor Francis³ de yazdığım makale bu alandaki tek çalışmadır.

Habermas Avrupa birliği üzerinden ortalama bir sosyal demokrasinin varlığını kabul ederek yazarken, Freire'nin referansları, Türkiye'ye de çok benzeyen, Latin Amerika'dan gelmekteydi. Böylesine birbirini tamamlayan yaklaşımlardan oluşan teorik altyapıların neoliberal ideolojinin küresel hegemonyasına karşı yine küresel düzeyde bir karşı duruş sergileyebilmek için gerekli ve işlevsel olduğu düşüncesindeyim ve halen bu düşüncemi korumaktayım.

Sonuç:

Dört yılı aşan zorlu bir çalışmanın sonunda EME literatüre yaptığım katkıları

özetlersem.

1. **Eleştirel katılımcı aksiyon araştırması** eleştirel matematik eğitimi araştırmaları için en uygun metottur: zira bu yaklaşım diyalogu merkeze koyar ve araştırmayı öğrenciler üzerine değil öğrencilerle beraber yapmayı önerir. Öğrenci sürecin pasif bir objesi değil aktif bir öznesidir.
2. EME diyalog temelli (otoriter olmayan) bir pedagoji ile hayata geçirilebilir. EME öğrencilerin matematik yaparken bilinçlenmesine ve diğer tüm kimlik ve aidiyetlerin ötesinde sınıf bilinci kazanmasına odaklanmalıdır.
3. EME için kullanılacak hazır müfredat materyalleri yoktur. Eleştirel eğitimci (ler) mevcut ders kitaplarını revize ederek yada sıfırdan yazarak ders materyalleri geliştirmek durumdadır. Bu düşünülduğünden daha zor bir iştir.
4. EME rekabetçi-yarışmacı bir eğitimden ziyade birlikte öğrenmeyi teşvik eden dayanışmacı bir kültür aşılamalıdır. Bu yaklaşım eleştirel vatandaşlık ve demokratik değerlere odaklanmış bir EME için elzemdir.
5. Ders materyalleri araştırma temelli bir yaklaşımla hazırlanmalı; dersler-projeler birlikte öğrenme ve diyalog ortamı yaratacak şekilde tasarlanmalıdır. Açık-uçlu olarak tasarlanmış matematik problem ve projeleri ne çok zor nede çok kolay olmalıdır.

6. Eleştirel pedagoji ve EME doğası gereği politik bir aksiyondur. Öğretmen tarafsızlık adına kendi dünya görüşünü ve düşüncelerini gizlememelidir; aynı zamanda öğrencilerin görüşlerini rahatça dile getirebilecekleri demokratik ortamı yaratmaya çalışmalıdır. Başka bir deyişle eleştirel öğretmen her ne adına olursa olsun propaganda olarak kategorize edilebilecek süreçlerden uzak durmalıdır. Freire'nin dediği gibi propaganda işgalcilerin ve sömürgecilerin dilidir. Eleştirel eğitimciler işgalcilerle aynı metodu kullanamaz, kullanmamalıdır.
7. EME'nin üç ayağı olan diyalog temelli pedagoji, birlikte-beraber öğrenme ve araştırma-eksensel eğitim pratiği, ancak ve ancak sınıfı (derslik) demokratik bir komüniteye dönüştürmeye odaklanmışsa sürdürülebilir bir eğitim faaliyeti olabilir. Bu süreçler birbirleri ile diyalektik olarak bağlıdır. Biri olmadan diğeri olmaz.
8. EME sınıfı (derslik), eşitler arası diyalogun yaşam bulduğu komüniteye dönüştürebildiği ölçüde, eleştirel vatandaşlık ve demokrasi eğitimi niteliği kazanabilir. Öğrencilerin eleştirel bilinç edinme süreçleri bağlamında, EME'nin nihai hedefi eleştirel vatandaşlık ve demokratik toplum ideali olmalıdır.
9. Neoliberal kapitalizmin baskın olduğu eğitim dünyasında neoliberalizme muhalif bir eğitim pratiği egemenlerin hoş karşılayacağı bir durum değildir. EME ve benzeri muhalif eğitim pratiklerinin bu anlamda belirli riskler içerdiğini de belirtmek gerekir.

Son olarak şunu da eklemek isterim ki, *dünyanın bir yerindeki bir okulda-derslikte yapılan bu mücadele küresel anlamda ne ifade edebilir ki diye düşünenler olabilir.*

Ancak unutulmamalıdır ki dünya küresel neoliberal kapitalizmin işgali altındadır ve bizler bu işgalin ortasında, nefes alabileceğimiz küçük alanlar açarak umudu canlı tutabilir ve mücadeleyi etkin kılabiliriz.

Psikolojide Devrim: Psikolojinin ve Sermaye Düzeninin Eleştirisi

Ulaş Başar GEZGİN

Eleştirel ve marksist psikolojinin önde gelen isimlerinden olan Ian Parker'ın 'Psikolojide Devrim' adlı kitabı, bu çifte alanda Türkçe'de okunacak az sayıda kitaptan biri olarak özel bir öneme sahip. Yazar, kitabın "dünyayı değiştirmek, kendi psikolojilerine bir anlam kazandırmak ve psikoloji ile radikal siyaset arasında bağlantı kurmak isteyenler için" hazırlandığını söylüyor.

Kitapta alıntılanacak ve tartışılacak çokça bölüm var. Örneğin kitabın girişinde şöyle diyor Parker:

"İnsan doğası'na ilişkin popüler tartışmalar, toplumsal değişimi söz konusu bile olamayacakmış gibi gösteriyor ve psikolojik kuramlar, başka bir dünyanın olanaklı olduğuna inanların altını oyuyor. Savaş, istilaya ve katliama ilişkin psikolojik açıklamalar, bizi yalnızca yanlış yönlendirmekle kalmıyor, bizim dikkatimizi yalnızca ekonomik, siyasal ve tarihsel koşullardan uzaklaştırmakla da kalmıyor, aynı zamanda, kendini değişime adanmış olanların güvenliğini de temelinden sarsıyor. İnsan doğasına ilişkin, bize derin bir psikolojik düzeyde nelerin değiştirilemeyeceğini anlatan tüm kuramların sinsi ekonomik işlevleri ve tehlikeli siyasal doğurguları bulunuyor. Psikolojiye mesafeli durmak, bizi, vahşetin beynimizde ve davranışlarımızda döşeli olduğu biçimindeki yanlış görüşün kabulünü reddetmemize olanak tanıyacak."

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi, Parker, "insan doğasında şiddet vardır" gibi genel kaniya mal olmuş görüşlerin bilimsel temeli olmadığını ileri sürüyor. Böylelikle, bilim adı altında gerici kadın-erkek rollerini yücelten anaakım evrim psikolojisi ile psikanaliz altındaki hemen hemen tüm akımları hedef almış oluyor. Feminist psikoloji araştırmalarından çokça örnek veren Parker'a göre, insan davranışını anlamak üzere gerçekleştirilen birçok hayvan araştırmasının insan doğasını yansıtmış gibi gösterilmesi ve bu tür çalışmalar üzerinden bilimsel görüntülü çeşitli bilgilerin dolaşma sokulması en baştan hatalı. Bunlar hatalı; çünkü araştırmaları yapanlar, tersini ileri sürseler de, aslında çalışmaları, kendi değer yargılarından etkileniyor.

Parker'ın eleştiri oklarının bundan sonraki hedefi, eğitim sisteminin altında yatan psikoloji bilgisi. Açıklama gerektirmeyecek bir netlikle şöyle diyor:

"Örneğin, okulda, kendi bireysel 'psikolojimiz' olarak düşünmemiz istenenin üzerinde derin yaralar açan yetenek ve zeka kategorilerine maruz kalıyoruz. İnsanların okul türleri için sınıflandırılmaları ve derecelendirilmeleri, her bir çocuğun sınıf konumunda ve kimliğinde iz bırakıyor. Okul dolayımında bireysel bir patika, 'psikolojik' birşey olarak deneyimleniyor; her bir çocuk, kendi başarısızlığını, asıl sorun kendi içlerinin asla anlayamayacakları ve kaçamayacakları derinliklerindeymiş gibi, yabancılaşacakları birşey olarak yaşantılamaya noktasına geliyor. Sonra kendi çocuklarımız, sürekli artan sayıda değerlendirme ve yapamayacaklarının neler olduğuna ilişkin kararlardan oluşan bir sistem nedeniyle acı çekerken, biz de kendimizi daha çaresiz hissediyoruz."

Parker'ın masaya yatırdığı en önemli kavramlardan biri, psikolojikleştirme. Psikolojikleştirmeyi, toplumsal gerçekliklerin anaakım psikologların kolayına gelecek biçimde kavramsallaştırılması olarak kısaca

tanımlayabiliriz. Psikolojikleştirmeye birlikte, sermaye düzeninin yarattığı sorunlar, tarihsel, ekonomik ve toplumsal bağlam ve anlamlarından soyularak bireyselleştiriliyor. Yaşadığımız sıkıntıların bireyselmış gibi algılanması hedefleniyor; böyle olunca da, toplum yerine birey sorunsallaştırılıyor. Sorunlar, bireyin zihninde olan bitenlere indirgeniyor. Bu nedenle, anaakım terapisinin çıkış noktası, sağlıklı olmayan bilişleri sağlıklıya çevirmek oluyor. Oysa, bu bireysel kısır döngü, düzenin yarattığı sorunlardan bireyi sorumlu tutmak anlamına geliyor. Şöyle diyor Parker:

"Çoğumuz, bu dünyaya ayak uydurabilmek için davranışlarımızı ve konuşma tarzımızı değiştirmeye itiliyoruz. Sermaye düzeni, geçimlik çalışanlara, nüfusun hâlâ büyük bölümünü oluşturan çalışan sınıfa dayanıyor; ama toplum, işçiler bahtsız ve sayıca azalmakta olan bir azınlıkmış gibi, kendini kendine orta sınıf gibi sunuyor. Bu imge ile gerçek arasındaki çelişki ve ne olduğumuz hakkındaki yalan, uyum sağlamaya çalışırken kendimizle ilgili neyin yanlış olduğuna ve sağ kalmak için benimsediğimiz stratejilerle ilgili neyin doğru olduğuna ilişkin çeşitli varsayımları tartışmaya açmaya başladığımız anlamına geliyor. Yapısal eşitsizlikleri örten bireysel seçimler, psikolojikleştirmeyi daha fazla beslemiş oluyor ve duygularımız ve kişisel yolculuklarımız hakkındaki konuşma becerimiz, kendimiz ve başkaları için sorun çıkarmaya açmaya kanıt oluyor. Bize toplumsal değişimden vaz geçmemiz ve dünyayı değiştirme hedefinin kendisinin de başkalarının başarılarına imrenme ve içerleme gibi psikolojik güdülerin bir ürünü olduğu öğretiliyor."

Parker'a göre, yaşanan sıkıntıların altında yabancılaşma yatıyor; fakat anaakım psikoloji, bu durumu es geçiyor:

"Dayanılmaz ızdıraplar, psikolojide, bozukluk, başarısızlık ya da hastalık olarak görülüyor. Yabancılaşmanın en yıkıcı yönlerinden biri, ya kendilerinin ya da başkalarının sefaleti nedeniyle, insanların ızdırap ve öfke duygularından koparılmasıdır. Kendi kendimize olan zulmümüz, psikologlar tarafından, kendi içimizde bulunan bizi kötü hissettireceği 'olumsuz düşünme'ye dönüştürülüyor ve başkalarının zulmü ise, uyum sağlayamamış insanların elindeki kadere talihsizliğe dönüştürülüyor. Kâr ve tüketim zorunluluğuyla harekete geçen sermaye düzeninde, mutluluğun normal durum olarak görülmesi amacıyla, 'pozitif psikoloji'ye özel bir ödül bahşedilmiş durumda. Kendi kendine etkinlikler ve dayanışmanın yerini anti-depresanlar ve hayır işleri alıyor."

4. bölüme geldiğimizde, Parker'ın Gezi Direnişi zamanlarındaki çeşitli psikolojik açıklamalara yanıt niteliği taşıyan eleştirilerini görüyoruz:

"Psikologların dünyası pek çok açıdan gerçek dünyaya benzemez. Bu yüzden de, alanın farklı alt dalları toplumsal meselelere karşı beklenmedik yaklaşımlar benimseyebilmektedir. Bu duruma verilebilecek bir örnek, 'sosyal psikolog'ların ve 'politik psikolog'ların çatışma ve muhalifliği ele alma biçimleridir. Sanıldığı gibi tersine, alanın nispeten 'sosyal' tarafında yer alanlar, toplumsal açıklamalara daha sıcak yaklaşmazlar - hatta paradoksal bir şekilde, kolektif eylemlere dair

en indigemeci ve tepkisel açıklamaların bir kısmı tam da bu alanda yapılmaktadır. Üstüne üstlük, toplumsal mücadeleler hakkında yapılan siyasi açıklamalara en düşmanca yaklaşımlar arasında çoğu zaman 'politik' psikologlar da vardır. Bu bölümde, toplumsal ve politik 'davranış'lara dair 'dengeli' bir yaklaşım benimsemenin, psikologları nasıl grup eylemliliğini ve kolektif eylemliliği normaldışımıymış gibi göstermeye ittiği anlatılacaktır."

Aynı bölümde, Parker, sermaye düzeninin, işçileri, zincirlerinden başka kaybedecekleri şeyler de olacağı yönünde ikna ettiğini ileri sürüyor. Bu nokta, üzerine daha fazla araştırma yapmaya, hatta kitap yazmaya değer bir nokta:

"Bir zamanlar, işçilerin sermaye düzenini alt etmek için birleşecekleri ve zincirlerinden başka kaybedecek bir şeylerinin olmadığı iddia edilirdi. Oysa şu anda, birçok işçinin gerçekten de kaybedecek çok daha fazla şeyi var; bu da kısmen, kapitalizmin onlara sunduklarına karşı güçlü psikik yatırımlarının olmasıyla ilişkili."

Gezi Direnişi sırasında çeşitli muhalif isimlerin bile, süreci açıklamak için, anaakım psikoloji çalışmaları oldukları aşikar olan Milgram ve Zimbardo deneylerine gönderme yaptıklarını görüyorduk. Parker'ın bu konudaki görüşü şöyle:

"Milgram ve Zimbardo deneyleri, sosyal psikoloji ders kitaplarında ve popüler anlatılarda genellikle birlikte ele alınırlar. Bunun nedeni, birinin diğerini anlamlandırmadığı; bu anlam da şudur: Sosyal davranış ne sizin için ne de başkaları için iyidir. Hâlbuki sıklıkla unutulsa da, başkalarına elektroşok verdiklerini zanneden bir grup katılımcı, duygusal olarak çökmüş; birçok kişi, yönergeler uymayı reddetmiş; çok sayıda katılımcıya daha sonra deneyin tümünden sahte olduğunu bildiklerini söylemiştir. Zimbardo'nun deneyinde oluşturulan cezaevi sisteminde, insanlara kolektif olarak örgütlenebilecekleri bir alan tanınmamıştı; dolayısıyla aslında gerçek dünyada bulunan seçenekler, toplumsal rollerin birey üzerindeki gücünü umutsuz bir iletile insanları aklına kazımak adına yok sayılmıştı."

Parker, Britanyalı bir araştırmacı da olsa, eleştirel oklarının hedeflediklerinden biri, Batı'nın sömürgeciliği ve ırkçılığıdır. Bunun için, başka coğrafyalarda Batı dışı psikolojilerin oluşturulması gerektiğini savunmaktadır:

"Batı ne zaman bir tehditle karşılaşırsa, beyaz Batı psikolojisinin boğuştuğu ırkçı varsayımları su yüzüne çıkar ve örgütlenme biçimleri değişkenlik gösteren kültürleri patolojikleştiren o yılanmış kategoriler yeniden canlanır.

(...)

öncü fikir, Irak'ta ve Afganistan'da yaşanan iç savaşların [sömürgecilerce] boyun eğdirme ile geçen senelerin ardından emperyalist güçler tarafından fet-hedilmiş olmakla ilgili olmadığı, bir 'uygarlıklar çatışması' meselesi olduğu fikridir.

'Terörizm'in son dönemlerdeki yükselişinin 'uygarlıklar çatışması' ile açıklanması, tembel akademisyenler ve fırsatçı siyasetçiler açısından elverişli olduğu gibi, psikologlar için de cezbedicidir. Bu 'çatışma' fikri, politik çatışmaların temelinde dünyayı anlama biçimlerine dair farklılıkların ve iletişim sırasında oluşan yanlış anlaşmaların yattığını öne süren eski tip 'kültürlerarası' psikoloji kuramlarını andırır. Bu uygarlık 'çatışmaları', diğer 'uygarlığın' aslında hiç de uygar olmadığına dair ırkçı varsayımları da içerir- ne de olsa, intihar bombacıları, savaş helikopteri kullananlardan daha az uygar-dır. Böylelikle, kültürlerarası araştırmalar, araştırmacı-

nın sahip olduğu avantajlı konum hiç sorgulanmadan yürütülmüş olur. Artık politik meseleler de ayak altından çekildiğine göre, geriye şiddetle nasıl başa çıkılacağına dair teknik, pragmatik meseleleri araştırmak kalır; ki bunun için de 'Dehşet Yönetimi Kuramı' gibi içi boş yaklaşımlar kullanılır."

Parker'ın eleştirisi, bir yandan da psikolojinin yöntemini hedef almaktadır. Anketlere ilkesel olarak karşı değildir. Engels'in işçilerle yaptığı anket çalışmasını anımsatır. Ancak, ırkçılık gibi kurumsal olguların bireylerin tutum ve algıları üzerinden bütünlüklü bir biçimde ele alınamayacağını ileri sürer. Irkçılığın ortadan kalkması, her bir bireyin daha az ırkçı olmasıyla sağlanamaz; medya, hukuk, eğitim sistemi, aile gibi kurumların dönüştürülmesi gerekir:

"psikologlar, aslında sorunu yanlış yerde saptamakta ve meseleye indirgemeci yaklaşmaktadırlar. Çünkü sömürünün ve direnişin, ırkçılığın ve kimliğin yapısal koşulları, bu yapıların içinde yaşayan kişilerin zihinlerinin içinde olan ve anketlerle saptanabilecek 'tutum'lar değildir."

Politik psikoloji alanındaki psikolojikleştirmenin en klasik örneklerinden biri, siyasi liderleri çocuklukları üzerinden çözümlemektir. Böylelikle, siyaset, kişiselleştirilir ve bireyselleştirilir. Bu anlayış, tarihin motorunun sınıf savaşımı değil, büyük liderlerin olağanüstü özellikleri olduğunu ileri sürer. Böyle olunca, liderleri, hareketleri, toplumsal dinamikleri vb. iktidara taşıyan ya da taşıyamayan toplumsal ve tarihsel

bağlam ile grup ve topluluk değişkenleri gözden kaçır. Şöyle der Parker:

"Psikologlar meseleye hem temsiliyet düzeyinde, hem de işleyiş düzeyinde dâhil olurlar. Temsiliyet düzeyinde ele alırsak, psikologlar, farklı farklı diktatörlerin çocukluklarında maruz kaldıkları travmalara dair incelemelerde bulunur; basını, bu diktatörlerin neden demokrasiden böylesine nefret ettiklerini açıklamayı amaçlayan çeşitli ruhsal tanımlarla doldururlar. İşleyiş düzeyindeyse, grup liderlerini güven ilişkisi inşa edilebilecek kişiler olarak ele alarak, farklı grup liderleri arasında onları temsil ettikleri kişilerden uzak kılan, gizli küçük grup toplantıları hâlinde yürütülen müzakerelerin gerçekleştirilmesini destekler, ardından da ezilenlerin umutlarının 'çatışma çözümü' yoluna satıldığı 'barış antlaşmaları'na alkış tutarlar."

Yine de, tarihteki büyük adam anlatısının solun çeşitli kesimlerinde de alıcısı vardır. Parker, bu durumu şöyle açıklar:

"19. yüzyılın sonunda psikolojinin ayrı bir disiplin olarak şekillendiği zamanlarda, radikal siyasi hareketler, bireyin tarihteki rolünü sorgulamaya başlamışlardı. Örneğin, marksistler ve anarşistler, devrimci 'öncülüğün' rolü ve güçlü bir kişinin tarihin gidişatını ne derece değiştirebileceği hakkında tartıştılar. Bu soru, en başından, örtük olarak siyaset ve psikoloji arasındaki bir soruydu. Öncülük, ne yapılması gerektiği hakkında kolektif bir biçimde tartışılması için forumlar ve örgütler inşa eden, mücadelenin ön saflarında yer alacak demokratik bir hareket olarak mı kavramsallaştırılmalıydı? Yoksa, zulmün gerçek nedenlerini ortaya çıkaracak ve diğerlerinin kendilerini kurtarabilmeleri için onlara yol gösterecek gizli gruplar ve karizmatik bireylere mi indirgenmelidir?

Bir yandan, perişan iktisadi koşulların fabrikalarda birlikte çalışma deneyimiyle birleşmesinin dolaysız sonucu olarak, işçi sınıfının devrimci bir bilinç geliştirmesi akla yatkındı. Öte yandan, sermaye düzeni ve onun en zayıf halkalarına dair olan kuramın, işçi sınıfından düşünsel üretim yapmak üzere çoktan ayrılmış olanlar tarafından geliştirilmesi ve daha sonra bu kuramın işçilerin kendisi tarafından değerlendirilmesi ve test edilmesi gerekiyor gibi görünüyordu. Bazı anarşistler, güçlü kişiler beklerken, bazı marksistler, güçlü bir siyasi partiyi en çıkar yol olarak tercih ediyorlardı."

(...)

"Özgürleşme hareketleri, 'kişisel' değişimler alanını her zaman 'siyasi' değişimlerle ilişkilendirmek zorunda kalmıştır; bu, (sol, ekolojik, ırkçılık karşıtı ve sermayecilik karşıtı) yeni toplumsal hareketlerin kendi tarihlerinden zaten almış oldukları bir derstir. Sorun, değişim için mücadele eden bu hareketlerin, sadece değişime düşmanca yaklaşmakla kalmayıp aynı zamanda ezilenleri sorunlarının sadece derin psikolojik sorunlardan ibaret olduğuna ikna etmek için stratejiler geliştirmiş olan politik ekonomik bir çevre içinde işlerlik göstermek zorunda olmalarıdır. Bu da, psikolojideki 'radikal'lerin bu derin ideolojik psikolojik kültürün siyaset ve direnişin psikolojikleştirilmesine yönelik oyunlarına gelmemek için dikkatli olmaları gerektiği anlamına gelir."

Buradaki alıntılar yalnızca tadımlıktır. Kitabı okuyanlar, onun tartışmaya değer çokça düşünce barındırdığını açık ve net bir biçimde göreceklerdir. Şimdiden iyi okumalar diliyoruz.

50. Yılında Eleştirel Pedagojiyi Yeniden Düşünmek

Erdoğan USTA

Paulo Freire'nin doğumunun yüzüncü yıldönümü dolayısıyla mayıs ayı başında çevrimiçi bir seminer düzenlendi. Freire'nin yaşamı boyunca yanında olmuş dostları, çalışma arkadaşları ve yoldaşları bir yandan bu büyük eğitimciyi anarken bir yandan da eleştirel pedagojinin günümüz dünyasında taşıdığı anlamı tartıştılar. Doğrusu seminer gerek katılımcıları gerekse de konuşulanların derinliği açısından son derece başarılı bir etkinlik oldu. Ne var ki dileyen herkesin katılımına açık olan bu etkinliğin hak ettiği ilgiyi görebildiğini söylemek mümkün değil. Belli ki eleştirel bir pedagoji üzerine düşünmenin ve tartışmanın pek de ilgi çekmediği bir tarihsel dönemden geçiyoruz. İlgi çekmeli oysa. Dar anlamda eğitimin geniş anlamda ise siyasetin bir sorunlar yumağına dönüşerek artık mevcut biçimiyle sürdürülemez bir hal aldığı bu eşikte, tam da eleştirel bir pedagoji üzerine düşünmeye ve tartışma-

ya ihtiyacımız var. Hiç kuşkusuz eleştirel pedagoji üzerine bir tartışmada ilk olarak şu soruyu sormak son derece yerinde olacaktır: Ortaya çıktığı günden 50 yıl sonra, eleştirel pedagoji düşüncesi bugün hala güncelliğini koruyor mu? Bu soruya hiç tereddüt etmeden verilecek yanıt çok net. Eleştirel pedagoji günümüzde, 50 yıl önce olduğundan çok daha yakıcı bir ihtiyaç, çok daha güncel bir kuram. O halde bunu biraz konuşalım.

Malum: eğitim alanında son 40 yıldır yoğun bir neoliberal saldırı yaşanıyor. Eğitimin özelleştirilmesi, metalaştırılması ve tüketim rejimlerine bağlanması üzerine kurulu bu neoliberal taarruz her geçen gün hem şiddetini arttırmaya hem de yarattığı tahribatı derinleştirmeye devam ediyor. Eğitim alanında yaşanan sorunların ayırıldındaki hemen her muhalifin kabul ettiği ortak bir doğru niteliğindeki bu olguyu

kaydettikten sonra, bir başka hakikatin daha altını çizmek gerekiyor. Bahse konu neoliberal saldırı öncesinde de eğitim alanında bir asr-ı saadet yaşanmıyordu. Tam aksine, eğitimin bir grup bürokratin inisiyatifi ve takdiri doğrultusunda yukarıdan aşağı biçimlendirildiği “resmi eğitim” modeli de en az neoliberal saldırı kadar derin tahribatlar yaratıyordu. Dolayısı ile neoliberal paradigmanın etkilerini, bir tür “geçmişe dönüş” çabası ile aşabilmeye de olanak bulunmuyor. Eğitim alanını, kasıp kavuran ekonomik ve kültürel tahakküm biçimlerinin haritasını çıkarmaktan çok daha fazlasına ihtiyacımız var. Yaşanan sorunları kaydetmekle yetinmeyen, reaksiyoner olmanın sınırlarını aşabilen, egemen paradigmanın bütünüyle dışına çıkmaya cüret edebilen yeni bir bakış açısı lazım bizlere. Eleştirel pedagoji, işte bunu mümkün kılan bir teorik araçlar seti üretebildiği için günümüzde hem hala güncel hem de daha önce hiç olmadığı kadar yakıcı bir ihtiyaç durumunda.

Egemen paradigma tarafından eğitimin iki temel işlevi olduğu vaaz edilir. Bunlardan birincisi, öğrencilerin parlak bir meslek hayatına ve başarılı bir kariyere ulaşabilmek için ihtiyaç duyacağı bilgi ve beceriler ile donatılması. Eğitimin ikinci (ve özellikle otoriter iktidarlar eliyle yönetilen toplumlarda giderek daha da baskın hale gelen) işlevi ise gençlerin aynılaştırıcı, özümseyici, arındırıcı bir bakış açısı ile endoktrine edilmesi; “yerli ve milli” niteliklere sahip “ideal nesiller” yetiştirilmesi.

Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2023 vizyon belgesi tam da böyle bir bakış açısını yansıtır. Öğrencilerin “hayatı göğüslemek için gerekli becerileri kazanmasının” önemi teslim edilmekle birlikte bunun tek başına asla yeterli olmayacağını altı çizilerek, gerekli olanın “milli tüm değerleri kapsayan ve kuşatan bir olgunlaşma, gelişme, ilerleme ve ahlak güzelliği” olduğu vurgulanıyor. “Ruhu, istikameti, gayesi ve felsefesi olan” bir pedagojinin de ancak “yaratılmak istenen bu insan profili ile birlikte” anlam kazanacağı dile getiriliyor.

Eleştirel pedagojinin çağrısı

Öğrencileri istenildiği gibi programlanacak birer robot, eğitimcileri önceden belirlenmiş müfredatın asık suatlı birer aktarıcısı, pedagojiyi ise bu aktarım işleminin nasıl yapılacağına dair bir dizi strateji ve beceriden ibaret statik bir bilgi türü olarak ele alan bu paradigmanın dışına çıkmadan, eğitime dair sahici çözümler üretebilmek imkânı bulunmuyor. Zira bu modelde öğrenciler üzerlerine bilgi yatırımı yapılan pasif varlıklar, boş kaplardır. Bilgi onlara ihsan edilir, o boş kaplar uygun müfredatla doldurulur. Bu modelde dünya kapalı durağan bir düzen, verileri tamamlanmış bir gerçeklik olarak sunulur. Diyalog değil, tek yanlı bir dayatma söz konusudur. Bu, ezilenleri kaderciliğe iten, özgürlükten korkmalarına yol açan ve bu yüzden de üzerlerindeki tahakkümü pekiştiren bir modeldir. Aynı zamanda bu model düşünmeyi ve eylemi denetlemeye çalışır. Bireyi sisteme entegre edip, sistem çıkarlarına hizmet eden insandışlaşmış birer nesne konumuna sokar. Bu yüzden Freire “özgürleşmeye gerçekten bağlananların, bu bankacı eğitim modelini her yarıyla reddetmeleri, onun yerine insanları bilinçli varlıklar haline getiren bir eğitim modelini tercih etmeleri gerektiğini” vurguluyor. İşte eleştirel pedagoji hepimize her şeyden önce tam da bunun çağrısını yapıyor: Egemen paradigmanın çerçevesini çizdiği düşünme biçimlerini reddetmek, kavramları yeniden tanımlamak, dili yeniden inşa etmek. Eğitimin bizatihi kendisini bir özgürleşme pratiği olarak yeniden oluşturabilmek.

Eleştirel pedagoji, bağlam ne olursa olsun basitçe uygulanabilen a priori bir yöntemle ilgili değildir. Belirli

mücadelelerin sonucudur ve her zaman belirli bağlamların, öğrenci topluluklarının ve mevcut kaynakların yarattığı özgül durumu yakından ilişkilidir. Okulları demokratik kamusal alanlar olarak, eğitimcileri kamusal aydınlar olarak ve öğrencileri bireysel ve toplumsal değişimin potansiyel demokratik temsilcileri olarak ele alır. Dolayısıyla eleştirel pedagoji, demokratik bir toplum için vazgeçilmez olan biçimlendirici kültürü sağladığı için pedagojinin siyasetin merkezinde olduğunu anlatır. Stanley Aronowitz, Freire’nin pedagojiye yüklediği kurucu işlevi şu biçimde anlatıyor: “Freire için eğitim sadece öğrencileri iş hayatına ya da muhtelif kariyerlere hazırlamanın bir yolu değildi. Özyönetimli bir hayat için bir hazırlıktı. Özyönetim de insanlar ancak eğitimin şu üç hedefini yerine getirdiğinde gerçekleşebilirdi: Kendine dönük bir özdeşimsellik; yani ünlü dizelerde geçen “kendini bil” deyişini anlamak. Bu da ancak kişinin içerisinde yaşadığı dünyayı ekonomik, siyasal ve psikolojik boyutlarıyla kavramasıyla mümkün olabilir. Nitekim eleştirel pedagoji, kişinin o ana dek hayatına hükmetmiş ve özellikle de bilincini şekillendirmiş olan güçlerin ayırımına varmasına yardımcı olur. Üçüncü hedef ise erkin en azından bir eğilim olarak, içinde yaşadığımız dünyayı yaratıcılara aktarıldığı yeni bir hayat, yani bir düzenlemeler bütünü üretmek için gerekli koşulları belirlemeye yardım etmektir.”

Eleştirel pedagoji, Freire’nin “bankacı eğitim modeli” dediği egemen paradigmanın bilgiyi önden belirlenmiş bir müfredatla standardize eden ve öğrencilere bir lütuf gibi sunan yaklaşımını reddettiği gibi, özgürlüğün toplumlara kendinden menkul “öncüler” eliyle bir lütuf gibi sunulduğu özgürleşme ütopyalarını da reddediyor. Zira ona göre özgürlük “varılacak bir yer” değil, “olunacak bir şey”. Ancak amaçları kadar kullandığı araçlar da özgürlüğe olan bir özgürleşme siyaseti ile açığı çıkarılabilecek bir “olma hali”. İşte bu yüzden pedagoji gerçekte siyasetin merkezinde yer alıyor ve dahası, siyaset kelimenin en geniş anlamında bir eğitim sürecine dönüşüyor.

Freire’nin ulaştığı ve ardından da son derece etkili biçimde dile getirdiği bu durum, muhtemelen bizatihi onun kendi yaşam deneyiminden çıkardığı bir sonuç olmalı. Brezilya’da orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Freire 1930 ekonomik krizinin pek çok başka Brezilyalı aile gibi onun ailesinin de altından “orta sınıf halısını” çekip olmasıyla ansızın yoksul bir yaşamın içine düşmüş, artık Recife kentinde yaşamalarına imkan verecek maddi güce sahip olmayan ailesiyle birlikte Morro de Saude’ye taşınmış, çocukluğunu anne-babası, kardeşleri ve diğer akrabaları ile paylaştığı tuvaleti, banyosu ya da normal bir tavanı olmayan mütevazı bir evin küçük ve karanlık odalarında geçirmişti. Freire bizzat bu deneyimle toplum tarafından a priori olarak işlenmiş bir suçun varlığı ile yüzleşti: Açlığın, yoksulluğun ve tahakküm ilişkilerinin yaratılması. İşte eleştirel pedagoji bu kadim şiddet biçimine karşı hiddet ve tutkuyla inşa edilmiş bir kuramdır. Bu nedenle ki Freire eleştirel pedagojinin (tıpkı egemen paradigmanın ürettiği muhtelif pedagojiler gibi) standart bir prosedür, belirlenmiş bir yöntem olarak ele alınmasına şiddetle karşı çıktı. Hatta eğitimcileri düşünmeyi, yaratıcılığı ve yenilikçiliği felç eden bu yöntem fetişizminin ötesine geçmeye çağırırdı. Bunun yerine pedagojinin anlamını ve teorisini bilgi, arzu, değerler, sosyal ilişkiler ve en önemlisi siyasî faillik biçimleri üzerine devam eden bireysel ve kolektif bir mücadelenin parçası olarak genişletmeyi önerdi. Öğretmenleri bilgi aktarıcısı rolünden çıkararak ezilenlerle diyaloga girmeye çağırırdı. Eğitimin içeriğinin bizatihi bu diyalog içinde ve ezilenlerin “konusal evreni” de dikkate alınarak belirlenmesi gerektiğini anlattı.

Kuşkusuz ki eleştirel pedagojinin bu çağrısı risklidir. Lakin Freire’nin sözleriyle ifade edersek: “Öğretmenler üzerinden gidersek, sadece okulda değil hayatın farklı farklı pek çok alanında risk alabiliyor olmamız çok iyi bir şeydir. Risk diyorum çünkü bu eylem dediğimiz şeyin yok sayılamayacak denli somut bir unsurudur. Korkunuza egemen olmadan, hiçbir risk alamazsınız. Risk almadığınız durumda da hiçbir şey yaratmanız mümkün değildir. Yine ben kendim için de risk almadan var olabilmek gibi bir olasılık düşünmüyorum.”

Freire bütün yaşamı boyunca bu riski üstlenmekten hiç çekinmedi. Söylemi ile eylemi arasında hep muazzam bir tutarlılık oldu. Hayat arkadaşı ve yoldaşı Nita Freire’nin ifadesiyle “muazzam bir entelektüel, ama daha da muazzam bir insan” olarak yaşadı. Onun ortaya koyduğu düşünceler ve yaptıkları, aradan geçen onca yıla rağmen hala güncelliğini koruyor. Hala eğitimde alternatif arayışlara önemli bir katkı sunmaya devam ediyor. O halde bu katkıya dair son sözler, Freire’ye yaşamının son 16 yılında eşlik etmiş olan yakın çalışma arkadaşı Donaldo Macedo’dan gelsin: “Taraftar eğitim süreci diye bir şey yoktur. Eğitim ya genç kuşağın bugünkü sisteme entegrasyonunu kolaylaştıran ve onların sisteme adapte olmalarını sağlayan bir araç olarak işlev görür. Ya da kadınların ve erkeklerin varolan gerçekliği eleştirel ve yaratıcı bir biçimde ele aldıkları, varolan gerçekliğin dönüştürülmesine nasıl katılacaklarını keşfettikleri bir araca, yani bir özgürlük pratiğine dönüşür.”

Eleştirel pedagojinin çağrısı, hakim paradigma içinde gerçekleştirilebilecek en makul “eğitim reformunun” ne olacağını tartışmak değil, o paradigmanın çizdiği çerçeveyi bütünüyle yıkarak eğitimi kelimenin tam ve gerçek anlamıyla bir özgürlük pratiğine dönüştürmek. Totalitarizmin dünya genelinde yükselişte olduğu günümüzde bu çağrı en az 50 yıl önce olduğu kadar güncel, en az ilk günkü kadar sahici. Zira Freire’nin yazdıkları ve yaptıkları, bu karanlık çağda umudu yeniden canlandırmak isteyenler için hala çok iyi bir kılavuz.

Freire Devrimcidir

Ş. Erhan Bağcı

En son söyleyeceğimi baştan söyleyip okumaktan sıkılacak olanları kurtarayım: Freire bir devrimcidir; dersinizi daha iyi anlatmak, öğrencilerinizin konuları daha iyi öğrenmesini sağlamak için bakacağınız yer Paulo Freire'nin eğitim yaklaşımı değil, piyasada rahatlıkla bulabileceğiniz "çağdaş", "etkili", "verimli" ve benzeri öğretim ilke ve yöntemleri kitaplarıdır. Bunu yazma gereği duydum çünkü son dönemlerde, kimi ortamlarda, Freire'nin eğitim fikirlerinin, öğrencilerin daha iyi öğrenmesine olanak veren bir yaklaşım, bir çeşit "katılımcı", "renkli", "eğlenceli", "gerçekçi" öğretim yöntemi olarak anıldığına rastlıyorum. Bu arayışın nedenlerini çok iyi anlıyorum: Eğitim zor bir iş ve birazcık aklı ve idealleri olan her eğitimci, mevcut eğitim düzeneklerinde yapılan şeyin pek de arzu edildiği gibi zengin öğrenmelerle sonuçlanmadığını, aslında pek çok açıdan suyun havanda dövülmesine benzediğini, eğitimcilerin içine itildikleri durumun öyle pek de yüksek ideallerle ilişkisi olmadığını hisseder. Bir eğitimcinin bunu hissettiğinde yeni arayışlara girmesi doğaldır. Ancak Freire, "benim derslerim neden verimsiz" düzeyindeki bir merakın değil, daha büyük bir sorgulamanın, "içinde yaşadığımız adaletsiz dünyayı nasıl değiştirebiliriz" sorusuna yanıt aramanın uğraklarından biri olabilir.

Zira Freire söze "tarafsız eğitim yoktur" diye başlar, "daha iyi nasıl öğretebiliriz" diye değil. Myles Horton'la birlikte yaptıkları çarpıcı söyleşide, konu eğitimin tarafsızlığı söylemine geldiğinde Horton tarafsızlığın kalabalığı, yani güçlü olanı takip etmek olduğunu söyleyerek kendisinin insanları değil, onları bugünkü

duruma getiren sistemi değiştirmekle ilgilendiğini belirttiğinde Freire, tarafsız olduğunu iddia etmenin asıl tercihini gizlemek anlamına geldiğini, ezenler ve ezilenler arasında tarafsız kalmanın imkansız olduğunu vurgular. Freire için tarafsızlık, güçlü olanın yanında yer almaktır.

Aynı söyleşide bakış açısını şöyle örnekler: Bir biyoloji öğretmeni biyolojiyi bilmelidir ancak öğreteceği şey sadece biyoloji değildir. Biyolojiyi toplumsal koşullardan, yaşamı sömürüden, tahakkümden, özgürlükten veya demokrasiden ayırt ederek anlatmak mümkün müdür? Bunu bütün dersler için söyleyebiliriz. Ama yine de o konuyu öğretmeniz gerekir. Bu noktada öğretmenin rolü sorun haline gelir çünkü öğretmenin kendi konumunu açıklığa kavuşturması şarttır. Öğretmenin yeterlilikleri, politik perspektifi, tutarlılığı ve eğitime bakışı burada devreye girer. Freire, önerisinin öğretmenin derse girip siyasal propaganda yapması olmadığını açıkça söyler. Ancak öğretmen, dersin konusunu nasıl ele alacağına, onu tarihselliğinden ve toplumsallığından arındırılmış mevcut haliyle mi yoksa sorunsallaştırarak mı öğrencileriyle tartışacağına karar vermelidir. Freire, burada tarafsızlık yoktur, der zira dersin içeriği ve hatta müfredat tarafsız değildir. Müfredatın hangi konuları içermesi gerektiğine, öğrencilerin eğitime gelirken hiçbir şey bilmediklerine, bu öğrencilerin neyi nasıl öğrendiklerinde başarılı sa-

yılacaklarına kim karar vermektedir? Egemenler tarafından hazırlanmış müfredatı ve başarı kriterlerini sorgu-

lamaksızın takip etmek öğretmenin tarafını egemenlerin yanında belirlemiş olması demektir; eğitimin tarafsızlığı mantrasını çok kereler dile getirmek sizi bu gerçekten kurtarmaz. Freire tam bu noktada eğitimin politik muhtevası karşısında alınacak tavırla ilgili ince kırmızı bir hat çizmeyi de ihmal etmez: Ona göre dersin içeriğini paranteze alarak sadece güncel politikaya yönelmek de, dersin tarihsel ve toplumsal koşullarla ilişkisizmiş gibi anlatılması da aynı derecede yanlıştır.

Freire'nin politik yöntemi sorunsallaştırmadır; katılımcıların yaşam dünyalarındaki sorunlarını onların kavramlarıyla alıp, o sorunları toplumsal ve tarihsel bağlamına oturatarak kendilerine yeniden sunmaya dayanır. Özünde dönüştürücü bir müdahaledir; asla politik propaganda veya ajitasyona indirgenemez. Kendisinin yaptığı çalışmalara daha yakından bakınca bu hemen anlaşılır. Freire'nin yöntemi, en iyi okuma yazma eğitimi için önceden masa başında hazırlanmış plan, program ve araçlardan oluşmaz. Süreç önce köyü ziyaretlerle başlar. Bir süre köye gidip ziyaretler, görüşmeler ve gözlemler yapan ekip, köylülerin sorunlarını ve bu sorunlara ilişkin kavramlarını öğrenir. Yani ilk iş eğitimcilerin öğrenmesidir. Bu ziyaretler sonunda

ekip köylülerin kavram evrenini ortaya çıkartır ve bu evrenden onların kendi sorunlarını tarihselleştirebilecekleri üretken sözcükleri bulur. Bu üretken sözcükler, Freire'nin de ekledikleriyle beraber, daha sonra kurulacak olan diyaloga dayalı kültür çemberlerinde kullanılmak üzere resimlere, yazılara ve benzeri görsellere dönüştürülür. Bu zaman zarfında köye ziyaretler yapan eğitimciler, köylülerle diyalog imkanlarını geliştirirler. Köylülerin anlam dünyalarından çıkmış üretken kelimelere dayanan görsellerle ilişkili ses kartları hazırlanır ve ilk ziyaretlerle başlatılmış olan diyalog inşası kültür çemberlerine taşınır. Buradaki etkileşim içinde eğitimciler kod çözme ve yeniden kodlama aracılığıyla, köylülerin anlam dünyalarına ait kavramları, ilişkili üretken kelimelerin okunmasının, yazılmasının ve tartışılmasının merkeze alındığı bir diyalog içinde tarihsel ve toplumsal bağlamlarına oturtmalarına destek olarak, onlara yeniden sunarlar. Böylelikle köylüler sadece kelimeleri değil, içinde yaşadıkları ve sorgulamak için yeterli düşünsel donanımına sahip olmadıkları baskı ve sömürü ilişkilerini, başka bir deyişle kendi dünyalarını okumayı öğrenirler. Kelimeler artık onlar için tahakküm altında tutuldukları toplumsal ilişkileri deşifre etmenin ve bunları dönüştürme arayışının ifadesi olur. Bu nedenle ona göre okuryazarlık, yazıları değil, sözcüklerle dünyayı okumaktır. Freire'nin okuma yazma yaklaşımının meselesi, okumazyazmaz yetişkinlerin okuma yazmayı daha iyi nasıl öğreneceklerinden öte, okuma yazmayı öğrenerek dünyayı anlamalarına, dolayısıyla onu değiştirmek için harekete geçmelerine zemin oluşturmaktır. Freire çalışmalarında yoksul köylülere okuma yazma öğretmek onları düzeltmeyi değil, onların dünyayı düzeltmelerine destek olmayı amaçlar.

Dolayısıyla diyebiliriz ki, Freire için mesele öğrencileri değiştirmek değil, onları kısıtlayan, ezen, tahakküm altında tutan yaşam dünyalarını değiştirmektir. Bu durumda Freire için iyi bir ders sadece öğrencilerin konuyu daha iyi öğrendikleri bir ders olmaktan çıkar; öğrencilerin dersin varlık nedeni olan konuyu tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde öğrenmelerinin, o konunun mevcut tahakküm ilişkileri içindeki rolünü kavrayabilmelerinin ve o tahakküm ilişkilerini eşitlikçi biçimde dönüştürmek için harekete geçebilmelerinin zemini halini alır.

O vakit Freire, derslerde öğrencilerin neden öğrenemedikleri sorusuna yanıt arayan eğitimcilerin, ancak bu sorularına salt pedagojik bir yanıt bulamayacaklarını gördüklerinde gidebilecekleri veya tersinden düşünsesek, gittiklerinde sorunlarının pedagojik değil politik olduğunu anlayabilecekleri bir kaynaktır. Çünkü onun meselesi dünyayı değiştirmektir.

Bell, B., Gaventa, J., Peters, J. (1990). Myles Horton and Paulo Freire: We Make The Road By Walking. Temple University Press: Philadelphia

Myles Horton için bkz. Alica, Z. (2019). Özgürlük ve Eşitlik İçin Praksis: Highlander Halk Okulu. Yetişkin Eğitimi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2-3, Mayıs-Kasım 2019, ss.197-207.

<https://www.yetiskinegitimi.org/attachments/article/32/y1.yetiskinegitimi-dergisi-mayis-kasim-2019-zeynep-alica-horton-highlander.pdf>

MST- Topraksız Kır İşçileri Hareketinde Eğitim

Abdullah Aysu*

"Kimse kimseyi eğitmez

Kimse kendini eğitmez

İnsanlar birbirini eğitir

Yolda yeni patikalar keşfederek"¹

(Ze Pinto)

Giriş:

MST, Brezilya'da bir köylü hareketi. MST'nin Türkçe açılımı "Topraksız Kır İşçileri". Bu köylü hareketi Brezilya'da tarım reformu mücadelesi veriyorlar. Onların, toprakları olmayan köylüler, yani topraksızlar. Fakat devlet toprak reformu yapsın diye beklemiyorlar. Bir araya geliyorlar aileleri için aş, kendileri için iş olsun diye alttan tarım reformu gerçekleştiriyorlar. Şirketlere ve devlete ait toprakları işgal ediyor, işliyor üretime kazandırıyorlar. Çok sık toplanıyor, hem çok konuşuyor hem çok iş yapıyorlar.

MST'liler köylülerin taşralı karakteri olan; bireycilik, kendiliğindencilik, anarşizm, hareketsizlik, doğruluk, dürüstlük, cesaret, rehabet, sektecilik ya da radikallik, satıcı tutumlar, maceracılık ve kendine aşırı güven gibi karmaşık ve birbiriyle çelişik karakterlerini ilk toplantılarında

fark etmişler. Bu nedende daha işin başındayken bir toplumda var olan her türlü alışkanlıkları tartışmış, buna karşı mücadele etmeye karar vermişler.

Eğitimi, kötü alışkanlıkların panzehiri, kolektif aklı ve bir aradaki dayanışmacı yaşamı gerçekleştirmenin aracı olarak görmüş, sıkı sıkıya sarılmışlar.

Yeni bir dünya, yeni bir toplum için yeni bir kadın ve yeni bir erkek hedefli eğitim temel çabaları olmuş.

Peki, MST'lilerin yaşama dair düşleri ne?

Düşleri; bireyciliği değil dayanışmayı, yönetmeyi değil, birlikte yönetmeyi ve her türlü ayrımcılığı bertaraf etmeyi kapsıyor.

Eğitim, onlara;

- Kolektif aklı oluşturmada destek, kolektif yönetim için ilham, düşledikleri dünyayı ertelemeyen yaşayabilme,
- Başka bir dünyayı yaşamayı en küçük topluluktan başlatıp, kadınların, çocukların karar alıcılar içinde eşit yer almalarının gerekliliğini önce bilince çıkarma, oradan

pratikte uygulayabilme,

- Başka bir dünyayı, başkaları için de isteyebilme cesareti ve desteğini sunsun, kazandırsın istiyorlar.

MST'liler; "iyi bir eğitimin en belirgin ölçütü; köylülerin sosyal harekete ve toplumun yeniden şekillendirilmesi sürecine bizzat ve faal olarak katılmasını sağlamaya omuz verebilmeli. Başka bir deyişle, eğitim kadını, erkekli, çocuklu bütün köylüler karar alma sürecinin öznesi kılmalı. Yaşadıkları süreç üzerinde etkili ve yetkili hale gelebilmeleri için besleyebilmeli, desteklemeli" diyorlar.

Ayrıca eğer, köylülük bir toplumsal hareket haline gelirse, her zaman birlik ve beraberlik içinde tetikte olursa, gerektiğinde ortak hareket edebilirse, çok daha güçlü olacaklarına inanıyorlar. Bunun için de, yine bilgi şart.

Pek çok gerçek bilgi değerli yayınlarda yer alabiliyor. Ancak bu yayınların üretilmiş olması, söz konusu bu bilgilerin otomatik olarak köylü tarafından kullanılabilmesi ya da kullanılacağı anlamına gelmiyor. Bilgiler ve sayılar, köylü için, kullanmayı bilmediği sürece gereksiz ve önemsiz. Okullar bu nedenle MST'liler için çok önemli.

Eğitim ve MST

MST, her dönemde hükümetlerin ve şirketlerin ağır baskılarına maruz kalmış. Örneğin 1988-1994 yılları arasında hükümet MST'yi ağır bir politik baskı ve abluka altına almış. Bu dönem MST'nin en zor yılları olmuş. Ancak böylesi dönemlerde bile MST, eğitimi hep öncelikli ve önemli bir etkinlik alanı olarak görmüş ve değerlendirmiş. Hatta baskının ağırlaştığı yıllarda, eğitime her zamankinden daha çok enerji sarf etmiş MST'liler. Çünkü maruz kalınan siyasi baskı bertaraf edilmeye çalışılırken, eğitim, örgütü ayakta tutan ve güçlendiren bir alan olarak görülmüş. Bu çalışmalar zamanla "Eğitim İçin Ulusal Kolektif" çatısı altında koordine edilmeye başlanmış.

Eğitimin örgütlenmesinde önemli bir aşama da öğretmenlerin yetiştirilmesi olmuş. Bu amaçla, 1990 yılının Ocak, Şubat ve Temmuz aylarında

eğiticilere yönelik kurslar düzenlenmiş. Ayrıca Brezilya genelinde kooperatiflerin teknik personel ihtiyacını karşılamak amacıyla Teknik Kurslar da düzenlenmiş.

Her MST'li aile, kampa geldiği andan itibaren eğitim sürecine dahil olmak durumunda. Her aileden bir ya da iki kişi okulla temas kurarak müfredatı inceliyor. Başlamadan önce eğitim planını incelemek üzere çalışma grubu oluşturulması bir zorunluluk MST'de. Okulların yöneticileri bizzat öğrenciler ve MST'ye dahil olan üreticiler, topraksız kır işçileri.

Öğrenciler enstitülerde 75 gün kalmakta. Bu süre içinde zamanlarının yarısını teori, seminer ve eğitim atölyelerinde, geriye kalanını da günde üç saat olmak üzere fırında, mutfakta, çamaşırhanede, bahçede ve üretilen ürünlerin pazarlamasında çalışmaktalar. Okul, yaşamı yeniden üretme yeri olarak kurgulandığı ve ona göre planlandığı için enstitülerde ders çalışma işi, diğer işlerin önüne asla geçmiyor/geçirilmiyor.

MST ve Okullar

MST'de okul hayatının 35 yıllık geçmişi var. İlk yerleşim hakları 1985-86 yıllarında başlamış. Ancak bu yerleşim hakları uygulamaya geçtikçe tarım reformu mücadelesinin yalnızca toprak ile sınırlı kalamayacağını da göstermiş/görölmüş. Politik ve ekonomik reformlara dayanan başka bir hattın daha izlenmesi gerekliliği ortaya çıkmış.

Öncelikle yerleşimlerdeki koordinatörlerin yerleşim hakları ve diğer konular hakkında eğitilmelerine ihtiyaç duyulmuş. Eğitim sürecinin örgütlenmesi, kır işçilerinin teknik ve yönetsel kapasitelerinin geliştirilmesi için okulların kurulmasını zorunluluk olarak görmüşler.

Kooperatif Yönetimi Teknik Eğitimi-TAC

MST bütün bunları göz önünde bulundurarak Kooperatif Yönetimi Teknik Eğitimi- TAC² kurslarını başlatmış. TAC ilerleyen zamanda okulda uygulanan eğitim yöntemi olmuş. MST kooperatifleri de, aynı dönemde kurulmaya başlamış.

Okulun Metodu

TAC yöntemi, 1960'larda Köylü Hareketi Birliği olarak adlandırılan örgütlenme döneminde geliştirilmiş. Yöntemin en önemli özelliklerinden biri, eğitimin yapılacağı sahanın vazettiği ihtiyaçlar çerçevesinde şekillendirilmiş olmasıymış.

MST'liler evlerde yapılan gizli toplantılar ile başlamışlar eğitime. Ev işleri dahil olmak üzere müşterek hayatın her alanında işbölümünün örgütlediği buluşmalarda şekillenen TAC yöntemi, sınıf dışında eğitim anlamına geliyor. Esin kaynağı ise Cladumir de Moraes'in eğitim yöntemiymiş. de Moraes, kır işçilerinin yaşam biçimlerini temel alarak bir vizyon ve içerik belirlemiş.

Bu yöntem geliştirilirken önce kır işçilerinin yaşam koşulları ve tarzları belli başlı bazı sorular çerçevesinde irdeleniyormuş: Aile olarak mı çalışırlar? Aile patriarkal mıdır? Baba ailenin bekçisi midir? Yoksa bireysel mi yaşarlar? Bütün bu konularda ayrıntılı tespitler yapıldıktan sonra, ailelerin çalışma ve yaşama biçiminin müşterekleştirilmesi hedefi gözetilerek eğitim içeriği belirlenmiş. Yöntemin en

güçlü yanlarından biri, kadın katılımını önceliyor olmasıymış. Eğitim çalışmaları sonunda da mevcut brigadas (tugaylar) ile kooperatifler oluşturulmaya, çalışma kimliği/tarzı elde edilmeye çalışılıyormuş.

MST, daha önce Şili, Afrika ve bazı Latin Amerika ülkelerinde denenmiş olan bu yöntemi geliştirerek kendi eğitim metodolojisini oluşturmuş. Bu yöntem eğitimin bütünüyle yeniden örgütlenmesini gerektirmiş.

Dolayısıyla okullar müşterek olarak yönetiliyor, öğrenciler, çalışanlar, koordinatörler ve hocalar yönetime doğrudan katılıyor MST'de.

TAC yöntemini mevcut geleneksel eğitimden ayıran en önemli özelliği, "rotasyon pedagojisi"ne dayanıyor olmasıymış. Basitçe anlatmak gerekirse, bu sistem şöyle bir zaman çizelgesiyle işliyor: 2 ay okulda eğitim, 3 ay topluluk çalışması, 2 ay okulda eğitim... Katılımcılar eğitim süresince farklı görevler üstleniyor ve farklı çalışmalar yapıyorlar.

Eğitimin içeriğinde ise şunlar bulunuyor: Orta öğrenim, politik eğitim, teknik eğitim...

Teknik eğitim başlığı altında altı ayrı konu ele alınıyor: Kooperatifçilik, hesap verme, işletme, hukuk, tarımsal endüstri, ticaret...

Ardından gelen staj döneminde katılımcılardan kendilerini üç konuda geliştirmeleri bekleniyor: Kooperatif sisteminin yasal zemini, belgeleri ve politikası; finansal sistem ve tarımsal endüstri işleri.³

Seyyar okullar

MST'lilerin toprak mücadelesi için gittikleri her yere giden seyyar okulları var. 1996 yılından bu yana eğitim mücadelesinde önemli bir yeri olan bu okullarda, Öğretmen Kursu'ndan geçen öğretmenler beşinci sınıfa kadar çocuklara eğitim veriyor. Seyyar okullardan mezun olan çocukların diplomaları Eyalet Konseyi tarafından onaylanarak geçerli kılınıyor. Bu okulların oluşturulma nedeni; tahmin edilebileceği gibi ailelerin sık sık polis zoruyla bulundukları yerlerden çıkarılmaları...

MST'liler okullarına çocukları ile gidebiliyor. Kamplarda çocuklara ailelerinin yanı sıra, çocuk bakımını üstlenen gruplar da bakıyor. Çocuklardan biri hastalanırsa, onunla sadece babası veya annesi değil, herkes ilgileniyor. Kısacası okula gelen herkese hayatın burada da devam ettiğinin farkına varmaları için gerekli tüm koşullar sağlanıyor. En azından kolektif yaşamının ortamı bu farkındalığı yaratmak üzere kurgulanıyor.

MST okullarındaki eğitimin amacı okuma-yazmanın yanı sıra, gerçekliğı analiz etme becerisi kazandırmayı hedefliyor. "Ancak okul öğretmeyi sadece teorik olarak yapmamalı, uygulamalı öğretmelidir," diyor MST'liler. Yani bu okullarda eğitim, öğrenciye el işleri becerisi ve entelektüelliğı birlikte kavratıyor. Öğrenci ve öğretmen ise, öğrenen ve öğrenenden önce yoldaşlar. Okuldaki yoldaşlar olarak birbirlerinin hem öğrencisi hem öğretmeni oluyorlar.

MST'nin eğitimi yeni bir dünya, yeni bir toplum için yeni bir kadın ve yeni bir erkek hedefli. Yani daha önce

dediğimiz gibi düşledikleri dünyanın embriyonları bu okullarda oluşuyor. Buralarda tohumdan çıkıyor, filizleniyor. Yaşamın içinde boy veriyor, dal budak salarak meyveye duruyor; kadınlar ve erkekler. Yeni yaşamın ürünü değil tohumu oluyorlar aldıkları bu pratik ve teorik eğitimlerle. Başka bir deyişle eşit, özgür, kolektif aklı tesis edici, dayanışmayı içselleştiren yaşamın ilk basamağı eğitim oluyor, onlar için.

MST'nin ilk toprak işgaline giriştikleri yer olan Nova Sarandi'deki okullarındayız. Okulların girişindeki kapının yanındaki duvarın üzerinde, "Kelimeleri öğrenmek için ilk önce dünyayı anlamak gerekir"⁴ yazılı. Okulları hakkında bilgi vermek üzere bir öğretmen ile bir öğrenci belirlemişler. Onları dinliyoruz.

MST'liler okulları anlatıyor

"MST'nin okullarında 3 ay eğitim, 3 ay uygulama yapılıyor. Öğrenciler uygulamayı kendi yörelerinde yapıyorlar. Uygulama esnasında yörede bir rehber kişi olur. Rehber kişi, öğrenciyi izler ve onay verir. Rehber kişinin onayı öğrencinin sınıfını geçebilmesi için önemlidir. Onay veren rehber kişi genel olarak okuma yazma bilmez, ama bilge bir kişidir. Onay vereceği öğrenciye izlenimlerini yazdırır ve imzalar, okuldaki öğretmenlere iletilmek üzere yine kendisine verir. Okulda açıcılık hariç, temizlik, sekreterlik dahil her iş öğrencilerle birlikte yapılır. Müfredat, Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir, fakat içeriği MST tarafından doldurulur. Bu okullarda politik formasyon da veriliyor. Ancak politik formasyon müfredatı dışıdır, gün boyunca sürdürülen ilişkilerde yaşanarak aktarılır. Toplantılar kolektif yapılır ve herkes mutlaka katılır bu toplantılara. Gençler geldikleri andan itibaren toplantılara katılıyor, parçası oluyor ve yöneten olmaya ilk adımını burada atmış oluyor."

Çocuklar için Sabit ve Seyyar Cırandalar

Küçük topraksızları, yani çocukları, geleceğin dönüştürücüleri olarak gören MST'liler, topraksız kadınların da talepleri doğrultusunda 1996 yılında anaokulları da kurmaya başlamışlar. Kurdukları anaokullarına ise resmiyeti çağırıştıran kreş yerine ciranda⁵ adını vermişler.

Ciranda; bir halk dansının adı. Birlikte kolektif olarak çember halinde yapılıyor. MST, ciranda ismini çocuklar için geçici bir yer olarak ifade ediyor. Böylece hareketli, kolektif bir hareketi çocukların kaldığı yer için kullanıyor. Bu isimle kolektif ruhu oraya taşıdıklarını düşünüyor, çünkü ismin kendisi kolektifliği hep akılda tutuyor, davranışların kolektif olmasını hatırlatmaya katkıda bulunuyor. Öyle düşünüyor, MST'liler.

Topraksız kadınlar, cirandalar sayesinde, yerleşim yerlerinin dışındaki panellere, kongrelere, seminerlere ve kurslara rahatlıkla katılabildiklerini söylüyorlar.

Her yerleşimde 0-6 yaş grubu için sabit cirandalar bulunuyor. Bunun dışında, 1998 yılından bu yana yine topraksızlardan gelen talep üzerine seyyar cirandalar da kuruluyor. Bu cirandalarda çocuklar, yaşlarına uygun oyunlar oynuyor, şarkı söylüyor, resim çiziyorlar. Oyun oynarken, herkes herkesin yüzünü görecektir biçimde halka oluyor, öyle oynuyorlar. Kolektif davranış eğitimi oyunlarla eğlendirirken benimsetmeye çalışıyorlar. Oyunlara dışarıdan müdahale yerine kendi aralarında tartışmalarına daha fazla olanak ve ortam

2 TAC- Curso Tecnico em Administraçao Cooperativista-Türkçesi: Kooperatif Yönetimi Teknik Eğitimi

3 Tarımsal endüstriyle kastettikleri, ürünü işleyerek satmak için kurulan atölyeler-imalathaneler, filan...

4 Prof. Dr. Paulo Freire; Eğitim Tarihi ve Felsefesi.

5 Ciranda; bir halk dansının adı. Kolektif olarak çember halinde birlikte yapılıyor. MST ciranda ismini çocuklar için geçici bir yer olarak ifade ediyor. Böylece hareketli, kolektif bir hareketi çocukların kaldığı yer için kullanıyor. O ruhu oraya taşıyor.

sunuyorlar. Bu konuya ilerde tekrar döneceğiz.

Cirandaların oluşturulması için gereken finansmanın bir bölümü UNICEF'ten sağlanmış, ama önemli bölümü yerleşim yerlerinden karşılanıyor.

Katıldığım 25. Yıl (2009) kutlamalarında dağıtılan broşürde eğitim ile ilgili aşağıdaki somut bilgilere yer veriliyordu.

MST 25 Yaşında: 1984-2005 =Eğitim

MST, kırsal toplulukların-kırsal topluluklarda- eğitiminin, kadın ve erkek kır işçilerinin kendi tarihlerini sahiplenmelerinin eğitim yoluyla güvence alınması gerektiğine inanıyor. Böylece kır işçileri var olanı ve onu çevreleyen koşulları değiştirmek için gerekli olan farkındalıkla değişimin uygulayıcıları haline gelirler. Bizim en önemli düsturumuz: "Kadın ve erkek bütün topraksızlar okumalıdır."

Başarılarımız;

- Tüm ülkedeki kamplar ve yerleşimlerde yaklaşık 2.000 kamu okulu kuruldu;
- 200 binden fazla topraksız çocuk ve genç okula gidiyor ve bunlardan yüzde 95'i kırsal gençlik için özel olarak hazırlanan müfredatla eğitim görüyor
- Gençler ve yetişkinler için eğitim programları, kırsal alandaki gerçekliklere uygun biçimde özel olarak hazırlanmış bir içeriği olan Topraksızlar okur-yazarlık projesi gerçekleştirildi;
- 1991'den beri, yeni Küba modeli "Evet yapabiliriz!" de dâhil olmak üzere çeşitli yöntemlerle 50 binden fazla kır işçisinin eğitimi sağlandı;
- Orta ve yüksek eğitimde 3.900'den fazla öğretmene formasyon verildi;
- Eğitim ve Agronomi gibi birçok alanda lisans ve yüksek lisans programları eğitimi için 13'ten fazla kamu üniversitesiyle ortaklık kuruldu;

Alessandro Mariano ve Paulo Almeida Aktarıyor

MST'nin Sao Paulo merkezine yaklaşık 1 saat uzaklıkta bulunan Florestan Fernandes Ulusal Okulu'nun (ENFF) Politik-Pedagojik Koordinasyon biriminde⁶ çalışan Alessandro Mariano ve Paulo Almeida ile MST'nin eğitimi üzerine söyleştik.⁷ Alessandro Mariano ve Paulo Almeida'nın sorularımıza yanıtları.

MST'nin kamplarda ve yerleşimlerdeki eğitim meselesine dair genel yaklaşımı nedir? Ne tür okullar var?

"Hareket, eğitime erişim mücadelesini toprak mücadelesi ile beraber veriyor. Kamp ve yerleşimlerde toprak mücadelesi verirken, aynı zamanda eğitim için de mücadele edilir. Bu ikisi el ele bir mücadeledir.

Brezilya'da işçi sınıfının eğitime erişimden dışlandığı bir süreç yaşadık. Toprak mücadelesi kamp ve yerleşimlerde başladığından beri, eğitime erişim mücadelesi de bu mücadelenin önemli bir parçası haline geldi. Gelmek zorundaydı. Okul meselesini toprak mücadelesi

si ile beraber düşünmeye başladığımızda, bu okulların Brezilya'daki diğer okullardan farklı olması gerektiğini de düşünmeye başladık. Bizim beklentimiz farklıydı. Bu nedenle amacımızın aynı olamayacağını düşündük. Çünkü amacımız; yaşadığımız toplumu ve toplumsal gerçekliği dönüştürme hedefliydi. Değerlendirmemiz öyle oldu. Fakat MST'nin eğitime yaklaşımı henüz sonuçlarına ulaşmış bir fikri ifade etmiyor. Ucu açık, değişebilir, değiştirilebilir. Eğitimin perspektifini, kamp ve yerleşimlerde eğitime yönelik çalışmalar yaparken hep birlikte oluşturduk. Öncesinde çok fazla referansımız, ilham aldığımız kişi yoktu. Paulo Freire, referanslarımızın en başında yer alan kişiydi. Eğitim çalışmalarına başladığımızda durumumuz bu yalınlıktaydı.

MST için eğitimin ne olduğuna karar vermeden önce pek çok aşamadan geçtik. İlk dönem, 1980'lerde, "halkın eğitimi" perspektifi bizlerde egemen bir görüştü. Daha sonra 1990'larda, yerleşimlerdeki hayatı daha çok gözetken bir yaklaşım geliştirmek için çalışır olduk: eğitim, üretim ve yerleşimlerdeki hayat, gündelik yaşam, gıda üretimi vb meseleler ön plana çıkıyordu... 2000'lere geldiğimizde, üretim süreçleri, üretici birlikleri ve kooperatifler vs. üzerine bir hayli tecrübe edinmiştik. Bu aşamadan sonra tecrübelerimizi gözden geçirip eğitim ve yaşam ilişkisi üzerine daha fazla odaklanmaya karar verdik ve başladık.

Bugün okulları 3 temel hedef içerisinde değerlendiriyoruz:

Birincisi, insanı bir bütün olarak düşünen bir eğitim; insanın eğitimi. Bu eğitim, çalışma ve öz örgütlenme olmak üzere üç aşamayı içerir. Burada da tabii ki, mistika⁸ vardır, ancak çocuklar, gençler için farklı mistikalar söz konusudur.

İkincisi, ideolojik eğitim: Sınıfa ait olma, işçi sınıfının parçası olmaya dair bir eğitimidir hedef. Esasında eğitim sürecinin bütününe kapsar. Yani bir yanda eğitimin içeriği, diğer yanda bu içerikle hayatı gerçeklikler arasında ortaya çıkan çelişkiler vardır. Pratik bir örnek vereyim: Coğrafya alanında derelerin, nehirlerin, toprağın yapısı üzerine çalışılır. Aynı zamanda bu varlıkların gerçek hayatta karşılaştıkları çatışma ve ihtilafları üzerine de çalışma yapılır.

Üçüncüsü de bilimsel bilgiye erişim. Buradaki hedef, işçi sınıfının insanlığın bilgi birikimine erişimini sağlamaktır. Bu zorlu bir görev, çünkü okul bir yandan işçi sınıfının yanında olacak, bir yandan da tartışmalı bir bilgi birikimini işçi sınıfının hizmetine sunacak. Tabii buna dair birçok detay mevcut.

Kamp ve işgal yerlerinde okulu kim inşa ediyor? Okul resmi mi, yani devlete mi ait? Devlet mi inşa ediyor? Bu ilişki nasıl? Pedagojik ve fiziki açıdan da.

"Bizim kamplarımızda okulları kampın kendisi inşa eder. Devlet yalnızca bu okulları tanır. Çünkü kamplarda bir mücadele süreci vardır. Hükümetin, işgalciler tarafından inşa edilmiş olan bu okulları tanıması için mücadele ederiz. Ancak şu an yalnızca Parana'daki mücadele biçimi üzerine konuşuyorum. Çünkü Brezilya'nın farklı bölgelerinde farklı mücadele biçimlerimiz bulunmaktadır.

Temel yaklaşımımız şöyle: Eğitim hizmeti temel olarak devletin sorumluluğundadır. Çünkü MST'deki mücadelenin bir parçası da devlet kaynaklarına

erişim mücadelesidir. Bu nedenle devletin eğitime ayırdığı kaynağa erişmek perspektifi, okulun ve eğitimin hizmetinin devlet tarafından karşılanması gerektiğini ifade eder. Yerleşimlerde ise temel mesele, okulların daha iyi bir yapı içerisinde inşa edilmesidir. Kamplarda sabit bir yapı inşa etmeyiz, çünkü kamp, geçici bir süreçtir. Devlet tarafından kamptaki eğitim için verilen bütçe, temel olarak öğretmenlerin maaşı, gıda ve bazı ihtiyaç duyulan malzemelerle sınırlıdır. Fakat bu yolla devlet kontrolü de gündeme gelir. Devlet yardımının sevimsiz yanı budur.

Bizim perspektifimizde, hareketimiz ve topluluklarımız esas olarak özerk bir eğitimi inşa ederler. Topluluklar nasıl bir eğitim istediklerine dair öneri geliştirirler. Bu açıdan devletin eğitim birimi ile okullarda geliştirilen eğitim önerisi arasında her daim bir mücadele/gerilim mevcuttur. Devletin bu alanda baskısının olduğu söylenebilir. Bu açıdan MST eğitim konusunda devletle sürekli mücadele içerisinde.

Mücadele, eyaletler arasında farklılıklar gösterebilir. Bazı eyaletlerde okulların geliştirdiği öneriler hızlıca kabul görürken, bazı eyaletlerde, özellikle sağcı partilerin iktidar olduğu yerlerde öneriler ya çok yavaş değerlendirilir ya da öğretmenlerin işine son verilir."

Peki, öğretmenlere kim karar veriyor?

"İki biçimde oluyor. Kamplarda, kampta yaşayanlar bir öğretmen seçiyor ve o öğretmen kampta yaşıyor. Şehirlerde yaşayan öğretmenler arasından da seçilebiliyor. Ama bizim MST olarak bu öğretmenleri de eğitmek ve mücadeleye kazandırmak gibi bir perspektifimiz var. Çünkü genelde, ders vermeye gelen öğretmenlerin aktardıkları şey, önceden onlara verilmiş genel bir bilgidir. Oysa bizim sistemimizde öğretmen, sadece verilen bilgiyi aktaran kişi değildir; o, kolektifin parçası, sürecin aktörüdür. Tartışmalara katılır, ne yapacağını ne öğreteceğini planlar, bunu toplulukta öğrencilerle tartışır. Tartışmalıdır da.

Bazı kişiler, neden sadece MST'ye ait bir okulunuz yok diye soruyor. Bizim açımızdan bu süreç, MST ile sınırlı değil. Bu süreçte öğretmenler ile ilişki ve ittifak kuruyoruz. Yerleşimlerin dışındaki okullarla bağlantı kuruyoruz. Böylece eğitimi de kullanarak alanda geniş ve önemli bir mücadele yürütüyoruz. Yürüttüğümüz mücadele sayesinde yerli halklarla, Qilombolo topluluklarıyla, aile tarımı yapan çiftçilerle ve kırdaki diğer topluluklarla ilişki kurma şansı elde ediyoruz."

Eğitim programı üzerinde nasıl bir kontrol durumunuz var?

"Şöyle; örneğin Parana'da, MST yerleşimlerindeki bütün okullarda mutlak kontrolümüz söz konusu. Ancak bu kontrolün kendisi de bir mücadele süreci içeriyor. Okullarda devletin de değerlendirme ve öğretmenlerin işe alınma süreçlerinde şekillenen kendi kontrol mekanizmaları var. Devlet öğretmenleri kısa süreli işe alıyor, bu devlet için bir strateji. Her yıl yeni bir öğretmen gönderiyor. Bu nedenle her sene öğretmenleri yeniden eğitiyoruz. Bir önceki sene verdiğimiz çabayı yeniden tekrarlamamız gerekiyor. Bu yüzden belirli bir birlikim oluşturup geliştiremiyor, öneriler geliştiren kalıcı çalışma grupları oluşturamıyoruz.

Eğitim programını kontrol edebildiğiniz yerlerde

6 Bu birim, ENFF'de yapılan ulusal ve uluslararası politik eğitim çalışmalarının, yüksek lisans düzeyindeki çalışmalarını organize eder, koordinasyonunu yürütür ve aynı zamanda değerlendirmesini yapar. ENFF'de görev alan kişiler beş yıla kadar olmak üzere okula yaparlar. Alessandro aynı zamanda MST pedagoji birimi üyesidir. Ve daha önce Curitiba'da bu görevini icra etmiştir.

7 Alessandro Mariano ve Paulo Almeida ile söyleşi, 5 Mayıs 2016, Sao Paulo, ENFF Çev: Umut Kocagöz ve Carolina Cruz

8 Mystica; MST için yaşamsal öneme sahip bir ritüel. Çok geniş ve esnek bir anlama var. Ama bir takım olmazsa olmazları var. Sürmekte olan bir mücadeleye referans vermeli. Geçmişte kazanılmış mücadele hakkında olabilir. Veya kaybedilen mücadeleler ve yoldaşlar anılabilir. Geleceğe dair gerçekçi olmayan temsiller olmamalıdır. Ayakları yere basmalıdır. Öğretici olmalıdır. Motive edici olmalıdır.

ne tür bir program uyguluyorsunuz?

"MST'yi ulusal çapta düşündüğümüzde, belirli pedagoji ilkeleri ile çalıştığımızı söyleyebilirim. Çünkü çok büyük bir ülkeyiz ve ülkedeki her okul için ayrı bir program geliştirmek mümkün değil. Bu açıdan, felsefi ve pedagojik ilkelerimiz mevcut.

Felsefi açıdan, toplumsal dönüşüm ve sınıf mücadelesi odaklı ilkelerimiz var.

Ulusal bir perspektifimiz var, bu perspektif ülke çapında eğitim sürecinde çalışan herkesin uyduğu prensipler, ancak her kişi kendi bulunduğu bölgenin gerçekliği ışığında bu prensipleri hayata geçiriyor.

Örneğin Parana'nın kendi programı var. Bütün okulları bu programa bağlı olarak oluşturuyoruz. Aslında bugüne kadar yaptıklarımızın ve yapmak istediklerimizin bir sentezi ve çok kapsamlı. Birinci sınıftan son sınıfa kadarki bütün eğitim önerilerini içinde barındırıyor. Her sene ne öğretileceği, bir sonraki sene nasıl bir bilgi birikimi verilirse kişinin dünyayı ve gerçekliği kavrama biçiminin gelişeceği gibi çok temel sorulara cevap veren öneriler bunlar. Bu program, öğretmenlerin zorla uygulamasını istediğimiz bir program değil. Bir taslak olarak düşünülebilir. Öğretmen her sene bu programa bakıp fikir veya ilham alabilir, ekleme ve çıkarma yapabilir. Üzerinde değişiklikler yapılabilir.

Başka bir nokta ise şu; mesela, okullarımızda not sistemi mevcut değil. Değerlendirmeyi yazılı bir geri bildirim ile yapıyoruz. Her dönem sonunda, öğrenciler, aileler ve öğretmenler birlikte bir toplantı yaparız. Bu toplantı bir çeşit katılımcı konsey gibi çalışır. Burada öğrenciler kendi kendilerini değerlendirir. Öğretmenler bu değerlendirmeleri okur. Sonrasında, bütün farklı disiplinlerin kolektif değerlendirmeleri yapılır. Bu toplantılarda öğrenciler de öğretmenleri değerlendirir."

Devlet buna izin mi veriyor?

Parana eyaleti noutsuz eğitim sistemini onayladı. Öğrencilerin diplomalarında herhangi bir not bulunmaz. Sadece geçtiğine veya kaldığına dair bir bilgi mevcuttur.

Bu programda, teori ile pratik arasındaki ilişki nasıldır?

Okuldaki teori ve pratik arasındaki ilişkinin temelinde, eğitim sürecini sınıf odaklı eğitimden ayırıştırmak, sınıfı merkeze alan eğitim biçiminden çıkarmak yatıyor. Bu açıdan eğitim sadece kitaplara ve kara tahta önündeki anlatıma dayanmıyor. Çalışılan, bilginin zaten mevcut olduğu yerlerde eğitim süreci gerçekleşiyor. Pratik çalışmalar da eğitim sürecinin parçası. Eğitim ve çalışma sürecini beraber örgütlemek kolay değil. Çünkü birçok durumda, öğrencilerin bahçelerine gidip yemek içmek için bir şeyler yapması gerekiyor. Gittiğinde ne yapacağına dair ihtiyacı olan bilgiyi bilmesi lazım... Bazı durumlarda da öğretmenlerin sınırları vardır, her şeyi yapamazlar. Okula dair genel bir kanımız var. Bu kanıya göre okul daha çok teorik bilgiye odaklıdır. Çalışma yalnızca fiziki çalışmaya, okul ise salt teorik bilgiye indirgenmiştir. Bu sorunlar Sovyetler Birliği'ndeki okul modelinde de var.

Teori-pratik ilişkisi arasında elbette başka şeyler de var. Teori-pratik birlikteliği okulun temel prensibidir.

Bu açıdan, okuldaki daha pratik sonuçları olan çalışmalar, kitap okuma veya okuldaki öz örgütlenme gibi birçok şey, teori ve pratik arasındaki ilişki açısından işlev görmektedir.

Teori ve pratik meselesi sürekli bir tartışma konusudur. Teori ve pratiği nasıl birbirinden ayırmayacağız? Ancak unutmamamız gereken başka bir şey daha var. Arada hep bir gerilim vardır. Öğrencinin gerçekliğine denk düşmeyecek bir soyutlama düzeyine çıkamayız; salt pratik de olamayız. Bu ikisini dengelememiz gerekmektedir. İşte bu zorlu bir görev! Çünkü bütün meseleleri bir araya getirirken, bunu öğrencilerle ve toplulukla birlikte yapmanız, onların bunu anlaması ve bu süreci onlarla beraber inşa etmeniz gerekiyor. Her gün yaşanan bir çatışmadır bu anlattıklarımız.

Şunu da hatırlamak gerekir; MST ailelerden oluşan bir harekettir. İnsanlar MST'ye kişiler olarak değil, aileler olarak, kalabalık olarak katılırlar. Aileler kampa geldiklerinde de bütün aile olarak gelirler. Bu noktada, mesele sadece çocukların eğitimi de değildir. İleri yaştaki kişilerin de eğitimi var. Onlar da tarihsel olarak eğitimden dışlanmışlardır. Bizim için asıl meselelerden birisi de, yetişkin eğitimidir. Örneğin, ileri yaştakilerin alfabe eğitimi, okuma yazma eğitimi çok önemli bir süreçtir.

Çocukların eğitimine geldiğinde, örneğin, bir çocuk bir kampa 5 yıl geçirir. Çocuklara nasıl bir eğitim verileceği üzerine yoğun olarak düşünmek gerekir. MST içerisinde ilk gelişen birimlerden birinin eğitim olmasının nedeni budur. Acil bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı için hızlı gelişmiştir.

Mücadele içerisinde MST'nin oluşturduğu başka bir talep daha var. Bu da üniversitede eğitim görme hakkı. Böylece, MST kendi aktivistleri ve yöneticilerinin yanı sıra teknisyenlerini eğitime ihtiyacını da karşılamak istiyor. Bilimsel bilgiye erişim bu şekilde sağlanabilir. Bunu kolektif olarak yaparlar. Üniversiteye kolektif olarak girerler, bireyler olarak değil. Örneğin, ENFF'de var olan bir yüksek lisans coğrafya programı var. Buraya öğrenciler bir grup olarak giriş yapıyorlar.

Son olarak, kaç okul, kaç öğrenci var?

Yaklaşık 2000 okul, 200.000 öğrenci var. Ama bunlar dışında da öğrenciler var. MST, 50.000 kişiye okuma yazma eğitimi veriyor. Bu program, MST'nin kendi programı. Bu 2000 okulun 150'si orta öğretim düzeyinde. 100'den fazla üniversite ile de işbirliği yapılıyor. Burada çeşitli üniversite kursları da mevcut.

Kurslar/Formasyonlar

MST'liler için politik eğitim, herkesin katıldığı derslerde, toplantılarda ve günlük kolektif eylemlerde her zaman içinde bulundukları geniş ve süreklilik arz eden bir süreçtir.

Dolayısıyla formasyon MST'nin gerçekleştirdiği günlük mücadeleler ile kurulur ve gerçekleştirilir. Bu süreç;

1. Hareketin temelini oluşturan halkın,
2. Örgüt organizatörlerinin,
3. Örgüt liderlerinin ihtiyaçları dahil olmak üzere bütün farklı gereksinimlerin karşılandığından emin olun-

masını sağlayacak dikkatli bir planlamayı kapsar.

ITERRA

MST, teknik bilgilere erişim için de okullar oluşturmuş. ITERRA bu okullardan birisi. ITERRA okulunun işlevini ve içeriğini okulun koordinatörü Miguel Stedile⁹ ile Daniel Sanchez Pereira¹⁰ birlikte aktardılar;

"ITERRA bir teknik okul. Teknik, meslek yüksek okulu gibi düşünülebilir. MST, mesleki bilgi ve beceri desteğini teknik okullardan sağlıyor. Bu okullarda, Brezilya'daki yerleşimlerin ve kooperatiflerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş farklı tür ve içerikte kurslar veriliyor.

Bilindiği gibi MST'nin ulusal çapta örgütlendiği farklı sektörler var; üretim sektörü de bu sektörlerden bir tanesi.

Her sektör örgütlenmeye yerleşimlerde başlıyor; sonra bölgesel, eyalet ve ulusal düzeyde örgütleniyor, öyle bir dalga dalga yayılma/genişleme gösteriyor. Üretim sektöründe, 5 farklı kolektif bulunuyor.

Bunlar;

- 1) Tarımsal imalatı (ürün işlemeyi) ortaklaşa yapmak:

Yerleşimlerde üretimin örgütlenmesinden sorumlu. Kooperatiflerin ve kooperasyonun örgütlenmesi, geliştirilmesi, kısacası; hareket içerisindeki bütün üretimin gelişmesi için çalışıyor.

- 2) Agroekoloji ve Çevre

Bütün tartışmaları örgütleyor; üretimin agroekolojik temelde gerçekleşmesi için çalışıyor. Çünkü üretimin agroekolojik temelde üretim MST için çok önemli bir hedef.

- 3) Ticaret/ Pazarlama

Yerleşimlerde üretilen ürünler nasıl satılacak? Alternatif pazarlar, hükümetin sahip olduğu kamu politikaları, hastane ve okul programları, vs.

Örneğin, MST, çeşitli alışveriş gruplarına ürün satıyor; Sao Paulo'da bir "tarım reformu pazarı" açmak istiyor. Aynı zamanda bölgesel, eyalet ve ulusal düzeyde çeşitli zamanlarda "tarım reformu panayırıları" da düzenliyor. Bu panayırılara yaklaşık 120.000 kişinin katıldığı oluyor. Bunu da COOPERAR¹¹ isimli bir kooperatif aracılığıyla yapıyorlar.

- 4) Sosyal Altyapı

Altyapı ekibi, taleplerin ve ihtiyaçların ilgililere iletilmesi için çalışıyor.

- 5) Formasyon

MST, taban düzeyinde "kooperasyon"¹² ilişkisini kooperatifler veya üretici birlikleri örgütleri ile sağlıyor. Bunların ihtiyaçlarına yönelik eğitim çalışmaları düzenleniyor. Ulusal düzeyde ihtiyaçlara göre kurslar için bir eğitim planı çıkarılıyor. Verilen kurslar şunlar: Agronomi, veterinerlik, kooperatif tekniği, agroekoloji tekniği, agro sistemlerde uzmanlık ve süt üretiminde uzmanlaşma / agroekoloji, gıda mühendisliği,

9 Miguel Stedile miguel.stedile@mst.org.br

10 Daniel Sanchez Pereira- Veranópolis /RS, (Üretim Sektörü, Pedagoji Birimi) 4 Temmuz 2016 dsan31@gmail.com

11 A Cooperativa de Trabalho em Assessoria a Empresas Sociais em Assentamentos de Reforma Agrária (Cooperar) -Tarım Reformu Yerleşimleri Sosyal Girişim için Destek Kooperatifleri <http://www.cooperar.org.br><http://cooperativacooperar.blogspot.com.br>

12 Kooperasyon: ortaklaşma, birliktelik

süt teknisyenliği (sütün yoğurt vb gibi işlenmesi konusunda uzmanlık) gibi başka kurslar da var.

PROMERA: ¹³ Tarım Reformu Ulusal Eğitim Programı

Bu program, tarım reformu programı dahilinde eğitimi desteklemeyi amaçlıyor. Tarım reformu bölgelerinde verilen eğitimde, bu programın mali destekleri uygulanıyor. Örneğin, MST bir kurs öneriyorsa, PROMERA bu kursu destekliyor; bütçe planlamasına katkı sunuyor. Eğer MST, bir teknik uzmanlık üzerine karar verirse, PROMERA bunu destekliyor. PROMERA üzerinden bütçeleme ve bu bütçenin dağıtım işlemleri yapılıyor. Örneğin, öğrenci başına: Orta öğretim için yıllık 4500 real, lisans düzeyi için yıllık 6000 real, lisans sonrası için yıllık 7500 real kaynak sağlanıyor.

Bu bütçe projeler üzerinden oluşuyor. Projeler, içerik olarak, önerilen kursun amaçlarını ve mevcut gerçeklikle ilişkisini anlatıyor; projeler niteliğine, uygulanabilirliğine ve gerekliliğine bağlı olarak kabul ediliyor. Bunun dışında, bölgesel dağılım da önemli.

ITERRA'da, pedagoji, politik eğitim, kamu sağlığı, iletişim ve kooperatif teknisyenliği üzerine eğitim veriliyor.

ITERRA, MST'nin ilk eğitim okulu olma özelliğini taşıyor. İlk kurs, 1992 yılında burada verilmiş, 1995 yılında tamamlanmış. Buraya, yerleşimlerden gençler geliyor. Teorik ve pratik eğitim bir arada veriliyor. Her devre, çeşitli yıllarda katılıyor. Burada ilk yıllarda, her grup kooperatif olarak örgütlenmiş; kendilerinin bir kooperatif kurmaları teşvik edilmiş.

Kurs zaman içerisinde gençleşmiş; 15-16 yaşında gençlerin katıldığı bir eğitim kurumu haline dönüşmüş. Bu dönüşüm kooperatif örgütlenmesini zorlaştırmış. Bunun yerine başka stratejiler, değişik program gerçekleştirme ihtiyacı doğmuş. 15 yaşında bir öğrencinin resmi olarak bir kooperatife üye olması mümkün değil. Bu nedenle öğrencilerin kooperatif kurmalarını değil, kooperatif deneyimlerini kooperatiflerde edinmeleri için oraya yönlendirilmeye başlanmış.

Daniel Sanchez Pereira anlatıyor;

"Süreç içerisinde agro endüstri (ürünleri işleyerek katma değer katmak) konusuna da el atmamız gerekti. Eskiden pek gerekmiyordu, fakat şimdi bir ihtiyaç haline geldi. Buraya gelenlerin sorunlarına ve ihtiyaçlarına göre örgütlenmeye çalışıyoruz.

Kurslar, okul dönemlerinde ve topluluklarda bulundukları zaman aralığında gerçekleşiyor. Bu, basitten komplekse, aşamalı olarak gelişen bir süreç. İlk etapta öğrenciler yerleşimleri görüyor; yerleşimlerdeki kooperatif yapılarını öğreniyor; sonrasında COOPAN gibi kooperatiflerde çalışmaya başlıyor.

Bir sonraki aşamada, kooperatiflerin tarihi üzerine çalışıyorlar. Belgeleri, yasal mevzuatları okuyorlar; legal yapıyı öğreniyorlar. Bunlar tamamlanınca da, her departmanın nasıl çalıştığını, üretimin nasıl gerçekleştiğini, kooperatiflerin yapısının nasıl çalıştığını vs. deneyimliyorlar.

Ders dağılımları, işletme, iletişim, kurslarını da içeriyor. Böylece, ilk etap sonunda bir öğrenci, kooperatifin nasıl işlediğini, neye hizmet ettiğini, nasıl bir çalışma

presnibi olduğunu öğrenme şansı buluyor.

Böylece öğrenciler, teorik bölümü öğreniyor, sonra kendi yerleşimlerine dönüyor ve orada pratik çalışma içerisinde yerlerini alıyorlar. Öğrendikleri şeyleri gün be gün uyguluyor, aynı zamanda çalışma arkadaşlarına yardımcı oluyorlar.

Bu yaklaşım eğitimlerin fonksiyona dayalı olduğunu, olması gerektiğini açıkça ortaya koyuyor. Burada eğitim yalnızca formel değil. Eğitim süresince politik formasyon da ediniyorlar. Felsefe, ekonomi-politik, örgütlenme teorisi gibi dersler de alıyorlar.

Bu tarz eğitim ile her öğrencinin, kooperasyona dair temel bir formasyon alması amaçlanıyor. Topluluklarda gerçekleşen zaman kooperasyon açısından çok önemli ve temelleri bu eğitimlerde atılmış oluyor.

Okuldaki kurslar, 3 yıl süreyle veriliyor. Dersler, tematik, Portekizce, devamlılık, pazarlama, ticaret yönetimi, işletme.

Her yılın 2 bölümü okulda gerçekleşiyor. İlk sömestride 2 ay, ikinci sömestride 2 ay. Her gün 5 saat ders veriliyor. Dersler pazartesi-cumartesi arası, diğer zamanlar okuma, sanatsal faaliyetler, politik etkinlikler, okuldaki işleri organize etme vs gibi şeylere ayrılıyor.

Topluluklardaki zaman; her dönem yaklaşık 4 aylık periyotlarda gerçekleşiyor. 1 ay doğrudan topluluk içerisinde yaşayarak gerçekleşiyor."

Florestan Fernandes Ulusal Okulu- (ENFF)

Sao Paulo eyaletinin Guararema şehrinde küçük bir kasaba içinde olan okul, adını Brezilyalı solcu bir sosyolog ve politikacı olan Florestan Fernandes'den almış.

MST'liler sosyal ve politik eğitim ortamını geliştirmek, düşledikleri yaşamın gerçekleri üzerine araştırmalar ve çalışmaları yoğunlaştırmak amacıyla Sao Paulo'da Florestan Fernandes Ulusal Okulu adıyla bu okulu kurmuşlar.

Okulun fiziki yapısının ilk ekonomik harcını dünyaca ünlü fotoğraf sanatçısı Sebastião Salgado'nun fotoğraflarının başlıkları ve José Saramago'nun metnini yazdığı, Chico Buarque'nin müzikleri ve Sebastião Salgado'nun fotoğraflarıyla bezenen "Toprak" isimli gösteri ve kitabın satışından gelen gelirler olmuş.

1999'da başlayan ENFF, birçok eyaletteki MST Eğitim Merkezleri'nde resmi ve resmi olmayan kurslar düzenleyen bir seyyar okul olarak başlamış. Okulun yerleşkesinin yapımına toprak çimento kullanılarak 2000 yılında ilk kazma vurulmuş. Brezilya'nın her yanındaki kamplar ve yerleşimlerden gelen topraksız kadın ve erkeklerin gönüllü çalışmaları ve uluslararası dayanışma sayesinde gerçekleştirilmiş.

Okulun kendine ait üretim yapmaya uygun toprağı var. Ayrıca çamaşırhanesi, gece konaklamaya uygun yatakhaneleri, üç öğün yemek verebilecek kapasiteye sahip yemekhanesi, gündüz çalışmalarına olanak sağlayan çalışma salonları, kütüphanesi ve derslikleri mevcut. Fiziki yapısına bakıldığında büyükçe bir üniversite yerleşkesi görünümünde değil ama birçok üniversiteden çok daha verimli olduğu kesin.

Kampus 2005 yılı Ocak ayında açıldığından beri 10 binden fazla toplumsal hareket mensubu aktivist okul tarafından gerçekleştirilen çeşitli program ve aktivitelere katılmış.

Okulda felsefe, ekonomi, coğrafya, sosyoloji, Brezilya'nın politik geçmişi, toprak mücadelesi tarihi, devrimler tarihi, Latin Amerika'daki mücadeleler tarihi ve MST tarihi üzerine eğitim veriyorlar.

MST aktivistleri, Florestan Fernandes Ulusal Okulu'nun (ENFF) işçi sınıfının siyasi ve ideolojik eğitimini geliştirmek ve organize etmek, planlamak, düşünmek arzusundan doğduğunu anlatıyorlar. Sınırları olmayan, sınır ötesi etkileri olan bu okul bütün Brezilya'da eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasına öncülük ediyor / olanak tanıyor.

Florestan Fernandes Ulusal Okulu'nu ilk 2004'de, son olarak da, 2016'da ziyaret ettim. 2004 yılında henüz inşaatın bir bölümü bitmemiş, devam ediyordu. Sadece yemek yenen, kimi toplantıların yapılabildiği sosyal bölümü tamamlanmıştı. Bir gece orada konaklayıp sabah okuldan havaalanına, havaalanından da Türkiye'ye dönmüştüm. Ancak, aklım hep orada kalmıştı. 2015 yılında João Pedro Stédile'nin daveti üzerine gittim ve orada 64 ülke katılımıyla düzenlenen İnsanlığın İkilemleri Uluslararası Konferansı'nda yer aldım. Bu gidişim esasında bitmiş halini ve tam olarak işlevini görmüş oldum.

Okul, bize barınak, işe ve toplantıyı yapmamız için ortam sağlamıştı. Bir araya gelmemizi, tartışabilmemizi, fikri paylaşım yapabilmemizi mümkün kılmıştı.

Son sözler

MST'de süren eğitim Türkiye'de açılan Köy Enstitüleri ile çok benzer. Belki ikisinin ayrılan yollarını belirterek bu yazıyı sonlandırmak yararlı olur.

MST bir taban hareketinden doğarken Köy Enstitüleri yukarıdan inme bir kurum olarak kaldı. MST'nin okulları, mücadeleyle elde edildi. Köy Enstitülerinin açılması için köylüler herhangi talepte bulunmadı, mücadele vermedi. Köy Enstitüleri, köylüden habersiz, adına kararlar alınarak kuruldu, yani lütfedilmişti. Lütfedenin hikmetine sual sorulamayacağına göre; lütfedenler, lambanın fitilini çıkarmış, işine gelmediği yerde gazını boşaltmış ışık vermesini engellemiş. Fakat MST'nin 2000 parlayan lambası etrafına ışık saçmaya devam ediyor hala!

Ezilenlerin Pandemisinde Freire'nin Penceresinden Eğitime Bakmak

Andaç Çuhadar *

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Öğretim Görevlisi

Dünyamız insanlık tarihinin en büyük salgınlarından birini yaşamaktadır. Türkiye dahil dünyanın her ülkesinde Covid-19, binlerce can almaya devam etmektedir. Pandemi nedeniyle ölümlerin yanı sıra ekonomik zorluklar, işsizlik, ruhsal depresyonlar gelecekte de insanlığın yakasını bırakmayacak gibi görünüyör. Okulların kapalı olması da geleceğe yönelik büyük tehlikelerden biridir. 16 Mart 2020 Pazartesi günü yüzyüze eğitime kapanan okullarımıza hala dönebilmiş değiliz. Demokratik okul-demokratik yurttaş ideallerini uzaktan öğretim ile uzlaştırmaya çalışıyoruz. Bunun mümkün olup olmadığını zaman gösterecek ama ciddi engeller olduğu da açıktır. En büyük engel uzaktan eğitime ulaşamayan çok sayıda öğrencinin olmasıdır. Pandemi nedeniyle yüzyüze eğitimden mahrum kalan çocukların yüzde 15'inin okullara dönemeyeceğini belirten uzmanlar okullar altı ay daha kapalı tutulursa Türkiye'de eğitimin otuz yıl geriye gideceğini kaydediyorlar (Kadükler, 2021). Eğitime ulaşamamada teknik (internet altyapısı, vb) sorunların dışında en önemli sorunun yoksulluk olduğu söylenebilir. Yoksulluğu aşmanın eğitim ile mümkün olduğu düşünülüyorsa ciddi bir tehlikenin eşiğindedir demektir: Eğitime ulaşamamak süreklilik arz edebilir ve eğitime ulaşamayan çocuklar için yoksulluk "kader" haline gelebilir. Cem Karaca ile devam edersek; bugün dijital sınıf içinde yer almayan çocuk artık öğrenci değil tamirci çırağıdır ve hayata işçi tulumlarıyla devam etmek zorunda kalabilir.

Derin Yoksulluk Ağı'nın raporlarına göre Türkiye'de en yüksek gelir dilimindeki yüzde 20'lik kesim ülke gelirinden yüzde 46,3'lük pay alırken, en alt yüzde 20'lik gelir grubu ancak yüzde 6,2'lik pay elde edebilmektedir. Uzaktan öğretimin yıkıcı darbesini üzerinde hisseden de bu gruptur. Yüzyüze eğitim devam ederken de okula devam oranları düşük olan bu çocuklarda pandemi ile birlikte okul terk oranlarının artışı söz konusudur. Günümüzde "Dijital Eşitsizlik" olarak tarif edilen, modern dünyanın her türlü bilgisine ve imkânına ulaşabilmek için gereken internet ve teknolojik cihaza ulaşamayan hanelerin, pandemi ile çok daha fazla olumsuz etkilendiği görülmektedir. Eğitim tüm alanları ile dijitalleştiği ortamda, bu çocuklar uzaktan öğretim olanaklarından yararlanamamaktadır (Derin Yoksulluk Ağı raporları).

Eğitim Reformu Girişimi raporlarında teknik sorunlar dışında çocukların uzaktan eğitime erişiminin yüzde 68 ile yüzde 88 arasında olduğu belirtilmiştir. Oysa çok yoksul hanelerde uzaktan eğitime erişim ortalama yüzde 39 olarak ölçülmüştür. Kardeş sayısının fazla olduğu evlerde bu rakam daha da düşmektedir. Buna ek olarak özellikle kalabalık ve/veya düşük gelirli ailelerde bulunan kız öğrencilerin ev işi yapması beklendiğinden kız öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla daha fazla dezavantajlı olabilmektedir (Eğitim Reformu Girişimi ERG raporları).

Yoksulların pandemisine Freire'nin penceresinden baktığımızda aklımıza takılan sorular neler olabilir? Freire şu dönemde yaşamış olsaydı Türkiye'deki durumla ilgili neler düşündü?

1) Paulo Freire'nin düşüncelerinin gelişmesinde çocukluğunda ve gençliğinde karşılaştığı yoksulluk ve baskıların önemli olduğu söylenir. Pandeminin yol açtığı yoksullaşma ya da yoksullaşmanın artması yeni

bir bilinçlenmeyi beraberinde getirebilir mi? İnsanlar içinde bulundukları durumu "kader" olarak mı değerlendirebilirler yoksa nedenlerini sorgularlar mı? "Ezilenlerin Pandemisi" ile "Varsılların Pandemisi" farklı mıdır? Kâğıt toplayan çocuğun bu konudaki algısı nasıldır?

Freire eğitim sayesinde bireylerin yeni bir bilince geçebileceklerini söyler: Eleştirel bilinç. Bilinçlenme süreci "geçişli olmayan bilinçten eleştirel bilince" geçiştir. Geçişli olmayan bilinç, kendini gerçekliğin bilgisine açmak yerine kaderci, batıl inançlara dayalı yorumlarla yetinen bilinçtir, yabancılaşmış bilinçtir. Buna karşılık eleştirel bilinç, geçişsiz bilincin üstesinden gelinerek oluşturulur. Bu bilinç, görünüşle yetinmez, gerçekliğin özünü merak eder, bilmek ister. Bilgiye sorgulayarak, diyalog kurarak, keşfederek ulaşır (Kaymak, 2017). Maalesef pandemi nedeniyle okulların kapalı kalması öğrencilerin eleştirel bilince ulaşabilme şansını olumsuz etkilemiştir. Uzaktan eğitime erişemeyen öğrenciler için eğitimde fırsat eşitliğinin yok olması yalnızca bilgi eksikliğini değil bilinç eksikliğine de neden olmaktadır.

Freire, özgürlük mücadelesine girişmeyen, egemen yapıya uyum sağlamış, bu yapıya teslim olmuş ezilenlerin yaşama durumunu "sessizlik kültürü" olarak adlandırır. Sessizlik kültürü, sınır durumdan kurtulamama sonucu bireyin sürü haline gelmesini ifade eder. Sessizlik kültürü içinde yaşayan insanlar, dünyalarını değiştirmek için eylemde bulunmazlar. Dolayısıyla praksiyisten yoksun bir toplumsal yapı oluştururlar (Yılmaz, 2015). Sayıları milyonlarla ifade edilen bu çocukların gelecekte sessizlik kültüründen çıkması, eleştirel bilince kavuşması ancak nitelikli eğitimle mümkündür. Ancak bunu sağlamak için sözü edilen yoksul çocukları eğitim ile buluşturmak gerekmektedir. Üzerlerinden "okula gitme" baskısı kalkmış çocuklar bugün çöp konteynırlarının içinde kâğıt, plastik vb toplamakla meşguldür. Eve ekmek götürmek kaygısındaki bu çocukları bir biçimde okul-öğretmen ile buluşturmak gerekmektedir.

2) Bir başka önemli sorun sınıf ortamında yaşanması gereken birebir ilişkinin, öğretmenin öğrencisinin bireysel farklılıklarını keşfetmesi, öğrencisine dokunabilmesinin uzaktan öğretimde mümkün olamamasıdır. Apple'a göre (2020), evde öğretim kalıcı hale geldikçe giderek kişisel olmaktan çıkmakta ve makinelerle bırakılan bir şey haline gelmektedir. Böyle bir eğitimde, öğrencilerin ihtiyaçları, dilleri ve kültürleri ile bireysel olarak ilgilenmeye yer yoktur. Her gün yanınızda bulunan çocuklarla yoğun bir kişisel ilişki kurmayı gerektiren öğretmenlik, yavaş yavaş daha rutin bir şeye dönüşmektedir. Kaymak (2020), yaşamakta olduğumuz deneyimin, öğretmeni ekranın öte tarafında durmaksızın konuşan, rol dağıtan bir varlık haline getirdiğine dikkat çekmektedir. Diyalogun yerini alan monologda öğretmenin sürekli konuşmasına karşın öğrencinin görevi daima ekranda kalmak ve sorulara yanıt vermektir.

Yaşanan durum tam da Freire'nin eleştirdiği "bankacı eğitim" modelidir. Freire, geleneksel eğitim uygulamalarını, bir bankada yapılan işlemlere benzetir. Bu modelde eğitim, bir "tasarruf yatırımı" olarak düşünülür. Öğrenciler "yatırım nesneleri", öğretmenler ise "yatırımcı"dır. Öğretmen, iletişim kurmak yerine tahviller çıkarır ve öğrencilerin sabırla aldığı, ezberlediği ve tekrarladığı yatırımlar yapar. Geleneksel eğitim

sisteminde anlatılanı mekanik bir şekilde ezberleyen öğrenci, öğretmen tarafından doldurulması gereken kaplara dönüştürülür. Öğretmen kapları ne kadar çok doldurursa o kadar iyi öğretmen, kaplar ne kadar doldurulmalarına izin verirse, o kadar iyi öğrenci olunur. Bankacı eğitim modelinde yaratıcılık, dönüşüm ve bilgi yoksunluğu yüzünden insan, adeta rafa kaldırılmıştır.

Oysa toplumu dönüştürmenin önemli bir yolu öğrencilerin eleştirel düşünmeyi öğrenmelerinden geçmektedir. Öğretmen monolog yöntemiyle öğrencilerin kafalarına bilgiyi yerleştirmeye çalışmak yerine diyalogu kullanmalı, öğrencinin önüne problemler koyarak çözüm için düşünmelerini sağlamalı, farklı pencerelerden bakabilmesine zemin hazırlamalıdır. Daha çok soru, daha çok tartışma gerekmektedir. Ancak uzaktan öğretimde öğretmen karşısında öğrenciyi bulamamakta, bulsa da ekranın arkasındaki öğrenciyle iletişim kurmakta zorlanmaktadır. Fırsat eşitliği açısından bakıldığında sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda uzaktan eğitime erişimin yüksek olmasının yanında bu tür nitelikli öğretme-öğrenme ortamlarının daha kolay sağlandığı gözlenmektedir. Tam tersine, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının uzaktan eğitime erişimleri de öğretimin niteliği de düşüktür. Bütün yük öğretmenin üzerindedir, öğretmeni güdüleyici etkenler yoktur.

Türkiye'de siyasal iktidarın pandemi sürecindeki eğitim politikaları düşünüldüğünde "en yoksul" kesimlerin uzaktan eğitime katılmalarının sağlanması yönünde bir çaba görülmemiştir ve en azından önümüzdeki dönemde görülmeyeceği de açıktır. Peki, yerel yönetimlerle eliyile bir dönüşüm sağlanabilir mi? Yerel yönetimlere bağlı yaygın eğitim kurumlarının bir bölümü bu çocuklar için bir "yurttaşlık okulu"na dönüştürülebilir mi? Şimdi bu çocukların eğitimine el uzatmazsak gelecekte yaşanması olası sosyal sorunlara katlanmak zorunda kalacağız. Belki de pandemi, merkezden yerele geçmek için bir fırsattır. Ne dersiniz?

Kaynaklar

Apple, M. W. (2020) "COVID-19, Metalaştırma ve Eleştirel Eğitimin Yok Oluşu", Eleştirel Pedagoji dergisi sayı 65 (online)

Freire, P. (1991) Ezilenlerin Pedagojisi-İkinci Bölüm, sayfa 46-61, Ayrintı Yayınları, İstanbul

Kadükler, Ö.Ö. (2021) <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ayseleer-ev-lendirildi-ahmetler-cirak-odu-6506388>

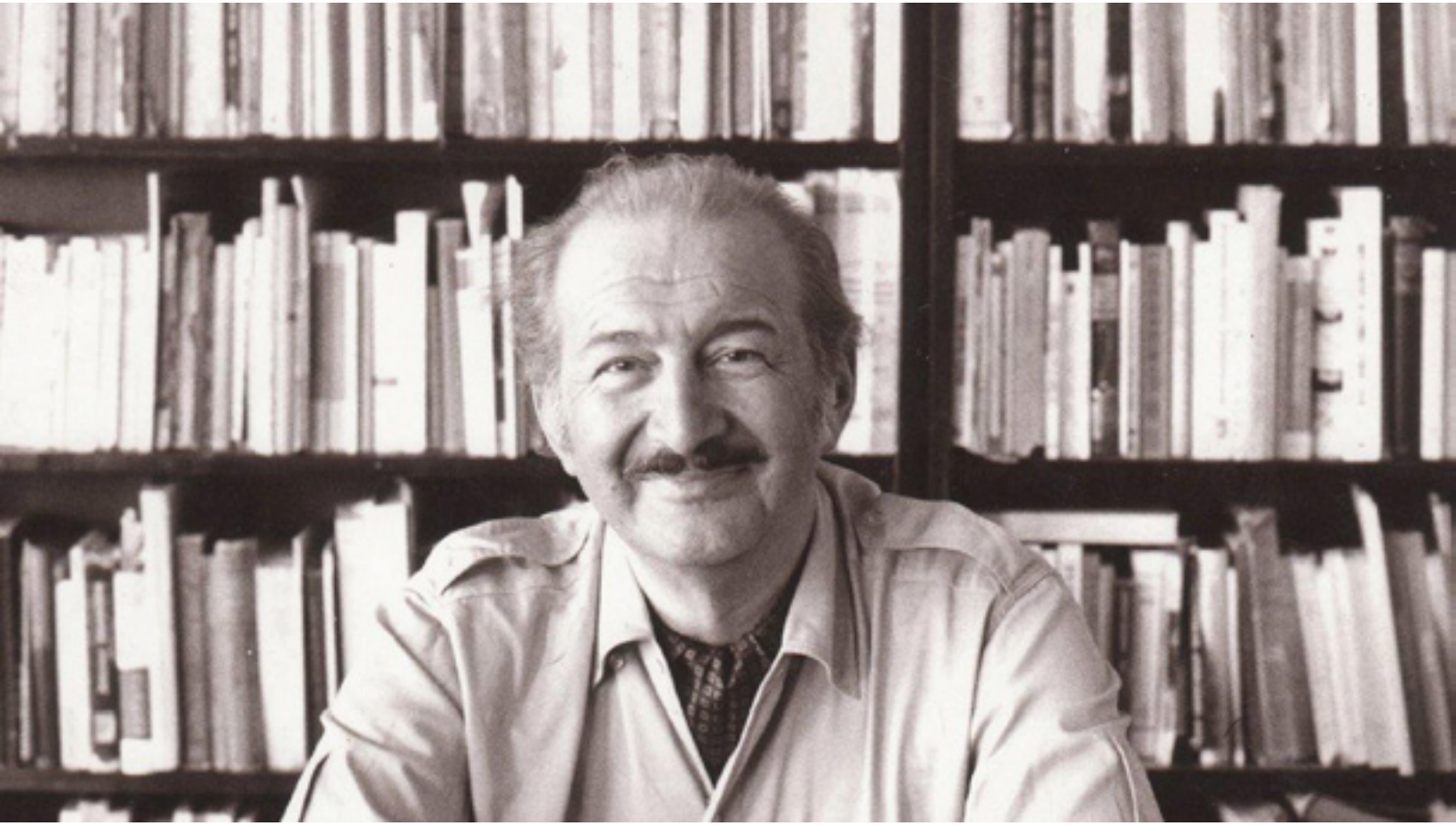
Kaymak, M. (2017) "Paulo Freire: Diyalogun Pedagojisine Giden Yol", Eleştirel Pedagoji dergisi sayı 53-54

Kaymak, M. (2020) "Uzaktan Eğitim Mi? Olağanüstü Dönemde Eğitim Mi", Eleştirel Pedagoji dergisi sayı 65 (online)

Yılmaz, Z. (2015) Paulo Freire'nin Felsefesinde Özgürleşmenin Aracı Olarak Eğitim, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2016 Güz, sayı: 22, s. 299-313, ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

<https://derinyoksullukagi.org/wp-content/uploads/2020/11/DYA-Pandemide-Derin-Yoksullukla-Mu%C3%88cadele.pdf> (Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır)

<https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-ogrenciler-ve-egitime-erisim/> (Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır)

Haldun Taner'in "Koyma Akıl Oyma Akıl" Adlı Yapıtına Eleştirel Pedagojik Bir Yaklaşım

Arzu ALTIN

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Doktora Öğrencisi

Haldun Taner

Haldun Taner 1915 yılında İstanbul Çemberlitaş'ta dünyaya gelmiştir. Türkiye'deki "epik tiyatro"nun ilk örneği olan *Keşanlı Ali Destanı* ile dünyaya açılmıştır. Haldun Taner Tiyatrosu ekolü oluşturmalarının yanında Türkiye'de tiyatronun bir bilim dalı olmasında oldukça etkili olmuştur. *Tuş* adlı öyküsü (1955) ve *Keşanlı Ali Destanı* oyunu (1964) aynı adlarla filme alınmıştır. Deveküşuna Mektuplar başlıklı yazılarına *Tercuman*'da (1955-1960) yazmaya başlayıp Pazar Sohbetleri başlığıyla *Milliyet*'te (1974-1986) devam etmiştir.

Paulo Freire ve Ezilenleri Pedagojisi

Paulo Freire, 1921 yılında Brezilya'nın Recife kentinde dünyaya gelmiştir. 1962 yılında Recife Belediye Başkanının önerisiyle okuma-yazma çalışmalarına katılır ve ilk "kültür çemberleri" oluşmaya başlar (Ayhan, 2009). Freire, en önemli kitabı olan *Ezilenlerin Pedagojisi*'ni Harvard Üniversitesi Eğitim Okulu'nda misafir hoca olarak bulunduğu 1968 yılında tamamlamıştır (Freire, 2014). Ezilenlerin ve dışlananların sadece üçüncü dünya ülkelerinde olmayıp New York gibi gelişmiş bir ülkenin üst düzey sınıflarının bulunduğu kentlerde de olabileceğini düşünerek, bu kavramın coğrafi bir kavram olmaktan çıkartılıp siyasi bir alana taşınması gerektiğini belirtir (Freire, 2014).

Koyma Akıl, Oyma Akıl Kitabı Üzerine

Kitap, Haldun Taner'in 1971-1985 yılları arasında tiyatrocunun etkisiyle gayet akıcı ve güzel bir Türkçe ile yazdığı bazı köşe yazılarını içermektedir. Taner, yaşadığı dönemden 'sanki bugünü anlatan' sosyolojik, ekonomik, felsefe, tarih ve hayata dair kesitler sunmaktadır. Kitapta yer alan kitapla aynı isme sahip *Koyma Akıl Oyma Akıl* hikâyesi (9 Eylül 1979) Nietzsche'nin kaleme aldığı *Die Fröhliche Wissenschaft* (Güler Yüzlü Bilim) romanına güzel bir atıfla başlıyor. Taner, Nietzsche'nin yıllar önce ifade ettiği ancak bugünün eğitimcilerinin yeni fark ettiği bir gerçeğe değiniyor: "*bilim illa ki çatık kaşlı ve asık yüzlü olmak zorunda değildir*". Bugünün eğitimcilerinin ise Nietzsche'yi çok geriden de olsa takip etmeye başladıklarını "*Batı yeni yeni müfredat programlarını soyuttan somuta doğru, kuru öğretileri yaşama doğru kaydırmaya başlamışlardır*" sözleriyle ifade ediyor. Nietzsche'nin kendisini diğer filozoflardan ayrı gördüğünü ve öğretilerini aktaramamaktan kaygılandığını derinden anlayan Haldun Taner'in hikâyesine başladığı Friedrich Wilhelm Nietzsche, 19'uncu yüzyılın sonlarında yaşamış çağdaş bir filozoftur. Nietzsche'ye göre insan kendini gerçekleştirebileceği üç evreden geçer: sürü insan, özgür insan ve üst insan (Bayır, 2019). Nietzsche bu sebeple sürü ahlakından kaynaklı tüm değerlerin yıkılması ile özgür insan olabileceği düşüncesindedir. Paulo Freire ve Friedrich Nietzsche-farklı dönemlerden

teorisyenler olmalarına rağmen eğitim sistemlerini ele almışlardır. Her iki teorisyene göre öğrenciler artık kendilerini itaatkâr bilgi kapları olarak temsil etmemeli; gerçekliklerini sorgulamalıdır. Eğitim, öğretmen ve öğrenciler arasındaki diyalogik bir süreçle tek taraflı bilgi akışının yerini almalıdır. Özgürleşmiş öğrenciler, dünyadaki aktif katılımcılar, bilinçli varlıklar olarak özel olarak problemleri çözmede aktif olarak yer alan eleştirel düşünürler olmalıdır.

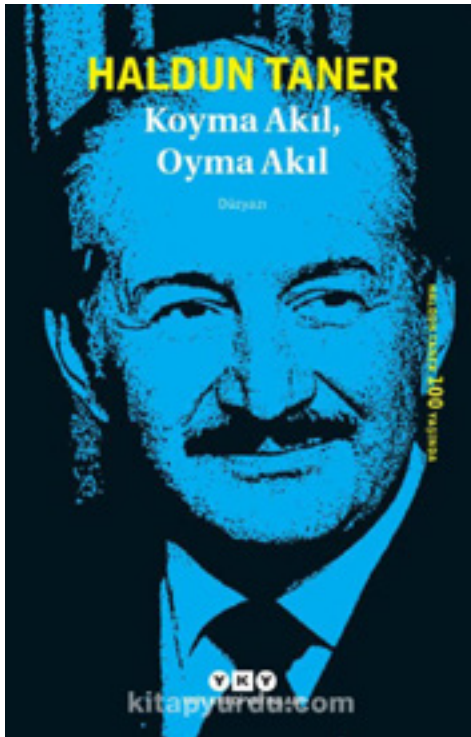
Hikâyenin odak noktası olan bilimi sevdirmeye matematik üzerinden betimleniyor. *Matematik bilimler içinde simgesel formülleri ile en kuru olmasına rağmen matematikten hoşlanan insanlar için ise Bilimler Bilimi olarak nitelendiriliyor*. Toplumun geneline bakıldığında ise matematiğe alerjisi olan insan sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Taner, son yirmi yılda matematikçilerin ortaya attığı *Modern Matematik* olduğuna eğilimli ve yararlı buluyor. Milli Eğitim Bakanlığı'nın emriyle İstanbul'daki ilkököl öğretmenlerine üç günlük bir *Modern Matematik* eğitimi verildiğinden bahsediyor. Taner'e göre bakanlığın bu girişimi uzun vadede alınmış önemli bir karar. Dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Necdet Uğur'un 0-6 yaş grubundaki çocuklara yönelik okul öncesi eğitim, pratiğe yönelik teknik okullar programı ve yurtdışındaki işçi çocuklarının eğitim meseleleri ile ilgilenmesini takdirle karşılamasının yanına modern matematik seferberliğini bu çalışmalar arasında birinci sıraya koyuyor. Peki neden?

Haldun Taner Türk milletinin en büyük eksikliğini matematik kafa yoksunluğu olarak belirtiyor. Kendisi bu durumu:

Bugünkü kafa keşmekeşi, matematik disiplin eksikliğinden doğuyor. Öçsüzlük matematik eksikliğinden; söz enflasyonu, boş konuşma, kulağı ters eli ile gösterme, laubalilik, dağınıklık, konsantrasyon yetersizliği hep bundan.

satırlarında özetliyor. Haldun Taner'e göre **iş sektörü modern matematiğin önemini çoktan kavradı ve alaturka metotları bırakmaya başladı.** Asıl sorun **toplumun bu kafa disiplini ile mücehhez (donanmış) olması** gerekmektedir. Toplumun bu disipline vakıf olması ve bunu bir yaşam alışkanlığı haline getirmesi ise bir **Kültür Eşitliği**'nin gerçekleşmesine yaraacağını düşünüyor. Freire diyalogcu eylem kuramlarını "İşbirliği", "Özgürleşme için Birlik", "Örgütlenme", "Kültürel Sentez" olarak belirlemiştir (Freire, 2014). Haldun Taner de benzer bir anlayışı destekleyerek **Kültür Eşitliği** sayesinde **halkçı ve demokrat bir toplum olarak matematik silahı ile kimsenin kimseyi kafa- ca sömüremeyeceğini** savunmaktadır.

Hikâyeye adını veren meşhur atasözü: " **Atalarımız akıl ikiye ayırırlar; Koyma akıl, oyma akıl. Koyma akıl ancak kapıya kadar sürer. Oyma akıl ise bütün hayata siner**" dir. Bu atasözünden etkilenen Taner: " **Koyma akıl eski okulların uyguladığı hazır bilgi istifçiliğini ve ezberciliği; oyma akıl ise, iyi işleyen beyinleri tutarlı ve kıvrak yapan, uyanık tutan matematik disiplini simgeliyor**" sözleri ile Freire

Bankacı Eğitim Modeli'ni çok güzel bir şekilde ifade etmektedir. Freire eğitimin bir "tasarruf yatırımı" haline geldiğine dikkat çekerek: öğretmeni "yatırımcı", öğrencileri ise "yatırım nesneleri" olarak nitelendirmektedir (Freire, 2014).

Haldun Taner'in hikâyede ısrarla üzerinde durduğu bilimin sevdirilmesi ve toplumun bilinçlenmesidir. Matematiği modern matematik ile sevdirmek aslında bilimi sevdirmektir. Bu sayede Türkiye'de bilimin, sanatın ve kültürün abesliklerinden kurtulup çağdaş bir toplumda

olması gereken işlevlerini yerine getirebileceğini vurgulanmaktadır. Bu noktadan bakıldığında Freire'nin diyalog kavramı karşımıza çıkıyor. Eğitimcilerin ve siyasetçilerin söylediklerinin anlaşılmasının sebebi ise kullandıkları dilin hedefledikleri insanların somut durumlarıyla ilişkiz olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla söyledikleri yabancılaştırıcı nutuklardan öteye geçmeyecektir. Hikâyede Haldun Taner sanatın ve kültürün çağdaş bir toplumda olması gerektiği işlevlerinin gerçekleşmesine vurgu yapmaktadır. Taner'in tiyatro eserlerine baktığımızda epik tiyatroyu geleneksel tiyatro ile birlikte harmanlayarak Türk tiyatrosuna kazandırmıştır. Haldun Taner tarafından yazılan *Keşanlı Ali Destanı* Türk tiyatrosunda epik tiyatronun ilk örneğidir. Taner'in diğer epik tiyatro oyunları *Gözerimi Kapatım Vazifemi Yaparım*, *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, *Eşğin Gölgesi*, *Zilli Zarife* ve *Ayışığında Şamata'dır*. Tiyatro'da epik kavramı Brecht'in adıyla birlikte anılır. Brecht öğreti oyunları teorisinin temelini oluşturan seyirci-oyuncu ayrımının ortadan kaldırarak ilk kez hem oyuncular hem de seyirciler için yeni bir tavır önermiştir. İlk epik tiyatro denemesi ise *Üç Kuruşluk Opera'dır*. Brecht'e göre insanların işsizlik, yoksulluk, açlık, kimsesizlik savaş vb. sorunları epik tiyatro sahnesinde gösterilmelidir (Doğan, 2009). Bu tiyatronun önemli bir görevidir. Epik tiyatro hem eleştirel hem de gerçekçi bir tiyatrodur. Epik tiyatronun her sahnesi, dramatik tiyatrodaki olduğu gibi birbiriyle bağlantılı olmak yerine kendi başına bağlantısızdır (Doğan, 2009). Bu nedenle epik oyun seyircisi oyunun içinde kaybolup gitmez, dikkatini daima uyanık tutar, eleştirir, inceler (Doğan, 2009). Bu açıdan bakıldığında Freire'nin Ezilenlerin Pedagojisi'ndeki öğretmen-öğrenci ilişkisi epik tiyatrodaki oyuncu-izleyici ilişkisi birbirine benzemektedir. Epik tiyatrodaki izleyici kendisinden yansımalar görek kendini oyuncunun yerine koymaya yönelir. Freire'nin özgürlükçü eğitim modelinde ise hâkim olan öğretmen-öğrenci ilişkisi ortadan kalkar. Böylece her iki taraf da aynı anda hem öğrenci hem öğretmen olurlar.

Ezilenlerin Tiyatrosu

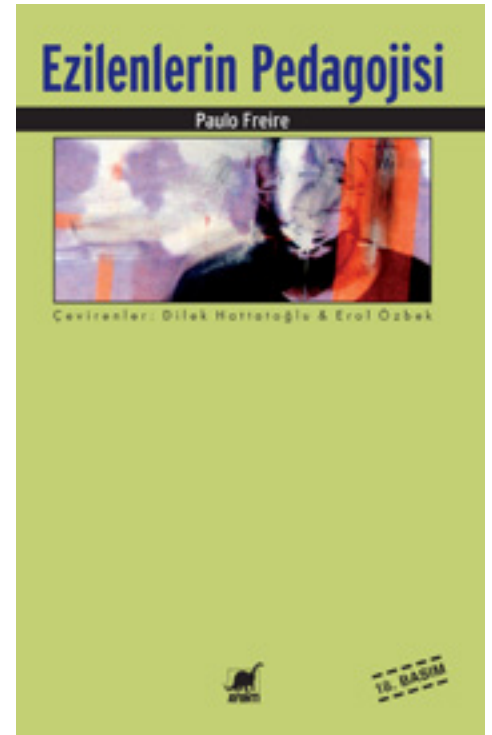
1970'li yıllarda Paulo Freire'nin çalışmalarından etkilenen Augusto Boal, Ezilenlerin Tiyatrosu paradigmasını oluşturmuştur. Ülkede yaşanan siyasi durumdan dolayı zorunlu yurtdışı seyahatleri yapan Boal 1973'teki Peru'da sosyalist hükümet tarafından Freire'nin önderliğinde yürütülen okuma-yazma seferberliğinde görev alır (Kemaloğlu, 2005). Freire'nin fikirlerinden hareket eden Peru'da insanlara okuma-yazma eğitimini yanında sanatsal diller olan sinema, tiyatro, dans, fotoğraf gibi evrensel dillerin de öğretilmesi amaçlanmaktadır. Boal, tiyatro ile ilgili eğitimden sorumludur. Ancak Freire ilkeleriyle çalışacak bir tiyatro için çeşitli zorluklar söz konusudur. Freire'nin eğitim modelinde, okuma yazma bilmeyenlere verilen dersler katılımcı odaklı yürütülmektedir. Tiyatroda ise oyuncuya kendi vücudunu kullanmasını öğretmek bu modelde çok kolay olmamaktadır. Boal'e göre tiyatro izlenen değil katılımcı bir forma dönüştürülerek ve seyirciyle özdeşleşmelidir (Kemaloğlu, 2005). Tiyatroda gerçekleşebilen bu diyalog ile toplumun özgürleşmesi yararına insanlar dünya aracılığıyla birbirlerini eğiteceklerdir.

Bu çalışmada Haldun Taner'in Koyma Akıl, Oyma Akıl Hikâyesi ile Paulo Freire'nin Ezilenlerin Pedagoji kitabından yola çıkılarak epik tiyatro ve ezilenlerin tiyatrosundan bahsedilmiştir. Eğitimin bankacı eğitim modelinden problem tanımlayıcı modele geçmesi kolay bir iş değildir. Ancak öğrencilerin, öğretmenlerin, eğitimcilerin ve hatta sanatın buna ihtiyacı vardır. Bir öğrencinin katılım göstererek bir ders alması, bir iz-

leyicinin bir oyunu sadece eğlence amaçlı seyretmek yerine kendini oyun içinde bulması aslında bilimden ve hayattan zevk almaktır.

Kaynakça

- Ayhan, S. (2009). Paulo Freire: Yaşamı, Eğitim Felsefesi Ve Uygulaması Üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28(2), 193-205.
- Bayır, M. (2019). Nietzsche felsefesinde insan ve ahlak sorunu. *NOS-YON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (3), 21-36.
- Doğan, Â. (2009). Türk Tiyatrosunda Brecht Etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 4 (1).
- Freire, P. (2014). Ezilenlerin Pedagojisi, çev. Hattatoğlu ve E. Özbek, İstanbul: Ayrıntı
- Kemaloğlu, M. M., & Kocabay, H. K. (2005). Brecht'in öğreti oyunları teorisinin tarihsel gelişimi ve incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tez Çalışması, İstanbul*.
- Taner, H. *Koyma Akıl, Oyma Akıl*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mango ve Karayemiş Ağaçları

Ayhan URAL

Ünlü kitabı *Ezilenlerin Pedogisinden* tanıdım ilk defa kendisini. Etkilenmişim de doğrusu. Ezilenleri, ezenleri, üretim ilişkilerini, korkuyu, sevgiyi, yeniden üretimi, mücadeleyi, özgürleşmeyi öyle etkili anlatmıştı ki eğitimci olarak, diyalektiğe, soyutlamalarım, yapmak durumunda olduklarım sağlam zeminler oluşturabilme olanağı bulmuştum. İşaret ettiği, bağlantı kurduğu okumalara da yönelmiş, önemli bir güçlenme sürecine girmiştim. Başlangıçta yalnızdım, rastlantısal tanışmıştım kendisiyle. O'nu tanıyan, bilen bir çevreden uzaktım. Tartışılması gereken birçok yeni konu ve olguyla karşılaşmıştım kitapta. Tabiri caizse dönüp duruyordum o dönemki zihinsel ve fiziksel dünyamda. *Köroğluna* kucak açmış eşsiz bir doğa ve PhD eğitimimin sürdüğü zamanları yaşıyordum. Yeni keşfettiğim bu alanyazında kendimi de yeniden bulmuş gibiydim.

Birkaç yıl sonra okuduğum yeni kitabı *Yüreğin Pedagojisinde*, bir **mango ağacının** gölgesine sığınarak ifade ediyordu düşüncelerini: *Bu mango ağacının gölgesine bu kadar inatla girmek ve yalnızlığın doyumunu yaşamak, birlik olma ihtiyacımı vurguluyor. Fiziksel olarak yalnızken, birlikte olmanın gerekliliğini anladığımı kanıtlıyor.*

Şimdi o kadar yoğun duyumsuyordum ki hiç görmediğim **mango ağacını**. Oysa ne gölgesinde oturmuşluğum, meyvesini yemişliğim vardı, ne de yanından geçmişliğim. O kadar uzaktık ki birbirimize, hiçbir bilgin de yoktu hakkında, ilgim de olmamıştı. Hangi coğrafyalarda, hangi koşullarda, nasıl yetişiyordu, boyu, kökü, gövdesi, dalları, yaprağı, çiçeği, kokusu nasıldı?

Mango ağacını ilk duyduğumda, bildiğimi düşündüğüm bir olgu üzerinden yorum yapabilmişim sadece. Her ağacın, doğaya özgün bir katkı yaptığını her birinin ayrı bir güzellik kattığını, cömertçe kendini sunduğunu biraz da olsa öğrenebilmişim

çocukluğumun doğasından. Altlarında, gölgelerinde, üzerlerinde, dallarında oturduğum, aralarında **mango ağacının** olmadığı onlarcasıyla yakından tanıştığım ağaç türleri. Ama içlerinden bir tanesi vardı ki diğerlerinden daha farklı bildiğim, tanıdığım, yaşamımda ayrıcalıklı bir yeri olan.

Başlangıçta yeşil olan, olgunlaşınca siyaha yakın koyu mor bir renk alan, çok az sulu, mayhoş buruk bir tadı olan özel bir meyve ağacıdır bizim için. Hızla yayılıp çok kolay dallanıp budaklanan, kokulu beyaz küçük çiçekler açan, yeşilin en koyusu parlak yapraklarını yaz kış dökmeyen, içlerinde oyunlar oynadığımız, altında oturup söyleyip güldüğümüz, odununu yakıp ısındığımız, türküsünü söyleyip uygulandığımız **karayemiş ağacı**.

Ne zaman çocukluğumuza bir yolculuk yapsak, onun yanında, altında veya üstünde buluruz kendimizi. Hasretle sarılır, yüreğimizdekileri duyumsar, susarız. Durup dinleriz, düşünüp yenileniriz, anlatır konuşuruz, güleriz, ağlarız, dertleşiriz, güçleniriz gölgesinde. Güneşi, rüzgarı, soğuğu keser, korur bizleri, yapabileceği ne varsa yapar, esirgemez. Bundan dolayı büyük bir sevgi beslerim tanıdığım, bildiğim, yaşadığım **karayemiş ağacına**. Değişik gerekçelerle ondan uzak kaldığım her zaman da özlemimi çekerim. Büyük bir özlem duyarım uzaklaşınca değişik gerekçelerle kendisinden.

Tam da böyle bir dönemde haberdar oldum Paulo Reglus Neves Freire'nin altında oturup *Yüreğin Pedagojisini* yazdığı o **mango ağacından**. Derin etkisinde kaldığım o ilk kitabından farklı bir etkiyle karşı karşıyaydım. Anlatı, daha başında zihnimde bir özdeşlik oluşturup **karayemiş ağacına** olan özlemimi depreştirmişti. Kitabı bitirdiğimdeyse bütünleşmişim artık **karayemiş ağacımla** Paulo'nun **mango ağacı**.

Bundan sonra, **karayemiş** ve **mango** ağaçları, yüreğimizi, yaşamımızı, bütün varlığımızı gölgelerine

sığdırılabileceğimiz ağaçlar olacaktı benim için. Paulo da böyle yapmış ve bir **mango ağacının** gölgesine sığdırıp betimlemişti mücadelesini, yaşamını. Bildiğimiz, tanıdığımız Paulo'nun yaşamı da ancak bu denli özel bir **mango ağacının** gölgesine sığabilecek bir yaşamdı doğrusu. Şöyle özetleyecekti kendini Freire: *Ben fizyolojik yaşam sistemi içerisinde bir varlık değilim. Ben dünya içinde, dünyayla birlikte ve diğerleriyle birlikte bir varlığım. Bir şeyler yapan, bilen, ihmal eden, konuşan, korkan, risk alan, düş kuran, aşık olan, sinirlenen ve kendinden geçen bir varlık. Yalnızca bir nesne olmayı reddeden bir varlığım. Teknoloji tarafından biriktirilen karşı çıkılmaz güç önünde, onun bir insan ürünü olduğunu bilerek, baş eğmeyen bir varlığım.*

Paulo Freire'nin beni önemli derecede etkileyen bu kitabı, diğer bütün çalışmalarındaki bilim, felsefe, kuram, praksis, politika, ideoloji, mücadele, eleştiri, olanak, diyalog, bilinçlenme, özgürlük, eşitlik, sevgi, umut ve benzeri kavramlara ilişkin düşüncelerini kapsamakta. Paulo, yüreğindeki bütün birikimini özel bir anlam yüklediği o **mango ağacının** gölgesinde paylaşıyor bizlerle. Benim için bir **karayemiş ağacıyla** özdeşleşip anlam bulan bu paylaşım, umuyorum ki farklı yüreklerdeki benzer yaşanmışlıklarla başka başka ağaçlarla zenginleşir ve tutkuyu, aşkı, eleştiriyi, özgürlüğü, eşitliği, umudu, sevgiyi, barışı, sevinci, dayanışmayı yeniden üretir.

Ezilenlerin özgürleşimine adanmış yaşamı, Paulo'yu bütün ezilenler için önemli bir ilham kaynağı yapmış ve yapmakta. Politik mücadelesi ve bilimsel çalışmalarının etkisi, bir **mango ağacının** gölgesine sığmayıp, dünyanın bütün ağaçlarının gölgesine taşanabilmekte. O'nu anlamaya çalışmak, yanında yer almak, karşı çıkmak, tartışmak, eleştirmek, aşmak ve birçok başka eylem. İstedikimiz, yapmayı düşündüğümüz, yapmaya çalıştığımız, belki de yaptığımız.

Biz De Varız: Freire Yöntemiyle Örgütlenme

Ev-Eksenli Çalışanlar Sendikası

Bu yazıda, örgütlenmeye girerken “ezilenler” olarak başlamadığımızı, yaşanan süreçte bunu nasıl anladığımızı ve nasıl mücadele ettiğimizi, mücadelemize Freire yönteminin katkısını anlatmak istiyoruz.

Şunu ilk cümlemizde belirtmek isteriz: Ev-Eksenli Çalışanlar Sendikası, savaş karşıtı bir sendikadır. Kapitalizmin ve patriyarkanın dayattığı şiddet türlerinden biri de savaş. Yaşayarak biliyoruz ki savaş sadece ölüm getirmekle kalmıyor, hayatımızın her alanında zaten varolan baskı ve şiddetin kuralısızca artmasına da yol açıyor. Yaşama ve çalışma koşullarımızı ağırlaştırıyor, örgütlenmemize ek engeller getiriyor. Bu nedenle, biz, savaş karşıtlığını ilan etmiş bir sendikayız.

Freire yöntemi, bizim için kendini, kendi yaşamını öğrenmekti. Güçlenerek, özgürleşerek örgütlenmeydi. Kendi hayatının kararlarını kendin almak bizim için.

Yazımızda kendi örgütlenmemizi anlatacağız. Aşağıda yazdıklarımız, ezici çoğunluğu kadın olan ev-eksenli işçilerin yani bizlerin mücadelesi hakkındadır.

Bizler ilk, orta, lise öğretim hayatımız bitince elimizden kalemimizi bırakanlarız; eskiden -şimdilerde o da yok (akıllı telefon kullanlarımız çok az ya da internet hizmetini almamız pek nadir)- gazete başlıklarını okuyanlar, ya da okuması yazması olmayanlar. Hemen hepimiz kadınız.

EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ kitabını arkadaşımız önerdi-

ğinde ve bizlere okur musunuz diye verdiğinde okuduk. Zorlandık okurken. Daha sonrası arkadaşımız sordu: “Nasıl buldunuz kitabı?” Ev-Ek-Sen kurucu üyesi olan bir arkadaşımız “Nasıl bulalım, tam da bizi anlatıyor. Ezilenleriz biz, bunu anlatmış” diye cevap vermiştik.

Evte, bu kitap bizim örgütlenmemizle el kitapçığımız oldu. Zorlandığımız anda tekrar bakıyorduk. “Neden?”, “Niçin?”, “Neden anlatamadık?” gibi sorularımıza cevap arıyorduk.

Bu yöntemin zor, zaman alan, uzun soluklu bir yöntem olduğunu da okumuştuk. Ama yılmadan, bıkmadan devam ettik, çünkü tam da Freire’nin dediği gibi, ezilmişler yani ötekiler olan bizler kendimizi örgütleyemezsek bu insandışışmadan kurtulup özgürleşmemiz mümkün olmayacaktı.

Kendi sorununu kendin gibi olanlarla çözebileceğini çözebileceğini anlamaktı mesele. Ve bütünlüklü bakmak ve düşünmek gerekiyordu. Yani ittifak ilişkilerini geliştirmek, sorunlarımızı ve çözümlerimizi de birlikte ortaklaştırmak ve bütünlüklü mücadele edebilmek gerekiyordu.

Sorunlarını tartışmak ve çözümleri için yine kendin gibi olanlarla nasıl mücadele edebileceğini anlamak.

Sorunlarımızın kişisel sorun olmadığını, aslında çok da büyük olduğunu anlamak.

Çözüm araçlarını nasıl oluşturabileceğini düşünmek; sorunun da çözümün de ‘benim’ değil ‘bizim’ olduğunu kavramak.

Emeğimizin sömürülmesinden doğan sorunlarımızı kendimiz gibi olanlarla çözebileceğimizi kavramak.

Sömürüldüğümüzü, düşük ücretle ve sağlıksız koşullarda çalıştığımızı, güvencesiz çalıştığımızı, kadın olduğumuzdan kaynaklı sürekli karşılaştığımız bir emeğimizin olduğunu zaten biliyorduk.

Çözümlerimizin nasıl hayata geçeceğini, nereden ne talep edeceğimizi kavramak.

Aslında bu kitap bize mücadelenin nasıl kendi hızımızla örülebileceğini göstermiş ve kendimizi örgütlemeye cesaretini de vermişti. Daha uzun vadeli düşünmek. Diğer yaşamsal sorunları görebilmek, bütünlendirmek ve bütünlüklü mücadele edebilme olanaklarını oluşturmak, var olanı geliştirmek.

Sorunlarımızın aslında kişisel olmadığını görmek ve emeğimizin sömürüldüğünü bilmek ama bunun sınıfsal bir sorun olduğunu da görmek. Bunu görmek, daha uzun vadede mücadele edebilmek ve yapabileceğimize inanmak demek.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi sorunlarımızı kendimiz çözebiliriz demiştik. Yaşadığımız sorunlar bizim gerçeğimizdi. Bunu değiştirecek olan işin özneleri yani

sahipleri bizleriz. Çözümleri bulacak örgütlenmeyi de kendimiz yaratmalıydık.

Artık bir araya gelince yani örgütlenince mücadele edebileceğimizi, haklarımızı alabileceğimizi anlıyor, öğreniyorduk.

Ev-Ek-Sen örgütlenmesinde öncelikle iki buçuk, üç gün süren atölye çalışmaları yaptık. Bu yöntemle asıl örgütleyicilerimiz çıktı.

Atölye çalışmalarımızda "derinlemesine tanışma" diye bir bölüm var, orada kendimizi anlatıyoruz. Kendimizi anlatmamız ve birbirimizi dinlememiz: Kendi hayatımıza saygı duyma ve değerli bulma yöntemi. Bu kadar basit: Birbirimizi iyi dinleyebilmek. İlk yaptığımız şeylerden biri, dinlediklerimizi tahtaya not almaktı. İşimiz de kendimiz de değerliydi, söylediklerimiz de çok kıymetliydi.

Ben kimim, ne iş yapıyorum, çalışma koşullarım neler, günde kaç saat çalışıyorum, neden düşük ücretli çalışmak zorundayım, ücreti nasıl belirliyorum, ücreti ben mi belirliyorum, işi bize kim veriyor, kaç günde teslim edileceğini kim belirliyor vb. Evde çalışırken ev içi emeğimiz, karşılıksız aile -çocuk, engelli, yaşlı, evdeki diğer insanlar- bakım emeğimiz de en azından kendi gözümüzde görünür oluyordu ve buna dair sözlerimiz oluşuyordu. Anlıyor ve konuşuyorduk: Kendi çalışma koşullarımızı iyileştirebilmek için neleri öncelikleriz, nasıl sosyal güvenceli çalışabiliriz, nasıl meslek hastalıklarımızı görünür kılabiliriz, bunun için neler yapabiliriz, kendimizi nasıl güçlendiririz ve daha bir çok şey için nasıl mücadele edebiliriz...

Evet "ben tek değilim"i anlıyorduk. İlk ezilmişliğimiz, kadın olmaktı. Sonrasında güvencesiz kadın işçi olmaktı. Peki ne yapabiliriz? Birlikte ve ortaklaşan sorunlarımız için hangi yöntemlerle mücadele edebiliriz? Ne için bir araya geldik? Nerde ve nasıl bir araya gelebiliriz? Bütün bunlara kendimiz yol yordamlar buluyoruz. Bunların kararlarını yine kendimiz alıyoruz. Kimden hangi koşulda destek isteyeceğimizi de yine kendimiz tartışıp kararlaştırıyoruz.

Bizim adımıza karar alınması, yazı yazılması hoşumuza gitmiyordu. Tabii ki kimse yazı yazmayacak, ev-eksenli

çalışma anlatmayacak demiyorduk. Biz biliyorduk artık: Teori, alandan oluşur. Üniversitelerde derslere girmesini de istiyorduk. Ancak biz kendimizi, sorunlarımızı ve çözümlerimizi kendimiz yazabiliriz, yazmalıydık. Bunun için "yazı atölyeleri" yapıyorduk. Gönüllü teknik danışmanlarımızdan biri, bizimle çalışıyordu, üniversitede kendi öğrencilerine nasıl anlatıyorsa bize de öyle anlatıyordu. Hem üniversiteye gitmekten de çok mutlu oluyorduk. Ama herkes katılamıyor, her yerelde yapılamıyor. O zaman da önce, yerel örgütlenme ziyaretlerinde konuşarak hazırlık yapıyorduk, kendileri atölyeye katılamasa da fikirleri yazıya katılmış oluyordu, özellikle okuması yazması olmayan arkadaşlarımızın söylediklerinden notlar alarak yazımızı oluşturuyorduk. Sonra da danışman yoldaşımızla son halini veriyorduk. Tıpkı bu yazı için de yaptığımız gibi. Bu yüzden yazılarımızı tamamlamamız uzun sürüyor.

Hukukçularla çalışıyorduk. Çünkü yasalar bizim çalışma biçimimizi tanımlamıyordu, deklarasyonlarımızda -sendikamızın kuruluşundan bir yıl önce ve sendikamız kurulduğunda yayınladığımız iki deklarasyonumuz var- söylemiştik: "Biz yasalara uymuyoruz, yasalar bize uymalı." İş müfettişleri ve akademisyenler ile çalışıyoruz.

Yaşadığımız meslek hastalıklarının belirlenmesini istiyorduk, bunun için de bu işin uzmanlarıyla çalışma ihtiyacımız vardı. Yerelerde tabip odaları merkezde TTB ile çalışmalar yürütmeye çabası içindeyiz. çeşitli sunumlar hazırlıyor ve konferanslara katılarak sunumlar yapıyoruz.

Dünyada hızla yaygınlaşan ve ezici çoğunluğu kadın olan bu çalışma biçimi sadece yaşadığımız bu coğrafyaya özgü değil. Dünyada da ev-eksenli çalışanlarla örgütlenmek zorunda olduğumuz için, dünya örgütümüzle, diğer ülkelerdeki örgütlerle ilişkilerimizde, yapacağımız sunumlar, yazılar ve toplantılarımız için çevirmen ihtiyacımız vardı. Ve yine mesela LGBTI+ örgütlenmelerinde mücadele eden arkadaşlarımızdan gönüllü danışmanlık alıyoruz. Bunları ittifak çalışmaları ve yoldaşlık hukuku içinde oluşturmaya çalışıyoruz. Kısacası, yaptığımız çalışmaya göre uzun vadeli ya da kısa vadeli ama sürekliliği olan, bir nevi gönüllü danışmanlarla çalışıyoruz.

Bizim yerimize ve bize rağmen değil, bizim belirlediğimiz sorunlarımızın nasıl çözülebileceğine dair adımlarımız, bizim sözümüzle olmalıydı. Oldu da. Ve öyle devam etmeye çalışıyoruz.

Kolay olmuyor bu örgütlenme. Adına herkes konuşuyor, herkes muhteşem şeyler söylüyor, ama onlar bizim sözümüz ve bizim çözüm önerimiz olmuyor. Muhteşem ama sahipsiz sözler olarak kalıyorlar anlayacağınız. Oysa biz sözümüzü hayata geçirmek için mücadele etmekten yanayız ve hakkımızı almak, daha iyi koşullarda yaşamak ve çalışmak istiyoruz. Savaşın bitmesi, bütün halkların ve kadınların eşit koşullarda yaşaması, ilk mücadele talebimiz.

Tabii ki bu çalışmalarımızın sonuçlarını alıyoruz. Mesela geçmişteki çalışmalarımızın saydırılması için açtığımız davayı kazandık. Sendikamıza sicil numarası verilmesi için açtığımız davayı da kazandık. Diğer haklarımızı almaya devam ediyoruz, edeceğiz.

Uzun soluklu ve zor bir mücadele yöntemi ama bu bir örgütlenme yöntemi.

Zorluğu şundan: Yaşadığımız coğrafyada dikey örgütlenme yöntemi tercih ediliyor. Oysa bizim gerçekliğimiz, yatay örgütlenmedir.

"Okumuş yazmışlar bilir, işçiler bilmez, anlamaz, yazı yazamaz, hele kadınlar hiç yazamaz, gençler anlamaz..." Oysa asıl anlayan biziz, işin öznesi biziz. Ezilmişlikten kurtulmanın, özgürleşmenin yolu kendimizi örgütlemektir.

Freire'nin bir sözüyle bitirelim:

"Yabancılaşmamızı ellerimize alalım ve soralım, 'Niçin?', 'Böyle olmak zorunda mı?' Bence değil. Tarihin nesneleri olmayı tamamen durduramasak bile, tarihin öznelere olmamız gerek. Ve özne olmak için şüphesiz, eleştirel bir tarih talep etmemiz gerek. Etkin katılımcılar ve gerçek özneler olarak biz, ancak kendi hayatlarımızı eleştirel olarak sürdürdüğümüz zaman tarihi yapabiliriz." (1995 basımında s. 193-194)

Ev-Eksenli Çalışanlar Sendikası

Temmuz sayımızın dosyası "Hasan Ali Yücel ile İsmail Hakkı Tonguç 'un eğitim felsefesini günümüz eğitim felsefesi ile karşılaştırmak" olacak.

Bu dosyaya yazı göndermek isteyenler yazılarını 25 haziran tarihine kadar mektepligazete@gmail.com adlı mail adresine gönderebilirler.

Ezilenlerin Pedagojisi Ve Yaratıcı Drama

Mete AKOĞUZ

Ezilenlerin pedagojisi geleneksel eğitimin biriktirici, baskıcı ve tutucu uygulamalarına karşı çıkmış ve yerine problem tanımlayıcı eğitim modelini önermiştir. Eğitimin biriktirme ve tasarruf etme mantığında sürdürülmesini ise bankacı eğitim modeli olarak nitelendirmiş ve bu eğitim sistemi ile insanileşmenin, özgürleşmenin ve yaratıcılığın gelişemeyeceğini öne sürmüştür. Bu noktada hemen aklımıza yaratıcı drama yöntem ve teknikleriyle yapılan eğitimler gelmekte ve yaratıcı drama eğitim süreçlerinde meydana gelen insanileşme, öğrencinin özgür hareket etmesine olanak sağlama ve yaratıcılıklarını ortaya koymaları için yapılan oluşumlar önümüze çıkmaktadır.

Geleneksel eğitim sisteminde, öğretmenin anlattığı, öğrencinin dinlediği sıkıcı dizgelerin yerine farklı yöntemlerin devreye girmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Eğitim davranış değiştirmek için bilgilenmektir. Bu bilgilenme bazen hâkim sınıfların istediği gibi, bazen de yönetilenlerin istediği gibi olabilmektedir. "Toplumsal diğer boyutlarında olduğu gibi eğitim de piyasa güçleri ile işlemekte ve sonuçta bizim insancıl değerlere ilişkin farkındalığımız ve bilinçliliğimiz tehdit edilmektedir." (Davis, 2018) Çoğunlukla formel eğitim hakim sınıfların istediği insan tipini yetiştirmek için program geliştirmektedir. Bu programları uygulama biçimlerine göre farklı davranışlar geliştirilebilir. Yaratıcı drama bir öğretim yöntemi olarak, ezilenlerin pedagojisinin önermelerine yakın uygulamalarla donanmıştır. Yaratıcı drama öğretmenleri düz anlatım yönteminden çıkıp, yaparak yaşayarak öğrenme fırsatları sunmakta, öğrencilerin olaylara geniş bir pencereden bakarak kendi fikirlerini ortaya koymalarına fırsat yaratmaktadır. Yaratıcı drama eğitmeni de anlatıcılıktan çok, öğrencinin yapıp yaşamasına olanak tanıyan uygulamalar ortaya koymalıdır.

"Anlatı (öğretmenin anlatıcı oluşuyla) öğrencilerin, anlatılan şeyi mekanik olarak ezberlemelerine yol açar. Daha beteri, onları, öğretmen tarafından doldurulması gereken "bidonlar"a, "kaplar"a dönüştürmesidir. Öğretmen kapları ne kadar çok doldurursa, o kadar iyi bir öğretmendir. Kaplar ne kadar pısrıkça, doldurulmalarına izin veriyorsa, o kadar iyi öğrencidir... Böylelikle eğitim bir tasarruf yatırımı" edimi haline gelir." (Freire, 1991) "Öğretmen iletişim kurmak yerine tahviller çıkarır ve öğrencilerin sabırla aldığı, ezberlediği ve tekrarladığı yatırımlar yapar. Bu, öğrencilere tanınan hareket alanının, yatırılanı kabul ve tasnif etmek ve yığmaktan ibaret olduğu "bankacı" eğitim modelidir." (Freire, 1991)

Buradan hareketle ezilenlerin pedagojisinde ele alınan bankacı eğitimde bulunan ve yaratıcı drama çalışmalarında gerçekleşen uygulamaların karşılaştırılması yerinde olacaktır. Önce bankacı eğitimin özelliklerini ezilenlerin pedagojisinden aktarıp, daha sonra yaratıcı drama etkinliklerinin gerçekleşmesi sürecinde ortaya çıkan sonuçlar karşılaştırılmıştır.

"Bankacı eğitim çelişkiyi sürdürür ve hatta bir bütün

THEATRE OF THE OPPRESSED

*Ezilenlerin Tiyatrosu

olarak ezen topluma ayna tutan şu davranış ve uygulamalar yoluyla çelişkiyi körükler:

- a) Öğretmen öğretir ve öğrenciler ders alır.
- b) Öğretmen her şeyi bilir, öğrenciler hiçbir şey bilmez.
- c) Öğretmen düşünür, öğrenciler hakkında düşünülür.
- d) Öğretmen konuşur, öğrenciler uslu uslu dinler.
- e) Öğretmen disipline eder, öğrenciler disipline soku-lurlar.
- f) Öğretmen seçer ve seçimini uygular, öğrenciler buna uyarlar.
- g) Öğretmen yapar, öğrenciler öğretmenin eylemi yo-luyla yapma yanılmasıadındırlar.
- h) Öğretmen müfredatı seçer ve (kendilerine danışıl-mayan) öğrenciler buna uyarlar.

i) Öğretmen bilginin otoritesini, kendi mesleki otoritesiyle karıştırır ve bu otoriteyi öğrencilerinin özgürlü-ğünün karşısı olarak öne sürer.

j) Öğretmen öğrenme sürecinin öznesidir, öğrenciler ise sadece nesnedirler." (Freire, 1991)

Bankacı modeldeki çelişkiyi sürdürme mantığına kar-şı çıkan ezilenlerin pedagojisinde olduğu gibi yaratıcı drama uygulamaları da bu geleneksel bankacı model dışında uygulamalarla karşımıza çıkar.

Yaratıcı drama etkinliklerinde;

- a) Öğretmen rehberlik eder, öğrenciler bilgiyi kendileri elde eder.
- b) Öğretmen öğrencilerin bildiklerinin üzerine yeni bil-giler eklemelerinin yolunu açar ve onlardan da öğrenir.

c) Öğretmen öğrencilerin verimli düşünce geliştirmeleri için uygun koşullar yaratır.

d) Öğretmen didaktik anlatımla öğrencileri boğmaz, onların oynayarak ve doğaçlamalar yaparak aktif ol-malarını sağlar.

e) Yaratıcı drama süreçlerinde disipliner bir uygula-ma yoktur. Öğrenciler kendi otokontrolleri ile hareket ederler.

f) Yaratıcı drama sürecinde öğrencinin söz hakkı önce-liklidir. Gerektiğinde süreci yönlendirebilir.

g) Öğretmen edilgendir, öğrenciler eylem içinde etkin hareket ederler.

h) Öğretmen öğrencinin istek ve ihtiyaçlarına göre program hazırlar ve onların müdahalesine izin verir.

i) Yaratıcı drama süreçlerinde öğretmenin bilgi oto-ritesi söz konusu olamaz, öğrenciler özgürce fikir ve düşüncelerini öne sürebilirler.

j) Yaratıcı drama sürecinin öznesi öğrencilerdir. Bütün süreç öğrencilerin etkin katılımıyla gerçekleşir. Yaratı-cı drama uygulamalarında gerçekleşen bu demokratik ortam, öğrencilerin kendilerine özgürce ifade etmele-rinin önünü açar ve kendilerine güvenen ve yaratıcılığı gelişmiş kişiler olmalarını sağlar.

Yukarıda da belirtilen uygulamaların gerçekleşme-si için, öğretmenler yaratıcı drama eğitimlerinden geçirilip, programlarına yaratıcı dramayı aldıklarında çok daha insani bir eğitim gerçekleşecek ve geleneksel sistemdeki gibi bilgi depolayan öğrencilerin yerini bilgi üreten öğrenciler alacaktır. Öğretmenlerin bakış açıla-rını değiştirip, bilgiyi üreten öğrenci yetiştirecek bakış açısına sahip olması çok kolay olmayacaktır. Çünkü sa-dece kendisinin bilgi aktarabileceğini ve öğrencilerini bilgisiz canlılar olarak kabul eden bakış açısında olan öğretmen sayısının oranı oldukça yüksektir ve bankacı

eğitim yaptıklarını kolay kolay kabul etmeyeceklerdir. "Bankacı yaklaşımı farkında olarak veya olmayarak kullananlar (çünkü çok sayıda iyi niyetli "banka memuru" öğretmen sadece insandışlaşmaya hizmet ettiklerinin farkında değildir) kendilerindeki "tasarrufların" gerçeklik açısından çelişkiler içerdiğini algılayamazlar." (Freire, 1991)

"Titiz bir bilgi kümesiyle öğrencilerin karşısına çıkmayan hiçbir öğretmen saygıdeğer değildir. Bu, bankacı eğitim modelini onaylamak değildir; aksine, öğretmenlerin çoğu zaman, öğrencilerin tepki gösterdikleri, reddettileri, yeniden yorumladıkları, analiz ettikleri ve eyleme koydukları bilgiyi onlara sağladıkları fikrini desteklemektir." (Freire'den akt. Kincheloe, 2017) "Öğretmenin düşünme edimi, ancak öğrencilerin gerçekten düşünmesi halinde gerçek düşünme niteliğine kavuşur." (Freire, 1991)

Ezilenlerin pedagojisinde özgürleşen insan için çaba harcanmakta ve bankacı eğitim kavramı yerine problem tanımlayıcı eğitim kavramı ön plana çıkmaktadır. Yaratıcı drama çalışmalarının temelinde de problem tanımlaması vardır. Yaratıcı drama etkinliklerine katılan kişilerle yapılan çalışmalarda problem tanımlaması gerçekleştirilen roller üzerinden gerçekleşmekte ve rol içinde -mı gibi- yaparak farkındalık geliştirilmektedir. Özgürce yapılan doğaçlamalarda beslenen yaratıcı drama etkinlikleri sürecinde, problem durumlarıyla ilgili gerçekleşen roller ve başkalarının yaptığı rolleri izleyen katılımcılarda dünyaya yönelik problemlerle ilgili bilinçli gelişmeler meydana gelmektedir. Bu yönüyle yaratıcı drama eğitimlerinin problem tanımlayıcı eğitim çalışması olarak gösterilebileceği ve bankacı eğitim sistemini reddettiği söylenebilir. Dolayısıyla yaratıcı drama eğitimleri ezilenlerin pedagojisiyle birçok yönden benzerlik göstermektedir. "Problem tanımlayıcı eğitimde insanlar, kendilerini içinde buldukları ve kendilerindeki dünyaya varolma tarzlarını eleştirel olarak kavrama gücünü geliştirirler; dünyayı sadece durağan bir gerçeklik olarak değil, süreç içindeki dönüşüm içindeki bir gerçeklik olarak anlamaya başlarlar." (Freire, 1991)

Genellikle yaratıcı drama eğitimlerinin tiyatrodan ayrılan en büyük özelliği grup içinde gerçekleşmesi ve gösteriye dönüşmemesidir. Tiyatro oyununun sahnelenmesi sırasında seyircide oluşan kendini rol kişinin yerine koyarak oluşan gerçeklikten uzaklaşma, mitleştirme yaratıcı drama eğitimlerinde görülmez. Çünkü yaratıcı drama sahnelemeye yönelik bir çalışma olmaması ve yaşanıp sonlanan bir süreç olması nedeniyle, sadece grup içinde değerlendirir, gerçek yaşamla ilişkilendirme fırsatları sunar. "Bankacı eğitim (gayet açık nedenlerle) gerçekliği mitleştirerek insanların dünyada varolma yolunu açıklayan belirli olguları gizlemeye kalkışır; problem tanımlayıcı eğitim mitleştirmeyi bozmayı görev edinir." (Freire, 1991)

Yaratıcı drama etkinlikleri gerçeklerin yaparak yaşayarak görülmesinin yolunu açan uygulamalarla, mitleştirmeyi önler ve olay ve olguların mitleştirilerek gizlenmesini engeller. Bu yönüyle yaratıcı drama eleştirel pedagojinin gerçeklerin gizlenmemesi ve olguların mitleştirilmemesi gerektiği düşüncesine paralel olarak dizgelerini oluşturmaktadır. Yaratıcı drama çalışmalarında, tamamen öğrencilerin kendilerinin ürettiği doğaçlamalarıyla gerçeklerine dayanmakta ve onların bildikleri yaşamsal gerçeklerin üzerine yeni düşüncelerini eklemelerine fırsat verilmektedir.

Yaratıcı drama süreçleri tamamen grup içi diyaloglarla gerçekleşmektedir. Bu yönüyle ezilenlerin pedagojisinde önerilen diyalog ve gerçekliği deşifre etme

olgusu yaratıcı drama uygulamalarıyla bire bir örtüşmektedir. Yaratıcı drama süreçlerinde ortaya konulan diyalogların tamamen öğrencinin ürettiği ve yaşamdan izler taşıdığı için gerçeklerin görülmesinde önemli katkılar sağlar. "Bankacı eğitim diyaloga direnir, problem tanımlayıcı eğitim diyalogu, gerçekliği deşifre eden idrak edimi için olmazsa olmaz koşul sayar." (Freire, 1991)

Yaratıcı drama etkinliklerinin önde gelen hedeflerinden birisi de eleştirel düşünceyi geliştirmektir. Eleştirel düşünceyi geliştirmek için ön hazırlıkların yapıldığı ısınma süreçlerinden geçen öğrenci, önemli bir rahatlama sağladığı için kendini özgürce ifade etmeye başlamakta ve gelişen süreçte yaptığı doğaçlamalarda düşüncelerini daha rahat ifade edebilmekte ve düşüncesine uymayan konularda eleştirilerde bulunduğu roller gerçekleştirmektedir. "Bankacı eğitim öğrencilere yardım edilecek nesneler muamelesi yapar, problem tanımlayıcı eğitim onları eleştirel düşünürler haline getirir." (Freire, 1991)

Geleneksel eğitim sisteminin engellediği yaratıcı yeti ve yeteneklerin ortaya çıkmasına katkı sağlayan en iyi öğretim yöntemi yaratıcı dramadır. Yaratıcı drama süreçlerinde adım adım hazırlanarak geliştirilen yaratıcı düşünceler oluşum aşamasında bir yaratıcı ürüne dönüşerek ilerlemektedir. Oluşturulan ürün bazen resim, bazen şiir, bazen de heykel olarak karşımıza çıkabilir. Bu yönüyle yaratıcı bir ürüne dönüşen yaratıcı drama çalışmaları, yaratıcılığı geliştiren en önemli etkinlikler olarak eğitim alanına katkı sağlamaktadır. "Bankacı eğitim yaratıcılığı önler. Problem tanımlayıcı eğitim yaratıcılığa dayanır." (Freire, 1991) "Klasik eğitim sisteminin yaratıcı bir eğitim sürecine dönüşmesi için yaratıcı drama üstün değerinde bir seçenek oluşturmaktadır." (San, 2018)

Yaratıcı drama eğitimlerinin en önemli özelliği insanın öncelikle kendini tanımasına fırsat vermesidir. Yaratıcı drama süreçlerinde kendisindeki bazı özellikleri fark eden kişiler daha sonra fark ettiklerinden hareketle kendini aşmaya başlamakta, kendine yeni yollar çizmektedir. Çalışmalar sırasında kendine güvence birlikte, kendisinin bile tahmin edemeyeceği ürünler geliştirmeye başlamakta, bu ürünlerini yaşamına aktarmakta ve kendisinde önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Yaratıcı dramanın bu itici gücü ile ileriye doğru bakmaya başlayan kişilerde yeni ve farklı düşünme biçimleri oluşmakta, gelecekle ilgili bakış açılarındaki önemli değişimler meydana gelmektedir. "Problem tanımlayıcı eğitim, insanları bitmemiş, yetkinleşmemiş varlıklar- olarak olumlar, Problem tanımlayıcı eğitim, insanı, kendini aşan, ileriye doğru hareket eden ve ileriye bakan varlıklar olarak olumlar." (Freire, 1991, s. 58)

Yaratıcı drama geleceğe yönelik ilerici bakış açısı vermesi nedeniyle, yaşam biçiminin her türlü olumsuz koşuluna boyun eğen ve kaderine razı olan bakış açısında önemli değişiklikler meydana getirdiği söylenebilir. İleriye bakmanın en önemli özelliği olan kendi sorumluluğunu alma ve kendi ve çevresi için bir şeyler yapması gerektiğini ortaya koyan bakış açısını geliştirmesi nedeniyle, yaratıcı drama süreçlerinde gerçekleşen sosyal ve duygusal değişimler, zaman içinde kaderci bakış açısında önemli değişiklikler meydana getirmekte, problemlerin fark edilmesini sağlamaktadır. Kaderine razı olan kişilerin içinde bulunduğu sis perdesinin aralanması demek, problemlerin fark edilip çözülmesiyle toplumun daha aydınlık bir geleceğe adım atması demektir. Bu nedenle yaratıcı drama, eğitiminin değişmez bir parçası haline geldiğinde aydınlık bir toplumun oluşmasına önemli katkıları sağlayacaktır.

tır. "Bankacı yöntem insanların içinde bulundukları konumu kaderci algılamalarını doğrudan veya dolaylı olarak pekiştirirken, problem tanımlayıcı yöntem bu durumu, insanların problem olarak sunar." (Freire, 1991) "Drama bize bizi saran ideoloji örtüsünde bir delik açma yolunu sunar." (Davis, 2018)

Yüzyıllardır eğitim dizgeleri sisteme uygun insan yetiştirme üzerine kuruludur. Sistemler kendi rejimlerini sürdürmek, kendilerine uygun insanlar yetiştirmek için eğitimi kullanır ve insanların kendi düşüncelerine uygun nitelikte yetişmesi için uğraşır, gerektiğinde eğitmeyi cahil bırakarak kendi hegemonyalarını sürdürürler. Yaratıcı drama ile gerçekleştirecek eğitim süreçlerinde ise insanın özgürleşmesinin, kendisini fark etmesinin ve yaratıcı bireyler olarak yetişmesinin önü açılmaktadır. Yaratıcı drama eğitimleriyle yetişen yaratıcı bireyler toplumda özgür fikirlerin ve insani değerlerin öne çıkmasına neden olur. Her bireyin varlığının önemini kavrayan yaratıcı drama çalışmaları; özgür, yaratıcı, kendini ve dünyayı değiştirmeye eğilimli, eşitlikçi bir öğretim programı olarak karşımıza çıkar. Yaratıcı drama, "Tutucu bir eğitim programı çerçevesinde öğretimi yapma zorunluluğu olmasına karşın tamamen gelişmeci bir yaklaşım olup, çocuğu güçlendirir, aktif öğrenmeye özendiren ve çocuğun dar ve dışı kapalı olan geleneksel ulusal eğitim programının dışına çıkmasına ve çok farklı alanlara yönlendirilmesine olanak sağlar." (Davis, 2018)

"Taraftız eğitim süreci diye bir şey yoktur. Eğitim ya genç kuşağın bugünkü sistemin mantığına entegrasyonu kolaylaştırmakta, sisteme uygunluk sağlamakta kullanılan bir araç olarak işler, ya da erkeklerin ve kadınların gerçekliği eleştirel ve yaratıcı olarak ele aldıkları, dünyalarının dönüştürülmesine nasıl katılacaklarını keşsettikleri bir araç, "bir özgürlük pratiği" haline gelir." (Freire, 1991) "Eleştirel bir ruhla beslenen radikalleşme ise daima yaratıcıdır." (Freire, 1991) "Ezenler, özgürleştirici bir eğitimi, sadece savunmakla kalmayıp ayrıca gerçekten hayata geçirselerdi, bu başlı başına bir çelişki olurdu." (Freire, 1991)

Yaratıcı drama süreçleri karşılıklı öğrenmeyle gelişen, hem eğiticinin öğrendiği, hem eğitilenin öğrendiği bir işleyişi öngörmektedir. Her bir öğrencinin kendi bilgi birikimini yansıttığı ve doğaçlama olarak gelişen süreçte ana iskeletin yapısı içinde ele alınan konu paralelinde, bir çok yeni yeni ve farklı ürün ortaya çıkmakta ve öğrencide gelişen farkındalık paralelinde, eğitmen de de oldukça farklı öğrenmeler gerçekleşmektedir. "Eleştirel öğretmenler öğrencilere dair araştırmaya onların perspektiflerinden yaklaştıklarında ilginç bilgiler keşfetmiş olurlar." (Kincheloe, 2017)

Yaratıcı drama eğitmeninin en önemli özelliği kendi fikirlerini dikte etmekten öte, öğrencide yeni fikirlerin ortaya çıkması için uygun şartları oluşturmaktır. Uygun şartlar oluşturulduğunda yaratıcı drama aşamaları sürecinde yeni ürünler ortaya çıkacak ve öğrenciyle birlikte eğitmen de yeni bir şeyler öğrenme fırsatı bulacaktır. Yaratıcı drama eğitmeni "ben her şeyi biliyorum, benim bildiklerim en doğrudur" mantığında olmadığı ve yaratıcı dramanın gereklerini yerine getirdiğinde kendinin ve öğrencilerinin öğreneceği birçok veriyi elde etme şansı doğacaktır. "Öğrenci hiçbir şeyden anlamaz, hiçbir şey bilmiyor" diye hareket eden geleneksel öğretim yöntemlerine alternatif olan ezilenlerin pedagojisinde olduğu gibi, yaratıcı drama süreçlerinde de öğrencinin bilgi ve yeteneklerine güvenilebilir, onun daha da ileri gitmesinin yolları açılmaktadır. "Öğretmenliğini yaptığımız öğrencilerden pek çok şey öğrenebiliriz. Bunun olması için, öğretmenin her şeyi bildiği ve öğrencinin hiçbir şey bilmediği mo-

noton, sıkıcı ve elitist gelenekçiliği aşmamız şarttır.” (Freire, 1991)

“Eğitimci ve öğrenen birbiri hakkında bilgi sahibi değilse ve eğer biri diğerine öğretmiyorsa bu somut ilişkiyi yaşamaları ve değerlendirmeleri imkânsızdır.” (Freire, 1991)

Halka gidin/ Aralarında yaşayın/ Onları sevin/ Onlardan öğrenin/ Onların bildikleriyle başlayın işlerinize/ Ve sahip olduklarının üstüne kurun çalışmalarınızı

İşinizi bitirip/ Görevinizi tamamladığınızda/ Eğer insanlar

“Biz onu kendimiz başardık” Diyorlarsa / Siz en iyi öndersiniz. (KuanTzu - Çinli Düşünür)

“Eleştirel pedagojinin öğrettiği gibi, öğrencilerin bulunduğu yerden işe başlamalı ve onları, kendilerine kültürel açıdan uygun olan biçimlerde eğitmelidir.” (Kincheloe, 2017)

Yaratıcı dramın en büyük özelliklerinden birisi, hayatı anlamaya sunduğu katkıdır. Hayatın içinden yaşantılarla gelişen yaratıcı drama süreçlerinde gerek oynanan rollerle, gerekse grup arkadaşlarının yaptığı rolleri izleyerek hayata dair birçok yaşantıyı gözleme fırsatı doğmakta, hayata dair düşünme şansı yaratılmaktadır. “Bu kendini tekrar eden yabancılaştırıcı günlük rutinden sıyrılıp doğrulmaya girişelim. Hayatı anlamaya çalışalım; ille de şeylerin günlük tekrarı olarak hayatı değil, yaratma ve yeniden yaratma çabası olarak, isyan etme çabası olarak hayatı anlamaya.” (Freire, 1991)

Yaratıcı drama öncelikle bir sanatlar eğitimi alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tiyatro başta olmak üzere sanatın bütün alanlarını kullanabileceği yapısı ile geniş kullanım olanakları sunarak kişilerin yaratıcı yanlarının farkına varmalarına katkı sağlar. Kendinde yaratıcılığı fark eden kişiler ise dünyaya bakış açılarını değiştirerek detayı görmeye ve yaşamın birçok alanını sorgulamaya başlar. Yaratıcı drama yöntemleri kullanılarak yapılan eğitimlerde durağanlıktan çıkan düşünce biçimi, insanileşen, yaratan ve problem çözen bir bilinç gelişmesini sağlayacaktır. “Sanatsal deneyimler yaygın gerçeklik algısının yeniden yapılanması konusunda ısrar eder ve böylece dünyayı sadece sorgusuzca tanımak yerine görmemizi sağlar.” (Heathcote, 1984’den Akt. Davis, 2018)

Tiyatro tekniklerinden yararlanan yaratıcı dramın tiyatrodan en büyük farkı sahneleme kaygısı olmadan gerçekleşmesidir. İnsanlık tiyatrodan önce kendi arasında ve birlikte gerçekleştirdiği performanslarda özgürce şarkılar ve danslarla tiyatronun alt yapısını oluşturmuş, daha sonra bazı öne çıkan kişilerin kendini seyrettirip, kahramanlaştırmalarıyla izleyicinin pasifleştiği sahneleme unsurlarını ortaya koymuştur. Günümüze kadar gelen seyirci izleyici unsuru bazı tiyatro yönetmenleri tarafından değiştirilmeye çalışılmış, ancak tamamen seyircinin katıldığı bir yapı oluşturulamamıştır. Yaratıcı drama çalışmalarında ise zaman zaman katılımcı olan bir eğitmen önderliğinde bütün katılımcıların hem seyirci hem oyuncu olması nedeniyle gösterilerin eşitlikçi yapısına dönüşünü sağlamıştır. “Başlangıçta tiyatro ditrambik bir şarkıydı: açık havada şarkı söyleyen özgür insanlar. Karnaval, şenlik. Daha sonra egemen sınıflar tiyatronun mülkiyetini ele geçirdi ve ayırım duvarları inşa ettiler. Birinci olarak, seyirciyi oyunculardan ayırarak insanları böldüler. İkinci olarak, oyuncular arasında başkahramanları kitlelerden ayırdılar. Baskıcı fikir aşılama başladı.” (Boal, 2003) “Aristoteles’in poetikası baskının poetikasıdır. Ezilen-

lerin poetikası ise temelde özgürleşmenin poetikasıdır. Seyirci kendisini özgürleştirir; kendi için düşünür ve eylemde bulunur.” (Boal, 2003)

Ezilenlerin pedagojisine paralel olarak Feri’rin yakın arkadaşı olan Augusto Boal tarafından geliştirilen ezilenlerin tiyatrosu da belirli önermelerde bulunmuştur. Bu önermelerin çoğunluğunda seyirci katılımı gereken uygulamalar olan yeni tiyatro teknikleri ortaya konulmuştur. Ancak bu gösteri biçimlerinin hiç biri seyirciyi tamamen içine alamamıştır. Bu önermeler paralelinde tiyatro teknik ve yöntemleriyle eğitim yöntem ve tekniklerini bir arada kullanan yaratıcı drama, ezilenlerin tiyatrosu ile ezilenlerin pedagojisinin bir arada kullanıldığı biricik öğretim yöntemidir diyebiliriz. Ezilenlerin tiyatrosunun önermelerinden seyircinin oynanan oyuna katıldığı forum tiyatronun yaratıcı dramaya yakınlığı ve yaratıcı dramanın içinde kullanılıyor olması da, ezilenlerin tiyatrosuna yakınlığını göstermektedir. Yaratıcı drama etkinliklerinde seyirci de oyuncu da grup üyeleri olduğu için, tiyatrodaki olduğu gibi seyirci oyuncu ayrımı ortadan kalkmaktadır. Yaratıcı drama süreçlerinde oynanan rollerde hem seyirci hem oyuncu olma şansı yakalandığı için, tiyatrodaki seyirci oyuncu ayrımı ortadan kalkmakta, hem seyirci hem oyuncu olmanın üstünlüğü ortaya çıkmaktadır. Ezilenlerin tiyatrosunun önermeleri de bu yönde olmakta ve seyircinin özgürleşerek, kendi için düşünmesi ve eylemde bulunmasını önermektedir. Yaratıcı drama süreçlerinde oyuncu-seyirci olan katılımcılar, kendini özgür olarak ifade etme ve kendi için düşünme fırsatı bulmaktadır.

Sonuç olarak;

Yaratıcı drama etkinlikleri incelendiğinde ezilenlerin pedagojisinin birçok söylemini içinde barındırmakta, uygulamalara katılan kişilerin özgürce kendini ifade etmesine olanak sağlamaktadır. Olması gereken de bu kendini özgür ifade eden insanların eleştirel düşünce becerileri geliştirmesinin kapılarının aralanacağı programlar uygulayarak, insanların düşünce yapılarında ki sis perdesini kaldırarak ezilmeye karşı çıkmalarını sağlamaktır. Her tür düşüncenin alt yapısını oluşturan eğitim dizgilerinin içine yerleştirilecek yaratıcı drama temelli eğitimler, insanları kendi farkındalıklarını geliştirerek, kendi özgürlüğünü sağlayacak bilince ulaştırmak için yapılandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Boal, A. (2003), Ezilenlerin Tiyatrosu, İstanbul, Boğaziçi Ü. Yayınevi
- Davis, D. (2018), Gerçeği Hayal Etmek, Ankara, Palme Yayıncılık
- Freire, P. (1991), Ezilenlerin Pedagojisi, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Kincheloe, J. L. (2017), Eleştirel Pedagoji, İstanbul, Yeni İnsan yayınevi.
- San, İ. (2018), Yaratıcı Drama ve Müze. İstanbul, Yeni İnsan yayınevi.

Pandeminin Pedagojisi

Dr. Cem KİRAZOĞLU

Pandeminin pedagojisi diye bir kavram üretsek, bu, Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi" adlı eserindeki önerilerine uygun düşer miydi? Freire, bu eserde özgürleştirici bir pedagojik sürecin başlatılması gerektiğini savunurken ezenlerle ezilenlerin bu sürecin birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen temel birer parçası olarak diyalojik bir ilişki içinde bulunduklarını vurgular. "Pandeminin pedagojisi" kavramını ortaya attığımızda, pandemi süresince öğrendiğimiz, farkına vardığımız, acısını çektiğimiz, eleştirdiğimiz, sorguladığımız her şeyi ve bunların conscientização'daki rolünü vurgulamış oluruz. Conscientização terimi, Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi" eserinin çevirmeninden alıntıyla, "sosyal siyasi ve ekonomik ilişkileri kavramak ve gerçekliğin insanları ezen koşullarına karşı harekete geçmek için gereken öğrenme süreci" anlamına gelir.

Conscientização, Freire'nin eserlerinden yapılan İngilizce çevirilerde "consciousness raising (bilinç yükseltme/uyandırma)" olarak da geçer. "Consciousness" ve "raise" kelimelerinin anlamlarına ayrı ayrı bakıldığında ve bunlar bir Türkçe tamlamaya dönüştürüldüğünde alternatif kullanımlar şunlar olabilir: "bilinç (anlayış, öz bilinç, idrak) uyandırma (yükseltme, inşa etme, geliştirme) ... Ancak "raise" kelimesi Türkçeye yükseltme veya uyandırma olarak çevrildiğinde oldurgan bir fiil kullanılmış oluyor. Yani birisinin bir başka birisinin bilincini uyandırması anlamı ortaya çıkmış oluyor. Ancak, Freire'nin conscientização kavramı öznenin bir eylemi hem yaptığı hem de eyleminden etkilendiği anlamında kurulmuş bir kavramdır. Bu bağlamda, "bilinç (anlayış, öz bilinç, idrak) uyandırma (yükseltme, inşa etme, geliştirme) şeklinde kullanmak yerine "bilinç (anlayış, öz bilinç, idrak) uyanışı (yük-selişi, inşası, gelişimi) olarak kullanılması kavramsal açıdan daha uygun olacaktır. Belki bu bilinç uyanışı sürecine aracılık eden veya bu süreci başlatıyormuş gibi görünen bir öğretmen olacaktır ancak Freire'nin öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğretmen kavramları da dikkate alındığında önderlik görüntüsündeki oldurganlık karşılıklı etkilenişe dönüşecek ve sürecin tarafları

birbirlerine etki edecekler ve birbirlerinin öğretmenleri olacaklardır. Aslında öğretmenin başlatıyormuş gibi görüldüğü sürece katılan öğrenci katılmaya çoktan hazırdır ve süreci kimin başlattığı da zaten belirsizdir.

Donaldo Macedo, Freire'nin Ezilenlerin Pedagojisi'nin önsözünde eserin temel hedefinin, ezilenlerde, ezilmiş ve marjinalleştirilmiş olmalarından sorumlu olan erk ilişkilerini açığa çıkarmak, gizemli olmaktan çıkarmak ve anlamak için gerekli olan bilgiyi, yaratıcılığı ve sürekli eleştirel derin düşünme/düşünüm yeteneklerini uyandırmak ve bunun bilincine varmakla, praksis içerisindeki bir özgürleşme projesine başlamak olduğunu belirtir. Her ne kadar uyandırmak sözcüğü burada kullanılıyor olsa da bu sürecin uyanma şeklinde olması toplumun yabancılaşma sürecinden sıyrılmasının koşuludur.

Macedo'nun vurguladığı erk/iktidar ilişkilerinin gizemli hali pandemi nedeniyle yeniden ele alınabilir hale gelmiştir. Pandemi, aslında bu iktidar ilişkilerinin açığa çıkmasını hem engelleyen hem de kolaylaştıran bir etki yaratmaktadır. İnsanların kontrolü dışında etki ediyormuş gibi görünen bir virüs bu iktidar ilişkilerinin açığa çıkmasını engellerken aynı zamanda bu ilişkilerin daha iyi anlaşılmasının bir anahtarı görevini de görmektedir. Bununla ne demek istiyorum?

Pandemi bu ilişkilerin açığa çıkmasını engeller çünkü insanlar başlarına gelenlerin bir virüsün ortaya çıkmasıyla birlikte gerçekleştiği konusunda şüphe götürmez gibi görünen somut bir durumla karşı karşıya kalmışlardır. Çünkü pandemi öncesinde insanların bir işleri vardı (işsizlik oranları yüksek olmasına rağmen belli bir işi olanlar için en azından), çocuklar okula gidiyor ve yüz yüze eğitim görüyorlardı, insanlar herhangi bir sağlık önlemi almadan (maske takmadan, yanlarına dezenfektan veya kolonya almadan) sokağa çıkıyorlardı, dışarıda aileleriyle veya dostlarıyla oturup yemek yiyorlardı, parklarda geziyorlardı. Başka bir deyişle, günlük alışkanlıklarını, bu alışkanlıkların dinamiklerini düşünmüyorlardı. Virüs taya çıkınca ve pandemi ilan edilince, bu

alışkanlıkları sürdürülemez oldular. Dolayısıyla üzerinde hiç düşünmeden ve sorgulamadan sürdürdükleri yaşamsal alışkanlıklarının bozulmasının suçunu virüse yüklemeleri mümkün hale geldi. Ve böylece virüs, her türlü yaşamsal alışkanlığın bozulmasına, insanların sefaletle sürüklenmesine sebep olan bir faktör olarak kabul edildi insanlar tarafından. Virüs öncesinde ve sonrasında yapılabilir olanlar arasındaki devasa fark, virüsün nedensel bir faktör gibi görünmesine sebep oldu. Virüs, bütün bunların esas nedeni midir gerçekten? Böyle olduğuna inanılırsa Freire'nin sözünü ettiği iktidar ilişkilerinin bir gizem olarak kalması kaçınılmaz olur.

Pandemi öncesinde; yaşamsal alışkanlık veya toplumsal, siyasal ve ekonomik düzen, vs. olarak adlandıracağımız statüko (süredurum) sorgulanmayı akıllara getirmeyecek türden katlanılacak bir durum gibi görünüyordu. Çünkü insanlar "bir şekilde" idare ediyorlardı, üstelik siyasal veya ekonomik olarak olumsuz etkileniyor olmalarına rağmen. Ortaya çıkan virüs ve ilan edilen pandemi, katlanılan bu süreduruma ilişkin algıyı değiştirerek katlanılamayacak bir durum olarak algılanmasına kapı açabilir. Bundan dolayı, düne kadar katlanılan, sorgulanmayan, eleştirilmeyen süredurum üzerinde insanların daha fazla düşünmesi, bu durumu sorgulaması ve aslında virüsün bir nedensel faktör olmaktan ziyade süredurumun dinamiklerinin anlaşılmasına vesile olan aracı bir faktör olarak anlaşılması mümkündür.

İnsanların bilincinin uyanmasına sebep olacak çok fazla olgu yaşandı aslında. Pandemi koşullarında alınan önlemler nedeniyle ticari

faaliyetlerini sürdüremeyen iş yerleri ve emekçiler büyük sıkıntılar çektiler. Çünkü birçok devlet bu durumda halkını maddi olarak desteklemedi; o güne kadar yaratılan artı değerden alınan vergi sosyal devletin işlevlerini yerine getirmek amacıyla kullanılmadı. Zaten neoliberalizm koşullarında sosyal devletten eser de kalmamıştı. Neoliberalizmin dinamiklerinde ve dayandığı anlayışta, doğal koşullarda meydana geliyormuş gibi görünen felaketlerde “*tabii ki vatandaşlarımızdan anlayış bekliyoruz maalesef bizim de kontrol edemediğimiz bir zor durumla karşı karşıyayız*” söylemi hakimdir. Bu pandemi döneminde de aynı söylem kullanıldı. Sonuç olarak pandemi döneminde sermayeyi ve üretim güçlerinin sahipliğini elinde bulunduranlar zarar görmemekle kalmadı zenginliklerine zenginlik kattılar. Emegi karşılığında aldığı ücret ile hayatını sürdürmek zorunda kalan geniş kesimler de büyük zarar gördüler. Bu bağlamda pandemi toplumsal ve küresel iktidar ilişkilerinin açığa çıkmasını sağlayan kolaylaştırıcı bir faktör olarak kabul edilebilir. Çünkü pandemi sonrasında zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumun derinleşmesinin nedeninin virüsün kendisinden ziyade pandemi öncesinde var olan uçurum olduğu konusunda bir farkındalığın gelişmesi mümkün hale gelmiştir. Uçurumun daha da derinleşmesi süreduruma artık katlanılamamasına ve sorgulanmasına, eleştirilmesine ve değiştirilmesi için harekete geçilmesine kapı aralamıştır.

Pandeminin conscientizaçao potansiyelinin (bilinç uyanışına yol açma potansiyelinin) en çok eğitim süreçlerinde var olduğunu söylemek mümkündür. Pandemi öncesinde eğitim süreçlerinde var olan eşitsizlik, pandemi döneminde kendisini daha da fazla göstermiştir. Yüz yüze eğitimin yerine uzaktan eğitimin konulması bariz bir şekilde geniş kesimlerin eğitime uzak kalmasına sebep olmuştur. **Uzaktan** eğitimin teknolojik altyapıyı gerektirmesi bu teknolojik altyapıya **uzak** kalan kesimler için bir dezavantaj doğurmuştur. Oysaki devlet kaynakları (tabii varsa) kullanarak okullarda yüz yüze sürdürülmesi gereken eğitimi, pandemide dikkat edilmesi gereken kurallara uyulmasını sağlayarak devam ettirebilirdi. Örneğin bugüne kadar atanmamış bütün öğretmenlerin atamasını yapıp, eğitim fakültelerinde son sınıfta okumakta olan stajyer öğretmenlerin de desteğiyle her bir öğretmene az sayıda öğrenci düşecek şekilde, hijyen kurallarına uyulmasını sağlayarak ve okul binaları dışında sahip olduğu bütün resmi binaları derslik biçiminde hizmete sokarak ve ek derslik yaratarak bunu yapabildi. Ama bunu yapmadı. Bunu neden yapmadığının cevabını Freire'nin “*Ezilenlerin Pedagojisi*” adlı eserinde bulabilirsiniz. Çünkü ezilenler ile ezenler arasındaki ilişkinin bu haliyle sürdürülmesi gerekiyordu. Nitekim şimdi bu eğitim koşulları nedeniyle bu ilişki daha da sağlamlaşmıştır. Dolayısıyla yazının ilk paragraflarında değindiğim toplumsal, ekonomik ve siyasi süredurumun uzaktan eğitim koşullarının etkisiyle pandemi sonrasında da kendisini gösterecek şekilde yeniden üretilmesi söz konusudur.

Uzaktan eğitim sürecinde, Freire'nin eserinde vurguladığı bankacı eğitim düzenine bağlı birçok durum daha da pekişmiştir. Yüz yüze eğitim koşullarında öğretmen ile öğrenci arasında bugüne kadar çok düşük düzeyde gerçekleşmiş olan diyalog veya bu ilişkinin diyalog olarak adlandırılacak niteliğe sahip olup olmadığı tartışma gerektiren bir durum olduğu için, buna karşılıklı söz söyleme süreci diyelim, uzaktan eğitim koşullarında neredeyse hiç denecek kadar bir düzeyde gerçekleşmiştir. Oysaki diyalog, Freire'nin önerdiği bir süreç olarak farkındalığı, sorgulamayı ve eleştiriye besleyen bir süreçtir.

Ezilenlerin Pedagojisi eserinin genişletilmiş 50. Yıl özel basımının 89. Sayfasında Freire eğitimin, anlatım hastalığından mustarip olduğunu belirtir. Freire'nin

anlatım hastalığından kastettiği, öğretmen ile öğrenci arasındaki ilişkide, sabırla dinleyen nesne konumundaki öğrencinin anlatan özne konumundaki öğretmen karşısında cansızlaşma ve taşlaşma eğiliminde olmasıdır. Anlatım hastalığı nedeniyle yüz yüze eğitimde nesne olarak yer alan öğrenci ile diyalog kurulamamaktadır. Bu durum uzaktan eğitimde ise kesinkes imkânsız hale gelmiştir. Yani dolayısıyla Freire'nin sözünü ettiği cansızlaşma ve taşlaşma eğilimi daha da artmıştır. Üstelik uzaktan eğitim sürecinde anında derse katılmaya, dalga geçilmesine, **canlı katılım/canlı ders** adı verilmektedir ki bu da muhtemelen artık fiziki olarak gerçek kılınan cansızlaşma ve taşlaşma durumunun üstünü örtmekte, görmezden gelmekte ve görünmez kılmaktadır. **Canlı katılım/canlı ders** adı verildiğinde, bilincısına itilmiş olan cansızlaştırma ve taşlaştırma niyeti adeta su yüzüne çıkmaktadır ve çelişki doğmaktadır. Bu çelişkinin açığa çıkarılması eğitim süreçlerindeki anlatım hastalığı temelli ezme-ezilme ilişkisinin de açığa çıkarılması anlamına gelecektir.

Bu cansızlaştırma ve taşlaştırma, öğrencinin varoluşsal durumuna aykırıdır. Öğrenci kendine yabancılaşır, merak ve öğrenme arzusuyla dolu coşkulu, öğrenmeye aşık diyalektik birey gider, yerine adeta cansız ve taşlaşmış bir heykel geçer. Bu heykel öğrenci, anlatıcı konumundaki öğretmenin yonttuğu narsistik bir nesne haline gelir. İşte öğretmenin eseri... *Sabırla dinleyen öğrenci heykeli*, anlatıcı rolündeki öğretmenin kendine duyduğu hayranlığın bir eserine dönüşür. Ancak ortada öğrenen bir birey kalmamıştır. Yüz yüze eğitimde anlatıcı öğretmenin bu heykel öğrencinin aslında canlı bir varlık olduğunu fark etmesi her an olası iken uzaktan eğitimde imkânsız hale gelir. Fakat öğretmenin hakkını da yemeyelim, uzaktan eğitim yüzünden, artık öğretmen de bakıp da hayran olabileceği bir narsistik eseri gözleriyle görme şansını kaybetmiştir. Öğretmen belki daha da zor durumdadır çünkü bunun yarattığı öfke ile uzaktan eğitimde “*vurun abalya*” anlamında öğrenciye aşırı yüklenme tehlikesi baş göstermektedir.

Bu cansızlaştırıcı ve taşlaştırıcı eğitime Freire *bankacı eğitim* adını verir. Bankacı eğitimde öğrenci, öğretmen tarafından bilgi ile doldurulur. Bilgi, öğrencinin içine sıkıştırılır. Müfredatın zamanında yetiştirmesi yükümlülüğü nedeniyle öğrencinin tika basa bu bilgiyi alması beklenir. Ancak, tika basa alınan bu bilgi, dünya ile kurulamamış bağlantı ve anlamsızlık nedeniyle bir tür obeziteye dönüşür. Bilgisiyle gerine gerine dolaşan, caka satan, hava basan insan tipini her yerde görmek mümkündür. Anlamlandırılmamış, dünya ile bağlantı kurulamamış bilgi tatmin aracı haline dönüşür. Böyle bir toplumda bilgi yarışmaları ve bu bilgi yarışmalarında büyük ödüllü alanlar çok revaçtadır. Seyircileri de çoktur bu tür yarışmaların. Dolayısıyla uzaktan eğitimin koşullarına katlanma gücünü göstererek yüksek notlar alabilen bilgi obezi öğrencilerin eskiden olduğu gibi el üstünde tutulması yine mümkündür.

Bankacı eğitimin gereği olan bilginin öğretmen tarafından öğrenciye yatırılması, öğrencide yığılması ve birikmesi, Freire'nin argümanlarına göre pandemi öncesine kadarki eğitim süreçleri için geçerliyen aynı durum uzaktan eğitim süreçleri için katlanarak artmıştır. Yüz yüze eğitim sürecinde yapılabilen her şeyin uzaktan eğitim sürecinde de aynen yapılabileceğini iddia eden ve bu teknolojinin yaygın bir şekilde kullanılması için uğraşan, bunun reklamını yapan yatırımcılar, geliştiriciler, satıcılar ve uygulamacılar çevrimiçi ortamda birbirini görmeden, birbirinin sesini duymadan derse **canlı (!)** katılan taraflar arasında daha keskin sınırlar çizildiğinin farkında değildirler. Ya da isterseniz biraz daha eleştirel bakalım kendimize. Bu kesimler, bu durumun bal gibi farkındadırlar çünkü uzaktan ve çevrimiçi eğitim sayesinde yabancılaşma,

diyalogsuzluk daha da artmıştır ve bankacı eğitimin bütün özellikleri bu ortamda daha da yoğun bir şekilde dayatılabilmektedir. Bu noktada tıpkı *canlı ders* kavramındakine benzer bir dil sürçmesine daha değinmek isterim. *Çevrimiçi* kelimesi çok olumlu göndermeleri olan bir kelime gibi duruyor. Yani *eğitim sürecinin içinde olmak, sistemin içinde olmak, hala içeride olmak, dışlanmamış olmak* vesaire gibi anlamları çağırıştırıyor. Halbuki tam tersi, insanlar fiziksel olarak sistemden dışlanmış durumdadırlar.

Bankacı eğitime karşı diyalog aracını kullanan ve yine Freire'nin önerdiği kavramlardan biri olan *problem tanımlayıcı eğitimde insanlar, kendilerini içinde buldukları ve kendilerindeki dünyaya var olma tarzlarını eleştirel olarak kavrama gücünü geliştirirler; süreci sadece durağan bir gerçeklik olarak değil, dünya içindeki, dönüşüm içindeki bir gerçeklik olarak anlamaya başlarlar.* Bu sayede, dünya ile olan ilişkilerini daha eleştirel biçimde ele alarak, dünyaya var olan erk ilişkilerini sorgulamaya, eleştirmeye ve onu dönüştürmeye yatkınlık kazanırlar. Böylece, ne yapılırsa yapılsın dünyanın düzeninin değişmeyeceğine yönelik inanç, yani Freire'nin deyiimiyle *mitleşmiş gerçeklik*, bu tür bir eğitim dinamiğinde oluşmaz. Çünkü *mitleşmiş gerçeklik*, birtakım olguların gizli kalmasına sebep olur. Oysaki problem tanımlayıcı eğitimde gizlenmiş olguların üzerindeki örtünün kaldırılması ve çeşitli olanakların ortaya çıkması mümkün hale gelir. Problem tanımlayıcı eğitimde öğrenciler uysal dinleyici değildirler. Diyalog kurarlar, soru sorarlar, eleştirirler, müfredatı öğretmen ile birlikte oluşturlar, öğretmenden öğrenirler ama öğretmen de öğrenciden öğrenir. Bu noktada öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğretmen rolleri ortaya çıkar. Yani başka bir deyişle öğretmen aynı zamanda öğrenciden öğrenen bireydir, öğrenci de öğretmene öğrenen bireydir. Roller eşitlenmiştir.

Pandemi öncesinde öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğretmen rolleriyle karşılaşmak pek mümkün değildi veya istisnai bir durumdu. Ancak pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecini değerlendirecek olursak, pandemi sonrasında da eğitim süreçlerinin uzaktan devam edeceğini söyleyen yetkilileri de ciddiye alacak olursak pandemi öncesinde çok seyrek ve istisnai olarak karşılaşan bu rollerin artık ortaya çıkması imkânsız hale gelecek gibi görünmektedir. Çünkü öğretmen ile öğrenci arasına birtakım teknolojik aletler girmiştir ve uzakları yakın ettiği iddia edilen araçlar öğretmen ile öğrenci arasındaki mesafeyi daha da arttırmıştır.

Pandemi öncesine kadar Freire'nin eleştirisi bağlamında, öğretmen, öğrencinin bilgisizliğini ve cehaletini kendi varoluşunun gerekçesi olarak kullanırken ve öğrenciyi yardım edilmesi gereken bir nesne gibi algılayan uzaktan eğitim ile öğrencinin bu acizliği daha da görünür hale gelmiştir. Öğretmen, ünlü sosyal psikoloji deneyi olarak bilinen Milgram'ın itaat deneyinde olduğu gibi, uzaktan eğitimin yürütülme biçimi nedeniyle öğrenciyle hiç göz göze gelmeyen bir otoriteye dönüşmüştür. Bu durumda Freire'nin savunduğu problem tanımlayıcı eğitim neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Milgram'ın deneyine katılan denekler, fiziksel olarak görmedikleri bir kişiye bir alet aracılığıyla sorular sormakta ve sorulara doğru yanıt gelmediğinde o kişiyi elektrik şoku vermekteydiler; verilen elektrik şokunun gücü 5 volttan başlayıp her yanlış yanıtta arttırılıyordu. Elektrik şoku verdikleri kişiler acıları arttığında çığlık atıyorlardı. Diğer odada atılan bu çığlığı bulundukları odadan duyan denekler deneyi yürüten yöneticiye bakıp devam etmeleri gerekirken gerekmediğini soruyorlardı. Devam etmeleri gerektiği yönünde aldıkları emir üzerine elektrik şoku vermeyi sürdürüyorlardı her yanlış yanıtta. Bu şekilde en yüksek voltaja

elektrik şoku verenlerin oranı yapılan araştırmalarda % 65 düzeyindeydi. Tabii, deneklerin bilmediği nokta aslında verdiklerini sandıkları şokun sahte olmasıydı ve verilen elektrik şoku nedeniyle acı çeken birilerinin olmamasıydı. Fakat yine de böyle birisinin olduğunu sanarak elektrik şoku vermeye devam etmişlerdi. Acı verdiklerini düşündükleri kişilerin gerçek olmadığını öğrendikten ve deney bittikten sonra deneklere terapi de verildi. Çünkü acı vermekten dolayı acı çekmişlerdi. Ezdikleri kadar ezilmişlerdi de...

Bu çarpıcı deney itaat temalı bir deneydi ama olası yorumlarından birisi de insanların gözleriyle görmedikleri ve temas etmedikleri kişilerle, verilen emir üzerine ne kadar acımasızca davranabilecekleriydi. İşte uzaktan eğitim, böyle bir durumu kolaylaştırma potansiyeline sahiptir. Freire'nin problem tanımlayıcı eğitim anlayışı, diyalog aracı, vs. bir hayal olmakla kalmamaktadır, artık uzaktan eğitim etkisiyle öğretmen öğrenciye daha acımasız davranma potansiyeline sahiptir. Pandemi öncesine kadar eğitim sistemini yapılandıranların, yönetenlerin, bu sisteme yatırım yapanların öğretmen-öğrenci ilişkisini kontrol etme arzusu uzaktan eğitim sayesinde (!) had safhaya ulaşmak üzeredir. Artık eğitim sisteminden rant sağlayan ezen sınıflar bankacı ve baskıcı eğitimi daha etkili ve verimli bir şekilde uygulayacak öğretmen tipini de yaratmak üzeredirler uzaktan eğitim sayesinde (!).

Freire, eserinin 96. Sayfasında insanların çektiği bir acıya vurgu yaparak bu acıdan kurtulmak için insanın sahip olduğu eyleme geçme potansiyelinden söz eder: *"Sorumlulukla hareket etme çabaları umutsuzlaştırıldığı, kendilerini, yeteneklerini kullanamaz halde buldukları zaman, insanlar acı çeker... Fakat insanları korkutan bu edimde bulunmaktan aciz olma hali aynı zamanda acizlikten sıyrılmak istemelerine, 'insanın eyleme geçme yetisini onarmaya' çalışmalarına da yol açar."* Freire'nin sözünü ettiği bu potansiyel, benim sözünü ettiğim pandeminin pedagojisini, pandemi sürecinde çelişkilerin farkına varmayı ve eyleme geçmeyi mümkün kılacak olan insan özelliğidir.

Bu çelişkilerin farkına varılabilmesi ve sonrasında eyleme geçilebilmesi için ne yapılabilir? Freire'ye göre yapılabilecek olan şeylerden biri, *"özgürleşmeye gerçekten bağlananların, insanların bilgi hesabına yatırım yapmayı öngören eğitici idealine son vermesi ve bunun yerine, insanların dünyayla ilişkilerindeki problemleri tanımlamasının pratiğini geçirmesidir."* Örneğin, okulda müfredat olarak belirlenen dersleri ele alalım. Bunlar birbirinden kopuk derslerdir. Her bir dersi, o ders için belirlenmiş uzman bir kişi verir. O kişinin o dersin nasıl verilmesi gerektiğini bildiği, buna göre öğrencilerin ölçme değerlendirmesinin nasıl yapılacağını bildiği varsayılır. O ders, o uzman kişinin sahip olduğu bir iktidar alanıdır. Bir başkasının müdahale etmesi, ancak ve ancak ezenlerin kontrolündeki idareciler kanalıyla olur. Bunu genel amaçlara ilişkin müdahale olarak görmek mümkündür. Öğretmen bunu kabul etmek durumundadır fakat özel olarak sınıfta öğretmen, öğrencileriyle yalnızdır. Belli bir noktadan itibaren ona aittir sınıf. Diğer derslerle ve öğretmenlerle bağlantı kopar bu noktada. Oysaki bütün dersler, hayatın farklı boyutlarına hitap eden ve aslında birbiriyle bağlantılı olan bilgi alanlarıdır. Boyutlar farklı gibi görünür ama bunların hepsi bir bütün olarak hayatı oluşturur. Ve her dersin, Freire'nin vurguladığı biçimde, insanın dünyayla ilişkilerindeki problemleri tanımlamasında rol oynayan bir anlamı vardır.

Derslerin içerikleri birbirinden koparılmış, her dersin bilgi alanının dünya ile ilişkili problemlerin tanımlanmasında nasıl bir rolü olduğu da anlaşılmaz. Bir tür fabrikalardaki bant üretimine benzer şekilde, öğrenil-

diği sanılan bilgi parçasının bütün bilgi ile ilişkisi kurulamaz.

Öğretmenlerin durumu daha da ilginçtir. Onlara öğrenciler tarafından matematikçi, fizikçi, tarihçi, kimyacı, vs. biçiminde ad takılması Freire'nin bankacı eğitim kavramının çizdiği çerçeve içinde başka bir benzetme ile pekiştirilebilir. Matematikçi matematik bilgisini satar, fizikçi fizik bilgisini satar, tarihçi tarih bilgisini satar, kimyacı kimya bilgisini satar. Bu bilgilerin satışı sınavlar ile teyit edilir. En yüksek miktarda alım yapan öğrenci en iyi müşteri/öğrenci olur. Sahip olduğu bilgiyi övünerek yani malını överek satan öğretmen, en iyi malın kendi sattığı mal olduğunu iddia ederek yani sadece kendi dersinin daha önemli olduğunu iddia ederek öğrencilere yüklenir. Öğrencilerin gözünde ise şöyle bir durum ortaya çıkar: "Her öğretmen kendi dersinin en önemli ders olduğunu sanıyor. Sanki sadece onun dersi varmış gibi ödev veriyor ve sınavda konu yüklemesi yapıyor." Sonuç, kendi alanıyla övünen öğretmenler, meslek erbabı kişiler, sadece kendi bilgi alanının perspektifinden dünyaya bakan, dünyayı anlatan, dünyayı anlatan insanlar. Oysaki dünya onların parça parça anladığından çok daha fazlasıdır. Bundan dolayı, insanın dünya ile olan ilişkilerindeki problemleri tanımlamasında ve dünyayı dönüştürmesinde rol oynayacak olan bir eğitim sürecinde bütün dersler birbirinden koparılmadan verilmelidir.

Haftanın belirli günlerinde ve saatlerinde, belirli uzman öğretmenler tarafından, birbirinden izole edilmiş sınıflarda, birbirinden izole edilmiş öğrencilerin birbirlerinin sadece enselerini ve kısmen profillerini göreceği şekilde (birbirleriyle göz teması kuramayacak şekilde) oturtularak sürdürülen dersler insanların dünyayla ilişkilerindeki problemleri tanımlamasına ve bunları eleştirel bilinç ile tartışmasına, çelişkileri görmesine ve dünyayı dönüştürmesine hiçbir şekilde katkıda bulunmaz. Bu, pandemi öncesinde, insanların hiç sorgulamadan kabul ettiği bir durumdu. Burada yazdıklarım, pandemi ortamında uzaktan eğitimde katbekat fazla gerçekleşmektedir. Ve gerek öğretmenler gerekse öğrenciler uzaktan eğitimin onları düşürdüğü bu durumun, benim betimlediğim etkilerinin farkına varmaya başlamışlardır. Fakat esas bilinç uyanışı bu noktada gerçekleşmelidir; aksi takdirde eski durum daha güçlü bir şekilde devam etmesi söz konusudur. Çünkü, ilginç bir şekilde, öğretmenler de öğrenciler de aslında daha önce nefret ettiklerini söyledikleri önceki durumu özlediklerini söylemeye başlamışlardır. Özlem duygusu biçiminde kendisini gösteren bu çelişkinin sorgulanması ve eleştirilmesiyle işe başlanabilir.

Özlem duygusu, insanın dünya ile ilişkilerindeki problemlerin tanımlanmasında onu harekete geçiren ve onun conscientização'sunu (bilincinin uyanışını) sağlayan bir etken olabilir. Özlemin neye yönelik olduğu üzerinde yürütülecek bir eleştirel düşünüş, kendine yabancılaşan insanın özlem duyduğu veya duyması gereken şeyin onu bugüne kadar kendisine yabancılaştırmış olan bir eğitim sistemine duyduğu bir özlemden ziyade onun insan olan kendisine yönelik duyduğu bir özlem olduğunu anlamasını sağlamalıdır. Başka bir deyişle, derim ki öğretmenlere ve öğrencilere, "Siz pandemi sürecinde eski okul günlerinizi, arkadaşlarınızı, öğretmenlerinizi özlediniz. Halbuki o okul sizi kendinize yabancılaştırmıştı. Bağ kurduğunuzu sandığınız insanlardan ve dünyadan sizleri **uzaklaştırmıştı**. Ve hep bunu eleştirmiştiniz. Şimdi pandemide onlardan fiziksel olarak **uzak** kaldınız ve bu yüzden onları özlediğinizi sandınız. Esas özlediğiniz kendinizdir. Pandemi sonrasında niye eskiyi tekrar yaşamaya devam edesiniz ki?"

Şu Sıradan Hayatımız, Büyülü Dokunuş Ya Da Ezilenlerin Pedagojisi

Dilek HATTATOĞLU

I.

Yapmak için başlamak gerekir. Başlamak için, bulunduğunuz yerden yola çıkmanız. İster en monoton, en sıkıcı iş için, ister hayatımızın en müthiş olayı için, ancak bulunduğumuz noktadan yola çıkabiliriz. Eğer bulunduğumuz yeri bilmiyorsak, ya da yanlış biliyorsak, kendimizi olmadığımız bir yerde sanıyorsak, yol bizi hedefimize götüremez. Tesadüfleri de, "yolda olma", "birlikte yol yürüme" deneyimini de yabana atıyor değilim. Küçümsemiyorum da. Tersine. Ama şunu da unutmuyorum: En az varılacak yer kadar önemli olan yol yürüme, birlikte yol yürüme deneyimimiz de bulunduğumuz yer hakkındaki bilgimize göre değişir, çünkü yol arkadaşlarımız değişir, yol yürüme tavrımız değişir. Bulunduğumuz yeri/geçtiğimiz yeri de değiştiririz. Cumartesi Anneleri orada diye yolunu oraya düşüren de vardı, onlara rastlamamak için yolunu değiştiren de. Diyeceğim, nerede bulunduğumuza dair bilgimiz, hayati önem taşır.

Ama kabullenmesi çok zordur. Yüzleşmek zordur. Hayatı, hatta kendi küçük hayatımızı bile, tek başımıza değiştirememek, zordur. Başkalarına, kendimiz gibi olanların yoldaşlığına muhtaç olmak da bu ihtiyacı tanımak da zordur. Çoğu zaman yani. Dahası da var: O muhtaç olduklarımız, bizim gibi düşünmüyordur. Bizim çözümlerimizi kabul etmiyordur, çok "saçma", kendi çıkarına taban tabana ters çıkarlar peşinde geziyordur. Dünyanın, hayatın almasını istediğimiz şekli istiyordur belki. Bunu bize söylüyordur da. Ya da biz bir şekilde biliyoruzdur. Bir büyüğü değneği olsa, Alaaddin'in cini gelse dilek dilemesini istese, belki o da tam tamına aynısını isteyecektir. Ama işte, hayatın gerçekleri farklıdır. O kimdir, biz kimizdir, kimler kimler kalkışmış da başaramamıştır. En iyisi, işverenle, ağayla, kocayla, babayla, konu komşuyla, büyük şirketlerle, yerel yönetimle, siyasi iktidarla... iyi giçinmek, onların suyuna gitmek ve hayatta kalmaktır.

Bazıları, kibirlenir. Aşağı görür. "Cahil" der, "aptallar" der. Bazıları, kibirlenmez, saf bir inançları vardır, "kitleler" eğer ezildiklerini bir anlasalar... neler neler yapacaklardır. Dolayısıyla, ezilenlere ezildiklerini anlatmaya koyulurlar. Terslendiklerinde, ya da nazik bir kararlılıkla umursanmadıklarında kötü hissederek, umutsuzluğa kapılırlar.

Bunlar kısır döngüdür. Sonu gelmez.

II.

Freire, bize ezilenler olarak bulunduğumuz yerden yola çıktığımızda, nasıl devrimci olabileceğimizi gösterir. Okuma yazma öğretimi gibi basit ve son derece "muhafazakar" bir eğitim pratiğinin, biz ezilenlerin kültür dünyasından yola çıktığı taktirde, ve ancak o zaman, devrimci bir praksiye dönüşebileceğini kanıtlar.

Freire'ye göre ezilenler, ezildiklerini bilirler, hayatları budur: Tüm deneyimleri, ezilme deneyimidir. İçinde yaşadıkları gerçekliğin değiştirilebileceğini, dönüşümlenebileceğini de bilirler çoğu zaman. Bilmedikleri, bu gerçekliği kendilerinin değiştirebileceğidir; yani gerçekliği değiştirme, dönüştürme gücüne kendilerinin sahip olduğudur.

Bir şey daha var, Freire'nin altını çizdiği: Ezilenlerin "ikili varoluşu". Ezilenlerin, insanlık modeli ezenlerdir, onlar için insan olmak, ezenleri gibi olmaktır. Hem, ezilme durumları çoğu zaman iç içe geçmiştir, yani bir eşitsizlik / sömürü düzleminde ezilen olan, bir diğer eşitsizlik düzleminde ezen konumundadır. Bu, bir durumun ezileninin, mesela bir işçi erkeğin, diğer işçilere veya evde karısına, çocuklarına yani diğer ezilenlere veya karşısında ezen konumunda yer aldığı ezilenlere yönelik tahakküm kurma, şiddet uygulama halinin açıklanmasında temel bir ipucudur.

Ezilenlerle yola çıkacaksa, işte buradan, bulunulan yerden yola çıkmak gerekir. Ezilenlerin bulunduğu yer, güvensiz, ikili, çelişkili varoluşlarıdır. Freire'nin önerdiği pedagoji, eğer bulundukları yerden, yani kendi kültür dünyalarından yola çıkılırsa, eğitimin, konusu ister okuma yazma ister verimli sulama teknikleri isterse de yerel yönetimin öncelikleri olsun, bir bilinçlenme sürecine, eleştirel düşünme sürecine, yani "conscientização"ya dönüşebileceğini gösterir. Birkaç noktanın altını çizmek isterim: Birincisi, bilinçlenmenin, eleştirel düşüncenin / düşünümün adı üzerinde bir süreç olması. Yani "erdem, oldum" diye bir durum yoktur, tanım gereği olamaz. İkincisi de kaçınılmazlık içermediğine. Dönüşebilir: Mümkün, ne zaman, hangi koşullarda muhtemel ve hatta gerçek olur? Ya da bu süreci praksiş yapan nedir? Freire'ye göre eleştirel düşünümün oluşması, biçimlenmesi süreci bir praksiştir; eleştirel düşünce, nesnesi / konusu olan nesnel gerçekliği dönüştürerek kendini de oluşturur, biçimlendirir.

Bu arada: eğitimciler / öğretmenler de ezilenlere dahildir, yani eğitim süreci, onlar için de eleştirel bir bilinçlenme sürecidir. Daha doğrusu, eğitim, bir bilinçlenme süreci olabilmesi için, eğitimci-eğitilen ikiliğinin kırılması gerekir: Ezilenlerin kültür dünyasından yola çıkan, onların ikili, çelişkili varoluşunu tanıyan bir eğitim, onların bildiklerini kabul etmeyi, karşılıklı ve eşzamanlı bir öğrenme sürecinde olundugunu anlamayı ve buna göre davranmayı gerektirir. Yani, eğitimci ve eğitilenler ya da öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişki, Freireci pedagojide imkansızdır. Ezilenlerin pedagojisinde, hiçbir öğretmene de öğren-

ciye de yer yoktur. Orada ancak öğretmen-öğrenciler ve öğrenci-öğretmenler olabilir. Tahakkümü değil eşitliği, alçakgönüllülüğü değil kibirsizliği, hoşgörüyü değil mutabakatı gerektirir. Klasik öğrenme deneyimine ya da formasyonuna sahip olanlarımız için bu nitelikleri kazanmak, ciddi bir özeleştirici süreci gerektirir, ama mümkündür. Yapılabilir.

III.

Ezilenlerin Pedagojisi, Freire'nin dünyanın çeşitli ülkelerindeki deneyimlerinden gelen bilgiyi damırtarak felsefesinin temellerini açıkladığı eseri. "Nasıl ezenler, ezme için bir ezme eylemi kurmasına ihtiyaç duyuyorsa, ezilenler de özgür olmak için bir eylem kurmasına ihtiyaç duyarlar....Bu kuram, yalnızca halkın devrimci önderlerle karşılaşması içinde -ortaklaşıkla, ortak praksişleri içinde- inşa edilebilir." Bir yandan gayet teorik olan, bir yandan da adım adım "sahada" yapılması gerekenleri anlatan, adeta bir el kitabı niteliğindeki eser, işte bu kuramı ve onun içinde inşa edileceği praksiş anlatıyor.

Ezilenlerin pedagojisini uygulayan pekçok örgütlenme var bu yerkürede. Hindistan'ın Bihar ve Jharkand eyaletlerinde faaliyet gösteren bir kadın örgütü olan ADITHI, Güney Amerika'nın çeşitli ülkelerinde ev-eksenli çalışanları örgütleyenler, Brezilya'daki Topraksız Kır İşçileri Hareketi (MST) ilk aklıma gelenler. Türkiye'de de Ev-Eksenli Çalışanlar Sendikası (Ev-Ek-Sen) Freireci pedagojiyle örgütleniyor, bu sayıda kendi deneyimlerini anlattıkları bir yazıları var.

Büyülü dokunuşla ne ilgisi var Ezilenlerin Pedagojisi'nin peki? Yok. Hiçbir ilgisi yok. Pedagoji, bize, büyüğü dokunuş diye bir şey olmadığını anlatıyor. Tam da kimsenin kimseye bir şey yapamayacağını, kimsenin kimseyi kurtaramayacağını, tarihte de bunun hiçbir örneğinin olmadığını, eğer bir yerde "kurtuluş", "özgürleşme" diye bir durum ortaya çıkmışsa, bunun ancak kendileri tarafından, kendi mücadeleleriyle gerçekleştirilmiş olduğunu, başka türlü olmadığının mümkün olmadığını, çünkü sürecin, praksişin esas olduğunu, özgürlüğün değil, durumun değil, özgürleşmenin öncelikli olduğunu anlatıyor.

Ama ille de büyü istiyorsak, şöyle de diyebiliriz belki: Öğretmen-öğrenciler ve öğrenci-öğretmenler, eğitim sürecinde özgürleşebilir, devrimciyeşebilir, yani nesnel gerçekliği dönüştürme eylemi içine girebilir ya, büyüğü dokunuş, bu eleştirel bilinçlenme sürecinin ta kendisidir ancak.

“Yine Yeniden Eğitimi Freire ile Düşünmek”

Volkan GÖNEN

Eğitimci

“Hiç kimse, bir diğer insanı eğitmez; hiçbir insan kendi kendini eğitmez; insanlar dünya aracılığıyla birbirini topluca eğitirler.” P.Freire

Eğitim kavramının tanımını yaparken kullanılan ifadelerden biri: “...istendik yönde davranış değiştirmektir” Peki davranışı istediği yönde değiştirecek güç, yani eğitim programlarını hazırlama güç ve yetkisi kimin elindedir? Bu güç eğitim bakanlıklarının ve Türkiye özelinde ilaveten Talim Ve Terbiye Kurulu’nun elindedir. Fakat ilginçtir ki böyle bir güce sahip TTK, Türkiye’de en az tartışılan kurumlardan biridir. Oysaki MEB ve TTK, eğitimi özgürleştirebilecek ve demokratikleştirecek en güçlü kurumlardır.

Tam bu noktayı P.Freire’nin “Ezilenlerin Pedagojisi” kitabındaki, “Özgürleştirici bir eğitimin hayata geçirilmesi siyasi iktidar gerektiriyorsa ve bu da ezilenlerde yoksa o halde ezilenlerin pedagojisinin devrimden önce uygulanması nasıl mümkün olur?” sorusuyla bağlamak istiyorum. Mevcut durum içerisinde öğretmen ne yapabilir? Öğrencinin okulun eşit bir paydaşı olabilmesi nasıl sağlanabilir? Bu sorulara vereceğimiz ilk ve en güçlü cevap: “Ne yapıp edip bu okulları demokratikleştirmek” olmalıdır. Bu demokratik iklim yaratılmadan öğrencinin demokrasiyi içselleştirmesi mümkün değil. Ders programlarından, disiplin basamaklarına, okul kurallarından, sınıfta kullandığımız yöntem ve tekniklere kadar içselleştirilmiş bir demokratik iklimi okulun her santimetrekaresinde uygulamamız gerekiyor. Buna ulaşmak, tek yanlı merkeziyetçi diktelerden kurtulmak ve/veya bu dikteleri olabildiğince törpülemekle mümkün olacaktır.

Öğrencilere “nesne” muamelesi yapan hiçbir pratik özgürleştirici olamaz. Eğitimin özgürleşmesi, öğrencinin öğrenmenin asli paydaşı, eşit bir “öznesi” olabilmesine bağlıdır. Eğitim bireysel olarak da öğrencilerin özgürleşmelerine hizmet etmelidir. **Freire**, özgürleşen öğrencinin, “ötekini” de tanıyıp onu da özgürleştirme çabası içinde olması gerektiğini söyler. Ve ona göre de insan, özgürleştiği kadar insandır. Freire’nin bu temelde yaklaştığı **eleştirel pedagoji**, eğitimdeki sorunları tartışan, eğitimin neden ve niçin edinildiğini sorgulayan, sosyal adalete önem veren, bireylerin kapasiteleriyle ilgilenen, sosyal ve eğitsel eşitlikler üzerine temellenen, sorunları sosyolojik, ideolojik, felsefi, siyasal ve politik yönleriyle ele alan ve özgürlükten yana tutum alan bir pedagojik yaklaşımdır.

Freire, “Bir konusulan araştırılması, insanların düşüncesinin araştırılmasını içerir; bu düşünme de sadece ve hep birlikte gerçekliği ortaya çıkarmaya çalışan insanların içinde ve arasında meydana gelir. Ötekiler için ama aynı zamanda da ötekiler olmaksızın düşünmem, ötekiler de benim için düşünmez. Düşünüşleri hurafeci veya naif olsa bile, insanlar ancak varsayımlarını eylem içinde yeniden düşünce süzgecinden geçirirlerse değişebilirler. Bu süreci de, fikir üretmek ve bu fikirlere dayalı hareket etmek-yoksa başkalarının fikirlerinin tüketimi değil-oluşturmalıdır.” der. Freire’nin işaret

ettiği bu noktaya ulaşabilmek için eğitimi kurgulayan yukarıdan aşağıya otoriter katı hiyerarşik yapıyı kırmak gerekiyor.

Sınav ve sonuç odaklı, aşırı merkeziyetçi bu yapıyı, belirli ölçüde de olsa, kırmak için bazı güçlü araçlara sahip olduğumuzu da vurgulayalım. Bu anlamda eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik tüm uygulamalar kritik önem kazanıyor. P4C(Philosophy For Children) yani Çocuklarla Felsefe oturumları, forumlar, modern münazara uygulamaları, ters-yüz yöntemiyle kurgulanmış dersler, gündelik yaşamla ilişkilendirilmiş ödevler ve projeler bu uygulamalardan bazılarıdır. Fakat tekrar edelim, hangi yöntem ve tekniği kullanırsak kullanalım, öğrenme ortamını samimi bir şekilde içselleştirilmiş demokratik bir iklime kavuşturmamız şarttır.

Freire’nin ömrü boyunca mücadelesini verdiği eğitimin özgürleşmesi ve demokratikleşmesi meselesi ne yazık ki eğitim tartışmalarında dahi kendine yer bulmakta zorlanıyor. Öte yandan dünyanın farklı yerlerinde eğitimi daha yerel, özerk ve özgür kılmak adına birçok alternatif modeli de görmekteyiz. Bugün, Derin Öğrenme, Sürdürülebilirlik İçin Eğitim, İklim Değişikliği, Cinsellik Eğitimi, Kapsayıcı Eğitim, Sosyal ve Duygusal Öğrenme, Eleştirel Düşünme, Yaşam Becerileri Eğitimi, Karakter Eğitimi gibi başlıklarda farklı modellerini gördüğümüz tüm uygulamaların temelinde Freire’nin güncel izleri yatmaktadır. Özellikle WorldWatch Enstitüsü’nün 2017 yılında yayımladığı “Dünyanın Durumu 2017, Yeryüzü Eğitimi: Değişen Gezegend

Eğitimi Yeniden Düşünmek, (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları) kitabında bu kavramların dünyanın farklı yerlerinde, okullarda nasıl ele alındığını görebilirsiniz.

Yaşadığımız her kriz Freire’nin kuram ve söylemlerini haklı çıkarmaya devam ediyor. Covid-19 salgınında nitelikli eğitim hizmetlerinden yararlanamayanlar yine dünyanın her yerinde farklı ölçülerde toplumların ezilenleri ve düşük gelir seviyesindekiler oldu. Nitelikli eğitim hizmetlerinin, planlı bir şekilde, kamunun elinden alındığı Türkiye’de Covid-19 salgınında eğitim sisteminde yer alan öğrencilerin, yaklaşık %25’ inin uzaktan eğitime hiçbir şekilde erişemediğini gördük. Salgının iyice görünür kıldığı bu adaletsizliği gidermek adına yapılan sosyal yardımlar ve kampanyaların sorunu çözmesi mümkün değildir. Yardım edilmiş yoksullara değil; yoksulluğun ortadan kaldırılıp kaldırılmadığına; -mı gibi yapılan demokrasi müsamelerine değil, tam demokratik bir eğitim ortamına nasıl kavuşacağımıza bakmamız gerekir.

Freire’yi yeniden ve yeniden okumamızı sağlayan ve Onun kuramını her daim güncel kılan birkaç nokta var. Bunlardan birincisi, Freire’nin eğitimin **yapısal meselelerine** dair ortaya koyduğu insancıl yaklaşımdır. Bu yaklaşım, tarihin geçmiş ve gelecek tüm dilimlerinde tartışılmaya devam edecektir. Bir diğer nokta ise sosyal adaletsizlikler, salgınların ve ekoloji krizlerinin gün geçtikçe derinleşerek devam etmesidir. Sınıf çelişkileri derinleşerek sürdükçe ezilenlerin pedagojisi de kendini var etmeye devam edecektir.

İşlemeyen Paradigmanın Erken Habercisi Olarak Freire'yi Anlamak

Prof Refika BAKAOĞLU

Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

Freire'nin ölüm yıldönümü nedeniyle kısaca düşüncelerimi ifade etmeye çalışacağım bu yazıda. Paulo Freire denince "öncelikle aklına ne gelir?" diye sorsanız hiç düşünmeden onu:

daha eşitlikçi bir toplum ideali yolunda dünyayı ezilenlerin lehine değiştirmek için dönüştürme bilinç, yaklaşım ve metodu geliştiren; eğitim sürecinin tek taraflı bilgi transferi yerine eğitici ile eğitim alanının her ikisinin birden eleştirel araştırmacı olduğu ve bilginin birlikte şekillendirildiğine inanan; birlikte yaratıma dayalı özgürleştirici bir eğitim yaklaşımı (Freire, 2019a; 2019b), ezilenlerin (öğrenciler) entelektüel kapasitesini ve potansiyelini kullanmasını sağlayan; ezilenleri nesne olmaktan çıkarıp özne haline getiren; eğitimin, ezilenlerin güçlendirilmesini sağlaması gereken politik bir olgu olduğuna dikkati çeken; ezilenlerin bireysel gerçeğinden (kendi tarihsel, sosyo-kültürel birikim ve mevcudiyetinin farkındalığı ile) başlayıp, insanın tamamlanmamışlığı ile oluşan doğal ve eleştirel merakla şekillenen kişinin bilgi ve becerilerinin artırılmasının ötesinde işlevi olan (Freire, 2019) bireyler olduğunu düşünen; çok katmanlı ve bütünsel bir çerçevede evrensel etik bir duruşla insan-toplum-siyaset-doğa ilişkilerini yeniden düşündüren; düşünce ile eylemi, teori ile pratiği bütünleştiren; praxise dayalı, demokratik (hiyerarşik olmayan) ve kapsayıcı bir bilgi üretme yaklaşımını benimseyen; bilmenin sadece bireysel değil sosyal bir süreç olarak bilgi üretme karakterine dikkati çeken (Freire & Macedo, 1995) ve böylece eğitimde mevcut bilinenleri kökten sarsan ve hala etkileri fark edilmekte olan; ezilen kesimden gelip cunta dönemine şahit olup eğitimin başına gelen, tüm yaşam öyküsüyle felsefe ve kuramına ruh verip şekillendiren, **söylediklerini yaptıkları ile gösteren**; özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere ve insanlarına umut olan/olması gereken, çok değerli bir kuramcı ve aktivist olarak tanımlarım. Açıkçası, ben Freire'nin eğitimin paradigmasında köklü bir dönüşüm sağlamasının yanında, her türlü hegemonyaya çok ciddi ve gerçekçi bir başkaldırı sunarken **gerçekleştirilebilir çözümlerle kalkınmayı sağlamanın** anahtarını insanlığa hediye ettiğini düşünüyorum. Hele de sosyal kalkınmanın ekonomik kalkınmayı sağlamanın temel mekanizması olduğunu teorik olarak uzun bir süredir bildiğimiz bu dönemde,

bunu covid19 salgını ile çok daha net bir şekilde fark edip deneyimlediğimiz bu günlerde, bana göre Freire'yi daha yakından tanımak, yeniden anlamak ve felsefe ve yaklaşımlarını hayata geçirmek çok daha fazla hayati değere sahip. Samimi bir şekilde kalkınma ve refah politikası üretme yönünde çabası olan tüm akademisyen, uygulamacı ve politikacılara da Freire'nin eserlerini sürekli bir referans ve ilham kaynağı olarak öneririm.

Mevcut yaygın iletişim sistemini banka eğitimi olarak adlandıran Freire, çok isabetli bir şekilde 1968-1970'li yıllardan başlayarak bu sistemi özünde "insandışılaştır", insanın kendine içinde bulunduğu topluma ve yaşadığı dünyaya yabancılaştıran bir sistem olduğunu göstererek (Freire, 2019a, 2019b, 2005) ve de ilk defa eğitimde ezilenlerin/baskılananların gözünden daha adil ve yaşanabilir bir dünya oluşturma mümkün olduğuna dikkat çekerek ezilenler için ezilenlerle birlikte ilerlemenin ne, neden ve nasıldır etik çerçevesini de çok net gündeme getirerek gösteren, eleştirel pedagojinin ve eleştirel okulun ve de alternatif okulların oluşmasında çok önemli bir rol oynamış, çok değerli yaşam bilimci, eğitimci, düşünür ve bilim insanıdır.

Bu tespitler doğrultusunda çok fazla argümanlar oluşturulabilir ve oluşturulmaktadır. Ancak yanlış anlama ve değerlendirmelere yol açmış olacağım düşüncesinden hareketle iki önemli konunun net bir şekilde altını çizmek isterim. "Ezilenler için ezilenlerle birlikte ilerleme" şeklinde tanımlamamdan hareketle eleştirel yaklaşımın ayrımcılığa dayalı olduğu düşüncesi akla gelebilir. Freire, iktidarda olmayan/erg sahibi olmayan herkesi ezilenler kategorisinde gören geniş tanımlaması ile bu kesimlerde "eleştirel bilincin geliştirilmesi" kavramının önemi ve hayatiliğine, kapitalist sistemin yaygın bir şekilde eşitsizlikleri yeniden üretme mekanizmalarına dikkati çekmektedir. Önerdiği eğitim modellerine, yaklaşımlarına ve eserlerine baktığımda, ezilenlerin durumlarının öz bilinç farkındalığı ile ezen ve ezilenlerin birlikte hiyerarşik olmayan bir düzlemde birlikte yaratımı ile eşitlikçi bir yaklaşımla, ezilenlerin farklılığına saygı duyarak onların gerçeğinden yola çıkan, farklılıklara saygılı, kapsayıcı ve demokratik bir yaklaşımı önerdiği konusunda bir şüp-

henin olduğunu görmüyorum. Eleştirel düşünceden kastı ise, özellikle ülkemizde gözlemlediğim eleştiriye yönelik yargılardan hareketle, zannedilen aksine tüm argümanları birlikte değerlendirme ve kapsayıcılıktır. En azından benim onun eserlerinden net olarak aldığım okuduğum bu. Ustaya saygı kapsamında; işlemeyen kapitalist sistemin her şeye rağmen yürümesinin önemli mekanizmasının, ezilenlerin "eşitsizlik üzerinde kurulu bu sistemi kendilerinin de kabullenmiş oldukları" ile ilişkilendirilmesi konusunda **getirdiği eleştirel bilincin** olduğunu açıkça yeniden belirtmek gerekir. Kendi yaşam öyküsünden köklerini alan kuram ve felsefesinde, bu düzeyde farkındalığa sahip olmasında kendi bireysel yaşam öyküsünün payının olduğunu düşünüyorum. Bu çerçevede, onu ve tüm katkılarını tam anlayabilmek için yaşamını incelemenizi öneririm.

Freire'nin özgürleştirici eğitim modelinin temelinde "eleştirel bilincin geliştirilmesi" kavramı bulunmaktadır. En basit tanımla eleştirel bilincin geliştirilmesi; insanların baskılandıkları/ ezildikleri konularını ve kaynaklarını daha fazla bilincinde olmalarıdır. İnsanlar, hayvanlardan farklı olarak, dünyayı ve dinamiklerini anlama, anlamlandırma ve buna göre gelecek planları ve seçimleri yapma becerilerine sahiptir. Bu çerçevede baskılanan gruplar da dezavantajlı konumdadır. Ezilenler ya da dezavantajlı konumda olanlar; fakirlik/baskılanma/cahillik/ bilgisizlik sorunlarının sürekli bir durum olmadığı, bunun aslında toplumdaki adil olmayan yapı ve mekanizmaların bir sonucu olduğunun farkında olmayabilirler. Bu noktada ezilenlerin bu durumun bir kader değil, değiştirilebilir bir durum olduğu farkındalığının, özellikle yaygın eğitim anlayışının varsayımlarını sorgulayarak değiştirmesi ile eğitim anlayışının yeniden şekillenmesi adına insanlığa sunulmuş çok değerli bir katkı olduğunu ifade edilmesi gerekir. Ona göre "ezilenler" baskıda olmayı normalleştirmiş ve içselleştirmiş oldukları için, içinde oldukları dünyayı/ durumları değiştirmede hangi seçeneklerinin olduğu sorusuna yönelmede kendilerini yetersiz bulabilirler ya da buna isteksiz olabilirler (Freire, 2019a, 2019b). Böylece, ezilenlerin insanca yaşam arayışında birinci aşama olarak gündeme getirdiği "eleştirel bilincin geliştirilmesi" kavramını; ezilenlerin/baskı altında olanların "eleştirel düşünme kapasitesinin" geliştiril-

me süreci (kendileri, toplulukları ve içinde yaşadıkları toplum için) olarak tanımlanmaktadır.

Freire'ye göre okullarda ve üniversitelerde verildiği şekliyle biçimsel eğitim, özgürleştirme yerine baskı-lamanın bir aracıdır. Bu çerçevede eğitim, baskıcı bir sosyal düzenin sürdürülmesinin temel mekanizması olarak görev görür. Öğrencilere bilgiler depo ettiril-dikçe (bilgileri alıp hafızalarına kaydettikçe), daha az eleştirel oldukları gibi daha az kendilerini, dünyayı de-ğiştiren ve oluşturan aktörler olarak görürler (Freire, 2019a, 2019b). Toplumun okulsuzlaştırılmasını, diğer bir ifadeyle öğrenmenin kurumsallaştırılmış biçimi-nin kaldırılmasını öneren Freire, alternatif eğitim için işlevsel bir metodoloji önermiştir. Eleştirel eğitimde pedagojinin temel unsuru olarak gördüğü diyalog; aynı zamanda bizi eğitimin sınırsızlığı sonucuna götürmek-tedir. Ona göre, herhangi birinin başkasıyla bilgi alışve-rişi için diyaloga girmesi yeni eğitim programı için içe-rik olabilir" (Freire, 2019a). Buna göre, örneğin kısa bir süre önce kurulan bir sistemde güvenlik görevlisi ile "sorumluluğunu aldığı zaman güçleneceğine" iliş-kin kurduğum eleştirel, sorgulamaya dayalı bir "diya-log" ile ezilenin özgürleşmesi için yeni bir eğitim içeri-ği oluşturmuş oluyorum. Bu gündelik yaşamdan, basit örnek ile, Freire'nin diyalog kavramının birçok eğitici-nin olabileceği (Blackburn, 2000, 6) ve eğitimin sınıf duvarlarıyla sınırlı olmadığı görüşüne yönelik savını desteklemiş oluyoruz. Bu çerçevede, diyalog ile Freire'nin neyi kast ettiğine değinmek anlamlı ve zorunlu hale gelmiş oldu. Freire'ye göre eğitimin temelini oluşturan problem çözmeye dayalı öğrenci-öğretmen diya-loğu, öğrencinin dünyayı algılamasında gördüğü problemlerden başlar, öğretmenin kafasındaki problemlerden değil (Beckett, 2013). Freire'ye göre (2019a) diyalog orijinal ("authentic"), ve yaratıcı ("creative") olmalı ve ancak sempati ve sevgi ile gündeme gelmelidir. Kı-saca diyalog, düşümede (Blackburn, 2000, 6) ve aksiyon-da köklü bir devrimi gerektirmektedir. Eğitimciler, katılımcıların (ezilenlerin, öğrencilerin vb.) bilgileri-nin kendilerinin gibi değerli olduğuna saygı duymalı ve ayrıca katılımcının yaşamının realitesine/gerçeğine girmeye hazır olmalıdır. Bu çerçevede eğitimcinin rolü ezilenleri dönüştürme yerine, ezilenlere kendilerini ve birbirlerini eğitecekleri alan oluşturmaktır. Diyalog ya da Freire'nin alternatif olarak adlandırdığı "karşılıklı eleştirel bilincin geliştirilmesi"; sadece bir eğitici ve katılımcıların tekil bir eksenle gelişmesi ile sınırlı değildir. Diyalog, ayrıca katılımcı ve "dünya" arasında gerçekleşir. Literatür ya da söz konusu herhangi be-ceri, katılımcının realitesi ile gündeme gelir. Böylece, fakirler ve baskı altında olanlar/ezilenler (okuldaki öğ-retmenler ezen, öğrenciler ise ezilenler örneğin) dev-let tarafından dikte edilen ihtiyaçları pasif olarak kabul edebilecekleri, kendi ihtiyaçlarını belirleyerek, kendi gelişmelerinin asıl aktörleri olabilirler.

Başta Wallerstein (1987) olmak üzere bazı yazarlar, Freire'nin önerdiği modeli bir metod ya da metodo-loji olarak tanımlamıştır. Kanımca sadece bir metod olarak tanımlanması, getirdiği paradigma dönüşü-müne yol açacak bakış açısı farklılığını, epistemolojik ve etik duruşa getirdiği değişimi ve hatta daha doğru tanımlamayla dönüşümü görmekten gelmeye yol açacak bir değerlendirmedir. Buna göre, evet Freire'nin eğitim yaklaşımının bir metodu vardır ancak felsefesi ve getirdiği paradigma farklılığı ile bir metottan çok daha fazlasını bizlere sunmaktadır. Ayrıca, bu nokta-da o dönemin dünyayı algılayıp yorumlamanın hâkim paradigması olan pozitif düşünce ve pozitivist akımı-na da ciddi karşı duruş gösterdiğinin de altını çizmek gerekir. Tarih çalışmalarının pozitivist paradigması ile yapılmasını eleştirdiğim İşletme Tarihi Konferansı'n-da yaptığım açılış konuşmasında da belirttiğim üzere (Bakoğlu, 2019), "Pozitivist yaklaşımla gerçek orta-

mindan yalıtılmış bir şekilde incelenen olgular, gelinen noktada gerçek dünyayı anlamaktan ziyade gerçeğin bir simülasyonunu yapmamıza, zaman ve bağlamdan kopuk, yalıtılmış bir şekilde bilgi üretmemize, gerçeği bu şekilde anlayıp tanımlamamıza" yol açmış ve açmaktadır. Bu çerçevede Freire'nin özgürleştirici eği-tim bağlamında ileri sürdüğü eleştirilere baktığımızda bu sorunsala çok ciddi bir çözüm getirdiğini söyleye-biliriz. Pozitivist paradigması ile bilgi üretiminde tımdengelimle oluşturulan hipotezler, bağlamından koparılıp incelendiği için sonuçta genel geçer doğru arayışında olan, birçok birbirinden kopuk, birbiriyle konuşmayan, uzmanlaşmış bilginin ve de alt alanların gelişmesine yol açmıştır (Bakoğlu, 2019). Bu tespit, tam da Freire'nin eleştirip çözüm ürettiği bir alana işaret ederek, onun 1970'li yıllarda bilgi üretiminde oluşan bu kısır döngüyü, yabancılaşmayı görmekle kalmayıp, aynı zamanda işleyen sistem önerisine güncel acil ihtiyaca dikkate çektiğini söyleyebiliriz. Freire'nin eğitimin "mekanik olarak uygulanan, indir-gemeci bir metod olmadığı" savının tartışmalarının merkezinde bulunması (Macedo, 2008, ix), "Batı'nın yapay aksiyon ve yansıması ayırımına, ya da başka bir deyişle teori bir yanda pratik diğer yanda yaklaşımını eleştirilmesi" (Aronowitz, 1992) gibi tespitler, Freire'nin doğrudan pozitivist yaklaşıma karşı duruşunu açıkça göstermektedir. Buna göre, Freire, pozitivistin kutsandığı ve neredeyse tek doğru bilgi üretmenin yolu olduğu varsayımının çok yaygın olduğu dönemde oldukça gerçekçi bir eleştirel duruşla ürettiği çözümler insanlığa çok değerli katkı sunmuştur. Eleştirel bilin-cin geliştirilmesi sadece entelektüel bir süreç değildir, ayrıca dinamik ya da diyalektik bir süreci ve eşit önem-de aksiyonu da içerir. Freire'ye göre eleştirel bilincin geliştirilmesi süreciyle aksiyon yansımayla, yansıma da aksiyona yol açarak diyalektik yolla özgürleşme söz konusu olur. Freire, eleştirel bilincin geliştirilmesini sağlayan bu özgürleştirici aksiyon-yansıma dinamiğine praxis adını vermektedir. Teori ve aksiyonun birleşimi olan praxis, onun banka eğitim modelinin karşısında geliştirmiş olduğu eğitim pedagojisinin temel taşla-rından biridir. Nitekim Freire'in eğitim kuramı "açıkça, praxise dayalı bilgi kuramını somutlaştırma girişimi" olarak değerlendirilmektedir (Ayhan, 1995). Freire'ye göre eylem ve düşüncenin eş zamanlı birliğine dayalı praxis ile bilme eylemi, eylemden düşünceye ve eylem üzerine düşünmekten yeni bir eyleme giden diyalektik bir hareketi içerir. Eylem ve düşüncenin eş zamanlı birlikteliği ya da bütünlüğünü bilmenin teme-line koyan bir yaklaşım hakim paradigma olan indirge-meci ve ayırıcı (düşünme ile eylemi ayıran, kavramla-rı parçalara ayırıp sonradan birleştirerek bütünü elde ettiğini varsayan), ufak parçalara odaklanıp parçada uzmanlaşmayı ve bütünü bilgisini kaybetmeye yol açan pozitivist açılış bir radikal karşı duruş olarak işlemeyen paradigmanın erken habercisi niteliğinde değerlendirilebilir. Nitekim, uzmanı olduğum strate-jik yönetim alanından sadece baktığımda, stratejide eylem ve düşüncenin eş zamanlı birlikteliğini ilk sa-vunan Minzberg'in 1986 ve 1990'li yılları başlarında bu argümanları gündeme getirdiğini söyleyebilirim. Bugün pandoranın kutusu iyice açıldı ve pozitivist çok ciddi bir şekilde çok farklı kesimlerce , sitemin içinde olup güçlü pozisyonları elde etmişler de dahil olmak üzere, eleştirilmekte ancak kanımca yaşamının çocukluk döneminden ölümüne kadarki süreçte praxis ile bilgi üretmeyi deneyimleyen, deneyimledikçe ku-ramlarını geliştiren Freire'nin işlemeyen bu sistemi göstermedeki özel duruşunun ve erken haberciliğinin, öncülüğünün hakkını vermek gerekir. Bu konuda son olarak, bilgi üretiminin politik yönüne çektiği dikkati-nin önemini vurgulamak gerekir: Deneyimleyerek bilgi üretimine dayalı praxis yoluyla bilgi edinimi Freire'nin dikkati çektiği bilgi kimin için ne amaçla üretilecek ko-nusunda getirdiği bilinçli öz farkındalıkla ilişkilendiril-

diğinde anlamlı ve çok daha değerli hale gelmektedir. Buna göre, Freire, hiç şüphesiz, gücü elinden alınmışla-rı güçlendirerek eşit ve adil bir dünyayı inşa edebilmek için bilgi üretken tarafta durarak praxisi gerçekleştirme yönünde seçimini yaparak da hakim olan paradigmaya radikal bir karşı duruş sergileyerek işlemeyen paradig-manın erken habercisi misyonunu üstlenmiştir.

Sonuç olarak, Freire'yi adeta insanlığı kendisinden, ürettiği bilgidен, toplumundan, doğadan ve içinde ya-sadığı dünyadan yabancılaşmasına yol açan pozitivist düşünce paradigmasının yarattığı hayati mekanizma-ları ortaya çıkararak, düşünce ile eylemlerin, eylem-le düşünce birliğinde ve eş zamanlı şekillendiğini, bütüncüllüğü, gerçeğinden hareketle çok katmanlı dü-şünme ve eylem birlikteliğini, hayat ile teorinin (eylem ile düşünmenin) iç içe geçmişliğini, eşit ve adil bir dün-yanın söz konusu olabileceğini, herkes için daha yaşa-nası özgür bir dünyanın mümkün olduğunu, eğitimin ve bilgi üretiminin ezilenlerin ezilmesinin bir kader olmadığı farkındalığını sağlayarak, türlü hegemonya-ya çok ciddi ve gerçekçi bir başkaldırı sunarken **gerçekleştirilebilir çözümlerle gerçek anlamda herkes için kalkınmayı sağlamanın** olanaklılığını somut bir şekilde düşünce ve eylemlerin birlikteliğiyle uygu-lamada ve teoride göstererek bize bizleri hediye ettiği için en içten saygı, sevgi ve taktirle anmalı. Teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Ayhan, S. (1995). "Paulo Freire: Yaşamı, Eğitimi Felsefe-se ve Uygulaması Üzerine", Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 28/2.
2. Aronowitz, S. (1993), "Paulo Freire's Democratic Humanism", Editor: P. McLaren and P. Leonard, Paulo Freire: A Critical Encounter, London: Routledge.
3. Beckett, K. S. (2013), "Paulo Freire and the Concept of Education", Educational Philosophy and Theory, 45(1), 49-62.
4. Bakoğlu, R. (2019), "Önsöz", 2. İşletme Tarihi Konfer-ansı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 4-5. <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/4cd452ac-748f-40ed-a8c6-d008e104c570/onsoz>
5. Blackburn, J. (2000), "Understanding Paulo Freire: Reflections on the Origins, Concepts, and Possible Pitfalls of his Educational Approach", Community Development Journal, 36 (1), 3-15.
6. Freire, P., & Macedo, D. (1995), "A Dialogue: Culture, Language, and Race", Harvard Educational Re-view, 65, 377-402.
7. Freire, P. (2005), "Teachers as Cultural Workers: Letters to Those Who Dare Teach", Boulder, CO: Westview Press.
8. Freire, P. (2019a), "Ezilenlerin Pedagojisi", İstan-bul: Ayrıntı Yayınları.
9. Freire, P. (2019b), "Özgürlüğün Pedagojisi: Etik, Demokrasi ve Medeni Cesaret", İstanbul: Yordam Kitap.
10. Macedo, D. (2008), "Dear Paulo: Letters from Those Who Dare Teach", Editor: S. Nieto, London: Paradigm Publishers.
11. Wallerstein, N. (1987), "Problem-Posing Education: Freire's Method for Transformation", Editor: I. Shor, Freire for the Classroom: A Sourcebook for Liberatory Teaching, Portsmouth: Boynton/Cook Publishers.

Paulo Freire'nin Eğitim Anlayışından Mesleki Eğitime İlişkin Çıkarımlar

Hasan Hüseyin AKSOY

Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi

|

|

Geleneksel, muhafazakar ve otoriteryen anlayışı karışına alan ilerici eğitimciler, 100 yılı aşkın bir süredir, devlet ya da ekonomik kurumların eğitimde yer alma biçimini güçlü bir şekilde etkileyen egemenleri temsil eden müfredat ve uygulamaları eleştirmekte ve bunların yerine konulabilecek daha adil, özgürlükçü, bütüncül eğitime ilişkin görüşler dile getirmektedir (Spring, 1991; 1999). Bu eleştirilerin odağında okulların despotik karakteri dışında, daha çok akademik eğitimin ayrımcı, özellikle de dışlayıcı yanı yer almaktadır. Ancak, büyük ölçüde toplumun emekçi ve gelir düzeyi düşük yoksul kesimlerinin çocuklarının yönlendirildiği ya da katıldığı, katılanları istihdam için hazırlamayı amaçladığı düşünülen meslek eğitimi programlarına ve teknik beceri kazandırmayı amaçlayan programlara yönelik eleştirel söylemin daha sınırlı tutulduğunu ya da tümüyle gözden kaçırılmış olduğunu gözlemliyoruz. Mesleki eğitimin, doğal ya da kaçınılmaz olarak bazı sınırlamaları getirdiği ya da aynı zamanda istihdam seçenekleri ve geçim faaliyetlerinde katılımcılara sunduklarının öneminin kabulü nedeniyle bu tür bir geride bırakma, eleştirilerin odağından ve hatta gözden uzak tutma eğilimi söz konusu olabilir. Bununla birlikte, endüstriye ya da çeşitli iktisadi sektörleri, özellikle piyasaya işgücü hazırlamaya yönelik mesleki nitelikteki eğitim kurumlarının eleştirel bilinç kazandırma sorumluluğuna yönelik dile getirilen görüşler sınırlı da olsa, Paulo Freire başta olmak üzere temelde dikkate alınması gereken boyutları üzerinde bütünlükçü, özgürlükçü ve eleştirel bir yaklaşımı dile getiren düşünürler olmuştur. John Dewey'in mesleki olan ile demokratik, toplumsal ve bireysel gelişme sağlayan eğitim bağlamında bütünlüklü bir eğitimi öne çıkarması; politik bir figür olarak eğitimin bütünlüğü konusunda önermelerine olan Antonio Gramsci'nin, politika eğitimini Sovyetler Birliğinde uygulamasının öncüsü olan Nadejda Krupskaya'nın ve eleştirel eğitimin kurucu isimlerinden Paulo Freire'nin çalışmaları akademik ya da mesleki eğitimin tek boyutlu olarak kurgulanması ve sunulmasının sorunlu yanları ve tehlikeleri konusunda dikkatimizi çekmektedir.

Brezilyalı eğitimci Freire, eğitimin tarafsızlık illüzyonunun politik niteliği yanısıra, kafa ve kol emeği ayrımını yaratan ya da yeniden üreten niteliğinin far- kedilmesini, mesleki eğitimin de, akademik eğitimde olduğu gibi, katılanları evcilleştirme ve özgürleştirme seçenekleri olduğunu düşünmemizi sağlayan çalışmalar ortaya koymuştur. Freire'nin çalışmaları sadece kendi ülkesi olan Brezilya'da değil, Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere, çeşitli Avrupa ülkeleri ve ABD'de dikkate değer bir ilgi çekmiştir (Carnoy, 1998). Eğitim politik bir yapı ve süreç ve tarafsız eğitim diye bir şey yoksa (Freire, 1969/1991) mesleki eğitim de politiktir ve taraflıdır! Bu çalışmada, mesleki ve teknik eğitim uygulamaları ve genel olarak eğitim süreçleri konusunda eleştirel eğitim kavramlarıyla gerçekleştirilen tartışmaların ve özellikle Paulo Freire'nin mesleki/teknik eğitimin bütünlüklü olana karşıt bir süreç olarak tek yönlü ve bütünlüğü dışlayıcı bir şekilde kurgulanma eğilimine karşı çıkılmasını güçlendiren eğitim yaklaşımının ana başlıklarından bir bölümünün paylaşılması amaçlanmıştır.

Mesleki eğitim, belli bir uzmanlaşmaya dayalı ve geçim faaliyetleri merkezli olarak ekonomik sistem ve üretim ilişkileri ile bağlantılı olduğu düşünülen bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması için gerçekleştirilen eğitim etkinlikleri yapısı ve sürecidir. Mevcut genel görünümü merkeze alarak gerçekleştirebileceğimiz bu tanımlama, mesleki eğitimin niteliği, toplumsal ve iktisadi sistem içindeki yeri ve temel yönelimine ilişkin bazı bilgiler verse de, mesleki eğitimin daha kapsamlı olarak dahil olabileceği toplumsal etki ya da işleyişine ilişkin bir belirsizliği de içinde barındırmakta, hatta saklamaktadır. Mesleki eğitim, öğretim içeriğinin süreçlerinin parçalı/bütünlükten uzak - kafa ve kol emeği ayrımına, dolayısıyla sınıfsal ayrıma dayanması ve daha çok yoksullara ve dezavantajlı toplumsal gruplardan ailelerin çocuklarını hedef alması, düşük statülü görülmesi ve piyasa ya da üretim sisteminde "yükselme" konusunda sınırlar çizmeye eğilimli olması, piyasada geçerli çoğu güç ilişkilerinden ortaya çıkan değerleri ve cinsiyetçi kalıpyargıları güçlendirecek, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretecek şekilde yapılması nedeniyle eleştirilmektedir (Aksoy, 2011; 2013; Sayılan, 2012; Özdemir, 2016).

Mesleki ya da teknik eğitim veren okulların iddia edilen bu yaygın azarlarına karşın, öğrencilerin çeşitli düzeylerde dirençleriyle çaresiz bir şekilde dahil oldukları bir sistemin kendilerine müdahalesini azaltan ve kendilerinin sistem içindeki varlıklarını gösteren, özne olduklarını anımsatan ancak çoğunlukla eşitlikçi ve özgürleştirici bağlamlardan uzak yöntemler kullandıkları da çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur (Willis, 1977/2016; Kayahan Karakul, 2016; Özdemir, 2016). Öte yandan, genel olarak, liberal - akademik programların yoksul ya da çalışma yaşamına bir an önce katılmak isteyenler için anlamlı bir seçenek olmadığı ve istihdamda kendilerine yer bulamayacakları düşüncesi ile mesleki eğitim içinde yer alanların ya da bu sisteme yönelenlerin kendilerini eleştirel düşünceye ya da akademik ilgileri kapatmış olabilecekleri yönünde değerlendirmeler de yapılmıştır (Shor, 1988). Mesleki eğitimin ilgisi temel olarak istihdama ve istihdam edilebilir becerilere odaklandığından, katılımcıların ve programı inşa eden kurumsal kültürün eleştirel pedagoji yaklaşımının bilinçli olma, farkındalık gibi kavramlarına odaklanmaması yadırganmamaktadır. Öte yandan, genel olarak eğitimde ve yükseköğretimde verimliliği, neoliberal bir piyasaya ve toplumda eğitimin çıktılarını odaklanılması da "eğitimin meslekileşmesi" olarak betimlenmektedir (Giroux 1994, 1999; Beach ve Carlson 2004, Grubb ve Lazerson 2005, Anderson 2008 Aktaran Tur Porres, Wildemeersch ve Simons, 2014). Öte yandan, mesleki eğitimin daha geniş kitlelere eğitim ulaştırılmasının bir aracı olma bakımından bir sosyal katılma, belirli ölçülerde -özellikle belli bir düzeyde gelir sağlama yolunu açması yoluyla, ekonomik olarak güçlendirerek, katılanları özgürleştirme etkisi ya da potansiyeline de dikkat çekilmektedir. Mesleki eğitimde özgürleşme bağlamının daha geniş kurulabileceği arayışlar söz konusu olduğu gibi, hümanist eğitimin özgürleşme ya da eleştirel farkındalık sağlayacağı iddialarının da bu bağlamda sorgulanması söz konusu olmaktadır. (Tur Porres, Wildemeersch ve

Simons, 2014). Eğitimdeki meslekileşmeyi, doğrudan neoliberalizmle ve piyasa ile ilişkilendirmeye götüren gelişmeler, mesleki eğitimin mevcut olan olarak değil, olabilecek olan olarak içinde taşıdığı ögeyi açığa çıkarma gereğini de önümüze görev olarak çıkarmaktadır. Aslında, mesleki eğitim bağlamında eleştirel pedagoji kavramlarının gündeme getirilmesi yeni olmamakla birlikte (Lakes, 1991; 1997) diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de özellikle eleştirel eğitim çalışmaları içinde sınırlı kalmıştır. Oysa, Freire'den esinlenerek başta belirtildiği üzere, eğitim politik bir etkinlik ve politik bir süreç ve tarafsız değil ise, mesleki eğitim de politik ve taraflıdır. Öte yandan, mesleki eğitimin de, eğitim süreçlerinin bir özelliği olarak özgürleştirici olma potansiyeli de göz ardı edilmemelidir. Mesleki ve teknik eğitim alanının özellikle piyasaya yönelik beceriler üretme potansiyeli ve işlevi nedeniyle sermaye kesiminin kuşatması altında olması ve katılımcıların "kültürel sessizlik"lerinin yoğunluğu nedeniyle daha yoğun bir hegemonik müdahale ve "itaatkarlık" kültürüne tabi tutulmuş olmaları şaşırtıcı olmayacaktır. Buna karşın, Freire'ye göre bir söze sahip olmanın anlamı "öğrencileri kendi kültürel sessizliklerine bağlayan zincirleri kırmak"tır (Akt. Lakes, 1997, 15). Mesleki eğitim derslikleri, toplumsal sınıflara dayalı kimlikleri çevreleyen kültürel mesajları yıkan özgürlükçü pratiklere öğrencilerin eleştirel olarak katıldığı düzenlenmiş alanlar haline gelebilir. Freire ve diğer eleştirel eğitimcilerden esinlenen eğitimcilerin, örgün ve yaygın mesleki programların radikal bir demokrasi görüşü sunan eleştirel yurttaşlığı destekleyen bütüncül yaklaşımlar ile genişletilebileceğini ileri süren görüşleri de mesleki eğitime yönelik tartışmalarda yer almaktadır (Lakes, 1999; Mayo, 2009/2016).

Mesleki eğitimde özgürleşme konusunda kurulan bağlantıların fayda sağlama ve refahı artıracak bazı olanaklara erişimi kolaylaştıran ekonomik güç kazanma bağlamında ve daha çok "fayda arama" düşüncesi ile birlikte dile getirilmesi söz konusu olmaktadır. Burada eleştirel eğitimcilerin mesleki eğitime yönelik değerlendirmelerinde diyalektik bir perspektif ve eleştirel eğitimin yaygın olarak bilinen (eşitlik, sosyal adalet, özgürleşme, özneleşme, bütünlük, praxis, emekten yanalık, dayanışma, sendikalaşma; yabancılaşma, insandışılama vb.) kavramlarını kullanmaları bekle- nebilir. Ancak bu kavramların yolgöstericiliği, farklı bağlamlarda özgün bir şekilde yeniden üretilmelerini gerektirmektedir. Her eğitim ortamı için aynı söylem ve taleplerin kopyalanmasının geçerli olabileceğinin varsayılması, eğitim ortamlarında ve içinde yer alan egemenlik ilişkilerinin dönüşürülmesinde kaba bir kavrayışla ve içinde bulunulan bağlamlardan soyutlanmış yorumlamalarla yeni egemenlik ilişkilerinin yaşama geçirilmesi hevesleri ile başarılı olunması beklenmemelidir. Bu kavramların bir organ nakli gibi diğer alanlardaki kullanımlarının mesleki eğitime nakledilmeleri değil, kendi bağlamları içinde anlamlandırılmaları gerekmektedir.

Paulo Freire'nin idealist ya da mekanist görüşler olarak ikili bakış çerçevesinde ele aldığı insanın kendi katılımı ile gerçekleştirdiği eğitim deneyimine ilişkin değerlendirmesi diyalektik perspektifi yansıtmaktadır (Freire, 2000, 27).

Düşünme, hesap etme, programlama, araştırma ve dönüştürme yeteneği, dünyada sadece insanlara özgüdür. Dünya hakkındaki bilinçlilik (ki bu aynı zamanda kendinin bilinçliliği anlamına da gelir) ortaya çıktığında ve dünyayla diyalektik bir ilişki kurduğunda hayat, varoluş haline yaşam destek sistemi de dünya haline geliyor. [Freire dünyayı diğer insanların bir yaşam destek sistemi olarak algıladıkları iddiasından hareket ederek dünyanın anlamlandırılmayan varlığına bu adı veriyor. *Yazarın notu*]. Bilinç ve dünyanın karşılıklı ilişkileri hakkındaki soru, Sartre'ı şu gözlemi yapmaya götürdü: "Bilinç ve dünya aynı anda yer alırlar". Bunların arasındaki ilişki, kişinin çalıştığı felsefe ve düşünce okuluna bakmaksızın doğal olarak diyalektiktir. Birisinin mekanist ya da idealist olması bilinç-dünya ve öznellik-nesnellik diyalektiğini ortadan kaldırmaz. Bu, mekanist ya da idealist pratiğin temel hatasından kurtarıldığı anlamına gelmez. Dünyanın keyfi olarak bilinç tarafından yapıldığı anlayışı üzerine kurulmuş ve dünyayı değiştirmeden önce ahlaki bilincin saflaştırılması gerektiğini savunan eylem planları genellikle büyük bir başarısızlıkla sona erecektir. Aynı şekilde, bilinci kabaca somut maddeselliğin bir yansıması olarak ele alan mekanikçi görüş üzerine kurulu projeler de tarihin cezalandırmasından kaçamayacaktır.

Freire, akademik ya da mesleki/teknik olan arasındaki ayrımların öğelerini içinde barındıran idealist ve mekanist görüşlerin bilinç ve dünya arasındaki diyalektik gerilimi reddetmekle, dünyanın bilgisine erişimin önünde engele dönüştüklerini belirtmektedir. Freire (2000, s. 28), bu saptamaya bağlı olarak, kendi yaşamı için diyalektik ilişkiyi dışlayan yaklaşımı kendi özeline de ve teknoloji somutunda şöyle dışlamaktadır:

Ben, "yaşam destek sistemi" içinde bir varlık değilim. Ben dünya içinde, dünyayla birlikte ve değerleriyle birlikte bir varlığım. Bir şeyler yapan, bilen, ihmâl eden, konuşan, korkan, risk alan, düş kuran, aşık olan, sinirlenen ve kendinden geçen bir varlık. Salt bir nesne olmayı ret eden bir varlığım. Teknolojinin biriktirdiği karşı çıkılmaz güç önünde, onun bir insan ürünü olduğunu bilerek, baş eğmeyen bir varlığım. ...

Freire'nin burada teknoloji ve dünyanın mekanist yorumu bağlamında dile getirdiği görüşleri, günümüz eğitiminde bir ülkenin çocuklarını ve genç yurttaşlarını, kadenci bir anlayışla piyasada talep edilme ihtimallerini artırmak üzere işyerlerinin gerek duyduğu düşünülen, onların üretimde kullanabilecekleri tahmin edilen becerileri kazandırmaya odaklanan bir eğitim anlayışına hapsedmeyi öngören görüşlerle ilişkili olarak değerlendirebiliriz. Mesleki ve teknik eğitim sürecine katılanların dünyanın insana uyumlu hale getirilmesi sürecinin nasıl olması gerektiği, kime ve nasıl hizmet edeceğine ilişkin politik kararları ve ideolojik yönelimleri kavramaksızın, dünyanın nasıl değişebileceğine ilişkin tartışmalara katılmaya hazırlanmaksızın ve bunlar hakkında bir düşünce geliştirmeksizin

beceri geliştirmeleri bir tür kadencilik kaynağı olarak düşünülebilir. Freire, teknolojik ilerlemeler ile desteklenen maddi gücün ideolojisini yansıtan kadencilik, diyalektik ilişki içinde ve insanların kendi konularını da değiştirecek bir değişimin olası olduğunu görmeleriyle dönüştürülebileceğini ifade etmektedir. Bu değiştirilebilir ve dönüştürülebilir olan alanlardan birisi de, yurttaşların zihinsel ve bedensel kapasitelerinin geliştirilmesine hizmet etmeyen eğitim pratiklerine eşitsiz süreçlerle ve rızaları hilafına dağılımlarının erken yaşlarda sağlandığı, mesleki ve teknik eğitim okullarıdır. Ancak Freire'nin analizleri, sadece mesleki nitelikli okullarda eksik görülen toplumsal ve politik olanın yokluğuna değil, profesyonel ve teknik hazırlığa da karşı çıktığında eğitimsel pratiğin yanlış bir ileri iddia içerdiğini belirtmektedir. Bu açıdan, bütünsellik söylemini yansıtan ve kafa ve kol emeği ayrımlarını eleştirel bir anlayışla görünür kılan eğitim yaklaşımının açık bir anlatımını Freire'de görebilmekteyiz. Ancak ilginçtir ki Freire, bütünsel eğitim anlayışının somut örnekleri ya da Brezilya tarihselliği içindeki tartışmasını yaparken birçok noktada ilerici saflarda yer alan radikalleri de hedefine almaktadır (Freire, 2000, s. 34-35). Ayrıca, Freire'nin bu eleştirilerinden akademik eğitimi tek başına yeterli gören; akademik ve teknik/mesleki olan arasındaki bağın herhangi bir tarafına, sadece bir tarafına bağlanan eğitimciler de payını almaktadır. Freire, eğitimin sadece siyasi boyutu üzerine odaklanıp öğrencilerin teknik hazırlığının reddedilmesini yanlış bir ilerçilik olarak dile getirmektedir: "Bir öğrenci için teknik ustalık, bir yurttaş için siyasi anlayışın önemli olduğu kadar önemlidir. Bunları birbirinden ayırmak mümkün değildir" (2000, s. 35). Freire'ye (2000, s. 37) göre, genel ya da mesleki eğitimle sınırlamaksızın, "eğitimin teknik, bilimsel ve profesyonel gelişmeye ihtiyacı olduğu kadar düşlere ve ütopyalara da ihtiyacı var."

Freire (1985, 29-34), mesleki eğitim konusunun sadece okul içinde gözlenebilecek teknik ve üretimle ilgili bir konu değil aynı zamanda kültürel bir konu olduğunu düşünmeye katkı sağlayacak örnekler de sunmaktadır. Tarım alanında gerçekleştirilen çalışmalara ve köylülerin durumlarına değinen Freire, tarım konusundaki uzmanların köylülere yönelik çalışmalarının köylüleri nesne gibi gören bir yaklaşımla değil, diyalektik kültürel eylem niteliğinde sürdürülmesi gerektiğini öne sürmektedir. Tarım alanındaki çalışmalar konusunda örnekler veren Freire, örneğin tarım reformunun uzmanlara bilenebilecek teknik bir konu olduğuna köylülerin inandırılmasının kültürel bir konu olduğunu belirtmektedir. İnsanlar tarafından üretilen kültür ve tarih, nihayetinde dönüp insanın yaşamını belirlemektedir. Köylülerin yetersiz bilgisi olduğu iddiasıyla teknisyenlerin onları bilgilerle doldurmak istemelerinin kültürel olması gibi, köylülerin daha etkili, daha verimli bazı iş yöntemlerine dirençleri de doğal olarak kültürelidir. Freire'ye (1985) göre bir üretim birliği, üretim etkinliğinde ortak çalışan insanlar topluluğu, aynı zamanda bir kültür birliği, kültür topluluğudur ve kültürel eylemlerle dönüştürülebilir.

|||

Mesleki eğitim alanı, Türkiye'de de açık bir şekilde ekonomik ve toplumsal sınıf yapısı, toplumsal cinsiyet rolleri ve sermaye kesiminin ilgi ve ihtiyaçları temelinde küresel nitelikteki neoliberal politikalara uygun olarak örgütlenmiş ve sürdürülmektedir. Katılımcılarının kültürel ve maddi koşullar anlamında sayısız sorunu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Buna karşın, pek çok mesleki eğitim programında yer alan öğrenciler, sınıfsal sorunların, anti demokratik ve otoriter yapıların ortaya çıkardığı sorunları da en çok deneyimleyen ve bu açıdan, kitlesel bir şekilde demokratik ve dayanış-

maya dayanan bir siyasal ve toplumsal yapıya en çok gereksinmesi olan topluluklar arasında yer almaktadır. Bu topluluğun sorunlarının çözülmesi, ülkede mevcut ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi yönündeki politik çabalar kadar, eğitimcilerin eğitimden eşitsizlikleri eleştirel ve dönüştürücü bağlamlar içinde ele alarak, demokratik, adil bir eğitim sistemi kurulmasına ilişkin çaba göstermelerine de gerek duyacaktır. Ayrıca, eğitim ekonomisi alanının önemli isimlerinden Martin Carnoy'un (1997/2000) Freire'nin saptamaları bağlamında yaptığı yorumlarına göre, mesleki eğitimin demokratikleştirilmesi ve öğrencilerinin eleştirel yurttaşlar olmalarının desteklenmesi, neoliberal kapitalist dönemde ülkenin makro düzeydeki ekonomik gelişimine karşı bir gelişme gibi algılsa dahi, o ülkenin bütününe, ekonomik ve toplumsal olarak önemli yararlar sağlayabilecektir. Bu anlamda, bütünlüklü, eleştirel bir içerikle gerçekleştirilen mesleki eğitimin, sadece bireysel düzeyde öğrencilerin gelişimleri ve özdeşleşmelerine değil, ülkenin demokratikleşmesine ve küresel düzeyde ekonomik ve toplumsal kazanım elde etmesine de katkıda bulunma potansiyeli söz konusu olmaktadır.

Kaynakça

- Aksoy, H. H. (2013). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Eleştirel Bir Analizi. *Mülkiye Dergisi*, 37 (2), 53-74.
- Aksoy, H. H. (Haziran 2011). Yoksullar İçin Mesleki Ortaöğretim Çatışmacı Bir Yorumu. *TES-İŞ Dergisi*, 91-100.
- Carnoy, M (1997/2000). Foreword, In, *Pedagogy of the Hearth*. (7-19). Trans. D. Macedo and A. Oliveira. New York, NY: The Continuum Publishing Company.
- Freire, P. (1985). *The Politics of Education. Culture, Power and Liberation*. Trans. D. Macedo. Westport: Bergin&Garvey.
- Freire, P. (1969/1991). *Ezilenlerin Pedagojisi*. Çev. D. Hattatoplu ve E. Özbeke. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (1997/2000). *Yüreğin Pedagojisi*. Çev. Ö. Orhangazi. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kayahan Karakul, A. (2016). Student Resistance Culture against School Values: An Ethnographic Research. *Journal for Critical Education Policy Studies*. 14(1), 17-43.
- Lakes, R. D. (1997). *The New Vocationalism. Deweyan, Marxist and Freirean Themes*. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education.
- Lakes, R.D. (Fall 1991). Critical Pedagogy for Vocational - Technical Educators: Some Considerations. *Journal of Studies in Technical Careers*. Vol. 13, No 4. 299-305. (ERIC No. EJ 462 031).
- Mayo, P. (2009/2016). Eğitimde Yeterlik Söylemi ve Toplumsal Eylemlilik ile Eleştirel Yurttaşlık Mücadelesi. Çev. D.G. Dinç. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt 48, No.1, 233-243.
- Özdemir, Y. (2016). "Kültür" Derslerine Direnç: Bir Endüstri Meslek Lisesinde Kafa/Kol Emeği Ayrımına Dayalı İşbölümünün Yeniden Üretimi. *Eğitim Bilim Toplum*. Cilt 14, (53), 68-114.
- Sayılan, F. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. F. Sayılan (Der.). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. Olanaklar ve Sınırlar*. içinde bölüm (13-76). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Shor, I. (1988). Working hands and critical minds: A Paulo Freire Model for job training. *Journal of Education*, 170 (2), 102-121.
- Spring, J. (1991). *Özgür Eğitim*. Çev. A.Ekmeççi, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi
- Spring, J. (1999). *Wheels In The Head: Educational Philosophies of Authority, Freedom and Culture from Socrates To Human Rights*. Second Edition. Boston: McGraw-Hill College.
- Tur Porres, G., Wildemeersch, D. & Simons, M. (2014) Reflections on the emancipatory potential of vocational education and training practices: Freire and Rancière in dialogue, *Studies in Continuing Education*, 36 (3), 275-289. DOI: 10.1080/0158037X.2014.904783
- Willis, P. (1977/2016). *İşçiliği öğrenmek: İşçi çocukları nasıl işçi oluyor?* Çev. D. Elhüseyni. Ankara: Heretik Yayınları.

Paulo Freire 100 Yaşında!

Çeviri

İllustrasyon: Janete Chargista

Massachusetts Dartmouth Üniversitesi profesörü ve Amerikan Eğitim Araştırmaları Derneği'nin Paulo Freire Özel İlgi Grubu Program Başkanı Sheila Macrine yönetimiyle düzenlenen, Paulo Freire'nin 100. yıl kutlaması yedi araştırmacının katılımıyla çevrimiçi yayınlanan panel ile 2 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirildi.

Paulo Freire'in 100. yılı ve "Ezilenlerin Pedagojisi" adlı ufuk açıcı kitabının yayınlanmasından bu yana geçen 50 yılı aşan süre, Dr. Nita Freire, Dr. Henry A. Giroux, Dr. Antonia Darder, Dr. Peter McLaren, Dr. Donald Macedo, Dr. Sheila Macrine ve Dr. Inny Accioly'nin katılımıyla, büyük ses getiren eleştirel pedagoji paneliyle kutlandı.

Bazılarının Paulo Freire ile yakın çalıştığı bu farklı akademisyenler grubu, eleştirel teoriye ve eleştirel pedagojiye katkılarının dolayı bu alanda geniş çapta tanınmaktadır. Aynı zamanda Freire'nin fikirleriyle

etik ve kesişimsel direniş çağrısında bulunarak, alanları itibarıyla farklı bilimsel projelerde çalışmalarını da sürdürüyorlar. Alanında uzman ve değerli akademisyenler, 100. Yılında Paulo Freire'nin mirasını ve Freire'nin düşüncelerinin günümüzde devam eden ilgisini bu panel ile bir araya gelerek paylaştı.

Mektepli Gazete olarak panel konuşmacılarının öne çıkan ifadelerinin bir kısmını ve Freire'nin en yakın çalışma arkadaşlarından bizlere ulaşan bazı detayları değerli okurlarımızla paylaşmak istedik. Uzun, anlamlı ve son derece yoğun gerçekleşen panelin ilk üç konuşmacısının öne çıkan ifadelerini aktarmak üzere panelin ilk bölümünü sunuyoruz:

Araştırma derneklerinin tipik tarzındaki basılı çalışmaların sunulduğu programlar yerine, merasimsiz tartışmalar aracılığıyla, panele katılan değerli eğitim ve bilim insanlarını tanımak ve Freire'yi dinlemek için

yakın ve samimi bir fırsat sunan bu panelde konuşmacılar Paulo Freire ile ilişkilerini ve onun etkisini, takip eden kısa sorular üzerinden aktardılar.

Amerikan Eğitim Araştırmaları Derneği'nin Paulo Freire Özel İlgi Grubu Program Başkanı Sheila Macrine, Paulo Freire'nin dönüştürücü fikirlerinin bugünün baskıcı kültürüyle daha da ilişkili olduğunu aktarırken, bunun, profesör Henry A. Giroux 'un da bahsettiği neo-faşizmin yükselişinin, küresel olarak beyaz milliyetçiliğin hızla artmasıyla sonuçlanmasına kanıt olduğunu ekledi. Bu tür hareketlerin günümüzde ırk, sınıf, cinsiyet, cinsel şiddet ve göçmen karşıtlığının kesişme noktasındaki baskıları hiç çekinmeden yeniden canlandırdıklarına dikkat çekti.

Geçtiğimiz yüz yılda Paulo Freire'nin hem eğitimde hem de "özgürleşmenin" siyasetindeki en büyük düşünürlerden biri olarak tanındığını aktaran Macrine,

Freire'nin aynı zamanda Latin Amerika ve Afrika'daki okuma yazma kampanyalarıyla öne çıktığını da hatırlattı. Onun düşüncelerinin ve önumüze koyduğu yöntemlerin, nesiller boyu öğretmenler, akademisyenler, toplum aktivistleri ve kültür çalışanları tarafından küresel olarak yeniden keşfedilmeye ve geliştirilmeye devam edeceğini belirtti.

Freire'nin son derece politik karakterinin yaratımı olan parlak metodolojisine de değinen Mcrine, ünlü pedagoğ, akademisyen ve Freire'nin dostu olan Stanley Aronowitz'e katılarak, Paulo Freire'nin bir Latin John Dewey olduğunu ve adının neredeyse ikonik olduğunu söyledi.

Geçmişte sevgiyle çağrıldığı şekliyle "El Maestro" yani Paulo Freire'nin, mevcut krizlerimizi anlamının yollarını ve eğitimde olanların, insan hakları ve sosyal adaletin merkezinde yer alarak sürekli "meydan okuması" gerektiğini, önceden tahmin edip paylaştığını hatırlatan Mcrine, bugün Freire düşünce ekolünün mirasın, neoliberalizm ve neofaşizm güçlerine karşı, sadece eğitimde değil tüm toplumsal yaşamda, radikal demokratikleşme yoluyla verilen mücadelelere ilişkin kapsamlı analizler sunduğunu da ifade etti.

Sheila Macrine konuşmasının devamında Freire'nin çalışmalarının, demokrasiye yönelik saldırılara karşı nasıl mücadele yürütüleceğini ve bu saldırıların nasıl alt edileceğini gösterdiğine değindi. Mcrine, Paulo Freire'nin çalışmalarının demokrasi savaşındaki yeri ve önemini derinleştirirken, "Onun çalışmaları, mücadele edenlerin çarpık güçlere nasıl başarılı bir şekilde karşı çıktıklarını vurguluyor ve kurumsallaşmış faşist fikirlerle yüzleşmek, marjinal toplulukları korumak ve nihayetinde demokrasimize yönelik mevcut faşist tehditleri durdurmak için güçlü kitle hareketleri inşa etmek için gereken unsurları ana hatlarını çiziyor" diyerek Paulo Freire'nin kitlesel özgürleşme mücadelesine verdiği katkıya dikkat çekti.

Sheila Mcrine, süreçler Paulo Freire'nin çalışmalarında öne çıkan ve gereken unsurları oluşturan yöntemlerle birlikte çerçeveselendirildiğinde, zihnin sömürgeleştirilmesini, ezilen toplulukları, eğitimcileri, emekçileri, politik ve dayanışan kitleleri baskıya karşı mücadelelerde güçlendirmek için, güç analizi sağladığını da ifade etti.

Freire'nin bize güç ve baskının günlük hayatımızda neden ve nasıl ortaya çıktığını sorduğunu hatırlatan Mcrine, Paulo Freire'ye yanıt olarak, demokrasiye yönelik yaklaşan siyasi tehditlere karşı, her zaman tetikte kalmak için harekete geçme çağrısı yaptı ve eleştirel katılım ile eleştirel eylemi geliştirirken, bu eğilimlere karşı koymak için demokratik değerlere ve pedagojilerin gelişimine yönelik düzenlenen saldırılara karşı da uyanık olunması gerektiğini belirtti.

Paulo Freire'nin felsefesinin ve eleştirel pedagojinin evriminin ilerlemesindeki en önde gelen ve önemli figürlerin bir araya geldiği panelin ikinci konuşmacısı, bilim insanı, eğitimci ve Paulo Freire'nin eşi Ana Maria Araújo (Nita) Freire oldu.

Panelistlerden, akademisyen ve Freire'nin yakın çalışma arkadaşlarından Donaldo Macedo'ya göre Nita Freire, Paulo Freire'ye öfkesini ve isyankarlığını daha doğrudan ve erişilebilir bir şekilde yeniden serbest bırakmak için ilham vermekle kalmadı, o aynı zamanda daha davetkar, daha az ama daha yoğun ve daha şiirsel bir dili benimsemesinde de etkili oldu.

Mcrine'in aktarımıyla, Donaldo Macedo aynı zamanda Paulo Freire'nin Nita ile olan yaşamının son 10 yılının,

dünyada ve dünyadaki diğer insanlarla birlikte olmanın ne anlama geldiğini görebildiğimiz en iyi pencere olduğunu da yazıyor.

Ezilenlerin pedagojisini konumlandıran kitabında, okuyuculara Paulo Freire'nin tarihi sürekli bir olasılık olarak görme konusundaki ısrarını tam olarak anlama fırsatı veren Nita Freire, konuşmasında kendi ilişkisi üzerinden, Freire'den daha kişisel olarak bahsetti. Paulo Freire'nin daha çok Ezilenlerin Pedagojisi aracılığıyla tanındığını hatırlatan Nita Freire, özellikle Giroux, Antonia, Peter ve Donaldo'nun Paulo'yu sadece çalışmalarıyla değil, kişisel olarak yakından tanıma ayrıcalığına sahip olduklarını da belirtti.

Ezilenlerin Pedagojisinin, şu anda dünya tarihinde en çok okunan kitaplardan biri ve sosyal bilimlerde en çok okunan ikinci kitap olduğuna değinen Nita Freire, onun yayınlanmış eserlerinden bahsetmek istemediğini, Paulo'dan hayat arkadaşı olarak bahsedeceğini söyledi.

Ölümünün neredeyse çeyrek asır yıldönümü olduğunu belirten Nita Freire, öncelikle Paulo Freire'nin fiziksel varlığının sonlandığı fikriyle mücadele ettiği ve hayatının en zor dönemi olarak tanımladığı günlerden bahsetti. İlk dört yıl boyunca çok derin bir yasta olduğunu ve o zamanlardayken sürekli, Paulo'nun çok yakın zamanda öldüğü fikrine kapıldığını belirten Nita Freire, kendisine çok defa, profesyonel yardım alması gerektiğini, yakın olunan birinin yasını tutmak için geçirilen dört yılın normal sürecin 2 katı olduğunu söylediğini aktardı.

Paulo Freire'nin hastanedeki son gecesinin kendisi için tarifsiz acılar getirdiğini ve sadece az sayıda kişiyle paylaşabildiği bir süreç olduğunu aktaran N. Freire, o gece hastanenin çok dolu olması nedeniyle Paulo Freire'nin yanında kalamadığını, gece geç saatte eve gittiğinde botları da dahil olmak üzere hiçbir kıyafetini çıkarmadan yatağa yattığını ve sabaha karşı 5 gibi gördüğü bir sanrıyla adeta Paulo'nun odadan içeri girerek kendisine sarıldığını gördüğünü anlattı. Yaşadığı bu sanrının ardından uyanıp yatağın yanına oturarak o anda kendisine "sanırım Paulo'yu kaybettim" dediğini ekledi. Paulo'nun ölümüyle hayatında hiç hissetmediği bir acıyı deneyimlediğini dile getiren Nita Freire, hayatında bundan sonra ne yapacağını dahi bilemediğini, hayatının sonlandığını hatta dünyanın sonuna geldiğini hissettiğini, bu nedenle doktora "ben şimdi hayatımda ne yapacağım" diye sormak zorunda kaldığını aktardı.

Uzun bir süre yaşamaya devam edemeyeceğini düşündürecek kadar büyük bir acı ve yas süreci geçiren Nita Freire, Paulo'nun henüz yayımlanmamış eserleri üzerine çalışmaya başladığında özellikle de "Öfke'nin Pedagojisi"ni" okurken, Paulo'nun fikirlerinin onda uyandırdığı muazzam neşe ve canlılığı yeniden hissettiğini söyledi.

Paulo'nun yayınlanmamış eserleri üzerinde çalışırken ve onun fikirlerinin muazzamlılığıyla yeniden hissetmeye başladığını söyleyen Nita Freire, böylesi muazzam bir yaşam ve mücadele enerjisi olan Paulo'nun fiziki varlığının artık olmayışından ötürü, bu kitapları bitiremeyeceği düşüncesi karşısında da büyük bir ızdırap ve mutsuzluk yaşadığını ekledi.

Çalışmalarına devam ederken hissettiği canlılığı ve yaşama şevkini, Paulo Freire yaşarken de kendisinde her zaman gördüğünü, hatta bu nedenle Freire'ye "sana 100. Yıl partisi düzenleyeceğim" diyerek bunu sürekli dile getirdiğini de aktardı.

Paulo Freire'deki yaşama şevki, hayat ve mücadele enerjisi nedeniyle fiziki varlığının bir gün sonlanaca-

ğı fikriyle barışamadığını söyleyen Nita Freire, hala odasındaki resmine bakarak her zaman onun varlığını hissedip, onunla konuşacak çok fazla şey bulunduğunu ekledi.

Paulo Freire'nin yaşamındaki varlığını sürekli olarak sürdürdüğünü aktaran Nita Freire, Paulo Freire'nin tevazusundan bahsederken aralarında geçen bir diyalogu öne çıkardı. Nita Freire, Paulo Freire'ye bir entelektüel oluşundan daha iyi bir hayat arkadaşı olduğunu söylediğinde, aslında Paulo Freire'nin de bir entelektüel olarak bilinmekten ve böyle tanımlanma fikriden hoşlanmadığını anladığını ifade etti.

Paulo Freire'nin hayatını ve eserlerini anarken kendisinin fiziki varlığının aramızda olmayışından duyduğu büyük üzüntüye rağmen Nita Freire, onun tüm bilinirliği ve olduğu kişi dışında, sevebilmek ve sevilene bir hayat paylaşabilmek adına kendini terk edercesine koşulsuz sevgi veren Paulo ile tanışmış ve onunla paylaşabilmiş olmanın mutluluğunu da yaşadığını aktardı.

Toplumsal ve sosyal sorunlar üzerine yaptığı çalışmalarla etkisi akademinin önüne geçen, kendisini kapsayıcı bir demokrasi içinde kamusal alanları kurtarmaya adanmış bir entelektüel olan, aynı zamanda tüm akademisyenleri, neo-liberalizmin güç hakimiyetine ve baskısına meydan okuyan demokratik özgürleştirici proje geliştirmek için harekete geçmeye ve bu belirsiz zamanlarda demokrasiyi, demokratik yaşamı ve kamusal alanı savunmaya çağıran Dr. Henry A. Giroux, eleştirel pedagoji panelinin 3 konuşmacısıydı.

Günümüzde, en etkili entelektüellerden biri olan ve eğitimdeki en iyi 50 modern düşünür arasında kabul edilen, eleştirel pedagojinin kurucu teorisyenlerinden, kültür eleştirmeni, bilim insanı ve Paulo Freire'nin yakın arkadaşı Dr. Henry Giroux, yaptığı heyecanlı konuşmasıyla derin duygular uyandırdı. Paulo Freire'nin 100. yıl dönümünde, onun mirası ve aydınlatıcı fikirleri, Dr. Giroux'un benzersiz aktarımıyla çarpıcı biçimde bir kez daha gözler önüne çıktı.

Paulo Freire'yi tanıyan herkesin kabul edebileceği, bir boşluğun ortaya çıktığını dile getiren Dr. Giroux, onun içinde bulunmadığı bir yeri doldurmanın çok zor olduğunu belirtti ve onun yokluğuyla öne çıkan bu boşluğu, muazzam bir tevazu, hayal gücünün sınırlarını zorlama girişimi ve en önemlisi sivil cesaret ve hayır deme yeteneği ile öne çıkan bir alan olarak tanımladı.

Paulo Freire ile 1980'lerin başında tanıştığını aktaran Dr. Giroux, Freire'yi her şeyden önce bir ikon olarak gördüğünü, onun fikirleri yüzünden hapisanelere atılan, bir askeri cuntanın ortasında tam anlamıyla gelişmiş okuma yazma kampanyaları başlatan, yıllarca sürgünde kalan, hatta daha sonra geri geldiğinde, gelir gelmez siyasetini çok daha geniş bir ölçekte

uygulamaya çalışan gerçek bir simge olduğunu, bu nedenle de Paulo Freire ile tanışmanın olağanüstü bir deneyim olduğunu belirtti.

Paulo'yla ilgili kendisini her zaman son derece yürek lendiren şeyin, sadece ilham verici olması olmadığını dile getiren Giroux, kendisini asıl etkileyenin onun, bir şeyi bilmekle bağdaşmayan, bireysel ve kolektif mücadele olanağı için onun ortadan kaldırdığı bir yolla siyasetin bütünlüğünü kavrayışı olduğunu belirtti.

Onun bunu anladığını, bağlantılar kurmanın gerekliliğini ve bireysel konuları çok daha geniş düşüncelerle ilişkilendirmemizi gerektiğini anladığını belirtti. Ve bu nedenle insanların sıklıkla göz ardı ettiği şeylerden birinin de Paulo'nun eğitim anlayışında, eğitimin sa-

dece bir mücadele alanı oluşu değil, aksine eğitimin bizzat siyasetin merkezi oluşunun öne çıkışı olduğunu söyledi. Ancak eğitimin hem küresel hem de bağlamsal olan bir siyasetin merkezinde yer aldığını, politikanın belirli kültür türleri içinde, belirli ortamlarda, belirli tarihsel ve sosyal oluşumlar içinde nasıl işlediğinin özgülüğünü anlamamız gerektiğini de hatırlattı.

İnsanların okuryazar olmasını sağlamanın ne anlama geldiğine dair belirli anlayışlarla daha geniş mücadeleler arasında bağlam ilişkileri kurma konusunda Freire'nin çok hevesli olduğunu belirten Giroux, okuryazar dediğinde, bir dilin nasıl çalıştığını anlama anlamında okuryazarlığı ve eleştirel okuyabilmeyi kastetmediğini vurguladı. Dr. Giroux temelde, insanlar sessizse güçsüz olduklarını ve sessiz olmanın bir anlamda, kişinin tanımını sağlayan bir faillik duygusuna sahip olmadığını kabul eden bir okuryazarlık kavramından bahsettiğini, kişinin yalnızca kendini yansıtarak kendini anlamasını değil, aynı zamanda kişinin dünyayı ve çevremizdeki insanları anlamasını da kastettiğini belirtti.

Böylece okuryazarlığın, hem kişinin bilincini yükseltme anlamında siyasi bir müdahale hem de okuryazar olmak anlamına gelen bir müdahale eylemi haline geldiğine değindi ve bunun dünyayı anlamak değil, aktif olarak dünyaya müdahale etmek demek olduğunu ifade etti. Dr. Giroux kendince Paulo'nun eğitimi kültür ve güç arasındaki ilişkiyle algılamasının en büyük kazanımlardan olduğunu ekledi. Fikirlerin güç olmadan anlamsız olduğunu, fikirlerin güç, iktidar ve kolektif direnişle temel bir ilişki içinde olmaları gerektiğini ifade etti.

Paulo Freire ile tanıştığı 80'li yıllarda, insanların yazabileceği, yayımlayabileceği ve bir anlamda eğitimin temel bir şekilde Paulo'nun Özgürlük Projesi olarak adlandırdığı şeyle bağlantılı olduğunu kabul eden, alternatif bir alan yaratma konusunda endişeli olduklarını aktaran Giroux, Paulo Freire'nin bir vizyonu olduğundan ve bu politik projesi için Dr. Giroux ve Donaldo Macedo ile birlikte doğru adımlar attığından, eğitim ve kültür üzerine bir dizi kurduklarından ve eğitim-kültür çalışmalarının Jim B. tarafından, evinin yanındaki garajda basıldığından bahsetti.

Bu süreçte birlikte Paulo Freire ile birlikte Dr. Giroux bir anda tanıtım yazıları yazmaya başladıklarını ve daha önce hiç yayın yapmamış ve hatta bir kısmı bu panelde olan kişilere yayın yapma fırsatı sunmaya başladıklarını paylaştı. Birlikte girilen bu sürecin Paulo Freire için büyük bir müdahale olduğunu, çünkü Freire'nin asıl yapmak istediği şeyin, tam olarak böylesi bir biçimle insanların gerçekten öğrenip, dünyaya müdahale edebilecekleri alternatif alanları genişletmek olduğunu fark ettiği söyledi.

Böylece insanın kendini nasıl anlatacağı, nasıl politik olarak daha da bilinçleneceği, kişinin öznellik sorunu nasıl ciddiye alacağı gibi konsept sorularla, bir anda okuryazarlığın aktif bir anlatı haline dönüşümünün gerçekleştiğini ekledi.

Bir kavrayış olmadan sorunların çözülemeyeceğine değinen Dr. Giroux, bilincin ve özelliğin nasıl çalıştığına dair bir anlayışımız olmadıkça, bizi etkileyen yapıların değiştirilemeyeceğini ve tam da bu nedenle bu kavrayışın çoğu zaman gözden kaçırılması nedeniyle Paulo Freire için merkezi bir konu olduğuna değindi.

Neo-faşist baskının giderek arttığı, umudun bir yükümlülük olduğu ve depolitizasyonun bir erdem olduğu varsayımıyla ilerletilen bir dönemde yaşadığımıza dikkat çeken Dr. Henry A. Giroux, Paulo Freire'nin bu

iki pozisyonu da reddettiğini, aksine geleceğin açık oluşundan doğan potansiyelin dile getirilişinin, Freire'de onu en çok etkileyen şeylerden biri olduğunu söyledi.

"Paulo'da beni her zaman çok duygulandıran bir konu da, geleceğin açık olduğu duygusuyla, defalarca bahsettiğim eleştiri ve olasılıkların diline aracılık edebilme yeteneğiydi." diyen Dr. Giroux, geleceğin açık olduğunu, tarihin durmadığını, hala yazıldığını, hiçbir şeyin henüz bitmediğini tekrar etti.

"Paulo, temelde zamanla değiştirilmesi gereken bir dilin, temelini sağlamlaştırmakla fazlasıyla ilgiliydi. Sivil okuryazarlığı projesi hakkında veya yurttaş imgelemine iyileştiren yurttaşlıktan söz etsek de, o depolitizasyonu anladı ve benim "kullanılıp atılabilirlik siyaseti" dediğim şey hakkında konuştu." diyen Dr. Giroux, Paulo Freire'nin neoliberal bir oluşumda sahip olduğumuz şeyin ne olduğunu anladığını ve neoliberal bir oluşumda sahip olduklarımızdan hareketle, neoliberalizmi eğitimle özdeşleştiren ilk kişinin de yine Paulo Friere olduğunu söyledi.

Dr. Giroux'a göre, Paulo Friere'i Neoliberalizmin temelinde faşizmle biten, kapitalizmin son noktası olduğunu anladı. Bunu biliyordu ve bunun ne anlama geldiği konusunda çok da akıllıydı tıpkı Pierre Bourdieu ve diğer birçok insan gibi. Pedagojiden bahsetmeden seçim yapma ve yapılan seçimlerin yaşama uygulanabilirliği veya kısaca eylemlilik hakkında konuşulmayacağı Paulo Friere'nin anladığını aktaran Dr. Giroux, mücadelenin pedagojik boyutları olarak adlandırdığı şeyi ve eğitimin siyasetin merkezinde olduğu fikrini temel olarak ciddiye alabilmek için, uygun silahlarla dövülmeleri gerektiğinin de Freire tarafından anlaşıldığını ekledi.

"Benim için çok açık olan diğer şeyin Paulo'nun Nita ile tanıştığı zaman olduğunu söylemeliyim." diye ekleyerek konuşmasının sonuna yaklaşan Dr. Henry A. Giroux, Paulo'yu ilk eşi öldükten sonra tanıdığını ve o süreçte onun çok kötü bir durumda olduğunu hatırlattı.

Birlikteyken çok fazla konuştuklarını ve paylaşımda bulunduklarını anlatan Dr. Giroux, bir gün Paulo Friere ve kendisi sohbet ederken, Paulo'nun aştan bahsetmeye başladığını ve kendisine "Giroux aştan bahsetmeden tek bir konuşma dahi yapamıyorum" dediğini aktardı.

Bunun üzerine aniden, Paulo'nun hayatında gerçekten dikkate değer bir şey olduğunu anladığını söyleyen Dr. Henry A. Giroux, sözlerine "aynı anda gelen farkındalıkla, aşk olmadan radikal olmanın da imkansız olduğunu anladım" diye devam etti.

Paulo Freire'nin de bunu anladığını söyleyen Dr. Giroux, "Paulo için Nita ile olan ilişkisi, Paulo'nun hayatında yeni bir manzara, yeni bir olasılık duygusu, yeni bir ilham duygusu, yeni bir dayanışma duygusu açtı... "Yakınlığın" siyasetle bağlantısı, gücün sadece orada bir yerlerdeki bir şey olmadığı fikri, aksine hayatımızda birbirimize dokunduğumuz şekillerde, seviştığımız biçimde, dinlediğimiz müziğe kadar çeşitli görünümde olabildiği gerçeğini gösterdi" diye tanımladığı ilişkisinin, Paulo Freire'nin hayatındaki müzikal bir an olduğunu ekledi.

Dr. Henry A. Giroux sözlerine, "Hayatının son 10 yılında siyasetin ufkunu bir anda genişleten bir melodi vardı ve ben de hep buna göre hareket ettim. Her zaman Paulo için dünyada daha derin bir varoluş duygusu olduğunu ve Nita'nın hem bir meslektaş hem bir sevgili, hem de hayatında başka bir entelektüel olarak bunun temel taşı olduğunu hissettim." diye devam etti.

Herkesin malumu olan ve Paulo Friere'nin katkıda bulunduğu diğer şeylerden bahsetmeden bitirirken, Dr. Henry A. Giroux sözlerini, "Paulo'yu 15 yıldır tanıyorum. Hayatımdaki en etkileyici, en hareketli ve en ciddi anlardı. O anlardan itibaren öğrendiğim her şeyi, bir şekilde Paulo'ya borçluyum ama aynı zamanda bu dönem, hayatımın başka bir boyutunu da yansıtıyor. Ben hayatımın o döneminde Donaldo Macedo'yla da tanıştım ve biz tam 40 yıldır kardeşiz. Paulo, ben ve Donaldo biz üçümüz birlikte, büyük bir fırtına gibiydik, değil mi Donaldo?" şeklinde yaptığı benzetme ile te-bessümle bitirdi.

Dünyanın çeşitli ülkelerindeki eğitimcilerin, ilericilerin ve baskıya karşı direnen herkesin ilgi ve merakla takip ettiği panelin ikinci bölümünde de, Freire'nin felsefesinin ve eleştirel pedagojinin ilerlemesinde önemli roller alan ve aynı zamanda Paulo Freire'nin yakın çalışma arkadaşları olan akademisyenler yer aldı.

100. yılında Freire'nin ileric-i-dönüştürücü fikirlerinin, içinde yaşadığımız neoliberal çağın baskı araçlarından olmaya devam eden sömürü, ırkçılık, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve yabancı düşmanlığı ile ilgisini panelin ikinci oturumunda, akademisyen, eleştirel feminist, şair ve aktivist Prof. Antonia Darder, dilbilimci ve eleştirel pedagojinin önde gelen temsilcisi eğitim uzmanı Prof. Dr. Donaldo Macedo ile marksizm, emperyalizm ve eleştirel pedagoji alanında Brezilya Fluminense Federal Üniversitesinde öğretim üyeliği yapan Dr. Inny Accioly değerlendirdi.

İkinci bölümün ilk konuşmacısı olan Prof. Dr. Antonia Darder, 30 yılı aşkın süredir, ırkçılık, sınıf eşitsizlikleri, dil hakları, eleştirel pedagoji, Latin Amerika'daki eğitim ve sosyal adalet ile bağlantılı siyasi sorular üzerinden etik kaygılara odaklanarak, eğitimde özgülleştirici pratiğin ve sevginin pedagojisini kuramlaştırma çalışmaları vermektedir. Freire'nin mirasını yaşamının tümünde uygulayan Darder, bu çalışmalarının yanı sıra, yakın zamanlardaki çalışmalarında, sosyal adalet ve topluluk katılımının sağlanması için eleştirel liderlik teorisini de ileri sürmüştür.

Eleştirel pedagojide çığır açan kadınlardan ve Freire'nin yakın arkadaşlarından biri olarak 100. yılında Freire'nin öğretisine, ezilen gruplar içerisinde kendi yeriyile de ilişkili bir açı kazandıran Antonia Darder, Ezilenlerin Pedagojisinin hayatındaki yerinin ne kadar önemli olduğunu hatırlamadan konuşamayacağını ve Ezilenlerin Pedagojisi'nin eğitimde en çok okunan kitaplardan biri olmasına şaşırmadığını ifade etti.

Darder, eleştirel pedagojinin ve özellikle "Ezilenlerin Pedagojisi'nin" hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin hayatlarını yağmalamaya devam eden neoliberal politikalarla ilişkili biçimde toplumda ve okullarda meydana gelen baskılara ve faşizme rağmen devam eden bir inceleme olduğunu ekledi.

Paulo Freire'nin Ezilenlerin Pedagojisi kitabının aşk ve sevgi kavramını bulduğu ilk eğitici metin olduğuna değinen Prof. Dr. Darder, Ezilenlerin Pedagojisi'nin aslında sömürgeciliğin baskısını ya da o önemdeki koşulları ile durumunu ifade ettiğini, ayrıca bir kadın olarak, bu durumu ezen ve ezilen ilişkisi bağlamında açıkça yaşadığını dile getirdi.

Darder, toplumda, okul süreçleri sırasında baskılanan ve susturulanlar olarak Freire'nin metinlerini okuyan herkesin Freire ile ve de Freire'nin metinleri üzerinden bir birli ile muazzam bir bağ kurduğunu söyledi.

"Paulo Freire'nin çalışması sayesinde ben ve diğerleri ilk kez bu kadar inanılmaz, güçlü ve politik bir eğitim

dili keşfettik” diyen Darder, eğitimi boyunca okuması beklenen tüm akademik kitaplardan derinden yabancılaşmış hissedene ve yoksul işçi sınıfından gelen Porto Rikolu bir kadın olarak, Freire’nin metinlerinde hayatın diyalektik ve analitik boyutlarının kendisi ve başkaları için anlamlı şekillerde ifade edilerek, batı düşüncesinin boğucu söyleminin ötesine geçen, sömürgecilikten arındırıcı epistemolojiyi bulduğunu da ifade etti.

Paulo Freire’nin sevgi pedagojisini, baskının maddi koşullarını, ezilenlerin yaşamları üzerinde dayatılan kültürel istilanın acımasız etkisine doğrudan bağlayan, sömürgecilikten arındırıcı duyarlılıkla dolu bulduğunu belirten Darder, bunun Freire’nin her ikisi de 20. yüzyılın başlarındaki Latin Amerika’nın sömürge tarihi içinde yer alan, farklı kültürel kökenleriyle de ilişkili olduğuna değindi.

Prof. Dr. Antonia Darder, Boaventura de Santos’un dipsiz uçurum dediği şeye meydan okuyan, Freire’nin kurumsallaştırdığı bu erken güney epistemolojik oluşumun, insan varoluşunu ve diyalektiğini çökerten, Avrupa merkezli epistemolojilerin karakteristik özelliği olan bölünmeye karşı olduğunu, ancak bu tür kısıtlamalar içinde, Freire’nin sık sık dile getirdiği paradoksal rasyonaliteyi kavrama yetersizliğinin de bulunduğu dikkat çekti. İnsanların Paulo Freire’nin öğretisini her zaman bir yöntem haline getirmek istemelerinin nedenlerini de kavramsal olarak ihtiyaç duyulan bu açıklık arzusuna ve Freire’nin anlaşılabilirliğine bağlayan Darder, “çünkü bu, anlamının daha kolay bir yolu, onun yaklaşımı batının, zıtlıkların birlikte var olamayacağını varsayan dar Aristotelesçi mantığına karşıydı” diye ekledi. “Dolayısıyla Freire’i okumak, işçi sınıfından, renkli yoldaşlarımızın birçoğunun kolektif sömürgecilik karşıtı mücadeleleri üzerinde etkili olduğu gibi, benim sömürgecilik karşıtı mücadelelerim üzerinde de aynı güçlü etkiye sahipti” diye sözlerine devam eden Prof. Dr. Antonia Darder’in konuşmasından başlıca öne çıkanlar şöyledir:

“Bir yanda eğitim hayatımızda ataerkil, emperyalist ve ırksal ayrıştırıcı söylemleri deneyimlerken, diğer yanda entelektüel yetersizliğimizin ve eksikliğimizin boğucu duygusunun üstesinden gelmek için mücadele verirken Freire’nin Ezilenlerin Pedagojisi ile tanıştım.

Paulo’nun Aşk Pedagojisi, kendi koşullarımız hakkındaki bakış açılarımızın, kurtuluşumuz için daha büyük mücadelenin bir parçası olması gereken, önemli bir bilgi olduğunu benim için netleştirdi

Başka bir deyişle, sesimiz ve direnişimiz, güçlenmemiz için daha geniş, toplu mücadelenin merkezinde olmalıydı. İşte o zaman Paulo’nun eserlerini okurken onun aşk kavramını, çeşitli yazılarında siyasi bir güç olarak ele aldığını daha iyi anlamaya başladım. Farklı şekillerde yeniden ortaya çıkan ve yankılanan, o olmadan diyaloga giremeyeceğimiz bir kavram olarak aşk ve sevgiden bahsediyor.

Onun yakından anlamaya çalıştığı bu dünyayı bilme arzusunun insan sevgisinde temellendiğine inanıyorum. Paulo’nun Sevgi Pedagojisi’nin ilkesi olan ve bizi tekrar bir araya getirmeye devam eden sevgiyi kendi öğretimde de benimsedim,

Paulo, bir metninde, binlerce kez denemeye istekli olmamız gerektiğini, yani öğrencilerimizden ve topluluklardaki mücadelelerden vazgeçmemek gerektiğini yazmıştı. Başka bir deyişle, eğitimciler olarak çalışmalarımız, öğrencilerimiz ve yoldaşlarımızla dayanışma içine girmemizi sağlayan türden bir sevgiyi gerektiriyor.

Öğrencilerin ve aslında hepimizin siyasi olarak katılm sağlamak ve sesimizi bulmak için bilgi geliştirme yeteneği, temelde birbirimizle olan sevgi dolu bir bağa dayanıyor.

Pedagojik çalışmalarda ve hatta solda eğitim sorunları hakkında konuşulduğunda bile genellikle bu gözden kaçırılıyor. Paulo’nun bu konuda hiçbir şekilde çekingenliği yoktu. Yani hepimiz öğrencilere, yoldaşlarımıza ve topluluklara sunacak teorik veya politik araçsallığa sahip olabiliyoruz. Ama eğer alçakgönüllülüğün yoksunluk. Tıpkı Henry’nin bahsettiği gibi; bu ruhun cömertliğidir, ki bu da aşktan doğar. İşte o zaman mücadeleye girmemiz, mücadele vermemiz imkansızlaşır. Fakat insancıl ve dönüştürücü bir şekilde mücadeleye girmemiz imkansız değil.

Ne yazık ki, geçmişte ve hatta günümüzdeki sol söylemlerin derin “erkekliği” ve otoriter doğası nedeniyle, kendi gerçekliğimizi adlandırmak için gösterdiğimiz çabalarda küçük düşürülmemiz, özellikle kadınlar ve de beyaz olmayan insanlar için son derece yıkıcı oldu. Bu yüzden çoğumuzun çalışmaya devam edebilmesi için bu sınırları zorlamaya devam etmesi gerekiyordu. İşte bu nedenle Paulo’nun çalışmalarında ve çoğumuzla olan ilişkisinde ifade ettiği sevgi, sebat etme kapasitemizi beslemek açısından da önemliydi.

Yani epistemolojik duyarlılıkları güneyde daha derine demirlemiş olanlarımız için, Paulo’nun çalışmaları, dünyayı tanıma yolunda farklı bir kültürel öz ve duyarlılığı, ezilenlerden alınan zamanı, alanı ve özgürce var olma yerini tavizsiz bir şekilde kabul eden, acı ve ıstırapla bize ulaşan bir duyarlılıktaydı.

Paulo’nun büyük insanlığını, eminim burada dinleyeceğimiz diğer kişilerden de anlayacaksınız, tıpkı Henry’den duyduğum ve Donaldo’dan da duyacağım gibi zira yazılarında bu defalarca dile getirildi. Bu fiziksel olarak Nita ile olan günlük aşk hayatında da sahnelenmiştir. Onun büyük insanlığını somutlaşmış praksişi, mesleğimiz olarak aşktan ne kastettiğini anlamının bir başka önemli noktasıdır.

Polo’nun aşk pedagojisini nasıl hayata geçirdiğine ve kim olursa olsun insanlarla konuşma kapasitesine de bakıyorum. Onun saygısını veya dikkatini hak etmek için insanların iyi eğitilmiş olmaları gerekmiyordu. Bu nedenle, Paulo’nun Sevgi Pedagojisinin, yalnızca mutlaka önemli olanla karşı karşıya kalınan koşulları adlandırma kapasitesiyle ilgili olmadığını, aynı zamanda, sevgi dolu dayanışma ilişkileri yoluyla kolektif olarak “bulma” yeteneği olduğunu anladım.

Kişisel ve toplumsal güçlenme ile adaletsizliğin vahşeti ve ıstırapını kınamak için kendi kaderini tayin etme hakkı, insanların her zaman önce geldiği hümanist ve sosyalist duyarlılığa her zaman sadık kalmamıza yardımcı olabilecek şekillerde, dünyadaki insanlık sevgisini somutlaştıtır.

Paulo’nun Aşk Pedagojisi’nin benim için bir başka önemli konusu da, bizim toplumun, tarihin henüz bitmemiş olduğu ya da Henry’nin de dediği gibi tarihin sonlanmadığı, hala yazılmaya üretilmeye ve değiştirilmeye açık olduğundan söz etmesiydi.

Başka bir deyişle, dönüşüme her zaman açığız. Bu benim için çok güçlü. Bunun gücü, çoğu zaman kendimizi çok baskı altında hissettiğimizde ve tam olarak ne yapacağımızı bilmediğimizde görünür. Bu, yalnızca sürekli değişim halinde olan maddi gerçekliklerle ilgili değil, bu aynı zamanda yaşamlarımızda ve dünyada varoluşumuzun doğasını hem epistemolojik hem de ontolojik olarak nasıl anladığımızla ve yaşamımızdaki

koşulları nasıl anlamlandırdığımızla ilgilidir.

Bu yüzden onun okumalarından ve yazılarından, dünyadaki insanlara öğretmek için, öğrenmeye yönelik derin bir bilgi sevgisini ve yaşamla olan bu sevgi dolu ilişkilerin ötesinde, kendi hayatında kurduğu gibi hayata bağlanma isteğini ve özgürleşmeye olan derin bağlılığını takip eden bir duyguyu kazandım.

Paulo bizi, hayatla bir macera olarak ilgilenmeye davet etti. Bu nedenle, genellikle bizi korkutan veya çelişkilerimizi açığa çıkaran, rahatsız edici sorular tarafından susturulmamalı, korkutulmamalıdır.

Paulo’nun aşk kavramı, dayanışmaya ilham veren ve devrimci eğitimciler olarak bizim emeğimizde, bütünlüğümüzün ve tutarlılığımızın temel bir bileşeni olarak hizmet eden, hayatı bir “siyasi karşılaşma” gücüne hitap ediyor...

Son olarak, Paulo’nun güzel vücut bulmuş şefkati, iyi mizahı ve gülme kapasitesi de bize birlikte inşa etmek için bir örnek sunuyor. Benim için her zaman onun bu dönüştürücü ve insancıl eğitim politikası vardı. Bu yüzden, Paulo’nun, insanların umut ve olasılık duygusu ile bireysel ve toplu olarak hayal kurma yeteneğini bu fizikselleşmiş hassasiyet yoluyla yarattıklarını anladığını düşünüyorum. O, bizi hem endişe verici hem de belirsizliklere rağmen, yeni sorular sormaya ve yenilenmeye yöneltenin “yeniden başlama” duygusu olduğuydu çok meşguldü. Paulo’nun Sevgi Pedagojisi’nin tümünden hareketle bilincimde sıkı bir şekilde somutlaşmış durumda olan bu duygu, umutsuzluk ve güçsüzlük için hala müthiş bir anekdot.

İşte bu, küresel kapitalizmin yıkımlarına karşı devrimci kolektif mücadelemizde bizi kişisel, politik ve pedagojik olarak ayakta tutabilecek canlı bir pedagojidir.”

Panelin 2. Bölümündeki bir diğer konuşmacı da, Freire ile yaptığı çalışmalarla bu alana yeni teorik zemin inşa eden Massachusetts Boston Üniversitesi’nden dil bilimci ve eleştirel pedagojinin önde gelen temsilcisi eğitim uzmanı Prof. Dr. Donaldo Macedo oldu.

Paulo Freire ile birlikte yaptığı çalışmalarla dilin gücünün ve kültürün insan deneyiminin konumlandırılmasına ve oluşumuna nasıl katkıda bulunduğu dair, eleştirel bir anlayış geliştirmeye de yardımcı olan Dr. Macedo, aynı zamanda Paul Freire’nin baş çevirmeni ve İngilizce tercümanıydı.

“Paulo ile Diyaloglar” adlı seriyi de yayınlayan Dr. Macedo’nun eserleri, Freire’nin okuryazarlık teorilerini açıklamakla kalmayarak, aynı zamanda okuryazarlık ve eleştirel pedagoji çalışmalarının, eleştirel ve teorik boyutlarını iletirmek için var olan, klasik Eserler olarak kabul ediliyor.

Freire ile birlikte yazarlarından biri olduğu “Literacy Reading the the World and the World” kitap ise, okuryazarlık ve eleştirel pedagojinin doğasını ve alanını yeniden tanımlaması nedeniyle eleştirel okuryazarlığın merkezinde yer alıyor. Dr. Henry Giroux ve Paulo Freire ile birlikte yapmış olduğu çalışmaların, zaruri şartlardan doğan, verimli ve kolektif çalışmalar olduğuna değinen Dr. Macedo, Freire ile tanışmasının da en önemli nedeni olmasından dolayı, Dr. Henry Giroux’un kişisel dönüşümünde temel olduğunu da belirtti.

Konuşmasına aşk hakkında konuşarak başlamak istediğini ifade eden Dr. Macedo, “Paulo Freire’yi tanıyorsanız, Nita’yı tanıyorsanız, aşkın ne anlama geldiğini ve günlük olarak nasıl uygulanabileceğini görme ayrıca-

lığına sahip olduysanız, bunu görmezden gelemezsiniz.” Diyerek konuşmasına şöyle devam etti:

“Paulo, Antonio’nun az önce bizimle paylaştığı her şeydir.

Henry’nin yaptığı gibi, ben de Paulo bana söylememesine rağmen aşık olduğu fark ettim.

Bir gün Sao Paulo’daydım, beni bir arkadaşıyla öğle yemeğine davet etti, tanışın dedi. Gittim ve sonra yanına oturacaktım ancak birdenbire beni kendinden uzaklaştırdı ve diğer yanına çekti. Nita bunu hatırlar mı bilmiyorum ama sonra, orada onun içindeki çocuğun neşesini, şakacılığını, gözlerinin dans etmesini ve mutluluğunu fark etmek dışında pek bir şey yapmadım. Merak etmeye başladım tabi bana hiçbir şey söylememişti. Tatlıya geçmeden önce sağa doğru onun yanında oturdum ve Paulo’nun elinin yavaşça hareket ettiğini ve Nita’nın eline dokunduğunu gördüm. Nita’nın elini o kadar güzel bir şekilde tutuyordu ki bu cinsel bir an değildi, duysal andı.

Ne diyeceğimi bilemedim sadece “ ne kadar harika” dedim. O zamanlar gerçekten de hoş olmayan bir boşanma yaşıyordum, “umut” hakkında pek bir şey bilmiyordum çünkü o anlar da pek yardımcı olmuyordu doğrusu. Ama o an, bana da devam etmem gerektiği duygusuyla, umma fırsatını geri verdi ve beni farklılaştırdı.

Bir kaç ay sonra New York’ta beşinci caddede yürürken ki bu onunla yaptığım son konuşmalardan biriydi, beni durdurdu ve bana insanların anlamadığı şeyin, “yeniden sevmenin her zaman mümkün olduğu” gerçeği olduğunu söyledi. O an kafamda yeniden ilişkilendirildim. Bu yüzden kısa konuşmamı aşk üzerinden bu şekilde yapılandıracağım.

Ayrıca Paulo’nun hepimiz üzerindeki devam eden etkisini tartışmak için alanında seçkin meslektaşlarıma katılmanın benim için gerçekten bir zevk ve büyük bir onur olduğunu da yinelemek ve onu, her zaman ısrar ettiği şekilde alçakgönüllülükle *yeniden icat etmek* istiyorum. Muhtemelen bunu Paulo’dan pek çok kez duydum. Pedagojisi hakkında “gelişmiş ülkelerde işe yarar mı?” diye sorulduğunda “*beni ithal etme, beni yeniden icat et*” derdi.

Bell Hooks bana bir keresinde, Paulo’nun kullandığı Portekizce dilinin son derece cinsiyetçi olmasından ötürü ve tabi bu arada Paulo dil değişikliği yapmayı da reddettiği için eleştirildiğini, ancak o anda kullandığı dilin o olduğunu çünkü insanların onun evrimini ve o sırada nerede olduğuna dair klinik farkındalığını bilmeye devam etmelerini istediğini söyledi.

Bell bana bunu Boston’da yemek yerken açıkça söyledi. Bana Amerikan feministlerinin Paulo Freire’nin ona ne öğrettiğini hiç anlamadıklarını söyledi. Başka bir deyişle güneşli bir kadın olarak baskı altında siyah olan bir kadın olarak Paulo Freire’den çok daha fazlasını öğrendiğini, çünkü antonio’nun dediği gibi, temelde Paulo’nun akıcılığında sizinle inanılmaz şekilde konuşan ve size dokunan, bildiğiniz sınırları aşma yeteneğinde bir doku vardı bu, rekabetçi, kapitalist yapıda. Yani Bell Hooks kendi feminist kız kardeşlerinden alamadığı desteği Paulo’dan almıştı. Bu yüzden benim için, Paulo bana, bir dizi başka insanla çok erken tanışmamdan itibaren “olma yolculuğumda önce kendimi dönüştürmeden dünyayı dönüştüremeyeceğimi” öğretti.

Genellikle göz ardı edildiğini düşündüğüm büyük bir ayrım var ama Paolo’nun olmak ve dönüşmek arasında yarattığı farka dikkat çekmek önemli. Bizim için çok

önemli olan “dönüşmeyi” anlamak. O zaman bu olasılıktan, dönüştürebileceğimize dair umudun değişebileceğimize ve zalimler de dahil olmak üzere bunu yapma fırsatına sahip olduğu ancak yapma ya da yapmama seçeneğine sahip olma olasılığı dili doğar.

Dönüşüm ancak oluş yoluyla gerçekleşebilir ki bu, daha önce bahsedildiği gibi tamamlanmamışlığımızın eleştirel farkındalığı tarafından yönlendirilmesi gereken bir süreç ve daha önce de oluş sürecinde doğmuş bir umut tarafından yönlendirilmesi gereken bir süreçtir.

Başka bir deyişle, “daha fazla olma” doğamız. ama Paulo’nun daha “fazla olma” kavramı, insanlığımızın bir genişlemesi olarak “daha fazla” hale geldiğinden, anlaşılamıyor.

Bu nedenle, daha “fazla olmak”, insan için bol miktarda güce sahip olan alçakgönüllü olmayı gerektirdiğinden, aynı zamanda “daha fazlasına sahip olmak” için çalışan içgüdüsel dürtüleri içermeye zorladı.

Bizler katolik bir yapıdayız, örneğin bir tür kaba kariyerçiliği yol açabilecek “daha fazlasına sahip olmak”la “daha fazla olmak” kavramını sık sık karıştırırız; dünyayla ve dünyada olmayı aşan sosyal olarak inşa edilmiş bir kariyerizm bu.

Sonuç olarak olarak eğitimciler, dünyaya günlük müdahaleyi her zaman, bir kariyerizm olarak değil, mevcut yapının manipülasyonu yoluyla iktidarın ikame edilmesinin peşinde koşan bir kariyerden ziyade, insancillaştırılmış bir misyon olarak görmeliler

Eleştiri başlığı altındaki iktidar tahsis, ezilenler adına konuşurken, Paolo’nun bize önerdiği gibi iktidarın yeniden keşfi, vicdanileşme sürecindeki insanlarla diyalog kurmamıza izin verebilir. Öyleyse, sıklıkla tanık olduğumuz sınıf ilişkileri aracılığıyla iktidara el konulması, eleştirel pedagoji dolandırıcılarına yol açarken, gücün yeniden icadı, insanlığı kinamak için tüm baskı biçimlerini miras olarak duyulmayan seslerin ortaya çıktığı insancıl bir yola da işaret eder. Dolayısıyla gücün yeniden keşfi, ezilenlerin bizimle birlikte daha az zalim ama daha insancıl bir dünyanın duyurulmasında kendi rotalarını çizmelerini sağlar. Sadece dünyaya ve ayrıca okullara tutarlı biçimde eleştirel bir taraf koyalım. Temelde her zaman bu tutarlılık olmayan bir konuşma gereksiz yürüyüştür. Bu yüzden benim için tutarlılık olmadan yanlış eğitimi, eşitsizliği, ayakta tutan adaletsizliği kinamak “oksimoroniktir”.

Sunumun sonunda, Nita’nın, Henry’nin ve Antonia’nın dediği gibi Paulo bugün aramızda değilken dahi onun varlığı, fikirleri ve idealleri aracılığıyla beni baştan çıkmadan uzaklaştırmaya devam ediyor.

Paulo’nun görüşüne göre, eleştirel düşünmenin yeterli olmadığı öğretilerine bağlı kaldığım için, onun öğretilerinden öğrendiklerimi, dönüştürücü olan eylemler takip etmelidir. Bizi her zaman bütünlüğümüze bir adım daha yaklaştıran, umutla, insanlık sevgisiyle demlenmiş eylemlerdir.

Sevginin dili, baskının doğasında var olan çirkinliğin her zaman olası olduğuna işaret eder ve sevginin dili, Paulo’nun gözünde, zihinlerimizde ve sanırım hepimizde, daha güzel bir dünya için, “*umudu*” da serbest bırakır.

Aşkın ve sevginin dili ölümlüdür, ama aynı zamanda tamamen insan olmanın ne anlama geldiğine bir miktar somutluk veren *politik bir eylemdir*.

Hepimizin söyleyebileceğinden çok daha iyi söylediği

için ondan alıntı yaparak bitirmeme izin verin, sevginin dilinde sevgiyi yaratmak için, onun dilini alıntılıyorum, *‘sevmenin zor olmadığı bir dünyanın yaratılacağına inanmaya ihtiyacımız var’*”

Eleştirel Pedagoji panelinin son konuşmacısı olan, Brezilyalı öğretim üyesi Dr. Inny Accioly, pandemiyle birlikte derinleşen ekonomik ve toplumsal sorunlarla mücadele ederken, Paul Freire’nin öğretilerinin Brezilya halkına verdiği ilhamdan ve özellikle de bugün Freire’nin Brezilya için ne ifade ettiğinden bahsetti. Dr. Inny Accioly’nin konuşmasında öne çıkan açıklamaları şöyle:

“Teşekkürler Sheila, burada Paulo Freire’yi anmaktan son derece mutlu ve onurlu hissediyorum.

Youtube’da şu an bizi izleyen Arjantin, Güney Afrika, Danimarka, Türkiye, Hindistan, Tayland, Endonezya, Macaristan gibi ülkelerden birçok yoldaş olduğunu söylemek istiyorum. Ve tabi Brezilya’dan

Sanırım yakın tarihimizin en karanlık zamanı ile karşı karşıyayız.

Yakın tarihimizden bahsetmek istiyorum çünkü Brezilya tarihi sömürgeciliğin, soykırımın, yerli halkların soykırımının, siyahların, gençlerin ve favelaların soykırım tarihidir. Ancak biz Brezilyalılar, mücadele ve direniş geçmişine sahip bir halkız. Tarihe sömürgecilğe karşı, köleliğe karşı, sömürüye karşı savaşan savaşçılar damgasını vurdu. Atalarımız yerli topluluklardı ve halkımız kapitalist üretim biçimine, doğanın ve yaşamın yok edilmesine karşı hâlâ çok cesurca savaşıyorlar. Paulo Freire de bu tarihimizin bir parçasıdır.

Şu ana kadar Brezilya’daki koronavirüs pandemisinde, 400.000’den fazla insan koronavirüsten öldü. Haftalık 20.000 kötü haber alıyoruz. Her gün yaklaşık 3.000 Brezilyalı bu nedenle hayatını kaybediyor. İşte bu durum gerçek bir soykırımdır ve Paulo Freire, ölüm deliğine girmeyi reddedenleri temsil ediyor. Sayılar sadece rakamlardan ibaretmiş gibi davranıyorlar.

Freire, faşistlere karşı, ırkçılara karşı ayaklanmamız için bize ilham verdi. Freire, ömür boyu greve olan öğretmenlere ilham vermeye devam ediyor. Freire, normalliği reddeden öğretmenlere ilham verdi. Normallik yok. Hiçbir şey olmuyormuş gibi yaparak öğretmek ve öğrenmek mümkün değil.

20. yüzyılın başlarında derin bir buhran ve açlık yaşadı. Açlık ki, halka karşı şiddete yol açar. Ve bugün üstelik 21. yüzyılın üçüncü on yılındayken, yaklaşık 90 milyon Brezilyalı aç kalıyor!

Nüfusun yarısından fazlası gıda güvensizliği ile karşı karşıya. Brezilya’da açlık çeken insan sayısı Danimarka, Finlandiya ve Norveç nüfusunun toplamından daha fazla.

Freire her birimizin içinde yaşıyor. Soykırıma karşı savaşanların, bizlerin içinde Freire, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı sömürüye karşı yaşıyor.

Freire seven, hayal kurmaya ve daha zayıf insanlar ve daha çok insan için savaşmaya cüret eden her birimizin içinde yaşıyor.”

TEBEŞİR

Mektepli
BültenMektepli
gazete.com

'un dijital aylık ekidir.

TEBESİR

Sayı:14 Mayıs 2021

 un aylık ekidir.

 Mektepli
BİTEN